

IAȘI
CAPITALA RENAȘTERII NAȚIONALE
1916 - 1918

Simpozion internațional
CUCUTENI 5000 REDIVIVUS
Științe exacte și mai puțin exacte
Ediția a XII – a

19-20 octombrie 2017, Iași

Culegere de lucrări

Dedicat Centenarului Marii Uniri

Editura „Tehnica-INFO”
Iași, 2019

C??

C??

Al XII – lea Simpozion internațional CUCUTENI 5000 REDIVIVUS

Științe exacte și mai puțin exacte

Organizatori:

*Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi” din Iași
Universitatea Tehnică a Moldovei din Chișinău
Primăria Municipiului Iași
Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași
Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava
Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău
Academia de Științe Tehnice din România (ASTR)
Forul Democrat al Românilor din Moldova
Asociația Culturală Pro Basarabia și Bucovina
Complexul Muzeal „Iulian Antonescu” din Bacău
Muzeul de Istorie și Etnografie „Cetatea Soroca”*

Sponsori:

FYA TRANS

SC. Fya Trans SRL

Delta Design

Comitetul de onoare:

Prof. univ. dr. ing. Dan Cașcaval, Rector, Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi” din Iași

Prof. univ. dr. ing. hab. Viorel Bostan, Rector, Universitatea Tehnică a Moldovei din Chișinău

Prof. univ. dr. ing. Valentin Popa, Rector, Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava

Gheorghe Geo Popa, Ministru Secretar de stat, Ministerul Culturii și Identității Naționale

Prof. univ. dr. ing. Lorin Cantemir, Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi” din Iași, D.H.C. al Universității Tehnice a Moldovei din Chișinău

Ing. Mihai Chirica, Primarul Municipiului Iași

Acad. Ion Bostan, Universitatea Tehnică a Moldovei din Chișinău

Acad. Nicolae Dabija, poet, Președintele Forului Democrat al Românilor din Moldova

Prof. univ. dr. ing. Alexandru Herlea, Universitatea Tehnologică Belfort, Franța, Președintele Casei Române din Paris

Prof. univ. dr. ing. Cezar Oprișan, Prorector, Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi” din Iași

Prof. univ. dr. ing. Dumitru Marcel Istrate, Prorector, Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi” din Iași

Prof. univ. dr. ing. Valeriu Dorogan, Prorector, Universitatea Tehnică a Moldovei din Chișinău

Prof. univ. dr. hab. Valeriu Dulgheru, Director departament, Universitatea Tehnică a Moldovei, Chișinău, DHC al Universității Tehnice „Gheorghe Asachi” din Iași

Prof. em. dr. ing. Mihai Gafițanu, Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi” din Iași, D.H.C. al Universității Tehnice a Moldovei din Chișinău

Prof. univ. dr. ing. Vasile Puiu, Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău, Vicepreședinte al Asociației Culturale „Pro Basarabia și Bucovina”

Dr. Lăcrămioara Stratulat, Manager, Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași

Ștefan Dincescu, scriitor, Bacău

Prof. univ. dr. ing. Radu Munteanu, Universitatea Tehnică din Cluj Napoca, D.H.C. al Universității Tehnice a Moldovei din Chișinău

Prof. univ. dr. ing. Ioan Vasile Abrudan, rector, Universitatea „Transilvania” din Brașov

Prof. univ. dr. ing. Adrian Graur, Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, D.H.C. al Universității Tehnice a Moldovei din Chișinău

Acad. dr. hab. prof. Gheorghe Ghidirim, Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie din Chișinău

Nicolae Bulat, Directorul Complexului Muzeal din Soroca

Mariana Popa, Manager, Complexul Muzeal „Julian Antonescu” Bacău

Prof. univ. dr. Liviu Sofonea, Comitetul Român pentru Istoria și Filozofia Științei și Tehnicii al Academiei Române, Universitatea „Alma Mater” din Sibiu

Mihai Tun, Primar de Cucuteni, Iași.

Comitetul de program:

Prof. univ. dr. ing. D.H.C. Lorin Cantemir, Universitatea Tehnică ”Gheorghe Asachi” din Iași

Prof. univ. dr. hab. ing. Valeriu Dorogan, Prorector, Universitatea Tehnică a Moldovei din Chișinău

Conf. univ. dr. ing. Gelu Ianuș, Decan, Facultatea de Mecanică, Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi” din Iași

Prof. univ. dr. hab. Valeriu Dulgheru Șef departament, Universitatea Tehnică a Moldovei din Chișinău,

Prof. univ. dr. ing. Vasile Puiu, Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău

Prof. univ. dr. ing. Dumitru Olaru, Prodecan, Facultatea de Mecanică, Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi” din Iași

Dr. Monica Nănescu, Șef al Muzeul Științei și Tehnicii „Stefan Procopiu” din Iași

Anca Zota, Centrul de Informare Turistică, Primăria Municipiului Iași

Zinaida Stratan, Director bibliotecă, Universitatea Tehnică a Moldovei din Chișinău

Drd. ing. Andrei Dorogan, Universitatea Tehnică a Moldovei din Chișinău

Șef. lucr. dr. ing. Petru Gabriel Puiu, Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău

Lect. dr. Marius Iulian Furdu, Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău

Prof. drd. Daniel Florin Dincă, Bacău

Șef lucr. dr. ing. Ana Tufescu, Facultatea de Mecanică, Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi” din Iași

Notă

Prezentul volum cuprinde o parte din lucrările ce au fost prezentate în cadrul Simpozionului Internațional „*CUCUTENI 5000 REDIVIVUS. Științe exacte și mai puțin exacte*”, care s-a desfășurat la Iași în perioada 19-20 octombrie 2017.

Atașăm prezentei culegeri de lucrări și o serie de înregistrări video, fotografii și prezentări PPt, cu scopul de a oferi o imagine cât mai completă a desfășurării simpozionului.

CUPRINS

A MAI FOST ÎNTOARSĂ O FILĂ ÎN CALENDARUL CUCUTENIAN	9
IN MEMORIAM - Valerian DOROGAN.....	13

I. IAȘI – CAPITALA RENĂȘTERII NAȚIONALE.....17

IAȘI CAPITALĂ DE RĂZBOI, LOC AL RENĂȘTERII NAȚIONALE	19
<i>Ciprian TEODORESCU</i>	
DIN CORESPONDENȚA FAMILIEI PONI - NOTE ȘI OPINII INEDITE DESPRE PRIMUL RĂZBOI MONDIAL	25
<i>Oana FLORESCU, Monica NĂNESCU, Ion SANDU</i>	
”PE AICI NU SE TRECE”.....	35
<i>Rodica ȘORONESCU</i>	
REUNIREA NU MA E DOAR O DORINȚĂ. REUNIREA A DEVENIT O STRICTĂ NECESITATE.....	39
<i>Valeriu DULGHERU</i>	

II. MANIFEST PENTRU UNIRE41

DESPRE STATUL COMUN ROMÂNIA-REPUBLICA MOLDOVA.....	43
<i>Nicolae DABIJA</i>	
CENTENARUL MARII UNIRI: CUM NE PREGĂTIM DE EL?.....	48
<i>Valeriu DULGHERU</i>	
OMUL UNIRII ÎN LUPTĂ PENTRU REÎNTREGIREA ȚĂRII	53
<i>Valeriu DULGHERU</i>	
REUNIREA: DE LA IDEALIZM LA PRAGMATIZM	58
<i>Valeriu DULGHERU</i>	
ADUCEM BASARABIA ACASĂ.....	62
<i>Valeriu DULGHERU.</i>	
DOAR REUNIREA CU ȚARA NE MAI POATE SALVA!.....	67
<i>Valeriu DULGHERU</i>	

III. CULTURĂ ȘI CIVILIZAȚIE71

MIORIȚA– EXPRESIE A ÎNALTEI SPIRITUALITĂȚI A DACO- ROMÂNILOR, A VECHIMII ȘI A CONTINUITĂȚII LOR ÎN TIMP.....	73
<i>Maria CIORNEI</i>	
REMITIZAREA MIORIȚEI? DE CE: PARTEA I.....	86
<i>Constantin MACARIE</i>	
REMITIZAREA MIORIȚEI? DE CE: PARTEA A II-A.	90
<i>Constantin MACARIE</i>	

VASILE BUMBAC, ELEV AL PROFESORULUI ARON PUMNUL LA
GIMNAZIUL SUPERIOR DE STAT DIN CERNAUȚI ȘI ADMIRATOR
AL FRAȚILOR HURMUZACHI, LUPTĂTOR PENTRU UNIRE 95

Mihai BOCANCEA, Ionuț-Mihai NACU

„DORIN TUDORAN – «ROMULUS DIANU» ȘI «ASUERUS»” 10404

Florin Daniel DINCĂ

MIRCEA CIOBANU, „PATIMILE: «CUVINTELE» ȘI «ATHANORUL»” 113

Ștefan DINCESCU

INVESTIGAREA ȘTIINȚIFICĂ A OPERELOR DE ARTĂ..... 121

Ion SANDU, Viorica VASILACHE, Dumitru-Eugen COLBU, Cosmin Tudor IURCOVSCHI, Petru Ovidiu TANASA, Ioan Cristinel NEGRU, Andrei-Victor SANDU

IV. ISTORIE ȘI CONTINUITATE..... 145

MOLEO DAVA SI ROLUL MOLDOVEI IN ISTORIA VALAHILOR..... 147

Viorel UNGUREANU

ARHEOLOGIE LINGVISTICĂ (Partea a VI-a) Vechimea populațiilor.

Arborele genealogic..... 160

Andrei DIACONU

DIN ISTORIA FARURILOR 165

Vasile DOBREF, Lorin CANTEMIR, Petrică POPOV, Vlad MOCANU

ROLUL ARHIVELOR ÎN PĂSTRAREA ȘI CONSERVAREA

DOCUMENTELOR 176

Maria BOUTIUC (căs. HAULICĂ), Petru-Ovidiu TANASA, Ioan-Cristinel NEGRU, Viorica VASILACHE, Ion SANDU

V. ȘTIINȚE EXACTE ȘI TEHNICE 189

BREVETELE INGINERULUI DIMITRIE VĂSESCU-REALIZATORUL

PRIMULUI AUTOMOBIL CU ABUR ROMÂNESC 191

Teodora-Camelia CRISTOFOR, Lorin CANTEMIR, Octavian BALTAG

O MICĂ ENCICLOPEDIÉ PRIVIND NAȘTEREA ȘI EVOLUȚIA
MATERIEI INERTE (A TERREI) ȘI A CELEI VII, DOTATĂ CU UN
SISTEM NEURONAL CU PROPRIETĂȚI CREATIVE MATERIALIZATE

PRIN CONSTRUCȚIA DE NAVE MARITIME ȘI AERIENE,
MOTORIZATE, RUDOLF DIESEL SI MOTORUL LUI..... 201

Vasile DOBREF, Lorin CANTEMIR, Petrică POPOV, Vlad MOCANU

AVIOANELE VIITORULUI 213

Adrian PUIȘOR

VI. SECVENȚE ANCORATE ÎN ISTORIE..... 219

A MAI FOST ÎNTOARSĂ O FILĂ ÎN CALENDARUL CUCUTENIAN

Valeriu DULGHERU, *prof.univ.dr.hab.*
23 octombrie 2017

În perioada 19-20 octombrie, capitala culturală a tuturor românilor a găzduit cea de a 12^a ediție a Simpozionului Internațional „Cucuteni 5000 REDIVIVUS: științe exacte și mai puțin exacte” sub genericul „100 ROMÂNIA: 1918-2018. Sărbătorim împreună”.

În sala de Conferințe a Universității Tehnice „Gheorghe Asachi” din Iași, pe data de 19 octombrie, orele 9.30, cu intonarea Imnului Național al României, au început lucrările Simpozionului. De această dată, pentru prima oară după cele 11 ediții precedente, Simpozionul și-a ținut lucrările fără Valerian Dorogan, prof. univ. dr. hab., prorector al Universității Tehnice a Moldovei, unul dintre părinții acestui simpozion important pentru cunoașterea și promovarea istoriei Neamului, care ne-a părăsit subit acum două săptămâni. El nu a fost fizic printre noi însă i-am simțit prezența. Sunt sigur că s-a bucurat de acolo din ceruri de succesul acestei ediții organizate la un nivel excelent de grupul organizatoric de la Iași, în primul rând de prof. Dumitru Olaru, prorectorul Cezar Oprișan și decanul Facultății de Mecanică prof. Gelu Ianuș.

Acest simpozion a fost marcat de personalitatea profesorului Valerian Dorogan. Drept recunoștință pentru rolul său în fondarea acestui Simpozion și promovarea culturii Cucuteni organizatorii au instituit diploma *”Valerian Dorogan”*, care a fost înmănată părintelui acestui Simpozion prof. univ. D.H.C. al UTM Lorin Cantemir și lui Mihai Tun, un împătimit și promotor fervent al culturii Cucuteni, fost primar timp de 36 de ani al comunei Cucuteni unde a creat minunatul muzeu Cucuteni. Cuvintele de deschidere ale lui N. Dabija (Chișinău), prof. C. Oprișan, G. Ianuș, L. Cantemir (Iași), V. Puiu (Bacău), I. Muscă (Suceava), M. Tun (comuna Cucuteni) și a subsemnatului au fost marcate de profundul regret legat de plecarea dintre noi a profesorului și prietenului Valerian Dorogan. În continuare prof. D. Olaru a prezentat un emoționant material care a inclus o ultimă înregistrare video cu Valerian Dorogan, la zilele Obârșiei Mioriței de la Cașin din vară.

Grupul de la Universitatea Tehnică a Moldovei în număr de 10 persoane (S. Zaporogan, I. Manole, V. Cobzac, Z. Stratan, V. Podborschi, Tudor Botin cu soția Elena, A. Marin, M. Vaculenco, V. Nastas și subsemnatul) a venit cu o amplă prezentare despre Valerian Dorogan, incluzând perioadele de copilărie în *Cotiujenii Mari* natali pe unde „...copil fiind păduri cutreiera”, de studenție și, în special, perioada de organizare a celor 11 ediții ale Simpozionului Cucuteni, în care a pus atâta suflet. Din discursurile, intervențiile, confesiunile filozofice ale prietenului

Valerian Dorogan s-a desprins un îndemn către cei vii exprimat prin emoționantele versuri ale lui R. Kipling: *„În trecerea grăbită prin lume către veci,/ Fă-ți timp măcar o clipă să vezi pe unde treci!/ Fă-ți timp să guști frumosul din tot ce e curat, / Fă-ți timp că ești de multe mistere-nconjurat!... Fă-ți timp, ACUM! / Să știi: zadarnic ai să plângi, / Comoara risipită a vieții, n-o mai strângi!”* Emoționanta prezentare a finalizat cu minunatul cântec *”Model Natură”* al bardului de la Văleni, Mircea Zgherea, pentru care Valerian Dorogan avea o deosebită stimă... *”Nu sunt un os mai mare decât acei ce-au fost / Pleca-voi în țărână cu-al meu destin și rost. / Dar cât consum lumină aș vrea ceva să fac. / Să fiu un fir de iarbă, cât de puțin de leac!”*. Regretatul prieten Valerian Dorogan a fost mai mult decât un

firicel de iarbă născut din lumină. În același sens prof. Vasile Puiu a recitat deosebit de emoționant versurile scrise de artistul plastic și poetul V. Cobzac și dedicate lui Valerian Dorogan *"Se duc profesorii..."*.

Lucrările Simpozionului au fost prezentate în plen și pe cele trei secțiuni de bază: *"Iași – capitala renașterii naționale"*, *"Cultura și Civilizație"*, *"Istorie și Continuitate"*, *"Științe exacte și tehnice"*. Printre ele pot fi evidențiate: *"Manifest de Unire"* (N. Dabija); *"Motivele cucuteniene – similarități cu ornamentica cămășii tradiționale din Moldova"* (A. Lăcrimioara Leon ș.a., UT "Gh. Asachi"); *"Centenarul Unirii: cum ne pregătim de el?"* (V. Dulgheru, UTM); *"Columna lui Traian – simbol al latinității poporului român"* (prof. M. Munteanu, UT, Cluj Napoca); *"Considerații privind valurile lui Traian și Brazda lui Novac"* (prof. L. Cantemir, drd F.D. Dincă); *"Prezentare de ceramică în stil Cucuteni – Tripolie"* (A. Stoica, Chișinău); *"Miorița – expresie a înaltei spiritualități a daco-românilor, a vechimii și a continuității lor în timp"* (prof. M. Ciornei, Suceava) ș.a.

Simpozionul a fost puternic marcat de evenimentul *"Centenarul Unirii"*. Discursurile, luările de cuvânt pe marginea lucrărilor erau dedicate acestui mare eveniment. Acestui subiect au fost dedicate și discursul maestrului N. Dabija la postul *"Radio Iași"*, emisiunea de la postul de televiziune TLR, Iași, la care au participat prorectorul C. Oprișan, prof. D.

Olaru, V. Puiu și subsemnatul).

Ziua a doua a continuat cu vizitarea minunatelor monumente istorice și culturale din Iași: expozițiile din complexul muzeal „*Moldova*” (Palatul Culturii), Muzeul Mitropoliei Moldovei cu splendidele artefacte de o valoare istorică și spirituală inestimabilă.

Închiderea lucrărilor Simpozionului a fost pe măsura evenimentului. La orele 12.00 toți participanții la Simpozion au participat (alături de alți invitați) la manifestarea organizată de Academia Română în somptuoasa aulă de pe Copou, unde în prezența membrilor Academiei și a conducerii de vârf a Universității Tehnice „*Gh. Asachi*” a fost prezentat discursul de peste o oră al maestrului N. Dabija dedicat Unirii. Extrem de interesantul discurs a fost înregistrat audio și video și va fi difuzat ulterior prin diferite media.

Astfel a mai fost întoarsă o filă în calendarul cucutenian – cea de a 12^{-a}. Adio, Iași!!!

Pe curând la cea de a 13^{-a} ediție care va fi organizată la Chișinău în anul Centenarului Unirii!!!

IN MEMORIAM VALERIAN DOROGAN

SE DUC PROFESORII...

*Valeriu DULGHERU, prof.univ.dr.hab., Zinaida STRATAN,
Sergiu ZAPOROJAN, conf.univ.dr., Ilie Manoli, conf.univ.dr.
Universitatea Tehnică a Moldovei*

*„Se duc profesorii, /Se duc,/ Să se-nfrățească cu Pământul,
La fel ca frunzele din pomi,/ Când de pe crengi,/ Le smulge vântul.
Se duc profesorii, Se duc,/ Ei urcă-n cer treaptă cu treaptă,
Acolo... unde Dumnezeu, La poarta Raiului, L-așteaptă”.*
(Victor Cobzac. Artist plastic, profesor universitar)

E trist la Universitatea Tehnică a Moldovei. E trist că nu mai este printre noi Valerian Dorogan, prorector pentru Cercetare și Doctorat (timp de 16 ani), prof.univ., dr.hab., Membru de Onoare al Academiei de

Științe Tehnice din România, membru al Adunării generale a Secției "Științe Inginerești și Tehnologice", savant notoriu cu recunoaștere internațională în domeniul tehnologiilor semiconductoarelor și optoelectronicii, un Mare Patriot. La 5 octombrie ne-a părăsit subit, plecând în lumea celor dreپți. E trist când se duc profesorii!

Sala spațioasă a Universității Tehnice a Moldovei era neîncăpătoare în ziua de rămas bun cu cel care a fost și rămâne în inimile noastre Valerian Dorogan. Rudele, prietenii, colegii au venit să-l petreacă în ultimul drum. În cuvântul său de doliu poetul și patriotul Nicolae Dabija, bun prieten cu Valerian Dorogan a menționat: „...*Aveai ce învăța de la el, bunătate, înțelepciune, cumsecădenie, modestie. Pentru multă lume el a fost un model...A fost ca un far care despică cețurile, o lumină care ajută să se orienteze corăbiile vieții lor. Chiar în ziua când a plecat la ceruri urma să ne întâlnim la biroul său pentru a discuta problema unui monument, pe care dorea să-l instaleze în campusul academic, o cruce mare, de 26 metri, la intrare pe strada studenților. Dar nu mi-a răspuns la telefon și asta a fost pentru prima dată în viața când nu putea să răspundă, căci dacă ar fi depins de el, de dincolo de moarte ar fi răspuns la chemarea sa sau la chemarea prietenilor lui. A fost membrul biroului Forului democrat al românilor din Republica Moldova, membrul biroului mișcării unioniste Sfatul Țării II și de fiecare dată cuvântul lui era așteptat...Astăzi pleacă dintre noi un cărturar, un om cu calități deosebite, un om excepțional...*”.

Pentru un ultim omagiu la tristul eveniment a fost și bunul său prieten, profesorul universitar, fost prorector la Universitatea "V. Alecsandri" din Bacău, vicepreședinte al Asociației, Vasile Puiu "Pro-Basarabia și Bucovina", Bacău. „În această sală, vreme de 10 ani s-a reclădit podul de flori de peste Prut într-un pod spiritual care nu mai poate fi distrus de vicisitudinile naturii, un pod, fondatorul căruia a fost chiar profesorul Dorogan”, a spus cu durere în suflet Vasile Puiu. Domnia Sa a adresat un mesaj de compasiune din partea Universității Tehnice „Gh. Asachi”, Institutului Național de Inventică, Iași, Facultății de Mecanică din Iași, Complexului Muzeal "Moldova", Iași.

În cuvântul său de rămas bun prof.univ.dr.hab. Viorel Bostan, rectorul Universității Tehnice a Moldovei a menționat „*Avem o zi foarte tristă în Universitate. Îl conducem pe ultimul drum pe bunul prieten, pe un coleg, dascăl, un pedagog ilustru, savant, un pilon al Universității noastre, fiindcă prorectorul Dorogan este un exemplu pentru mulți dintre noi. A fost studentul nostru, cadru didactic, a rămas să activeze în cadrul*

Universității, a fost unul dintre cei care și-au dat sufletul și inima pentru Universitate, întotdeauna promovând-o, susținând-o, onorând-o...Este o pierdere pentru țară, pentru că profesorul Dorogan a fost un patriot adevărat, iar spiritul românesc din Universitate s-a datorat și activității sale”.

Valerian Dorogan era un împătimit al istoriei Neamului, fiind unul dintre organizatorii de bază ai unei importante manifestări de cunoaștere a rădăcinilor istorice ale Neamului – Simpozionul *”Cucuteni 5000 REDIVIVUS: științe exacte și mai puțin exacte”* alături de părintele acestui Simpozion, profesorul ieșean Lorin Cantemir, căruia în semn de recunoștință și apreciere i se adresa *”Tată”*. Prima ediție a Simpozionului a avut loc în a. 2006, iar la cea de a 12-a ediție urma să plecăm peste două săptămâni la Iași, fiind făcute ultimele organizări. Fiind acolo în ceruri nu va mai ajunge fizic la această ediție însă sunt sigur că va fi alături de noi și la această ediție precum a fost permanent la toate celelalte 11 ediții. La organizarea fiecărei ediții a Simpozionului Valerian se deda cu trup și suflet, totul trecea prin inima lui. Una din cele mai reușite ediții a fost cea din a. 2012, care a finalizat cu un excelent program cultural-artistic organizat integral de el la *”Cetatea Soroca”* cu implicarea majoră a directorului muzeului N. Bulat și colectivelor artistice din Soroca.

Valerian Dorogan a fost un mare patriot cu durere pentru Neam și Țară. Primea cu mare durere în suflet eșecurile și găinăriile democrațiilor în ultimii 25 de ani. Adept fervent al unificării forțelor de dreapta, în acest sens organizând diverse întruniri în biroul său de pe bul. Ștefan cel Mare. A fost meritul lui încercarea de unificare a forțelor de dreapta (finalizată cu eșec nu din vina lui) în preajma alegerilor parlamentare din a. 2001, organizând în localul Universității Tehnice a Moldovei o serie de întruniri cu participarea PL (președinte M. Rusu), Partidul Național Țărănesc Creștin și Democrat din Republica Moldova (președinte V. Muravschi), Partidul Socio-Liberal (președinte O. Serebrian), aripa Nedelciuc din Partidul Forțelor Democrate, aripa Dolganiuc din Partidul Popular Creștin Democrat, ocazional și reprezentanți ai PRCM (președinte M. Snegur).

Plecarea subită dintre noi a lui Valerian Dorogan la vârsta de doar 62 de ani este o mare durere pentru fiica Daniela și fiul Andrei, pentru nepoțica Andreea și, în special, pentru nepotul Robert, pe care bunicul îl dezmiarda Robi. Este o mare pierdere pentru sutele de prieteni, colegi, pentru comunitatea științifică, pentru Mișcarea de Eliberare Națională. Dar cred că e o pierdere prea mare pentru tatăl său Vasile Dorogan, un

intelectual de mare valoare, ajuns la venerabila vârstă de 93 de ani. Este dureros când părinții își supraviețuiesc copiii. Este chiar nedrept, este împotriva dezvoltării speciei umane.

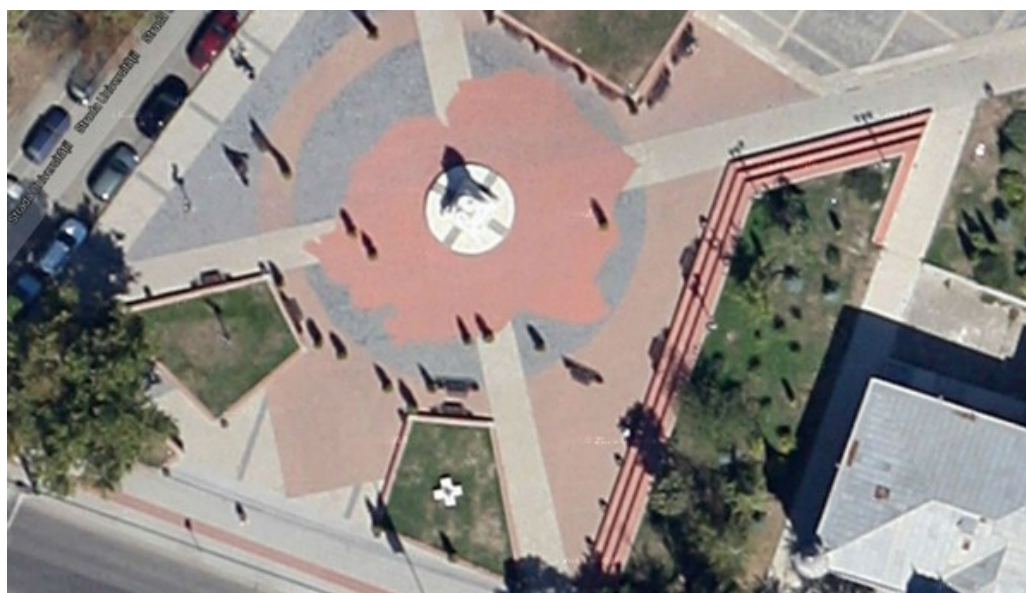
„Se duc profesorii, / Se duc, / Acei ce n-au asemănare, / Ca un copil să plângă cerul, / Cu lacrimi, stele, Căzătoare” (V. Cobzac).

Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească în pace!

Veșnica lui pomenire din neam în neam!

Secțiunea I

IAȘI – CAPITALA RENĂȘTERII NAȚIONALE

IAȘI - CAPITALĂ DE RĂZBOI, LOC AL RENĂȘTERII NAȚIONALE

*Ciprian TEODORESCU, dr., bibliograf
Biblioteca județeană "Gheorghe Asachi" Iași*

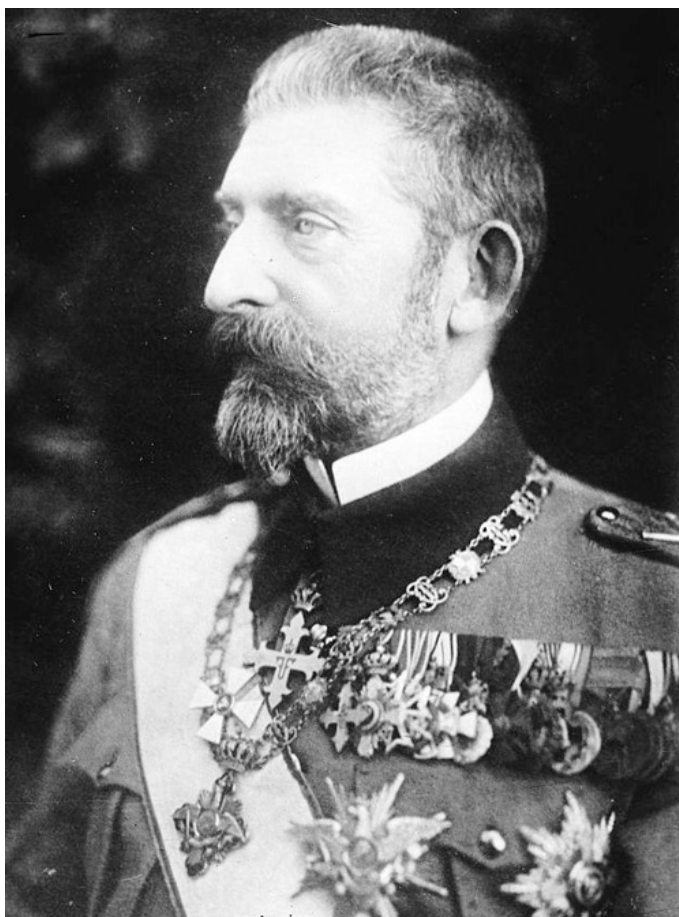
Pe 15 octombrie 2017, anul acesta, am marcat 95 de ani de la încoronarea, la Alba Iulia, a lui Ferdinand I, ca rege al tuturor românilor, pe 15 octombrie 1922. Coroana regelui era cea din 1881, confecționată din oțelul tunurilor turcești capturate la Plevna, la care s-au adăugat trei pietre prețioase, semnificând Basarabia, Bucovina și Transilvania. Regele și-a pus singur coroana pe cap, apoi tot el a așezat-o pe cea a reginei.

1 Decembrie 1918 la Alba Iulia se desfășoară Marea Adunare Națională a Românilor, ale carei lucrări s-au încheiat cu votarea ***Hotărârii de unire necondiționată a Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu România.***

1 Decembrie 1918, în Sala Tronului a Palatului Regal de la Iași, Regele Ferdinand a primit, spre seară delegația ardelenilor, veniți de la Alba – Iulia, întâmpinată de membri ai Familiei Regale și de reprezentanții Guvernului, ocazie cu care a ținut discursul intrat în istorie:

„După Basarabia, după Bucovina, mai lipsea o piatră din cele mai scumpe: Ardealul, cu ținuturile din Ungaria locuite de Români. Azi ne-ați adus și această ultimă piatră a clădirii, care încoronează marea operă de unire. Putem privi cu încredere în viitor, căci temeliile sunt puternice, bazate pe principii democratice, bazate pe principii democratice ce sunt o cheazășie pentru dezvoltarea firească a unei vieți sănătoase, ele sunt cimentate prin credința nestrămutată a unui șir întreg de generații, de apostoli ai idealului național (...) Să consacram unirea gândurilor, unirea sufletelor, dar și unirea în muncă roditoare, prin strigătul: trăiască România mare, puternică și unită“.

De doi ani, Moldova era România și Iașul adevărata capitală. Timp al jertfelor de pe câmpul de luptă, al epidemiilor care au lovit societatea, dar și voința națiunii au caracterizat acele zile de rezistență.

Apariția neîntreruptă a revistei Gazeta Matematică

Unul din faptele, aparent mărunte, dar care dau o dimensiune a încrederii în victorie și normalitate, este apariția, la Iași, în refugiu, a Gazetei Matematice. Nu este un secret pentru nimeni faptul că în timp de război și de lipsuri, consumul de hârtie, de cerneală, este drastic controlată, dându-se prioritate tipăriturilor de propagandă, iar în orice apariție este controlată de cenzură. Cu toate acestea Gazeta Matematică a apărut, menționând în paginile sale, numele abanaților, care primeau asigurări că tocmai cenzura era aceea care garanta ajungerea revistei chiar pe linia frontului. La o primă vedere se ridică întrebarea dacă niște soldați, în

puținele clipe de acalmie, din transee, se ocupă tocmai cu rezolvare și cu propunerea de probleme matematice. O privire mai atentă tcmăi la specificul adus în istorie de Primul Război Mondial, folosirea pe scară largă a tehnologiilor, este unul afirmativ.

O primă concluzie ar fi că matematicienii sunt o resursă foarte valoroasă pentru orice armată, motiv pentru care am decis să urmărim prezența acestora în Primul Război mondial. Astfel am aflat că, matematicianul Ion Barbu, pe numele real Dan Barbilian, după cum amintește profesorul Alexandru Popescu-Zorica, asistentul poetului, în 1918, când era în război, pe Prut, a elaborat un memoriu asupra seriei hipergeometrice și cu incursiuni de tip Gauss.

Dan BARBILAN.

Gheorghe
DEMETRESCU

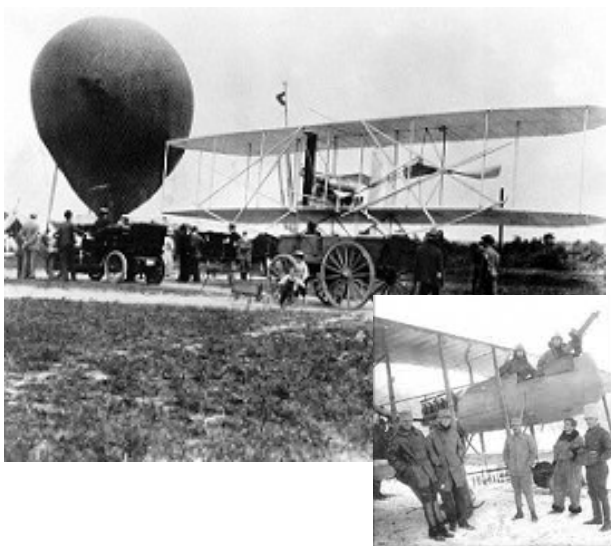

Gheorghe BRATU

Gheorghe Demetrescu, astronom și seismolog, a fost foarte util în cadrul realizării unei rețele de stații meteorologice,

Gheorghe Bratu, matematician și astronom (n. 25 febr. 1881, București - m. 1 sept. 1941, Iași) a fost foarte activ în cadrul unei aerostații.

Simion Stoilow, după ce în 1916 obține doctoratul în matematici, la Paris, sub îndrumarea lui Émile Picard, se întoarce în țară pentru a participa la Primul Război Mondial pe frontul din Dobrogea, apoi din Moldova.

În primul rând, ceea ce le datorăm noi, cei de astăzi, celor căzuți în Primul Razboi Mondial, este recunoștința noastră.

Dar o formă de recunoștință constă și într-o scurtă meditație asupra celor întâmpinate la Iași, în anii Primului Război Mondial :

Oare fără decizia luată de a da tuturor cetățenilor, în majoritatea lor, țărani, pământ și drepturi politice, soarta luptelor din vara lui 1917, de la Mărăști, Mărăști și Oituz, era aceeași, și care ar fi fost viitorul României?

DIN CORESPONDENȚA FAMILIEI PONI - NOTE ȘI OPINII INEDITE DESPRE PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Oana FLORESCU, Monica NĂNESCU, Ion SANDU

Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” - Laboratorul de Investigații

Științifice –ARHEOINVEST

Rezumat: În corespondența familiei Poni, documente care se regăsesc în Fondul de la Arhivele Naționale din Iași, există o serie de informații referitoare la neutralitatea României și intrarea țării noastre în Primul Război Mondial. În scrisorile studiate, Petru Poni, soția sa, Matilda și fiica, Margareta, își exprimă opiniile în legătură cu oportunitatea participării României la această deflagrație mondială.

Abstract. In the correspondence of the Poni family, documents that are found at the National Archives in Iasi, there are a lots of informations related to Romania's neutrality and our country's entry into World War I. In the letters studied, Petru Poni, his wife, Matilda and their daughter, Margareta, express their views on opportunity Romania's participation in this world deflagration.

Începutul Primului Război Mondial îl găsește pe profesorul Petru Poni la București, unde îndeplinea funcția de președinte al Secțiunii Științifice a Academiei Române (1914-1916). Remarcându-se deja ca o marcantă personalitate a timpului său prin prestigioasa carieră universitară și științifică desfășurată, renumitul profesor ieșean nu va rămâne indiferent la starea națiunii în vederea atingerii scopului politic principal al participării României la război și realizarea statului național unitar român.

În plan politic, profesorul Petru Poni a fost unul dintre membrii marcanți ai Partidului Național Liberal (P.N.L.) din aceea vreme. În anul 1884 s- a alăturat grupării politice formată din „liberalii sinceri” conduși de George Vernescu și conservatorii lui Lascăr Catargiu (Partidul Liberal-Conservator). După o scurtă perioadă petrecută în această formațiune politică, revine în Partidul Național Liberal fiind ales, în mai multe rânduri, deputat și senator. La fel de prodigioasă a fost și perioada în care a îndeplinit funcția de Ministru al Învățământului în diverse perioade timp (câteva luni în 1891, 13 luni în perioada 1895-1896, apoi în 1918), prilej cu care prestigiosul profesor ieșean a oferit legi importante pentru administrația învățământului. În martie 1896 a dat *Legea pentru facerea clădirilor școlare și înființarea Casei Școalelor* și *Legea asupra învățământului primar și normal-primar*.

În acest context, scrisorile, transcrise integral după cele originale, oferă un material interesant cuprinzând diverse știri, opinii, fapte, starea de spirit a populației, știri din străinătate și evenimente referitoare la deciziile politice ce au fost luate de guvernanți în acea perioadă premergătoare declanșării Primului Război Mondial.

La începutul anului 1914, Europa era împărțită în două tabere. Germania, Austro-Ungaria și Italia făceau parte din Tripla Alianță. După retragerea Italiei și cooptarea Imperiului Otoman, națiunile Alianței s-au numit Puterile Centrale. De cealaltă parte, Rusia, Franța și Marea Britanie se constituiseră în Tripla înțelegere, devenită Antanta. Cu excepția Bulgariei, statele din Balcani au luat partea Serbiei și a Alianțelor din Antanta. Aceste alianțe au fost puse în mișcare în urma declarației de război făcute de Austro-Ungaria. În mai puțin de o săptămână, întreaga Europă stătea sub semnul războiului.

Într-o scrisoare din 7 iulie 1914, aflăm că Bulgaria își concentrează armata la frontieră, cu intenția de a intra în război.

Arhivele Naționale Iași, Fond familial Poni, Mapa Matilda Cugler Poni, dosar nr. 514

Consiliul Superior al Agriculturii Cabinetul Președintelui

Luni 7 Iulie 914 Dragă puiule,

Am văzut aseară pe Dl Sturdza. El a fost îndestul de rău. Acum de vre o două zile e mai bine. A fost la Rege și în urma acestei vizite s'a îmbolnăvit. – Doamna Simionescu cu copiii sunt aice. Am întâlnit-o astăzi la restaurant și mi-a spus că se duc pentru o săptămână la Țigănești. M-a întrebat dacă nu ar vrea să meargă acolo și Margareta macar pentru vre o două sau trei zile. I-am spus că îți voi scrie ca se o întrebi. Ceea ce fac. – Știrile venite astăzi sunt alarmante. Incidentele de la fruntaria Bulgariei se generalizează. Bulgarii concentrează trupe pe fruntarii. Acelaș lucru facem și noi. În această stare e de agiuns pentru ca se aprindă focul. Primejdia e cu atât mai mare cu cât Bulgarii sunt în adevăr nebuni și se pare că Ungurii se ațăță.

Să ne videm cu bine

P. Poni

Toată lumea începe să se neliniștească, iar românii plecați în străinătate, în vacanțe, se întorc în țară pe rute ocolitoare.

Arhivele Naționale Iași, Fond familial Poni, Mapa Matilda Cugler Poni, dosar nr. 516

Consiliul Superior al Agriculturii Cabinetul Președintelui Mercuri

23 Iulie 914

Dragă puiule,

Dacă lucrurile nu se schimbă, voi veni sâmbătă sara acasă. Trenurile merg cu mari întârzieri însă până acuma nu a fost suprimat nici unul. De la Petrușă nu am nici o știre. Toți cei cari fuseseră la băi în străinătate s'au întors. Cei din Franța au plecat prin Marsilia și de acolo pe mare prin Constantinopol și Constanța. Am văzut o marconigramă de la Drul P. Petrini care spune că a plecat din Marsilia cu un vas în Egipt, la Alecsandria, pentru ca de acolo să se întoarcă în țară. Se poate se agiungem

se facem giurul lumii pentru ca se venim acasă. Și în orice parte a lumii ne vom afla vasul pe care vom călători va pute fi atacat de marina inamică.

Mii de sărutări, P.Poni

În data de 29 iulie, Rusia și-a mobilizat armata la granițele cu Austria și Germania, cu intenția de a împiedica distrugerea Serbiei. În secret, Rusia urmărea acapararea unor teritorii ale Imperiului Otoman, dar inițiativele precedente fuseseră stingherite de Austro-Ungaria și de Germania. Imperiul țarist dorea să aibă controlul Constantinopolului și al strâmtorilor Bosfor și Dardanele.

La 31 iulie, Germania a cerut Rusiei să înceteze pregătirile de război, iar Franței, printr-un ultimatum, să-și declare neutralitatea în cazul declanșării unui conflict între cele două mari puteri. Franța și Germania erau rivale istorice și își încă disputau regiunea Alsacia-Lorena.

Atât Rusia, cât și Franța au ignorat solicitările germane. Pe 1 august izbucneau luptele pe granița ruso-germană, iar în data de 3 august, Germania declara război Franței.

Relațiile dintre Germania și Marea Britanie se înrăutățiseră treptat înainte de 1914. Anglia era învinuită că împiedică Germania să devină o mare putere mondială. Încă de la începutul războiului, Germania și-a făcut cunoscute intențiile de a ataca Franța, prin Belgia. În 1838, Anglia și Franța semnaseră un tratat cu Germania, ce garanta independența și neutralitatea Belgiei.

În altă scrisoare trimisă de Petru Poni soției, aflăm că urmează să se hotărască soarta României la Consiliul de Coroană din 3 august 1914.

3 August 1914 Dragă Mărgărică,

.....aice așteptăm cu nerăbdare ceea ce se va hotări mâine în Consiliul de Coroană. Bucureștenii se primblă pe pod și pe bulevarde. Cafenelele, berăriile, grădinele, cinematografele sunt pline de lume. În toate părțile nu auzi decât muzici. Numai pe unele strade mai laterale întâlnești câte o patrulă de gardieni sau de soldați care pândesc pe greviștii de la tramwae. Din timp în timp, rar, trece câte un tramwaiu cu câte 4 sau 5 sentinele cu pușca la umăr ca se apere pe conductorii și watmanii care le conduc. Eată ce e Bucureștii în fața celui mai grozave catastrofe care se va dezlănțui asupra omenirii. Ce hotărâre va lua mâine Consiliul de Coroană? Sunt trei soluții și numai trei. 1) Mergem cu tripla alianță. E probabil că pe uscat ea va fi învingătoare. Germania și Italia vor sdrobi Franța. Rusia va fi ținută pe loc de Germania și Austria și de noi. Inglitera singură va câștiga. Ea va nimici flota germană, va lua coloniile Germaniei, va strivi comerțul maritim german care îi făcea concurență. Noi cu ce ne vom alege? În perspectivă avem soarta Serbiei, din partea celor cari am dat viața soldaților noștri și avuția țarei. A doua soluție: se mergem cu tripla înțelegere. Probabil că

vom avea soarta celor învinși. Ultima soluție e să rămânem neutri. Vom avea dușmănia și a unora și a altora. Aceasta e sigur. Dar în cele dintâi două soluții putem noi compta pe prietenia Austriei sau a Rusiei. În ceea ce privește Germania, ce interes are ca să ne susție? Cel puțin în ultima ipoteză nu vom avea ororile războiului. Nu știu cum vor judeca conducătorii noștri. Dumnezeu să-i lumineze. P. Poni

Consiliul de Coroană a avut loc la Castelul Peleş. Au participat membrii guvernului, foștii președinți de Consiliu, trei reprezentanți ai partidului conservator și trei ai partidului democrat de sub conducerea lui Take Ionescu¹. Regele Carol I a luat primul cuvântul și a cerut ca România să ofere ajutor Triplei Alianțe, fiind legat, personal, de Puterile Centrale. Take Ionescu și Ion

I.C. Brătianu au replicat că România trebuie să rămână neutră, la fel ca și Italia, cu care a fost semnat un tratat ce prevedea ca, la intrarea României sau Italiei în război, aceste două state să se anunțe reciproc, din timp.

În data de 4 august 1914, Marea Britanie a declarat război Germaniei, pentru a asigura neutralitatea Belgiei. În întreg Imperiul Britanic se făceau pregătiri de război. Japonia s-a alăturat Aliaților pe 23 august. Italia își păstra pentru moment neutralitatea, în pofida apartenenței la Tripla Alianță. Mulți italieni ar fi dorit să intre în război de partea Aliaților, pentru a recupera teritorii austro-ungare populate de semeni de-ai lor.

România nu putea rămâne în neutralitate mult timp. Toată lumea aștepta intrarea României în război, iar doamnele din înalta societate pregăteau pansamente pentru răniți.

Arhivele Naționale Iași, Fond familial Poni, Mapa Margareta Poni, dosar nr.289

6 August 914 sara

Dragă Mărgărică,

Servitoarea a pus scrisoarea ta într'un pachet de jurnale și numai în astă sară, desfăcând jurnalele, am dat peste dânsa. De aceea îți scriu de abe acum și nu ai să primești scrisoarea me decât vineri. Îți aduc aminte că vineri are să aibă loc eclipsa de soare. La Iași are să înceapă la 1 oară și 35 minute și are să se termine la 3 și 56 m. aproape 0,941 din discul soarelui are să fie în umbră. Sigur că ai să'l observezi. Tare bine ar fi dacă ai lua câteva fotografii în diferite momente și mai cu seamă în timpul macsimului care va ave loc la 20.48

m. Îți aduci aminte cum ne-am amuzat la Hercules bad uitându-ne prin steclele afumate la bietul soare pe care îl mâncau vârcolacii? Eclipsa de

¹ Xeni, C., Take Ionescu, Editura Universul, București, 1932.

poimâine are să producă o impresie teribilă asupra populațiilor inculte și pline de superstiții din Rusia și Galiția. Cine știe dacă nu va influența mult asupra soartei războiului.

Am fost astăzi la dl. Sturdza. El este tot cum v'am spus cu boala lui. Măne are un consult cu un chirurg și cu medicul lui curant, Drul Cantacuzino. Pe doamna am găsit-o într-o activitate febrilă. S'a înființat, sub patronatul

Reginei, o societate care se chiamă, mi se pare, "Mama răniților", pentru a pregăti obiectele necesare la căutarea celor răniți în războiu. Am găsit-o încongiurată de bucăți de pânză, de tifon este pe care le distibuea pentru a face cămeși, bandaje și mai știu eu ce. Ea care e atât de șubredă și se deplasează atât de greu, a fost la Sinaia pentru a organiza cu Regina Societatea. Ducându-mă la St. am trecut pe lângă casa lui Costinescu pe care era o tablă mare cu inscripția "Crucea roșie" și un steag colosal. După cum vezi, ne pregătim de războiu. Dea Dumnezeu ca toate aceste pregătiri să se facă fiind că voim pacea.

Acuma mi e somn. Noapte bună și se auzim de bine.

P. Poni

La 10 octombrie, Regele Carol I se stinge din viață, în urma unei angine pectorale. În realitate, lumea considera că a murit de supărarea pe care a trăit-o în legătură cu hotărârea de a nu intra în război alături de Germania.

Arhivele Naționale Iași, Fond familial Poni, Mapa Matilda Cugler Poni, dosar nr. 522

Consiliul Superior al Agriculturii Cabinetul Președintelui

Dragă puiule,

Joi 2 oct. 914

Nu ți scriu nimică despre funeraliile Regelui Carol căci știu că vei fi cetit în jurnale descrierea lor amănunțită. De almintrele am văzut foarte puțin din ce s'au petrecut. Nu am fost la aducerea corpului căci ar fi trebuit se fac de la gara Mogoșoaea și până la Palat peste cinci kilometri pe gios și în frac. De și sunt aproape de tot bine, nu am îndrăznit se mă espun se răcesc din nou mai tare. Tot din această pricină nu m'am dus astăzi la Curtea de Argeș. Am zis din toată inima: Dumnezeu să'l odihnească întru cei drepți că mult bine a făcut pentru țara noastră. Mii de sărutări

P.Poni

În 1915, Germania și Austro-Ungaria au depus eforturi uriașe pentru a înfrânge Rusia. La începutul anului, rușii invadaseră Ungaria. Trupele Reichului au pornit contraofensiva pe 2 mai.

În aprilie 1915, Italia a semnat la Londra un tratat secret cu Anglia, Franța și Rusia. Tratatul ceda Italiei o porțiune însemnată din teritoriul Austriei în schimbul intrării sale în război de partea Aliaților. Pe 23 martie,

Italia declara război Austro-Ungariei. De-abia un an mai târziu (august 1916) avea să declare război și Germaniei.

În data de 11 octombrie, Bulgaria intra în război de partea Puterilor Centrale, alăturându-se încercării de a cuceri Serbia și Muntenegru. Astfel s-a deschis calea către Turcia, inima Imperiului Otoman, care rezistase în primă fază ofensivei Aliaților, dar depindea acum de sprijinul Puterilor Centrale.

Din scrisorile cercetate aflăm că în perioada de neutralitate, oamenii erau deosebit de îngrijorați și își făceau provizii de alimente în eventualitatea intrării în război, deși pâinea lipsea zile întregi de pe mesele oamenilor.

Arhivele Naționale Iași, Fond familial Poni, Mapa Petru Poni, dosar nr. 1361 1915

Dragă puiule,

Toată lumea e foarte îngrijită de mersul lucrurilor. Cu neutralitatea noastră stăm ca într'un vrăf de par. O mișcare nechibzuită și ar fi vai de noi. Asta o simte ori cine și asta face, că trăim într'o groază fără de sfârșit. Bine înțales că nu vorbesc pentru mine. Eu spun să le facă Dzău toate bune, el poate, dacă vrea să facă să înceteze coșmarul în care ne sbatem. Vezi că ear "Non habemus papa". Domnia i-a fost scurtă și grea. A murit singur cu dorul Veneției în suflet. Nu știi tot nimic de Petruță? Dacă nu a venit și dacă nu ai știri atunci scrie lui Beldiman. Să pare că acum nu lasă lumea să vie în țară. De la Lența Comarnescu și de la Dna Nether nu era până eri nici o știre. Dlul Mărzescu a plecat la Viena pentru ca să'și aducă familia din Bavaria, tot unde e și Lența. La Manole toată lumea e bine dar plină de groază din cauza lui Aurel. Se așteaptă în fiecare ceas chemarea lui. Biata Lența e foarte amărâtă.

Toată lumea e supărată pe bietul Rege care ține cu nemții. Cred că'l doare inima dar nu cred că ține cu dânsii în detrimentul țării noastre. Mii de sărutări și să ne vedem cu bine. M. Poni

Dacă afli ceva de Petruță și de Maria scrie'mi imediat te rog.

23 Mai 1915

Dragă puiule,

.....noi facem multă economie dar scumpetea, în toate, e așa de mare încât tot să cheltuește. Mulți din cunoscuții noștri fac provizie de zahăr, cafea și ciai, pe care le pun la cămară, pentru acele timpuri când n'ar să fie de găsit. Nu știu ce-a fi dar să ferească Dzău țara noastră cum a ferit'o până acum de război și de boale și să le dee minte la cei cari o conduc, să nu o ducă de râpă. Un lucru e sigur că nimene nu dorește război afară de cei care nu au nimic de pierdut. Dacă ași ști că dând viața mea ași putea câștiga acele pământuri pe care trăiesc români, mi-ași da viața, fără să-mi pară rău dar fiind chiar Rege, n'ași mânia poporul meu într'un război așa de

teribil și fără de folos....

*Arhivele Naționale Iași, Fond familial Poni, Mapa Petru Poni nr. 1366
1915-1918*

Ce face Dna Bianu? E bine de tot?

Dragă Petrăchel,

Tu scrii că n'ai primit decât scrisoarea mea? E foarte curios fiind ți-a scris și Margareta o scrisoare și 2 cărți postale și eu tot 2. N'ai primit decât ceea ce am recomandat. Din București vin nerecomandate să vede că de la noi nu pleacă. Noi suntem bine. Lucia e chiar acuma dusă la gară pentru a primi, împreună cu tot comitetul "Luteția" pe un profesor din Paris care vine cu soția lui și are să ție desară o conferență despre "Idealul Franței" se zice că vorbește bine. După sosire are să fie la 12 un dejun. Mai are să'l primble Tafrali prin Iași ca să-i arăte tot ce este mai de samă ca monumente și altele. Desară e conferența și la noapte banchet și mâni plecare și tot mâni vine un general Italian cu suita lui ca să decoreze Iașul. În halul în care se află Iașul, nu-i mai lipsește decât să fie decorat. Să vezi ce murdărie e pe toate străzile. E de necrezut. Are se aibă franțuzul de spune acasă la dânsul.

Suntem însă foarte necăjiți cu pânea. De trei zile nu este pâne. Două zile nu s'a făcut de loc, și azi s'a făcut foarte puțină încât, aproape nimene n'a putut lua pâne. Nu se găsesc decât covrigi și acei vechi, cine știe decând. Prin jurnale vezi veconținut că or se dee la export fiind că este prea mult grâu și noi nu avem pâne. Nu ai putea vorbi acolo cu cineva să se gândească și la asta că or ice rebdare are un sfârșit. Eri eram în grădină și trecea o femeie cu câți-va covrigi în mână. N'am auzit decând sunt așa blăstămuri. Cel mai bland era "să moară de foame lângă străchini pline". Am oprit'o și am întrebat'o pe cine blastă așa de grozav "Pe-acei care ne lasă fără pâne. – ce duc acasă, niște covrigi? - Nu'i bătae de joc? Spun că nu au grâu dar ce fac cu grâul pe care'l trec, în toate nopțile, prin gara noastră și'l trimit în străinătate? Mama mea șade lângă gară și doar vede ce să petrece". Și iar a început să blasteme. "Până ce n'am sparge capetele celor de la Primărie n'are să fie regulă". Dacă o vedeai o credeai foarte capabilă de așa ceva. Sunt multe ca dânsa. Lumea a pierdut rebdarea. Îți aduci aminte că revoluția cea mare în Franța a început cu lipsa de pâne. Mi-a părut foarte rău de puțină pietate care a probat'o Dna Elza pentru memoriu moșului și a mătușei ei. Înainte de-a fi soacră, a fost Dna Sturdza mătușa ei. A făcut ce-a făcut cu lucrurile de artă și suvenir, dar n'a trebuit să vândă și manuscriptele. Tu știi ce lucruri de mare importanță avea Sturdza între manuscriptele lui. Lucruri de mare interes pentru țară. Nu s'a gândit femeia asta că-i româncă. Sturdza mi-a spus odată la Paris că dacă ajunge

acasă are să-și reguleze manuscriptele. Probabil avea intenția să le publice. Ar trebui Dnul Iorgă să vadă ce s'a făcut cu dânsule. "Sic transit gloria mundi"

"Pe morminte crește earbă... Tot se trece, tot se stinge.

E nebun acel ce ride

Mai nebun, acel ce plânge!" Mă citez pe mine! Ce zici? nu-ți pare ridicol? Mii de sărutări și să ne vedem cu bucurie. M. Poni

Scrie macar câte o cartă postală. Grădina merge bine.

Starea de liniște aparentă a românilor este invidiată de cei din jur care se aflau în plin război. În acest sens, ne parvin informații importante din partea profesorului Petru Poni prin scrisoarea datată 13 decembrie 1915.

Arhivele Naționale Iași, Fond familial Poni, Mapa Margareta Poni, dosar nr. 316

Dragă Mărgărică,

13 Dec. 1915

Îți mulțumesc atât ție cât și Luciei și lui Ați pentru informațiunile ce mi dați asupra celor trei moșii scoase la licitație. Nu cred înse că împregiurările sunt favorabile pentru a face cumpărături.

Și apoi, când a agiuns cineva la vârsta mea, singurul lucru la care îi este permis se aspire este să se odihnească, ear nu se facă întreprinderi nouă: Passe encore pour bâtir

Mais planter à cet âge...

Am fost alaltăieri la Maria pentru a o felicita de ziua ei. Era lume multă; nu mai încăpeau în odăițele lor. Mi-a arătat telegrama ce i ați trimis.

Jurnalele franceze tot nu ne vin. Suntem nevoiți să vă mulțumim cu cele românești și nemțești. Aseară unul din tovarășii noștri de cafenea cetea o corespondență din Orșova trimisă la Berliner Tageblatt. Corespondentul se urcase pe o înălțime și uitându-se pe Dunărea în gios privea la Turnul Severin.

"Acolo, zicea el, clădirele sunt întregi: coșurile uzinelor fumegă, ceea ce dovedește că într'însele sunt oameni sănătoși cari lucrează. La noi, nu vezi de cât ruine și printre ele morți și răniți" "Ce fericiți sunt românii" termina corespondentul lor.

Aștept cu nerăbdare se treacă și săptămâna aceasta pentru ca se pot veni acasă. Până atunce se auzim de bine. Sărutări.

P. Poni.

1916

Dragă puiule, vād că nu scrii nimic cu toate că te-ai dus de câteva zile din Iași. Ce faci? La noi după zile de Mai a venit eara cu frig și omăt. Aice e mare frică de o mobilizare fiind că s'a rechemat subit tot ce a fost în

congediu. Soldați și ofițeri, abea plecați au fost rechemati telegrafic. Toată lumea e îngrijită să dea Dumnezeu să fie pace, macar la noi. Pe cine ai mai văzut? Te rog foarte mult să-mi scrii ce s'a făcut cu procesul Luciei. Nimene nu i-a trimis nicu un cuvânt. Cred că tu ai aflat cum stau lucrurile. Măni sară ne ducem la Lența să chemăm spirite.

La revedere cu bine și cu bucurie. M. Poni

În anul 1916, anul intrării României în război, Petru Poni era Președinte al Academiei Române. Academia a împărțit soarta țării cu momente de grele încercări, dar și de istorice împliniri. Datoare să dea însăși un exemplu de conduită patriotică, Academia Română a contribuit cu suma de 1015650 lei la efortul de război. Petru Poni spunea: „sumele ce putem oferi sunt mici, însemnătatea lor este mare. Ele vor dovedi că cea mai înaltă instituție culturală este de acord cu toată suflarea românească în aceste mari momente ale vieții noastre naționale”.²

În perioada 1 august – 6 septembrie 1916, a avut loc Bătălia de la Turtucaia. În această confruntare, armata română a suferit o grea înfrângere din partea trupelor germano-bulgare. S-au înregistrat 6 000 de morți și răniți, în timp ce 28 000 de militari au fost făcuți prizonieri.

Bătălia pentru București a constituit o ultimă încercare a trupelor române, comandate de generalul Constantin Prezan, de a apăra Capitala în fața invaziei Puterilor Centrale. Cele mai crâncene lupte s-au desfășurat în zona Călugăreni. Deși la început armata română a obținut unele succese, în cele din urmă a fost nevoită să se retragă, Bucureștiul fiind ocupat.

Când trupele de ocupație au intrat în capitală, o parte din membrii Academiei, a conducerii și personalului său de execuție s-au retras, împreună cu Guvernul și celelalte autorități ale statului, la Iași, pe teritoriul rămas liber.

Petru Poni, reîntors la Iași, a adăpostit în pivnița casei lăzi cu cele mai importante cărți din Biblioteca Academiei Române, trimise de Ion Bianu. Despre aceste fapte aflăm din scrisoarea datată 1 noiembrie 1916.

*Arhivele Naționale Iași, Fond familial Poni, Mapa Petru Poni nr. 1385
Academia Română*

București, 1 Nov. 1916 Marți

Prea Stimate Domnule Poni,

Scriu după ora 3 după amiază. Se diminează între 11 și 12 am avut aici un dans aerian mare: câteva aeroplane inimice au venit deasupra Capitalei și au lăsat multe bombe cari se spargeau cu zgomot îngrozitor. Una a căzut în fundul grădinii Dnei Câmpianu – la vreo 200 metre departe de Academie. La asemenea întâmplări funcționarii – puțini câți mai sunt pe aici – ne

² Analele Academiei Române, seria II, Tomul XXXIX, 1916-1919, p. 275

adunăm jos în sala de adăpost sub depozitul manuscrisptelor. Acel loc este cel mai bun adăpost, având una peste alta două bolți făcute cu zid și fier și deasupra celei de sus un rând de saci de nisip.

Am primit scrisoarea Dtale de la 26 Oct. trecut, cum promisem și pe cea de la 20– după ce trimisem pe a mea cea pornită cu nerăbdare. Așa dar deocamdată pentru lăzile deacolo 1-19 sunt liniștit. Ce va fi în viitor, care va fi gradul de siguranță al lor acolo ca și tuturor colecțiilor rămase aici, numai singur Dumnezeu poate ști. Peste un ceas, peste o zi, o săptămână, o lună, toate pot fi nimicite de o bombă care le-ar aprinde sau de altă putere nimicitoare.....Al dumatle devotat Ion Bianu

Bătălia de la Mărăști s-a desfășurat între 22 iulie și 1 august 1917 și a fost o operațiune ofensivă a armatei române și armatei ruse cu scopul de a încercui și distruge Armata a 9-a Germană. Bătălia de la Mărăști a reprezentat un important punct de cotitură în desfășurarea operațiunilor militare pe frontul românesc dar a și contribuit și la ridicarea moralului ostașilor români. Reorganizate și temeinic instruite de generalul Berthelot dar având și experiența campaniei din 1916, trupele române s-au dovedit a fi un adversar capabil de a pune probleme și chiar de a învinge redutabilele armate germane și austro-ungare.

Bătălia de la Mărășești, din 6 -16 august 1917, a fost cea mai importantă operațiune militară desfășurată de Armata Română în timpul Primului Război Mondial. A fost o operațiune complexă, de apărare și menținere a liniei frontului punctată cu numeroase riposte ofensive din partea românilor.

La 1 decembrie 1918, are loc marea adunare națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, ce decretează unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dâșii cu România, împlinindu- se dezideratul tuturor românilor la intrarea în război.

În ansamblu, scrisorile radiografiază o perioadă deosebit de tumultoasă în viața națiunii române, oferind informații prețioase referitoare la contextul politic și la oportunitatea intrării României în Primul Război Mondial, văzute prin prisma omului de știință Petru Poni, care înscrie astfel o importantă pagină de referință a istoriei noastre naționale.

Bibliografie:

1. Fond familial Poni, Mapa Petru Poni, Mapa Matilda-Cugler Poni
2. Analele Academiei Române, seria II, Tomul XXXIX, 1916-1919
3. Xeni, C., *Take Ionescu. 1858-1922*, Editura Universul, București, 1932

Societatea

Ortodoxă a Femeilor Române -Iași

„PE AICI NU SE TRECE”

*Rodica ȘORONESCU, Economist,
Universitatea Tehnică "Gheorghe Asachi" din Iași
Președinte Societatea Ortodoxă a Femeilor Române, Iași*

La 100 de ani de la bătăliile duse pentru apărarea patriei și pentru reîntregirea neamului Românesc, NOI Societatea Ortodoxă a Femeilor Române din Iași am făcut o strigare către Societățile Ortodoxe a Femeilor din toată țara și către toți Românii și, s-a răspuns PREZENT, toți fiind animați de dorința de a fi împreună, ca să aducem un pios omagiu și un gând de recunoștință soldaților căzuți pe câmpul de luptă de la Mărășești pentru Pământul Strămoșesc.

„PE AICI NU SE TRECE” și-au spus ostașii noștri la Mărășești și... „Nu s-a trecut”, dar prețul a fost de zeci de mii de suflete care au cântat în mintea lor „Nu vom ceda o Palmă de Pământ, Chiar, de vom intra în Mormânt.”.

În același timp gândurile noastre de recunoștință s-au îndreptat și către înaintașele noastre cărora le datorăm Cel mai important Mausoleu al eroilor din Estul Europei care, a fost ridicat la Mărășești, la inițiativa Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române, - „Întru slavă eroilor neamului” - în memoria celor peste 500 de ofițeri și peste 21000 de soldați care și-au jertfit viața în luptele pentru apărarea Gliei Strămoșești.

Ne-am închinat cu pioșenie în fața Mausoleului inaugurat în 18 septembrie 1938 unde sunt osemintele a mii de soldați, ofițeri și preoți, în 154 de cripte individuale și 9 cripte comune - pe pământul donat chiar de socrul marelui general Eremia Grigorescu, boierul Georges Ulise Negropontes.

În cadrul evenimentului, desfășurat la Mausoleul din Mărășești (județul Vrancea), a fost evocat eroismul ostașilor români de pe câmpul de luptă, au fost depuse coroane de flori din partea Mitropoliei Moldovei și Bucovinei; a Societății Ortodoxe a Femeilor Române din Iași; a membrilor societății care au avut moși și strămoși jertfiți la Mărășești.

Ostașii români căzuți în confruntările de pe câmpul de luptă de la Mărășești au fost pomeniți în cadrul slujbei Parastasului oficiat special cu această ocazie.

Manifestarea a continuat cu dezvelirea plăcii comemorative pentru ostașii Români căzuți pe câmpul de luptă, în sunetul cântecelor patriotice.

Mesajul înscrispționat pe placă are următoarea formă:

Mărășești 1917– 2017

„Un popor care nu-și cunoaște istoria e ca un copil care nu-și cunoaște părinții”

(Nicolae Iorga)

„La 100 de ani de la bătăliile duse pentru apărarea patriei și pentru reîntregirea neamului românesc, Societatea Ortodoxă a Femeilor Române din Iași aduc un pios omagiu și un gând de recunoștință soldaților căzuți pe câmpul de luptă de la Mărășești” .

SIGLA S.O.F.R.

SIGLA M.M.B.

Am acordat diplome de participare, plachete și medalii.

Manifestarea s-a încheiat cu o masă de pomenire a ostașilor căzuți cu vitejie la Mărășești și a membrilor SONFR care cu dăruire și multă râvnă au vegheat la ridicarea Mausoleului de la Mărășești, praznic la care au fost prezenți 87 de persoane.

Poate vă întrebați de ce noi, SOFR Iași? Pentru că noi, SOFR Iași, suntem urmașe a SONFR Iași, a cărei președinte a fost principesa Olga Sturza.

Inițiativa ridicării unui mausoleu la Mărășești s-a luat la Congresul Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor din România desfășurat în anul

1919, societate fondată în 1910 de mai multe doamne din înalta societate în frunte cu Alexandrina Cantacuzino. Olga Sturza a făcut parte din comitetul de inițiativă care a vegheat la ridicarea Mausoleului de la Mărășești.

Pe 6 august 1923 a fost pusă piatra de temelie a monumentului, iar în vara anului 1924, mausoleul se afla într-o fază de construcție care a permis reînhumarea osemintelor militarilor căzuți pe câmpul de luptă. Oseminte, care au fost adunate de membrele SONFR în primă fază într-un osuar, iar apoi reînhumate în criptele de la Mărășești. Au fost aceleași mîini care au oblojit rănile ostașilor răniți pe câmpul de luptă, care, le-au mîngâiat frunțile și care de multe ori le-au închis ochii pentru somnul cel de veci.

„Cine n-a văzut grămada de schelete, cine n-a pus mîna să le așeze în cripte, ca noi, nu poate simți ceea ce simt eu azi. Mausoleul este apogeul celui mai sublim eroism, al acelor care și-au vărsat sângele cu atîta dărnicie, este centrul unui cult care amintește cea mai zguduitoare clipă din istoria țării noastre. Este nebuneasca vitejie a soldaților noștri, a fantomelor albe, care, ajungînd la luptă, corp la corp, îi mușcau pe nemți strigîndu-le Na. Moldova - Na, Moldova. Este cel mai grandios monument funerar din lume, cel mai zguduitor simbol al românismului. Generația mea a luptat, generația mea a învins, generația mea a intrat prin poarta gloriei în istoria universală” spunea o membră SONFR, Zefira Voiculescu.

Dacă e să vorbim de acest monument construit la inițiativa și sub îndrumarea SONFR, se spune ca Mausoleul Eroilor de la Marasești impune un respect atît de mare, încât însuși Adolf Hitler, în momentul în care aviația aliaților bombarda Valea Prahovei și amenința Moldova, i-ar fi cerut mareșalului Antonescu să trimită la Mărășești două subunități de antiaeriană care să apere monumentul.

Directorul Oficiului National pentru Cultul Eroilor, lt. col. dr. Cristian Scarlat, spunea că *„Mausoleul Marășești este printre cele mai frumoase din toată Europa. „Daca un monument este un simbol care trebuie să atingă sufletul, prin tema dublată de o armonioasă concepție artistică, estetică și arhitecturală, atunci Mausoleul Eroilor de la Marășești este, cel puțin din această perspectivă, Monumentul nostru național. Perpetuu avertisment al tragediei razboiului, Mausoleul ne va aduce aminte mereu de acei bravi din al caror trup ciuruit de gloanțe s-a ridicat pedestalul întregirii noastre naționale. Iată de ce, Mausoleul de la Marășești, monument de pietate, de veșnica recunoștință și propășire a neamului, mai reprezintă, încă, altarul eroismului românesc, un reper național de care ar trebui să ținem seama atunci când ne prefigurăm viitorul”*.

Emoția a fost prezentă în sufletul tuturor la acest eveniment. Când ne-am oprit cu pioșenie în fața fiecărei cripte, citind numele dăltuite în marmură a celor căzuți *„Vasile, Ion, Gheorghe.. parcă am auzit rînd pe*

rând ecoul răspunsului la un apel celest prin formula sacră – „Mort pentru patrie!” iar în fața fiecărei cripte fără nume, ecoul și formula sacră –Mort pentru patrie!” ne-au făcut să ne aplecăm mai adânc și să mulțumim Domnului că suntem urmașii Celor care și-au dat viața pentru apărarea Pământului strămoșesc și că avem o datorie Sfântă să NU-I uităm și mai ales să nu uităm că Pământul țării noastre nu este al nostru ci a Urmașilor, Urmașilor noștri.

Dragostea de Țară și credința în Dumnezeu, care au însuflețit miile de ostași români căzuți la datorie pentru propășirea Neamului Românesc ne obligă să înțelegem din jertfa lor, a bunilor și străbunilor noștri, că lupta pentru unitate și neatârănare trebuie dusă până la capăt, chiar cu prețul sacrificiului suprem iar, noi suntem urmașii lor și se impune să sădim acest sentiment și în urmașii noștri.

O poezie găsită în timpul Primului Război Mondial, în ranița unui soldat român, mort în toamna anului 1918, pe muntele Sorica, din Carpații de Curbură, ilustrează fără egal patriotismul românilor de altădată.

NU PLÂNGE, MAICĂ ROMÂNIE!

*Nu plânge, Maică Românie, Că am să mor neîmpărțășit!
Un glonț pornit spre pieptul tău, Cu pieptul meu eu l-am oprit....
Nu plânge, Maică Românie! E rândul nostru să luptăm.
Și din pământul ce ne arde Nici o fărâmbă să nu dăm!
Nu plânge, Maică Românie! Pentru dreptate noi pierim;
Copiii noștri, peste veacuri, Onoare ne vor da, o știm!
Nu plânge, Maică Românie! Adună tot ce-i bun sub soare;
Ne cheamă și pe noi la praznic, Când România va fi Mare!*

REUNIREA NU MA E DOAR O DORINȚĂ. REUNIREA A DEVENIT O STRICTĂ NECESITATE

Valeriu DULGHERU, prof.univ.dr.hab.
Universitatea Tehnică a Moldovei

„Și lacrimile mă apasă, Te rog, măicuță, ia-mă-acasă,
Mi-e inima însângărată, Fiindcă mi-au pus sârmă ghimpată.
Adesea lumea mă întreabă: - Tu ești orfana basarabă,
Cea despărțită pe nedrept De la al mamei sale piept?”
(Lucia Stegărescu. Liceană)

Este strigătul la cer al unei adolescente. O tânără din Basarabia, care visează la unirea cu patria-mamă România, ne-a trimis pe pagina de Facebook un mesaj în versuri. „Vă salut de peste Prut!”. Lucia Stegărescu a fost desemnată în 2014 cea mai bună dintre elevii din liceele cu profil umanist.

De fapt „România mare” există la Iași. Știți unde este desenată harta?

Imaginea de mai sus se află în centrul Iașului, iar harta nu poate fi văzută de la nivelul solului. Doar cei aflați la înălțime pot vedea conturul României Mari, în care Basarabia este parte integrantă. Imensul „desen”, realizat cu pavele roșiatice, se află în Piața Națiunii, din fața UMF Iași. În centrul hărții stradale a fost amplasat grupul statuar, reprezentând Patria (după chipul reginei Maria) înconjurată de provinciile românești (sub forma a trei tinere și un copil). Alături de cele trei fiice, se poate observa la poalele statuii un

copil îngenuncheat ce năzuiește să se întoarcă la România Mamă, reprezentând pe toți românii rămași în afara frontierelor hotărâte în 1919. Monumentul Unirii din Iași, înalt de 5 metri, este un monument de marmură albă, realizat de principesa Olga Sturdza și inaugurat în anul 1927, la baza Bulevardului Carol. Peste ani, în 1999, monumentul a fost refăcut după fotografii de epocă.

Istoria Monumentului Unirii o găsiți mai jos, conform wikipedia.com: Monumentul este format dintr-o piesă centrală (Patria-Mamă) și patru piese mai mici (semnificând provinciile reîntregite Transilvania, Basarabia și Bucovina și românii de pretutindeni rămași în afara hotarelor României). A fost demolat în anul 1947 și reconstruit în 1999, fiind plasat de această dată în Piața Națiunii (din fața Universității de Medicină și Farmacie din Iași).

La data de 1 august 1924, principesa Olga Sturdza a adresat o scrisoare către Primăria municipiului Iași, prin care își exprima intenția de a dona orașului Iași un monument de marmură simbolizând Marea Unire din 1918.

Socul monumentului era din piatră – adusă din cariera Corbăul Clujului – și avea patru laturi, execuția sa fiind încredințată antreprenorului bucureștean Leonardo Martinez. Pe latura din stânga au fost săpate următoarele cuvinte: ***„Dorința cea mai mare, cea mai generală, aceea care a hrănit toate generațiile trecute, aceea care este sufletul generației actuale, aceea care, împlinită, va face fericirea generațiilor viitoare este unirea! Divanul Ad-hoc al Moldovei, 7 octombrie 1858”***.

Pe latura din dreapta figurau cuvintele rostite de Alexandru Ioan Cuza, la 29 ianuarie 1859: ***„Unirea coroanelor lui Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul este triumful unui principiu mare, care viază cu tărie în inimile românilor: principiul frăției românești. El ne-a salvat de la pierzanie în trecut, el ne reînvie în timpul de față, el ne va duce la bine și la mărire în viitor. Trăiască frăția românească! Trăiască principatele române!”***.

Secțiunea a II-a

MANIFEST PENTRU UNIRE

DESPRE STATUL COMUN ROMÂNIA-REPUBLICA MOLDOVA

*Nicolae DABIJA, poet, academician, D.H.C.,
președintele „Sfatului Țării-2”*

La 27 martie 1918 Sfatul Țării, organul legal, reprezentativ al Republicii Democratice Moldovenești a votat Unirea Basarabiei cu România, încadrându-se perfect în normele dreptului internațional, care stabilesc dreptul popoarelor la autodeterminare, prevedere consemnată și de Tratatul de Pace de la Paris din 4 iunie 1920, prin care Consiliul Suprem al Conferinței de Pace recunoaște Unirea Basarabiei cu România. Părțile semnate consfințesc faptul că din punct de vedere geografic, etnografic, istoric, Basarabia a fost din toate vremurile pământ românesc și a constituit o parte integrantă și indivizibilă a Principatului Moldovei. Menționăm că atât Actul Unirii Basarabiei cu România, semnat la 27 martie 1918, cât și Decretul Lege nr. 842 din 9 aprilie 1918, care se referă la unirea Basarabiei cu vechiul Regat al României, publicat în Monitorul Oficial al României nr. 8 din 10 aprilie 1918, nu au fost anulate până în prezent.

La 16 martie 1921, în Tratatul semnat între Turcia ca succesoare a Imperiului Otoman și U.R.S.S. ca succesoare a Imperiului Țarist, la articolul VI, se consemnează că toate tratatele semnate anterior de către cele două imperii sunt nule (deci inclusiv tratatul din 16 mai 1812 de la București, prin care Imperiul Țarist își anexa Basarabia). Mai mult, la 4 iulie 1933, România și U.R.S.S. au semnat Convenția de la Londra privind definirea agresorului, prin care se recunoșteau teritoriile existente ale țărilor semnate.

La 23 august 1939, între Germania și URSS s-a semnat Pactul Ribbentrop – Molotov, încălcându-se astfel flagrant prevederile Pactului Kellogg-Briand, din 27 august 1928, de la Paris, prin care se scoate în afara legii folosirea războiului pentru rezolvarea problemelor dintre state. Subliniem că Pactul Kellogg-Briand a fost semnat de 62 de națiuni și că a produs efecte juridice începând cu 24 iulie 1929, în S.U.A. acesta a devenit parte a Constituției, fiind inclus în capitolul al 6-lea. Semnarea Pactului Ribbentrop – Molotov a însemnat, de fapt, declanșarea celui de-al Doilea Război Mondial.

La 24 decembrie 1989, Congresul Deputaților Poporului din U.R.S.S. a condamnat semnarea Protocolului adițional din 1939 și „a altor înțelegeri secrete cu Germania”, recunoscând că „acestea sunt, din punct de vedere juridic, lipsite de temei și de valabilitate din momentul semnării lor. Acestea nu au creat o bază juridică în relațiile U.R.S.S. cu terțe țări, dar au fost folosite de către Stalin și aliații săi pentru a declara ultimatumuri altor state, folosind

principiul forței, încălcând dreptul internațional și obligațiunile asumate”. În acel moment, când Basarabia se afla în componența U.R.S.S., Hotărârea Congresului Deputaților Poporului trebuia să producă efecte ca, de exemplu, cedarea benevolă către Statul Român a teritoriului Basarabiei. În loc de acest act reparatoriu, firesc, U.R.S.S. a acceptat și facilitat apariția statului „*suveran și independent*” Republica Moldova, dar a contribuit decisiv, în același timp, la apariția zonelor cu pretenții secesioniste: Transnistria și Autoritatea Autonomă Găgăuză – Gagauz – Yeri. În acest fel Rusia se delimitează, în mod oficial, de problema basarabeană. În lipsa unui temei juridic, Federației Ruse nu i se poate pretinde reîntoarcerea Basarabiei! Considerăm că Hotărârea Congresului Deputaților Poporului din 1989 nu este altceva decât unul dintre momentele de debut ale „*războiului hibrid*”, pe care statul rus (indiferent sub ce formă a existat) îl poartă cu Occidentul. Din păcate, de abia astăzi putem face o „*lectură*” corectă a faptelor prezentate.

Amintim în acest context că generalul rus Kuropatkin, în memorandumul său trimis împăratului în anul 1900, spunea că: „*în ultimii 200 de ani, Rusia a fost în război 128 de ani și a avut pace 72 de ani. Din cei 128 de ani de război – doar 5 ani au fost războaie de apărare și 123 de cucerire*”. **1939** - Războiul sovieto-finlandez. „*Agresiva*” armata finlandeză, cu 60 de tancuri, a atacat „*pașnica*” U.R.S.S. care întâmplător avea la granița cu Finlanda 2.300 de tancuri! Liga Națiunilor a declarat U.R.S.S. stat agresor și a exclus-o din rândul membrilor săi.

Apariția Republicii Moldova a reprezentat și începutul unui proces de redeșteptare națională, ceea ce, practic, a obligat Federația Rusă să declanșeze Războiul de pe Nistru, din 1992. Dacă la 1 martie Republica Moldova devenea stat membru al O.N.U., la 2 martie începea războiul amintit. Ghenadii Selezniiov, președintele Dumei de Stat a Rusiei, adresându-se conducerii de la Chișinău, în 2002, declara: „*Noi (Rusia) am organizat acest conflict la Nistru, pentru ca Moldova să rămână mereu ținută spre această direcție și să nu poată face unirea cu România*”. Confirmarea acestei declarații se produce și prin Hotărârea C.E.D.O. din 8 iulie 2004, în cazul „*Ilașcu versus Federația Rusă și Republica Moldova*”. Astfel, Curtea a constatat faptul că, în timpul conflictului moldo-rus din 1991-1992, forțele armatei a XIV-a staționate în Transnistria – forțe care au aparținut succesiv U.R.S.S., C.S.I. și Rusiei, au luptat alături de forțele separatiste. Iar în 2015 o rezoluție a Adunării Parlamentare a Europei (APCE) stabilește fără echivoc că Federația Rusă este „*țară agresor*”.

În opinia noastră, trei sunt elementele prin care influența rusă s-a manifestat pregnant:

- frica inoculată de-a lungul unei experiențe traumatizante manifestate prin deportări, crime, foamete organizată de către sovietici în 1946 -1947, însoțită adesea de acte de canibalism;
- implementarea forțată a ideologiei bolșevice, care, însoțită de teroare, a dus la deformarea genomului celor rămași în Basarabia, după perioada 1944 – 1953;
- dependența energetică quasi-totală față de statul rus, ceea ce a înlesnit un șantaj permanent al acestuia.

După 26 de ani de la declararea independenței, Republica Moldova este cea mai săracă țară din Europa și una dintre cele mai corupte țări din lume, Conform Raportului Competitivității Globale pentru 2014, realizat de World Economic Forum. De asemenea, după cum a apreciat secretarul general al Consiliului Europei, Thorbjorn Jagland, Republica Moldova „*riscă să devină următoarea criză de securitate a Europei, cu potențiale consecințe dincolo de frontierele ei*”.

Suntem martorii dorinței tot mai evidente a Federației Ruse de a recuceri statutul de putere hegemonică, pe care a avut-o U.R.S.S.-ul, precum și refacerea sferei sale de influență. Modificarea, în ultimii ani, prin forță, a granițelor unor state, precum Georgia, Ucraina, de către Federația Rusă, poate duce la rescrierea unor capitole din dreptul internațional. Fără apărarea fermă de către U.E. și N.A.T.O. a principiilor statuate după cel de-al Doilea Război Mondial (ex. Acordul de la Helsinki din 1975) ar putea declanșa noi agresiuni rusești în sudul Ucrainei și în Republica Moldova.

Ținând cont de raporturile speciale dintre România și Republica Moldova, datorate trecutului milenar comun, în spațiul istoric, etnic și spiritual al devenirii sale naționale, fiind conștienți de responsabilitățile și obligațiile noastre față de generațiile precedente, actuale și viitoare, apreciind din aceste considerente că este momentul săvârșirii unui act de dreptate, în concordanță cu istoria poporului nostru, cu normele de morală și de drept internațional, Biroul Permanent al Sfatului Țării 2, la 10 iunie 2016, a aprobat ideea creării unui stat comun România – Republica Moldova. Statul comun va fi o asociație a două state suverane, independente, unitare și indivizibile. Această asociație de state este o formă a vieții internaționale, care ține numai de competența statelor componente. Statele au între ele doar raporturi de drept internațional și nu de drept constituțional (drept intern). Statul comun va lua naștere printr-un Tratat internațional, ratificat de către Parlamentele statelor componente.

Statul comun va fi bazat pe principiile și normele unanim recunoscute de dreptul internațional, de legislația Republicii Moldova, a României, precum și a normelor Uniunii Europene. Este esențial de subliniat că acest Tratat nu aduce atingere Constituțiilor statelor membre, ceea ce înseamnă că nu este necesară

organizarea de referendumuri pentru aprobarea acestuia. Scopul înființării Statului România – Republica Moldova îl constituie apărarea intereselor comune așa cum sunt ele definite de fiecare dintre părți, între care amintim:

- respectarea „*Declarației Universale a Drepturilor Omului și a Drepturilor și Libertăților Fundamentale ale Omului*” prevăzute în Constituțiile statelor membre;

- asigurarea securității naționale;
- consolidarea statului de drept și prin lupta reală cu corupția;
- propășirea economică, al cărei rezultat direct va fi eradicarea sărăciei;
- armonizarea legislației statelor membre etc.

Buna funcționare a statului comun presupune constituirea unui Organ Colectiv Reprezentativ ale cărui atribuții și împuterniciri sunt stabilite în cadrul tratatelor dintre statele membre și stipulate într-un instrument juridic separat (Regulament, Acord etc.). Hotărârile Organului Colectiv Reprezentativ devin obligatorii pentru cele două state numai după ce sunt ratificate de către Parlamentele lor. Acest Organ Colectiv Reprezentativ nu are suveranitate, nu subordonează alte organe ale celor două state și de aceea un stat membru poate participa la crearea statului comun doar cu o parte a teritoriului lui. În cazul apariției unor disfuncționalități majore, care depășesc cadrul negocierilor, Statul comun își încetează existența, conform prevederilor stabilite prin Tratatul Internațional de Constituire.

Considerăm că înființarea acestei asociații de state România – Republica Moldova reprezintă o necesitate a momentului actual și datorită mentalității populației din stânga Prutului. Politica de deznaționalizare a dus la un anume grad de depersonalizare, ceea ce poate conduce la respingerea creării României Mari, prin referendum, pentru o perioadă nedefinită.

Beneficiile sigure ale funcționării Statului comun vor anihila în bună măsură reticențele populației medii față de ideea reunificării.

Sfatul Țării 2 propune, de asemenea, în contextul Centenarului Marii Uniri din 1918, recunoașterea *ope legis* a cetățeniei române pentru populația din Basarabia. La 27 martie 1918 Sfatul Țării a votat unirea cu România, ceea ce înseamnă că printr-un act oficial (Actul Unirii), recunoscut de țările europene, urmat de legislația aferentă, locuitorii Basarabiei au devenit cetățeni români. Conform Constituției și a legislației române, cetățenia poate fi retrasă numai de către statul român (cu excepția celei dobândite prin naștere) sau la cerere, ceea ce nu s-a întâmplat până azi.

În anul 1991, la 27 august s-a înființat statul Republica Moldova, iar la 8 decembrie același an U.R.S.S. s-a desființat ca stat. Federația Rusă, care s-a declarat continuatoarea U.R.S.S., nu a mai acordat *ope legis* cetățenia rusă basarabenilor, ceea ce înseamnă că până în prezent cetățenii basarabeni au, din nou, două cetățenii: română și moldovenească.

Nu există un act normativ prin care statul român să fi retras cetățenia

română locuitorilor din Basarabia, Bucovina și Ținutul Herței; din contră, toate actele normative care fac referire la cetățenie, cum sunt: Legea nr. 28/1924, Legea Administrativă din 15 iulie/1938, Legea nr. 793/1941, Legea nr. 794/1941, Decretul nr. 125/1948, Decretul nr. 33/1952, Decretul nr. 296/1954, Legea nr. 24/1971, Legea nr. 21/1991, ca și Constituțiile României de la 1923 până la 1991 au păstrat cetățenia română tuturor românilor și urmașilor lor de pe teritoriile românești ocupate de U.R.S.S.

Din toată argumentația expusă anterior reies cu claritate trei idei:

- populația din Basarabia, Bucovina și Ținutul Herței au primit cetățenia română de la statul român în 1918, prin actul unirii și legislația aferentă; ulterior, cei care s-au născut pe teritoriul României au primit cetățenia română prin naștere;

- NICIODATĂ populația din Basarabia, Bucovina și Ținutul Herței nu a renunțat la cetățenia română și NICIODATĂ statul român nu a retras cetățenia română acestei categorii de populație;

- stabilirea modului de dobândire și de pierdere a cetățeniei române este un atribut exclusiv al statului român și, de asemenea, cetățenii români sunt PROTEJAȚI de statul român.

În mod firesc statul român trebuie să recunoască actele emise de el însuși, cum ar fi actele de proprietate și certificatele de naștere emise în perioada interbelică. Astfel, imediat după 1989, România a recunoscut actele de proprietate și a declanșat un amplu proces de retrocedare a bunurilor confiscate de statul român comunist în valoare de multe miliarde de dolari. Nu același lucru s-a întâmplat cu certificatele de naștere!

Sfatul Țării 2 crede că Parlamentul și Senatul României au datoria de a emite un act legislativ privitor la recunoașterea de către statul român a cetățeniei române pentru toți basarabenii.

Ar fi un gest de dreptate și un prim pas întru susținerea proiectului Statul comun România-Republica Moldova, care poate deveni realizabil în anul Centenarului Unirii.

CENTENARUL MARII UNIRI: CUM NE PREGĂTIM DE EL?

Valeriu DULGHERU, *prof.univ.dr.hab*
Universitatea Tehnică a Moldovei

Prof. V. Mândăcanu: în dialog cu prof. V. Dulgheru

V.M. *Stimate domnule prof. V. Dulgheru, cer ajutorul Dumneavoastră în înțelegerea mai profundă, mai corectă a situațiilor socio-politice din Republica Moldova, care devin tot mai complicate, mai îngrijorătoare privind:*

- Activizarea la maxim a forțelor de stânga în frunte cu Dodon ș.a. care nu ascund ajutorul Kremlinului și interesul readucerii Basarabiei în lagărul rusesc novorus;

- Pasivitatea la maxim a forțelor de dreapta prounioniste (PL, PLR, PNL, Dreapta) care nu dau nici un semn de îngrijorare de lipsa unității cu toate că suntem amenințați de federalizare, reorientare spre Rusia, de pierderea lucrurilor pentru care am luptat apr.30 de ani (limbă, istorie);

- De ce stânga este îngrijorată de creșterea forțelor proeuropene prounioniste, iar dreapta așteaptă. Ce așteaptă?

V.D. După pierderea alegerilor prezidențiale (mai corect după victoria care ne-a fost furată, a fost ratată într-un mod prostesc!) și instalarea lui Dodon în fotoliul prezidențial (atât de jinduit de el!) situația social politică a devenit deosebit de îngrijorătoare. Conform declarațiilor dodoniștilor doar într-o săptămână Dodon a făcut atât cât președintele Timofte pe tot parcursul mandatului. Într-adevăr, doar într-o săptămână a făcut atâtea prostii încât ar trebui să ne pună pe gânduri: câte va reuși să dreagă pe parcursul întregului mandat de cinci ani. Până unde va ajunge acest Dodon? Până unde i se va permite să se rățoiască?

Spre deosebire de cele de dreapta forțele de stânga au știut să se unească (în mare parte) în recente alegeri prezidențiale și acum se bucură de rezultatul obținut. Ei sunt siguri că președintele lor (așa î-l dezmiardă) va rezolva toate promisiunile declarate în alegeri. Iar Dodon, ca un adevărat pionier (întotdeauna gata!) s-a și apucat de realizarea lor chiar din prima zi, de parcă înainte nu ar mai fi 1727 de zile. Desigur, nu s-a apucat de problemele, pe care nu le poate rezolva, nu dorește să le rezolve (este vorba de criza economică și întoarcerea Miliardului. A scrie o fițuică și a o transmite parlamentului nu înseamnă nimic). A schimbat termenul de limbă română cu termenul stalinist de limbă moldovenească (și asta doar pe situl președinției, dar a dat răsunet). A scos steagul Uniunii Europene de pe clădirea Președinției semn că una din puteri în stat nu mai este europeană (ar trebui probabil să

pună steagul Rusiei că acesta este schimbul). Le-a promis alegătorilor săi că va soluționa problema transnistreană. Iată că a avut deja (așa cum ia ordonat Putin prin Rogozin) o întâlnire cu președintele (nu cu așa zisul președinte) Krasnoselskij.

Pe parcursul întregii campanii preelectorale și electorale Dodon a bravat cu apropierea sa de Rusia, de Putin (vă mai amintiți de puzderia de megabanere cu cei trei (Putin Dodon și Greceanii) la masa trădării). Nu a ascuns faptul de unde îi vin banii în campania electorală (dar sumele venite din Rusia au fost foarte mari. Acest lucru l-a menționat și unul dintre fondatorii PSRM, fostul lui coleg de partid V. Krîlov, nemaivorbind de diverse investigații jurnalistice). Dar justiția moldovenească este oarbă și surdă când vorba vine de Plahotniuc, Dodon ș.a. Nu în zadar Dodon, ca un adevărat fanariot, a dorit cu tot dinadinsul ca la investirea lui să fie și Putin prin emisarul său Rogozin. Ia dat planurile peste cap ceața care a întârziat aterizarea lui Rogozin. Dar atât de mare a fost dorința că întâlnirea celor doi a avut loc în aceeași zi (noapte!) pe la miezul nopții (ultimul timp marea politică pe malul Bâcului se face pe la miezul nopții!). Ce au discutat ne putem doar imagina. Totuși, unele informații au apărut în presă și a făcut acest lucru chiar presa aservită lui. Din marea dorința de a prezenta marile succese realizate doar într-o săptămână (într-adevăr se spune că *„Pasărea pre limba ei piere!”*) dintr-o emisiune de la AccentTV Rogozin ne informează: *„Am discutat despre refacerea comerțului cu Rusia, despre problema transnistreană. Președintele nou ales! Al Transnistriei formează guvernul, după ce se va întâlni cu președintele Dodon (ca doi ditamai președinți de țări de la egal la egal – n.n.!) și vor discuta problemele economice cu care se confruntă Transnistria”*. Dar ea se confruntă cu mari probleme economice legate de reducerea substanțială a injecțiilor rusești (din cauza crizei economice și apariției unui alt mâncău – Crimeea). Observați, Rusia dorește cu mâinile lui Dodon să pună pe umerii noștri problemele economice ale Transnistriei împreună cu datoriile ei Rusiei de peste 5 mld dolari (miliardul furat devine un fleac!). Pe lângă rezolvarea problemelor economice ale Transnistriei întâlnirea recentă a lui Dodon cu Krasnoselskij este un pas spre federalizarea Republicii și un alt pas spre Novorosia lui Putin aflată actualmente la fază de construcție.

Referitor la pasivitatea forțelor de dreapta, într-adevăr este alarmantă. *„Casa arde iar baba se pieptănă”*, baba fiind ramolita noastră dreaptă. Fiecare lideraș de dreapta stă în foisorul său de fildeș și se complăce cu imaginea sa (falsă!) de mare (unic!) unionist. Ei și ce dacă electoratul îi apreciază atât de prost în alegeri în schimb ei strigă cel mai tare despre Unire. A avut dreptate pionierul Batrâncea când ia reproșat lui M. Ghimpu *„Voi mai tăceți! Sunteți mai puțin de 2%”*. Iar Dodon a făcut și va mai face nestingherit tot soiul de prostii. Totul e înainte.

Cu toate acestea Dodon e deranjat de creșterea procentuală a uniuniștilor. Nu în zadar unul din scopurile de bază al lui este „lichidarea unionismului” ca curent (poate și a uniuniștilor!). El cunoaște forța reală a uniuniștilor (a simțit-o chiar în recente alegeri!) în pofida faptului că la moment este ca o turmă fără cioban. Îl deranjează faptul că această turmă și-ar putea găsi un cioban și atunci va fi o problemă (pentru el!). De aceea va folosi toate mijloacele pentru a nu admite coalizarea drepte. Iar dreapta așteaptă. Ce așteaptă? Poate ca niște mioare așteaptă când vor fi pregătite bou-vagoanele pentru a fi duși în Siberia? Este o așteptare sinucigașă. Eu cred că turma, adică noi cei mulți (nu cei câțiva liderași care se complac cu situația lor), ar trebui să punem umărul la reclădirea acestei drepte atât de fărâmițate.

V.M. *Din câte știi, înțeleg și e posibil de explicat blocul politic de dreapta (PL, PNL, PLR, Dreapta) nu se vor uni. Liderii acestor partide nu dau semne de așa ceva. Ce posibilități există în consolidarea acestui bloc de centru- dreapta? Aici sunt germenii rațiunii, unității. Pot fi ei treziți?*

V.D. Spuneam anterior și mă repet acum într-un stil leninist: „Dacă vârfurile nu doresc atunci cei de jos ar trebui să facă acest lucru”. Pentru orice om treaz la minte este clar că fărâmițarea este un lucru prost. Această slăbiciune a fost folosită de dușmanii Neamului pe parcurs de milenii. Numai uniți am putea pune ursul cu botul pe labe. Chiar să nu-i deranjeze pe acești lideri înfumurați faptul că niște nulități își șterg ciubotele moscălești de ei (dar și de noi, uniuniști)? Contraproductivă pentru Dreapta a fost fărâmițarea de până acum a PL-ului (PLR, Dreapta, acum și fracțiunea Șalaru. Unii analiști politici vorbesc despre un nou partid politic Șalaru. Cea mai bună soluție ar fi implicarea majoră în reclădirea acestui partid unificator de dreapta). Toate acestea s-au făcut din cauza lipsei unei democrații veritabile în interiorul partidelor. Cred totuși în rațiunea dacă nu a liderilor cel puțin a celor din nivelurile doi din aceste partide. Marea problemă a drepte este identificarea unui lider (unui singur lider) acceptat de toți, dar el trebuie identificat, în caz contrar nu există nicio șansă de a stăvili revanșa dodonist-plahotniucist- putinistă.

V.M. *Privind situația în ansamblu pericolul care ne paște în condițiile întârzierii cu mobilizarea tuturor forțelor proeuropene, prounioniste ne va aduce la întârziere și înfrângere totală în alegerile din a. 2018 cât și marele pericol care deja, cel puțin teoretic, verbal a răsunat: Plahotniuc se declară să unească forțele prounioniste pentru a rezolva problema majoră a Re-unirii. Ce ne rămâne să facem de urgență? Poate trecem la organizarea neîntârziată a Marii Adunări Naționale și proclamarea unirii tuturor forțelor proeuropene unioniste. Cât e de posibil acest lucru? Ce rol poate juca Sfatul Țării, forțele unioniste din Țară și Basarabia?*

V.D. Întârzierea unificării forțelor proeuropene, unioniste va fi fatală

pentru noi. Să nu repetăm situația din alegerile recente prezidențiale. Dacă unicul lider de dreapta ar fi fost identificat cel puțin din vară sunt sigur că rezultatele ar fi fost altele. Electoratul a demonstrat că se poate mobiliza și foarte rapid (aceasta îl deranjează pe Dodon, Plahotniuc, pe stăpânul lor Putin). Din păcate vârfurile nu au fost pe potriva mulțimii. Aici e problema. Susținerea doar declarată și făcută în ultimul moment când se mai putea drege foarte puțin nu a contribuit cu nimic la rezultatul Maiei Sandu. Până la alegeri, unde stânga dorește să cucerească și ultima baricadă, a rămas puțin. În cel mai bun caz ceva mai puțin de doi ani. În cel mai rău caz (pentru a ne prinde nepregătiți (ca și în alegerile recente prezidențiale!)) pot fi demarate oricând alegeri anticipate, dorite atât de Dodon cât și de Plahotniuc. Dodon le-ar dori chiar acum, fiind pe cal alb prezidențial. Timpul după cum se știe erodează și lucrează împotriva lui. Plahotniuc continuă reclădirea megapartidului său de orientare social-democrată și este aproape de finalizare, având scopul preluării complete a puterii și eliminării liberalilor de la putere (dar așa dispersați nu au nicio șansă să accedă în parlament!). Acum să ne așteptăm la un prim pas spre acest scop: așa numita reorganizare a guvernului și instalarea lui Plahotniuc în funcția de prim ministru. Un alt pas al lui Plahotniuc va fi schimbarea sistemului electoral existent în unul mixt sau uninominal. Iar aceasta este totul. Plahotniuc a fost în stare să-i cumpere pe cei 14 transfugi comuniști (să ne amintim de confesiunea comunistei de la Soroca E. Bodnarenco), pe alți șapte liberal-democrați și să fim siguri, folosind banul și cnutul (mă refer la aparatul administrativ și dosariadă), să fim siguri că îi va cumpăra, șantajă și pe cei care vor fi aleși uninominal.

Faptul că unii încearcă să promoveze ideea că Plahotniuc ar fi în stare să facă Re-unirea eu le-aș da dreptate. Da, Plahotniuc, cu întreaga sa influență pe care o are, cu întreaga sa putere pe care o deține în acest stat capturat, ar fi în stare să facă Re-unirea. Dacă ar dori, dar el nu va dori acest lucru niciodată!. Este un simț natural al autoconservării. Într-un stat cu o justiție bine pusă la punct nu are nicio șansă să scape de închisoare, având atâtea păcate. Mai degrabă ar prefera orientarea estică unde sub acest aspect nu-l paște nici un pericol. Exemple avem destule: Ianukovîci, Karamalak, chiar și Usatii declarat acum în urmărire internațională ș.a. Ar mai putea fi crezut dacă demonstra acest lucru în recente alegeri prezidențiale. Pentru toată lumea era clar că dacă Plahotniuc ar fi dorit Maia Sandu ar fi fost astăzi președinte (nu acest impostor îngâmfat în penel!). La înspăimântat perspectiva pe care i-o descria Maia Sandu prin desemnarea unui procuror general din afară.

Referitor la unirea tuturor forțelor proeuropene unionist, după cum ați menționat este greu de făcut unirea doar a tuturor forțelor de dreapta dar mite

și a celor de centru-dreapta. Nu sunt sigur și de oportunitatea realizării unei astfel de construcții prea amorfe. Mult mai bine ar fi existența a două partide proeuropene prounioniste: unul de dreapta și altul de centru-dreapta cu o condiție obligatorie de colaborare nu de concurență, război cum a fost până acum. Pe centru – dreapta problema pare să fie mai lejeră. Există deja un lider unanim recunoscut de cel puțin 50% din electorat. Urmează ca ceilalți lideri ai partidelor de centru-dreapta (PLDM, PPEM, PPDA, PDA) să ia în considerație voința poporului, să se pătrundă de gravitatea situației, de faptul că ascensiunea prea rapidă a lui Dodon trebuie stăvilită și să purceadă la crearea unui partid puternic de centru-dreapta, numai fără un Filat.

Cel mai mult avem de lucru pe segmentul de dreapta. Aici trebuie aruncate toate forțele disponibile pentru crearea unui pol (partid) de dreapta puternic. În această acțiune este necesară atragerea tuturor forțelor unioniste atât de răzlețite. Pentru realizarea acestui scop măreț, care este și o condiție indispensabilă pentru realizarea visului de Re-unire în a. 2018, este strict necesar ca liderii tuturor partidelor (sau mai bine să delegheze reprezentanți din nivelul doi), organizațiilor social-politice, organizațiilor de tineret unioniste, Sfatul Țării 2, dar și stimații noștri ambasador basarabeni în parlamentul și Senatul României dnii C. Codreanu și I. Hadârcă, să purceadă imediat la constituirea unei mese rotunde pentru organizarea unei Mari Adunări Naționale și ulterior convocarea unui mare congres unificator. Acesta ar putea avea loc chiar în ziua de 27 martie 2017, la un an de la marele eveniment din 2018. Crearea partidului unificat de dreapta ar fi o șansă reală pentru unionism în alegerile din 2018.

OMUL UNIRII ÎN LUPTĂ PENTRU REÎNTREGIREA ȚĂRII

Valeriu DULGHERU, *prof.univ.dr.hab.*
Universitatea Tehnică a Moldovei

În dialog: prof. Virgil Mândăcanu cu prof. Valeriu Dulgheru

V.M. Un mare colectiv de la AȘM și USM au decis să colaboreze la pregătirea unei monografii colective care se numește „*Omul Unirii – deșteptarea României*”. Noi considerăm că în situația actuală externă și internă extrem de complicate va crește rolul Omului Unirii care are un proiect de țară „*România+Republica Moldova*”.

V.D. Într-adevăr, actualmente Basarabia se află într-o situație internă și externă foarte complicate. După instalarea (cu mâinile noastre!) kremlinezului Dodon în fotoliul prezidențial, după o lună de găinării dodoniste, în situația unei înțelegeri tacite între Dodon și Plahotniuc devine tot mai stringentă necesitatea Unirii. Evenimentele din ultima săptămână din România, care au demonstrat hotărârea românilor de a elimina viermele corupției din toate sferile, sunt un argument în plus în favoarea Unirii. La noi s-a furat miliardul (și nu numai unu!), se mai aduc pe spinarea lui moș Ion încă vreo 6-7 miliarde de dolari – datoria Transnistriei Rusiei pentru gaz. Iar lumea tace. Doar în componența României vom putea fi siguri că caracatița corupției, care a pătruns în toate sferile, va putea fi anihilată. În această situație va crește rolul Omului Unirii pentru pregătirea opiniei publice privind stricta necesitate de realizare a proiectului inițiat.

V.M. Cum va trebui să acționeze Omul Unirii acum în deșteptarea maselor pentru realizarea proiectului „*România+Republica Moldova*” în condițiile în care România este condusă de o guvernare social-democrată, care a aruncat țara în situația politică din a. 1989, iar Republica Moldova este condusă de un președinte socialist trădător?

V.D. Într-adevăr, venirea la cârma Țării a unei guvernări de stânga, care i-a felicitat (de fapt s-au felicitat reciproc!) cu victoria pe cei de stânga (proruși) din Basarabia (Dodon + Plahotniuc), nu este tocmai propice pentru realizarea acestui ideal al Unirii. Însă ultimele evenimente din România au arătat că guvernarea de stânga din România, venită la putere în mod democratic însă la un absentism accentuat al electoratului, nu poate totuși să facă totul ce dorește. Dovadă este retragerea celor două ordonanțe aprobate de guvern absolut nejustificat (problema pușcăriașilor să fie prioritatea României astăzi?). Cât privește guvernarea de stânga de la Chișinău aici am putea vorbi de fapt despre o alianță nedeclarată Plahotniuc+Dodon. Anume în acest context trebuie de deșteptat masele. Există un mare pericol de cădere în plasa lui Plahotniuc care pedalează pe ideea răului mare Dodon, evident răul

mai mic (atât pentru partenerii străini cât și pe intern) fiind el, Plahotniuc. Noi, care ani la rând am tot votat răul mai mic vă imaginați rezultatul alegerilor în 2018.

Acum Plahotniuc ține în mâini practic totul. Gradul extrem de mare al nepopularității (peste 90%!) care poate să-i joace festa în viitoarele alegeri parlamentare (nepopularitatea lui s-a văzut și în recente alegeri prezidențiale) încearcă s-o compenseze prin introducerea sistemului electoral mixt. Încrezut în capacitățile sale de putere de cumpărare este sigur că va putea să-i cumpere sau să-i șantajeze pe o bună parte din cei 50 de deputați parlamentari aleși uninominal. Mai luând în considerație că în orice partid există traseiști care pot fi cumpărați sau șantajați cu dosărele majoritatea (chiar constituțională!) în viitorul parlament îi este asigurată. Drept dovadă avem exemplul Găgăuziei unde îndată după rezultatele alegerilor în Adunarea Populară fracțiunea PD nu avea practic pe nimeni, iar acum deține majoritatea datorită așa numiților „*independenți*”.

Pentru ași atinge scopul de a fi singurul stăpân în acest colț de țară năpăstuit Plahotniuc a distrus metodic centru-dreapta. Vă mai amintiți lupta celor doi Vlazi care s-a încheiat cu victoria lui Plahotniuc (din prostia și vanitatea lui Filat care a fost creatorul dar și groparul acestui promițător partid de centru-dreapta PLDM). A fost o diversiune bine gândită (unde va!). După căderea lui Voronin, care a îngropat definitiv Frontul Popular ștabii din Kremlin au înțeles că trebuiau să caute o altă mârtoagă care să lupte cu o nouă forță serioasă apărută după evenimentele din 7 aprilie 2009 – liberal-democrații. Kremlinul a presimțit în acest nou partid o forță și n u a greșit. Deja în alegerile din 2010 PLDM a luat 32 de mandate din 101. Un nimeni, apărut pentru prima oară în politica mare cu două săptămâni înainte de alegerile parlamentare anticipate cățarat chiar pe locul doi (după M. Lupu) în listele Partidului Democrat (probabil și pentru M. Lupu a fost o noutate fiindcă cu trei săptămâni mai înainte de acest eveniment Lupu vorbea despre Plahotniuc că este membru al Familiei Voronin. El singur venit din acea familie știa ce spune!). Plahotniuc și-a îndeplinit cu brio această misiune: l-a distrus practic completamente pe concurentul principal de categorie grea pe ringul politic - PLDM; după principiul „*divide et impera*” a distrus dreapta, divizând-o într-o puzderie de partiduțe cu liderași orgolioși, vanitoși, gata să se lupte între ei până la dispariția partidului (ca forță) chiar dacă va rămânea de unul singur în luptă pentru „*idealul național*”; a creat ingenios răul cel mare în acest colț de țară – pe Dodon, care știe doar să latre fiind bine priponit, iar pe alegătorii (în special de dreapta-centru-dreapta) să-i aducă în situația de a alege răul mai mic (adică pe el!).

Mi se pare că este o schema clară, nu trebui multă materie cenușie ca să fie înțeleasă. De ce însă nicidecum nu ne putem uni cei de pe dreapta? De

ce, având un proiect atât de clar și avantajos pentru toți locuitorii acestui colț de țară atât de prost guvernat – proiectul uniunii statale „*România+Republica Moldova*”, nu facem nimic pentru realizarea lui? În istoria noastră zbuciumată au mai avut loc astfel de uniuni statale între frați de sânge dar și cu străini: Principatele Unite ale Moldovei și Țării Românești (1859) care în a. 1862 a fost denumită România; Țaratul Valaho-bulgar (în sec. IX-XI). A existat uniunea statale Cehoslovacia care, deși s-a destrămat, se află în aceeași uniune!

V.M. Mi se pare că Omul Unirii devine extrem de important în situația în care Uniunea Europeană se confruntă cu mari probleme (migranții, Brexitul, separatismul unor țări membre UE care cochetează cu Rusia, dar și intensificarea relațiilor SUA cu Rusia referitor la sferele de influență în lume). Cum credeți ce șanse de realizare are proiectul uniunii statale

„*România+Republica Moldova*”?

V.D. Mult stimat Domnule Profesor. Pentru început să încercăm să analizăm ce proiecte posibile există pentru Basarabia. Să pornim de la proiectul statalității, promovat cu atâta insistență de kremlinezul Dodon (și nu numai!). La prima vedere este un proiect frumos. Cui nu i-ar plăcea să trăiască într-un stat suveran și prosper. Problema e că acest proiect este irealizabil. Există din 1991, din ziua declarării Independenței (de fapt o parte din semnatarii Declarației de Independență vedeau formarea statului Republica Moldova ca o modalitate de rupere de Uniunea Sovietică (Rusia) și unirea ulterioară cu România). Pe parcursul acestor peste 25 de ani de așa zisă Independență (cu trupe rusești pe teritoriul ei, cu un teritoriu ocupat și necontrolat, cu tot soiul de granguri din Kremlin și kremlinezi autohtoni care visează incorporarea Basarabiei în Rusia) am tot încercat să construim acest stat și ce am obținut. Un bantustan în care guvernează legile junglei, în care caracatița corupției este invincibilă. O structură statală fără o identitate distinctă. Națiunea moldovenească născocită în mințile bolnave ale lui Dodon și ale altora ca el, nu există. Este imposibil ca o minte trează (nu cred că acest Dodon nu o are) să nu vadă că moldoveanul, munteanul, ardeleanul sunt de aceeași seminție – cea valahă (română) cu aceeași strămoși – tracii și dacii, divizați în Evul Mediu în trei stătuțe, tot așa cum rușii din Moscova, Reazan, Vladimir, Novgorod, Suzdal sunt aceiași divizați în Evul Mediu în cnezate. Deci, acest proiect dodonist al statalității este unul fals, bazat pe minciună, în interesul (știm noi al cui, numai nu al lui moș Ion), fără nicio șansă de realizare (tot ce-i fals nu rezistă!). În spatele acestui proiect se ascunde planul de încorporare a acestui colț de țară intereselor Rusiei. Pașii pe care îi face această coadă de topor, inclusiv în direcția favorizării separatismului (în Găgăuzia, Transnistria) nicidecum nu pot fi numiți pași de consolidare a statalității moldovenești.

Există și proiectul lui Plahotniuc de „*integrare europeană a Republicii Moldova*”. Fiind unul real în a. 2014 după semnarea Acordului de Asociere, depunerea cererii de aderare fiind planificată pentru a. 2016 (suntem deja în a. 2017, unde e cererea depusă?), acest plan frumos a fost compromis iremediabil de Plahotniuc. Mimarea reformelor cerute de europeni, mimarea căutării miliardului furat se fac doar pentru a prelungi aflarea la putere a guvernării Plahotniuc și pentru a obține finanțare din Uniunea Europeană, sperându-i cu venirea la putere a kremlinezului Dodon care dorește anularea Acordului de Asociere! În situația de astăzi a UE și a Republicii Moldova acest proiect este absolut irealizabil, în primul rând, din cauza nedorinței.

Ce ne rămâne atunci? Ne rămâne cel mai realist, sub toate aspectele, plan de viitor al acestui colț de țară – uniunea statală „*România+Republica Moldova*”. Pentru realizarea acestui plan există toate premisele. Nu trebuie inventată o nouă identitate (cum trebuie s-o facă kremlinezul Dodon!), o avem pe cea română. Nu trebuie inventate istoria, limba, le avem deja. Am scos sârma ghimpată de pe Prut care ne-a despărțit timp de peste 60 de ani (mai rămâne s-o scoatem din inimile unora dintre noi. Aceasta este misiunea Omului Unirii!). Nu trebuie să ne îngrădim cu cortine de fier de Ucraina (în est) și de România (în vest) cum trebuie să procedeze Dodon pentru ași realiza planul său „*statalist*”. Nu mai trebuie create noi organe de luptă (adevărată nu mimată!) cu corupția - avem CNA-ul din România. Nu va mai trebui să depunem eforturi (care pot fi de lungă durată cum este cazul Turciei) pentru intrare în Uniunea Europeană. Prin unirea cu România vom deveni în mod automat membri UE (exemplu este RDG!). Nu va mai trebui să reformăm sistemul Educației, î-l avem foarte bun pe cel de peste Prut. Nu va mai trebui să mimăm majorarea salariilor și pensiilor cu bănuți, le vom avea de 5-10 ori mai mari în Țară (asta nu înseamnă că dorim să trăim din contul contribuabilului din țară. În momentul când hoților li se va tăia pofta de a mai fura (CNA va lucra tot atât de bine și în Basarabia) harnicul nostru român basarabean își va putea vedea și beneficia de rostul muncii sale. Ș.m.a.

Ce nu avem deocamdată? Nu avem acea masă critică care să voteze Unirea cu toate că potențiali votanți suntem apr. 80% (cu excepția mancurților și a cozilor de topor dar și cu suportul unor alolingvi treji la minte). Pentru ca acești potențiali votanți să voteze Unirea trebuie de lucrat, de lucrat mult.

V.M. Omul Unirii acum trebuie să poarte discuții cu oamenii care sunt îngrijorați de situația în care nu există unire pe dreapta. Nu există un lider puternic al Unionismului. Ce ar trebui de făcut?

V.D. Rolul Omului Unirii în această situație critică este foarte important. Cei care sunt într-adevăr cu inima română ar trebui să se debaraseze de falsa fidelitate partinică, față de liderii lor și să se înroleze în armata Oamenilor Unirii pentru realizarea idealului național. Om al Unirii trebuie să devină fiecare intelectual (este o datorie a noastră, a intelectualilor,

care ne-am ridicat la înălțimile la care ne aflăm urcându-ne pe spinarea lui moș Ion!), care are puterea, capacitatea și toate argumentele de a-l convinge pe bunul dar prea credulul moș Ion că este spre binele lui și al apropiaților săi realizarea proiectului „România+Republica Moldova”. Neavând televiziuni, bani pentru diferite panouri informaționale, în acest scop trebuie folosite toate mijloacele disponibile. Fiecare intelectual să se ducă în satul său de baștină, să se întâlnească în primul rând cu cadrele didactice din școli, cu oamenii de rând. Un sfat dat la astfel de întâlniri de ai lor ar face mult mai mult decât minciunile televizate turnate cu găleata de pe ecranele televiziunilor plahotniucist- dodoniste. Sunt sigur că dacă de ex. stimații domni V. Cubreacov și N. Mățaș s-ar fi întâlnit cu consătenii lor din Crihana Veche aceștia nu ar fi votat în proporție de 54.2% pentru Dodon.

Însă este tot atât de clar că până la urmă această Unire se va realiza printr- un act politic. Deci, cineva va trebui să voteze această opțiune populară. Cine va fi acest cineva? Din păcate nu avem o unitate între unioniști, Dodon privindu-ne ca pe niște impotenți (dacă am fi tratați altfel acest kremlinez nu s- ar încumeta să facă și să îndruga atâtea gogomăanii!). Separați Oamenii Unirii sunt doar niște haiduci, împreună ar fi o armată (de temut, nu în zadar Dodon este atât de pus împotriva unioniștilor). Din păcate timp de milenii ne urmăresc ca un blestem constatările istoricului Herodot „*Dacă ar fi uniți ar fi puternici* (despre traci!)”. Da, am fi foarte puternici (numeric suntem peste 80 la sută dar ne guvernează o minoritate agresivă asistată de o bandă de interlopi, cozi de topor, lichele kremlineze)! Dacă am fi uniți! Atunci de ce nu ne unim? Le adresez această întrebare domnilor M. Ghimpu, D. Chirtoacă, I. Hadârcă, A. Șalaru, doamnelor V. Pavlicenco, A. Guțu. Ne place atât de mult să ne călărească niște intruși, niște lichele kremlineze?

Iată aici este foarte important: de făcut tot posibilul de a unifica această dreaptă, de a constitui de urgență o platformă a Unirii din puzderia de așchii de pe dreapta care, împreună cu aliatul său de pe centru-dreapta, ar vota actul politic de constituire a uniunii statale „România+Republica Moldova”. Aici este un enorm câmp de muncă pentru Omul Unirii. Să urmărim sfatul marelui Mateevici: „*Să știți: de nu veți ridica /Din sânul vostru un proroc, /În voi viața va seca,/ Zadarnic soarta veți ruga, / Căci scoși veți fi atunci din joc / Și-ți rămânea făr' de noroc*”.

REUNIREA: DE LA IDEALISM LA PRAGMATISM

*Valeriu DULGHERU, prof.univ.dr.hab.
Universitatea Tehnică a Moldovei*

„Au mai rămas 363 de zile...”
*„Datoria cea mai sfântă a clasei politice este să readucă
Basarabia în frontierele românești”.*
(Prof. Iulian Constantiniu)

Pe 27 martie recent la București la Palatul Parlamentului a avut loc o frumoasă sărbătoare unionistă – serbarea a 99 de ani de la Unirea Basarabiei cu România. În această zi însoțită la direct și la figurat Bucureștiul s-a transformat într-o Mecă a tuturor unioniștilor. Să considerăm că a fost dat startul ReUnirii. Această zi a fost precedată de ample manifestări prounioniste în întreaga Țară: la Chișinău Marșul Tricolorului a finalizat cu desfășurarea unui mare tricolor în Piața Marii Adunări Naționale, o parte din care a fost adusă la București, pe fundalul căruia a fost realizată în incinta Palatului Parlamentului fotografia de mai sus. În numeroase județe, localități din Țară, în zilele precedente, de asemenea, au avut loc frumoase manifestări frățești. De ex. la Cluj Napoca, închiderea Salonului Internațional de Inventică PRO INVENT 2017 (24.03.2017), a precedat cu o frumoasă serbare a 99 de ani de la Unirea Basarabiei organizată de echipa de cercetători și inventatori de la Universitatea Tehnică a Moldovei. Pe 25 martie Complexul Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău, cu concursul Asociației „Pro Basarabia și Bucovina” și Asociației Refugiaților din Basarabia, Bucovina de Nord și

Ținutul Herța a organizat conferința culturală „99 de ani de la Unirea Basarabiei cu România”. La Soveja, locul unde a fost culeasă cea mai frumoasă variantă a Baladei Mioriței de către basarabeanul Aleco Ruso, filiala Asociației Pro Basarabia și Bucovina cu o frumoasă denumire „*Basarabia – pământ românesc*” condusă de inimosul profesor, savant și patriot Constanin Macarie, a organizat în ziua de duminică o frumoasă o adevărată serbare a acestui eveniment. La multe universități studenții basarabeni și bucovineni au organizat serbarea evenimentului. Universitatea „*Dunărea de Jos*” din Galați s-a desfășurat o masă rotundă, organizată de Liga Studenților Basarabeni și Bucoveneni din Galați. În aceea zi mai multe festivități cu genericul ReUnirii au avut loc atât în incinta Palatului Parlamentului cât și în afara lui: De ex. în sectorul 1 (primar D. Tudorache) a avut loc festivalul „*Cântăm cu Basarabia*”. Doar astfel de manifestații de suflet pot topi gheața încă existentă între cele două maluri ale Prutului.

Au mai rămas 363 de zile până va fi lichidată o nedreptate istorică. S-au reunit cele două Germanii pe continentul european. S-au reunit cele două Vietnamuri pe continentul asiatic. Nu pierd speranța spre ReUnire coreenii (în acest sens în Coreea de Sud există un minister al Reîntregirii. De ce nu ar exista și în guvernul României?). A venit momentul ReUnirii „*celor două state românești*”.

Neghiobia Pactului Stalin-Hitler a fost demonstrată pe plan internațional, fiind considerat nul și neadevenit sub aspect juridic, politic dar și moral. Nule și neadevenite sunt și consecințele lui. Basarabia este una din aceste consecințe. Faptul că Rusia cu veșnicile ei interese geopolitice și unele lichele naționale nu doresc acest lucru nu trebuie să ne oprească din acest proces natural. Asta e veșnica duplicitate rusească. La momentul oportun ei ea și-a adunat teritoriile naționale, lățindu-se mult, mult prea mult, peste vecinii săi (și astăzi Rusia nu are vecini ci potențiale teritorii de a fi ocupate: de la Georgia a rupt două așchii; de la Ucraina – Crimeea și e pe cale să rupă și Donbasul; de la Republica Moldova – Transnistria; revendică teritorii de la Kazahstan, Estonia, Lituania).

Ei bine, să revenim la frumoasa zi de 27 martie. A fost o primă serbare a acestei importante zile pentru Basarabia de către întreaga Țară după decretarea acestei zile drept Zi Națională. Organizată de Asociația Culturală Pro Basarabia și Bucovina, președinte Marian Clenciu, deputatul Constantin Codreanu, președintele Comisiei pentru comunitățile de români din afara granițelor țării ș.a. Au fost prezenți președinți ai celor mai active filiale ale Asociației Pro Basarabia și Bucovina, primari de județe și comune, care pe parcursul anilor au realizat largi activități de apropiere a celor două maluri de Prut, oaspeți din Basarabia și Bucovina. Spre deosebire de alte evenimente

similare precedente în luările de cuvânt au predominat îndemnuri mai mult spre realizarea acestei ReUniri și mai puține declarații frumoase dar sterile. „*Din postura de parlamentar, dar și de președinte de comisie, alături de colegii mei vom insista ca acest proiect să fie reluat. Atunci când vorbim despre ReUnire, ar fi bine să avem și un Minister al Reîntregirii după modelul celui care a existat în Germania. Acest minister trebuie să se ocupe de problematica respectivă, pentru că R. Moldova nu este un stat oarecare, nu este un stat vecin, ci al doilea stat românesc. Este important să spunem că Unirea nu se va întâmpla mâine, Unirea nu este un eveniment, ci un proces. Inclusiv procesul de redobândire a cetățeniei române aduce tot mai aproape ReUnirea*”, a punctat parlamentarul român basarabean Constantin Codreanu, președintele Comisiei pentru comunitățile de români din afara granițelor țării.

Desigur, sunt realist și înțeleg că ReUnirea ar putea fi un proces de lungă durată, dar trebuie să fim pregătiți și pentru surprize care au avut loc în istoria zbuciumată a acestui colț de Țară. Mica Unire de la 1859, nedorită, de marile imperii vecine rus, turc și austroungar, totuși a avut loc după înfrângerea Rusiei în războiul din Crimeea din 1856. Dar și Marea Unire de la 1918 părea imposibilă cu un an înainte. De aceea trebui făcuți pași concreți în diferite domenii în această direcție.

Trebuie să luăm lecții de la istorie. Unirea celor două principate românești, Moldova și Muntenia, la 1859 a fost precedată de unificarea vamelor. Trebuie să menționăm că anul trecut procesul de unificare a vamelor a demarat cu crearea unui punct unic de control vamal la Cahul – Oancea, proces care urmează să continue și la alte puncte vamale, existente între cele „*două state românești*” (de altfel rușinoasă realitate între frați).

Există multiple alte domenii în care ReUnirea poate fi făcută deja. Deja au demarat consultațiile dintre cele două guverne de conectare a Republicii Moldova la rețelele electrice românești. Actualmente Republica Moldova cumpără energie electrică (care se va mai scumpi) din Transnistria prin compania rusească ITERA, controlată de V. Plahotniuc.

Frumosul și extraordinar de necesarul proiect „*Gazoductul Iași-Chișinău*”, care ar deveni o alternativă gazului rusesc, s-a împotmolit la Ungheni. A rămas să fie depus un mic efort pentru a aduce gazul românesc la Chișinău. Mult discutata problemă a tronsonului de cale ferată Ungheni – Chișinău (aprox. 100 de km!) rămâne nerezolvată. Această problemă, care generează mari probleme economice și disconfort pasagerilor, poate fi rezolvată relativ rapid și ieftin.

În domeniul culturii, educației și cercetării de ani buni se întreprind pași concreți pentru integrarea lor. Actualmente integrarea sistemului educației din Republica Moldova cu cel din România a devenit o necesitate acută.

Existența în Republica Moldova doar câte o universitate în diverse domenii (o Universitate Tehnică, o universitate de Medicină, o Universitate Agrară) pe fundalul reducerii numărului potențialilor studenți din cauza problemelor demografice și plecării elevilor la studii în România, va conduce la moartea lor înceată. Un exemplu frumos în acest sens este participarea permanentă (pe parcursul ultimilor 15 ani!) a unicei catedre de Bazele Proiectării Mașinilor din Moldova de la Universitatea tehnică a Moldovei la Seminarul Național de Organe de Mașini din România, două ediții ale căruia au fost organizate la Chișinău. Poate ar fi un bun exemplu Unirea celor două Consilii ale rectorilor de pe ambele maluri ale Prutului. Pot fi găsite multiple alte domenii în care poate fi făcută această ReUnire.

ADUCEM BASARABIA ACASĂ

*Valeriu DULGHERU, prof.univ.dr.hab.
Universitatea Tehnică a Moldovei*

*„Din Basarabia vă scriu, Dulci frați de dincolo de Prut.
Vă scriu cum pot și prea târziu, Mi-e dor de voi si vă sărut” .
(Grigore Vieru)*

A fost laitmotivul primului Congres al Diasporei Unioniste, care a avut loc la București în Palatul Parlamentului (sala “Ovidiu Șincai”) pe parcursul a trei zile în perioada 03-05 aprilie. Pentru o scurtă perioadă Bucureștiul a devenit o Mecă a românilor împrăștiați prin întreaga lume. Cum am ajuns să particip la acest eveniment care, de fapt, a fost destinat Diasporei noi, basarabeni, nefiind diasporă? Am ajuns la București grație bunului meu prieten Alexandru Herlea, profesor universitar, ex-ministru al integrării europene a României în perioada 1996-1998, director al Casei Române de la Paris, care m-a inclus în delegația Asociației domniei sale. A fost o frumoasă,

extrem de importantă și la moment inițiativă a Platformei Unioniste Acțiunea 2012, președintele căreia este tânărul George Simion cu veche experiență pro-Basarabia. Îmi amintesc un caz care a avut loc acum șase ani în urmă (în perioada guvernării voroniste), când tineri ai organizației „*Basarabia – Pământ Românesc*” de pe ambele maluri ale Prutului au planificat organizarea unei Hore a Unirii pe Piața Marii Adunări Naționale de Ziua Unirii Basarabiei cu Patria-Mamă, 27 martie 2009. În acest scop la Chisinau a venit un grup de tineri din România. Dacă mai țineți minte guvernarea comunistă a blocat accesul doritorilor din România de a participa la acest eveniment prin închiderea hotarului cu România pentru câteva zile, mai apoi introducând viză pentru români. Tinerii însă, sosiți la Chișinău mai devreme de 26

martie, le-au dejucat planurile guvernării comuniste. Întrunindu-se în seara zilei de 26 martie lângă Arcul Catedralei pentru a se pregăti pentru evenimentul de a doua zi un grup de tineri au fost arestați fără motive de agenți în civil. Printre cei arestați au fost George Simion și doctorandul catedrei noastre Eugen Rusu. G. Simion a fost expulzat forțat peste Prut, iar E. Rusu judecat direct în comisariatul de poliție la 48 ore de detenție.

Întâmplarea a făcut că grație prof. Alexandru Herlea în aceeași zi de duminică – de încheiere a lucrărilor Congresului am participat la încă un mic dar important eveniment pro basarabean – lansarea unei cărți de poezii a tinerei poetese basarabence Diana Enache „*Dor de România*”, organizată de Asociația „*Pro Basarabia și Bucovina*” (președinte prof. Marian Clenciu), organizație care există de peste 25 de ani și a reușit să facă foarte multe lucruri bune pentru Basarabia. Lansarea a fost însoțită de un mic recital și concert însoțit de artiști din Basarabia împreună cu directorul Filarmonicii Naționale dl Marian Stârcea. Îmi pun întrebarea: de ce măcar aceste două evenimente nu au fost împreună? Ar fi fost o și mai frumoasă încheiere a lucrărilor Congresului.

Este un început de primăvară cu mai multe evenimente prounioniste. Ținem să menționăm că ceva mai mult de o săptămână în urmă a avut loc un alt eveniment important similar – Primul Congres Unionist al Forului Românilor de Pretutindeni (Diasporei), care și-a petrecut lucrările pe 23.03.2015 la Câmpul Românesc în Hamilton, SUA condus de poetul academician Nicolae Dabija. Ca și primul Congres al Diasporei unioniste a finalizat cu o Declarație de Unire a Românilor de Pretutindeni.

Observați două evenimente similare, care au avut loc aproape simultan. Acest lucru confirmă că situația în Republica Moldova este drastică, în special, după criza economico-bancară, care a dezvăluit un grad alarmant de corupție în eşaloanele de vârf ale puterii, furturi în mărimi extrem de mari, de asemenea, după marea trădare din ianuarie prin crearea de către PLDM și PD a unei alianțe cu PCRM, care a condus la abandonarea cursului de integrare europeană, scoaterea Partidului Liberal de la guvernare, revenirea treptată la vectorul pro-Kremlin, fapte ce împing tot mai mult Republica Moldova spre starea unui stat falimentar.

Cu regret aceeași situație gravă este și în diaspora românească, extrem de divizată (acest lucru îl confirmă și organizarea separată a celor două evenimente extrem de importante). Diaspora românească este divizată în diaspora propriu zis românească și cea moldovenească. Este regretabil acest lucru știind că emigrantul ungur din Ungaria sau România face parte din una și aceeași diasporă ungurească. În multe cazuri s-a făcut acest lucru cu bună cunoștință de cauză pe timpul guvernării comuniste, când a fost creată așa numita diasporă moldovenească, deseori profund antiromânească, ghidată și

organizată de la Chișinău. Însă cu regret pe lângă faptul divizării pe acest criteriu a mai avut loc divizarea din cauza ranchiunei, rânzei românești. Iar rolul unei diaspore unite, puternice ar putea fi primordial pentru realizarea visului de unire a Basarabiei cu România sau integrarea europeană în contextul evenimentelor de astăzi, legate de agresiunea Rusiei asupra Ucrainei și pericolul iminent de incorporare a teritoriilor Republicii Moldova în proiectul putinist „*Novorossia*” atunci când Uniunea Europeană va considera necesar să-și asigure hotarele de est.

Cei peste o sută de reprezentanți ai românilor de pe ambele maluri ale Prutului, care se află acum în toată lumea, au cerut Guvernului României să constituie un minister al românilor de pretutindeni.

Ei bine, voi încerca să radiografiez pe scurt evenimentele din zilele derulării Congresului. Deschiderea a avut loc pe 03.04.2015 la orele 15.20 în somptuoasa clădire a Palatului Parlamentului în prezența a peste o sută de reprezentanți ai Diasporei românești de pe ambele maluri ale Prutului veniți din Italia, Franța, Spania, Grecia, Germania, Elveția, Marea Britanie, SUA, Canada, Australia, Austria ș.a. Au onorat cu prezența lor acest eveniment și parlamentari din România: Petru Movilă, Liliana Mincă, Ovidiu Alexandru Raetchi, Ninel Peia, co-președinți ai Grupului Prietenii Unirii din parlament, grup în care se regăsesc vreo 50 de parlamentari, Mihai Deaconu, membru al acestui grup, Mădălin Voicu, membri ai guvernului ș.a. *„Inițiativa „Acțiunea 2012” este justificată de o serie de argumente, este puternic impregnată de valorile occidentale...Avem nevoie de un sprijin punctual, de o strategie și de un buget pentru eficientizarea raportului dintre statul român și românii din străinătate, avem nevoie de coordonarea politicilor pentru Republica Moldova. Diaspora are menirea de a îmbunătăți imaginea românilor în afara țării”,* a declarat în cuvântul său de deschidere președintele Platformei „Acțiunea 2012” George Simion.

Deosebit de emoționante au fost toate luările de cuvânt ale reprezentanților Diasporei. În condiții nu simple, departe de Patrie, de familie, de rude ei se organizează, îi fac pe cei din țările de reședință să ne cunoască istoria, folclorul, problemele. Unele diaspore au chiar publicații seriale ale lor. Este un mare păcat să nu putem folosi acest sprijin în rezolvarea problemelor actuale, cu care se confruntă acest colț de Țară pe nume Basarabia.

„Reîntregirea apare ca o necesitate stringentă și este pentru români materializarea unui vis, iar visele au o putere nețărmuită. Occidentul are nevoie de o Românie puternică la hotarul de est. Societatea civilă are un rol extrem de important pentru reîntregire și cu această ocazie felicit tinerii care au organizat acest congres” a declarat directorul Casei Române din Paris prof. Alexandru Herlea. *„2015 este, la fel ca și 1991, un an de cotitură, prielnic Unirii. Acum România este mai bine pregătită. Nu ne permite nimeni*

să mai ratăm și această șansă. Poate fi 2015, 2016, dar până în 2018. Tânără generație: Sunteți datori să faceți istorie și faceți istoria! (...) Întotdeauna am avut în subconștient unionismul, codificat în creier. Unionismul este și actul administrativ, pe care-l pregătim cu atâta înfrigurare să-l semneze clasa politică, având acceptul țărilor dumneavoastră. Nu avem dreptul să o ratăm", a afirmat ex premierul moldovean Mircea Druc.

„Referitor la unire dorința noastră nu este una conjuncturală...România este înconjurată de câteva milioane de români...În această luptă nobilă tinerii trebuie să folosească experiența vârstnicilor” a declarat ex-ministrul apărării în perioada războiului Rusiei asupra Republicii Moldova în 1992, generalul I. Costaș. „Mulți se întreabă dacă modelul Germaniei este viabil și în cazul nostru. Evident da. Atât mica unire de la 1859 cât și marea Unire de la 1918 au fost rezultatul utilizării extrem de inteligente a contextului internațional” a menționat, vicepreședintele grupului parlamentar „Prietenii Unirii” O. Raețchi.

„ În a. 2018 s-ar împlini 100 de ani de la unirea Basarabiei cu Patria-mamă prin readucerea Basarabiei în România. Idealul unirii nu va dispărea chiar dacă tancurile lui Putin vor veni peste noi. Când aud întrebări „Cât costă unirea Basarabiei cu România îmi vine să plec la Tiraspol la liceul „Lucian Blaga” să-i întreb pe elevi, profesori cât costă rezistența lor în acel cuib de viespi” a declarat emoționat A. Reniță, președintele Partidului Ecologist din Republica Moldova. „Asociația „Dacia” de la Roma a ales „Unirea” unul din scopurile principale. Este constituită din români de pe ambele maluri ale Prutului. Academia „Di Romania” a participat la traducerea lui Gr. Vieru în limba italiană” a menționat dna T. Ciobanu, președintele Asociației. „Ne vom salva doar revenind la românism și reunirea neamului românesc” (Fl. Ilovan, Grupul românilor din Irlanda, Dublin). „Basarabenii sunt cei mai puri daci. Pe acolo n-a călcat picior de roman. Dl A. Herlea a menționat că nu ne putem referi la reunire fără anularea Pactului Ribbentrop-Molotov. Voi termina cu versurile „Noi românii facem scut. Jos hotarul de la Prut” a declarat Mircea Popescu, fost președinte al Consiliului Mondial Român (România-SUA). „Pentru realizarea unirii este strict necesară completarea Constituției României la capitolul „Cetățenie” cu un alineat suplimentar „Restabilirea cetățeniei”. Românii basarabeni nu au fost privați în mod constituțional de cetățenie și nu au nevoie de redobândirea ei” a declarat V. Cubreacov, președintele asociației

„Răsăritul românesc”, Republica Moldova. Discursuri emoționante au ținut: A. Guțu, prim vicerector al Universității Libere Internaționale din Moldova; S. Burduja, Liga Studenților Români din străinătate, fundația CAESAR, România (SUA); L. Bîlhac, președinte al Asociației „Orfeu”,

Atena, Grecia; O. Chicu, Asociația „*Gazeta Basarabiei*”, Veneția, Italia; D. Tecu, Federația Asociațiilor de Români din Europa, Madrid, Spania; S. Dumitrache, președinte, Asociația Femeilor Românce din Italia, Milan; E. Bulat, scriitoare, Republica Moldova- Italia; L. Bolfosu, director artistic, ansamblul „*Arțaraș*”, Roma, Italia; D. Dușciac, Comisariatul pentru Energie Atomică, Paris, Franța; M. Fusu, regizor, actor, dramaturg, Republica Moldova; I. Condrea, grafician, Moscova, Federația Rusă; R. W. Toperter, jurnalist, Londra, Marea Britanie ș.a. Țin să menționez în mod deosebit activismul organizatorilor basarabeni Anatol Ursu, reprezentant al asociației „*Tinerii Moldovei*” și Iulian Gramațki (masterand, Frankfurt pe Main), tineri foarte bine pregătiți, cu un pronunțat simț al românismului.

Desigur, lucrurile legate de acest greu, îndelungat proces de unificare a Diasporei, nu trebuie privite doar în roz. Este un bun început de unificare a forțelor în diasporă și se va încununa cu succes doar în cazul când se va da dovadă din toate părțile de cooperare, înțelegere, uneori de a face un pas înapoi pentru ca ulterior să poți face doi înainte. Trebuie atrase toate forțele care pot favoriza acest proces. Pericolul rusesc este prea mare pentru Basarabia.

Acest prim Congres al Diasporei Române Unificate (s-ar dori să fie și mai unificată!) s-a încheiat cu o Horă a Unirii în Piața Universității. Întorși în țările de reședință participanții la Congres vor trebui să realizeze planul de acțiuni pentru a. 2015 aprobat la Congres.

Să ne ajute Dumnezeu!

DOAR REUNIREA CU ȚARA NE MAI POATE SALVA!

Valeriu DULGHERU, *prof.univ.dr.hab.*
Universitatea Tehnică a Moldovei

*„Și lacrimile mă apasă, Te rog, măicuță, ia-mă-acasă,
Mi-e inima însângărată, Fiindcă mi-au pus sârmă
ghimpată.*

*Adesea lumea mă întreabă: - Tu ești orfana basarabă,
Cea despărțită pe nedrept. De la al mamei sale piept? ”*

(Lucia Stegărescu. Liceană)

Este strigătul la cer al unei adolescente, unei tinere din Basarabia, Lucia Stegărescu, desemnată în 2014 cea mai bună dintre elevii din liceele cu profil umanist, care visează la unirea cu patria-mamă România, adresat fraților de peste Prut: „*Vă salut de peste Prut!*”. Este strigătul la cer al unei generații, minunate generații care, sperăm, va fi Generația de Aur a Reunirii! Îi priveam pe 1 decembrie desfășurând falnicul tricolor de un kilometru. Îi vedeam înșiruiți de o parte și de alta a tricolorului falnici, cu culorile tricolorului pe obraji, cu mici panglici tricolore prinse pe piept. Îi vedeam în mici grupuri trecând falnici pe sub pânza tricolorului, scandând frumoasele slogane ale Reunirii. Le auzeam minunatele discursuri patriotice, simple la primul auz însă deosebit de sentimentale. Vedeam licăriri ale speranței în ochii veteranilor Mișcării de Eliberare Națională.

Din păcate generația noastră a eșuat lamentabil în planul Reunirii cu Țara. A făcut mult: a trezit o așchie de popor care părea să nu se mai ridice în picioare. A readus în față sacrele însemne ale Națiunii: limbă, alfabet, tricolor. A educat în spiritul apartenenței de un mare și falnic neam, cu o vechime istorică pe care nu o au multe alte neamuri, noi generații de tineri, minunați tineri, necomplexați, cunoscători ai propriei obârșii și istorii. Dar nu a făcut ultimul pas: reunirea cu Patria-Mamă! Vina o poartă ambele părți ale Prutului. Timp de peste 28 de ani am făcut foarte multe acțiuni patriotice, uneori cu participarea a sute de mii de manifestanți, am făcut șow-uri „*a lea Roșca*”, dar nu am făcut ultimul pas – Reunirea. N-am avut mintea și capacitatea fraților din fosta u.r.s.s. - balticilor. Ne-au trădat Roșca – cel mai mare iuda al Neamului. Victoria tinerilor la 7 aprilie 2009 a fost confiscată de alți trădători. Ne-a trădat așteptările (unora!) Filat care trebuia să realizeze integrarea europeană ca un pas spre Reunirea cu Țara. Am fost trădați și acum, în recente alegeri prezidențiale, în care Dna Maia Sandu nu a câștigat nu doar din cauza multiplelor fraude dodonist-plahotniuciste ci și din cauza trădărilor pe segmentul de centru-dreapta prin marea deziluzie

liberală. Un scor atins de 1,8% sau 0,8% este mai mult Antiunire decât Prounire oricare ar fi declarațiile. Contează până la urmă rezultatele. „...*Eroi în turul doi!*” au fost doar cei din Diasporă, care s-au mobilizat la cel mai înalt nivel de la 90’ încoace și au arătat că se poate obține rezultate bune. Mai rămâne ca pe interior să ne mobilizăm eforturile. Un eșec în alegerile din 2018 ar putea fi moartea ultimei speranțe.

Ce ar trebui să facem în continuare? Să ne pregătim de alegerile din 2018. Să educăm electoratul Reunirii, proEuropean (la prezidențiale a votat în mare parte un electorat neinforma, dezorientat de minciunile dodonist-plahotniuciste). Suntem peste 80% de români-moldoveni în acest colț de țară dar soarta ne-o hotărăsc în mare parte cei mai puțin de 20% de alolingvi și cozile de topor. Stânga deja a început mobilizarea generală pentru preluarea totală a puterii. Un imbold în acest sens au fost și rezultatele alegerilor parlamentare din România, unde PSD a obținut o victorie detașată. „*Salut victoria PSD...*”, scrie Igor Dodon. „*Rezultatul bun al PSD constituie o dovadă că cetățenii apreciază ideile și reformele social-democrate*” scrie Plahotniuc fapt ce demonstrează o dată în plus intenția lui de reformatare a stângii pe o platformă social-democratică. Din anumite acțiuni anterioare ale oligarhului Plahotniuc era clar că miza lui sunt alegerile din 2018. Păpușa Lupu a păpușarului Plahotniuc în alegerile prezidențiale avea doar scopul de a nu permite candidatului de pe centru-dreapta să treacă în turul doi ceea ce ia reușit. Lupta lor împotriva propriilor cetățeni a fost câștigată de ei. Puterea de stânga așa numită proeuropeană cu un antirating de peste 90% l-a făcut pe Dodon președinte. Astfel unul din scopurile lui Plahotniuc s-a realizat. PSRM a rămas fără liderul său Dodon. Deunăzi și PDM de jure a rămas fără lider (de facto de la începuturi partidul era condus de păpușarul Plahotniuc!), M. Lupu retrăgându-se din funcția de președinte. Calea spre crearea polului de stânga din cioburile de stânga psrm, pcm, pdm, psdm ș.a., controlat totalmente de oligarhul Plahotniuc, este deschisă. Să așteptăm și ciroul cu alegerea președintelui PDM pe data de 24 decembrie.

Ce face dreapta? Dormitează. Reformatarea stângii ar trebui să fie un semnal pentru reformatarea dreptei. Este absolut clar că centru-dreapta în forma actuală nu poate deveni un pol puternic pentru a contrabalansa polul de stânga. Ca o hârtie de turnesol au fost rezultatele primului tur al alegerilor prezidențiale! Din toate cioburile de pe centru-dreapta trebuie să renască ca pasărea Phoenix Mișcarea Națională Proeuropeană, capabilă să stopeze revanșa stângii. Luând în considerație rânza moldovenească, bat-o s-o bată, optimă ar fi constituirea a unui unic partid de centru-dreapta și a unui partid de dreapta. Pe centru-dreapta avem: PAS cu un lider deja format și susținut de electorat, PLDM (cel de altă dată nu mai există, există doar cioburi), PPEM, PPDA, PPDM, partidul „*Acțiunea Democratică*”, Mișcarea

Populară Antimafie ș.a. Constituirea pe acest segment a unui singur partid puternic ar putea fi atrăgător pentru o parte din susținătorii PDM în momentul când partidul va fi incorporat totalmente în polul de stânga.

Pe dreapta avem: PL, PLR, PNL, Partidul Verde Ecologist, Partidul „*Dreapta*”, majoritatea ieșite din fostul partid puternic altădată PL. Se cere de urgență o reformatare a acestui segment cu implicarea majoră a organizațiilor social-politice precum „*Sfatul Țării*”, „*Acțiunea 2012*”, BUN, a organizațiilor de tineret „*Tinerii Moldovei*”, „*Onoare, Demnitate și Patrie*” și crearea unui singur partid proUnire. Orice altă soluție va fi un eșec al opțiunii naționale. O situație similară a fost în alegerile din 2001 când din cauza că partidele PL, PSL, PNȚCD, PCRM, PFD, PPCD, așchii din PPCD și PFD nu s-au unit au „*dăruit*” comuniștilor 21 mandate de deputat. Ulterior, în a. 2002, au fuzionat însă era prea târziu. Mintea moldoveanului cea de pe urmă! Numai o astfel de reformatare a dreptei ar putea realiza doar cu susținerea centru-dreptei Reunirea de la 2018. Unii pun la îndoială posibilitatea Reunirii în 2018 a Basarabiei cu România. E adevărat însă la o mobilizare majoră a forțelor naționale și la o turnură favorabilă Reunirii (așa cum a fost la 1859 și 1918!) a situației social- politice din regiune Reunirea este posibilă. Acest lucru îl înțeleg chiar și adversarii Unirii. Nu în zadar Dodon este deranjat atât de mult de acest curent care ia avalanșă. Gradul de sărăcire a populației va continua, iar decalajul între nivelul de trai în Republica Moldova și România (actualmente salariile, pensiile sunt în raport de aproximativ 1:5) se va adânci. Acestea vor fi, la rândul lor, argumente proUnire pentru moș Ion. Dar pentru al convinge pe moș Ion în aceste adevăruri va trebui de lucrat. Deosebit de fructuoasă în acest sens a fost activitatea tinerilor. Vara trecută Tinerii Moldovei au făcut un lucru foarte util: au organizat Caravana Unirii cu genericul „*Cunoașteți Țara!*”. Pe parcursul lunii iulie grupuri de tineri s-au aflat în sute de sate din Basarabia, aducând mesajul Reunirii, avantajele Reunirii. Peste o sută de mii de basarabeni au vizitat cele mai frumoase locuri din Țară. În această frumoasă acțiune un aport deosebit l-au adus frații noștri din Țară. L-aș menționa în acest sens pe prorectorul de la Universitatea Tehnică „*Gh. Asachi*” din Iași, Cezar Oprișan, prof. dr.ing. și mare patriot, care s-a implicat major în organizarea cazării acestor basarabeni. Dacă vom fi organizați, dacă ne vom mobiliza la maxim, dacă vom lăsa la o parte toate interesele de grup, de gașcă, de partid, repunând în prim plan interesul național, Reunirea este posibilă. Avem o generație de aur care poate realiza Reunirea. Trebuie cu toții să punem umărul la edificarea acestei multășteptate construcții. Și conjunctura internațională ar putea fi favorabilă Reunirii. Chiar dacă declarațiile iresponsabile din vară ale ambasadorului SUA la Chișinău au bulversat societatea basarabeană există totuși un document serios din partea SUA în favoarea Unirii, este vorba despre puțin

cunoscută rezoluție 148, prin care se hotărăște că Guvernul SUA trebuie să susțină eforturile Moldovei de negociere a reunificării României cu Moldova făcând referință la o serie de documente. De ce nu a fost exploatată în interesul național această rezoluție? Este o întrebare fără răspuns. Istoria îl va judeca pe cei care au rata această fericită oportunitate. Rezoluția nr. 148 a Senatului SUA este un document de o importanță politică excepțională și trebuie să stea la baza oricăror negocieri viitoare pentru realizarea Reunirii Moldovei cu România.

Există alternativă Reunirii? Categoric nu! În următorii ani gradul de sărăcie în Basarabia va deveni insuportabil, corupția va continua să înflorească (drept dovadă este ce s-a întâmplat până acum: furtul miliardelor, lipsa pașilor concreți de luptă cu corupția ș.a.), instabilitatea politică îi va speria în continuare pe investitorii străini, instabilitatea în regiune va avansa din cauza pretențiilor geopolitice ale Rusiei. Priveam deunăzi un film de groază despre cum ar putea evolua evenimentele în Balcani într-un viitor apropiat. Dar deoarece calea preferată a rușilor spre Balcani întotdeauna (cel puțin în ultimii 250 de ani!) a trecut prin Țările Românești este foarte clar că Rusia va continua să pedaleze pe planul său de creare a Novorosiei. Basarabia separată de Țară în orice moment va putea fi înghițită de această nouă structură a Rusiei.

Doar Reunirea cu Țara ne mai poate salva!

Secțiunea a III - a

CULTURĂ ȘI CIVILIZAȚIE

MIORIȚA– EXPRESIE A ÎNALTEI SPIRITUALITĂȚII A DACO-ROMÂNILOR, A VECHEII ȘI A CONTINUITĂȚII LOR ÎN TIMP

Maria CIORNEI, prof.

Abstract: The ballad Miorita, a genius folkloric epic poem, is maybe the oldest expression of the exceptional creativity of the pelasg-daco-romans is the cornerstone of the spirituality of this people. The poem can be described as a cultural landmark that illustrates the philosophical concepts of this people. It is also a flawless aesthetic creation but also a very valuable historic source. The present research begins with the intent of deciphering the messages hidden into the text with the intention of unraveling the primary formats of the poem. To reach this goal we began from identifying the time line of all ideatic layers, separating the zalmocsian influences from the latter addition of christian influences. We will bring valid arguments to distinguish the early stages of the creation of this epic poem from the modern variant published by Alecsandri. We are using in our demonstration the logic of the epic unraveling but also the strong lyric and dramatic accents, the characters structures and many more other valid arguments. All the above mentioned arguments that are sustaining the unraveling of realistic sequences of a great era constitutes the basis of the ideas that lead us to this body of work.

Balada Miorița, opera folclorică de geniu, este poate cea mai veche expresie a creativității de excepție a daco-românilor pelasgi, piatra de temelie a spiritualității acestui neam. Opera este un monument de cultură și ilustrativă pentru concepția filosofică a acestui popor, o desăvârșită creație estetică, dar și un foarte valoros document istoric. Cercetarea pornește de la intenția de a descifra mesajele acestei opere, urmărind a ajunge, din acest punct de vedere la forma cea mai apropiată de original. Pentru a realiza ceea ce ne-am propus am pornit de la identificarea mai multor straturi ideatice, privite în timp, începând de la cel legat de zalmocsianism, decelând, în mod distinct, pe cel ce exprima influențele creștine, de mai târziu. Cu alte cuvinte, vom aduce argumente valabile pentru a dovedi care este etapa de început, în care s-a născut balada, în raport cu varianta culeasă și îndreptată de Alecsandri. Ne sprijinim în demersul nostru, pe logica desfășurării epice, dar și pe puternicele accente lirice și dramatice, precum și pe structura personajelor și nu numai. Toate acestea devin argumente, care susțin dezvoltarea unor secvențe realiste dintr-o epocă valoroasă din punct de vedere moral și filosofic ce constituie conținutul ideatic al titlului cercetării.

Moto: „În accentele „Mioriței”, se deslușea ceva din mândria și seninătatea dacilor liberi, disprețuitori ai morții. Cu tot tragicul sfâșietor al întâmplărilor redată, simțirea primilor cititori se înflăcărase, mai ales la atingerea cu dragostea de viață, natură, îndeletnicire, care străpunge pâcla de tristețe molcomă, ce învăluie balada cu accente împrumutate parcă din cântecele intonate cândva în cinstea eroilor valahi” (Adrian Fochi – Miorița (Antologie)).

Despre creațiile folclorice de geniu ale poporului român, cum sunt

legende, balade, doinele sau basmele, au scris numeroși cercetători români sau străini, fascinați de simbolistica lor, de încifrările ce duc cu gândul la un timp mitic, al creării lor, pasionați de relaționările ce se pot face cu miturile universale, așa cum a fost V. Lovinescu, ori Mircea Eliade.

Balada „*Miorița*” este poate cea mai veche creație daco-română, piatră de temelie a spiritualității dacilor români. Este un monument de cultură și de asemenea cea mai ilustrativă pentru spiritualitatea acestui popor și o desăvârșită creație cu profund caracter esoteric.

Firul epic al baladei e aparent simplu – trei ciobănei se află pe drumul transhumanței:

„Pe-un picior de plai. Pe-o gură de rai

***Iată vin în cale. Se cobor la vale**”*,

fiind din provincii diferite. Cel vrâncean și cel ungurean au hotărât să-l omoare pe cel moldovean, dorind a-i lua mioarele.

De acest complot află miorița năzdrăvană, care-l atenționează pe cel moldovean de ce are să se întâmple. În mod nefiresc aproape, ciobănașul moldovean, într-un lung fragment liric, nu se neliniștește, nu ia măsuri de apărare, deși-i sunt la îndemână și are și un avantaj – anume este avertizat - ci-și prezintă testamentul, care evidențiază, în mod magistral, calitățile deosebite.

Este atent cu mioarele sale, observă că:

„Cea mioriță / Cu lână plăviță

De trei zile-ncoace / Gura nu-i mai tace

Iarba nu-i mai place... ”,

se gândește la alinarea suferinței „*măicuței bătrâne*”, cerând mioarei:

„Să-i spui curat / Că m-am însurat

C-o fată de crai / Pe-o gură de rai”.

Își iubește meseria, e atașat de mioarele sale, le înțelege durerea în eventualitatea dispariției sale, se înfrățește cu natura.

Moartea e văzută ca o nuntă în mijlocul acesteia; desfășurarea e după ceremonialul creștin, unde nu lipsesc preoții, mirii, nașii, lăutarii și nuntașii, chiar dacă sunt elemente ale naturii personificate. Această însoțire cu natura capătă dimensiuni cosmice, și putem distinge și aici urme ale formei matrice a operei.

Oricum, varianta publicată de Alecsandri e mult mai nouă, atâta vreme cât putem considera creștinismul manifestat pe tărâmurile dace, având 2000 de ani, ținând cont că românii - pelasgi-traci-daci au fost creștini *avant la lettre*, fiind monoteiști, și că Iisus pentru daci, cu adevărat „*împlinește legea*” – precum spune – „*nu o strică*” (Biblia).

Pornind în această aventură de descifrare a mesajelor, am putea ajunge la forma cea mai aproape de original.

Din toate timpurile, „*Miorița*” a exprimat ceea ce e mai adevărat în

sufletul păstorului român, și nu numai, ci și al tuturor dacilor. Iubitor al pământului țării ca nimeni altul și al neamului său, de care este foarte atașat, ciobanul dac și-a construit viața în funcție de elementele esențiale ale existenței sale:

- prezența în toată viața sa a lui Zalmocsis – Dumnezeu,
- credința în nemurirea sufletului.

Aceste două coordonate au fost izvorul care a asigurat o concepție filozofică despre lume și viață, de o vitalitate specifică și de un optimism fără egal. Practicile spirituale legate de misterele divine, zalmocsiene și mai târziu, creștine, acumulate de-a lungul mileniilor, au făcut din ciobanul dac, un om cu o înzestrare sufletească superioară.

Văzând viața din perspectiva nemuririi, dacii și-au șlefuit sufletul și și-au orânduit în așa fel existența, încât ceea ce trăiesc ei pe pământ, să poată corespunde cu cerințele unei vieți veșnice, de dincolo. „*Miorița*” este imnul solar închinat vieții curate; ea aduce în suflet pacea și împăcarea, care pornește dintr-o înțelegere superioară a realității.

Vom încerca să dovedim care este etapa de creație a baladei publicate și „*îndreptate*” de Alecsandri. Această baladă păstrează fragmente din opera originală: menționăm aici, pentru început, doar fenomenul transumanței, însoțirea celor trei ciobani în această perioadă, de frica lotrilor și a migranților.

În unele variante (se înregistrează mai mult de 1000 de variante) apar 7 sau 9 păcurari, care uneori sunt „*veri primari*”, (Mioara Călușită Alecu - „Zalmocsis”, Ed. Gemenii, Buc. 1993 p. 104). Ei sunt rude de sânge – frați (fratani), dar și tovarăși – (fartatus) – însoțindu-se cu un anume scop. (Menționăm termenul de – fârtat – cu același sens, în balada Toma Alimoș, atunci când, într-o clipă de răgaz, Toma dorește să discute cu Mantea:

„*Până atunci măi fârtate, / Dă-ți mânia la o parte,
Ca să ne facem dreptate*”.

Ceilalți doi ciobani prezenți în balada păstorească, sunt la fel de tineri. Autorul îi numește „*ciobănei*” pe toți trei – dovadă a simpatiei creatorului, care sigur era și el cioban, și care nu face o deosebire între ei, în acest moment al expoziției epice. Sufixul afectiv „*ei*”, de la lexemul „*ciobănei*” este convingător pentru a justifica sentimentele nediscriminatorii față de toți trei ciobanii. Această atitudine a autorului se poate constitui ca un argument, care arată vechimea baladei, și că această parte a ei este, în mod cert, un fragment aparținând fondului ancestral al operei.

Că varianta publicată de Alecsandri este mult mai nouă o dovedește prezentarea în mod artistic a mitului biblic, a lui Cain și Abel. Cei doi vor pune la cale un complot, ca să-l omoare pe cel moldovean – motivul fiind invidia și lăcomia, ca și în mitul amintit. În altă variantă motivul invidiei e:

„O fată de maioru
ori e că:
Ca ea să-și aleagă
Pe cel mititel
Că-i mai frumușel”

(Adrian Fochi - „Miorița – Antologie”, pag.6)

„Cel mai mic e străinic”
și alți doi:
„îi fac lege să-l omoare”

Există o variantă în care ciobanul e chiar îngropat. În toate situațiile, balada sau colindul nu capătă accente tragice, pentru că ciobanul sortit morții, privește moartea ca pe un dat. Nu e vorba de un dat natural, ci ca pe o acceptare a unei hotărâri luată „în sfat”. Acest „sfat” îl găsim și în varianta publicată de Alecsandri, dar și în unele din Ardeal:

„Păcurarii țin **un sfat**/ Pe cel mic l-au mînat
Să întoarne oile, Oile le-o înturnat
Lui gre lege i-o picat / Să-l împuște, ori să-l taie
Ori să-l puie-trei fărtaie”.

A. Fochi. *Miorița, tipologie, circulație, geneză, texte* – Ed. Academiei R.S.R. București 1964, apud Mioara Călușită Alecu - „Zalmoxis” – Ed. Gemenii, Buc. 1993).

Pătrunzând în adâncurile baladei, ne dăm seama că ea este foarte veche, că a existat aproape în același timp cu apariția ciobanilor pe pământurile lor, timp de milenii. Cei doi ciobani:

„Mări se vorbiră / Ei se sfătuiră,
Pe l-apus de soare / Ca să mi-l omoare
Pe cel moldovan...”

Relicve ale formei originare se pot vedea și aici.

A existat acest „sfat”, dar timpul a șters rolul său și condițiile în care a avut loc cu adevărat. Susținem aceasta pentru că e vorba despre sfatul obștei pentru a pregăti și alege solul trimis la Zalmoxis. Acești tovarăși de ciobănie nu pun la cale oricum uciderea celui de-al treilea, ci mai întâi „se vorbiră” adică au luat hotărârea de a-l sacrifica, s-au înțeles, iar apoi au făcut un plan – ei se „sfătuiră” – spune autorul. Un plan presupune participarea la o acțiune, care nu este ușoară. Tocmai această grijă și atenție dată fiecărui amănunt, sugerează o întoarcere în timp, când cel ales a fi sacrificat, trebuia să fie unul deosebit, un inițiat. Firul epic de până acum susține argumentația noastră.

Alegerea timpului faptei - „la apus de soare”, se poate constitui în metafore, care pot reprezenta un sfârșit de zi, de etapă, sau sfârșitul de viață al unui „soare”, al unui ales.

Având în vedere vechimea baladei – și aceasta nu trebuie demonstrată,

pentru că ne arată că e vorba de ciobani – păstoritul fiind preocupăția de bază a dacilor de la ivirea lor, dar și că cei doi reprezintă obștea – putem accepta că în forma originală erau mai mulți ciobănei – într-o variantă e vorba de 6 și chiar de 9 ciobani, după cum am amintit.

Această informație, o putem de asemenea considera ca făcând parte din fondul original, care exclude ideea complotului – de regulă asemenea crime, posibil a fi duse la îndeplinire, la adăpostul locurilor izolate din codri, petrecute în siguranța munților, se pun la cale între cel mult doi indivizi, ce cad de acord a ucide, din motive lesne de înțeles. Numărul sporit de ciobani amintiți, duce cu gândul, mai degrabă, la un grup reprezentativ, pentru o colectivitate mai mare.

Așadar avem de a face cu un ritual străvechi, care presupune pregătire, inițiere. Despre acest ritual vorbește și Herodot în „*Cartea a IV*” care spune că odată la 5 ani, dacii trimiteau un sol la Zalmoxis, Marele Zeu, după un ritual anume, *la care participa toată obștea*, căci acesta era aruncat în sulite și, dacă nu murea, se făceau comentarii generale și se alegea un alt sol, zice-se vrednic de a transmite rugăciunile dacilor, Zeului.

Am găsit o variantă din Bucovina, satul Poieni-Solca că cei doi erau:

„*mocani bărbați / celorlaltor frați*”,

deci erau oameni puternici și aveau și ei turme de oi, nu erau niște bicisnici, precum cei doi ciobani din opera „*Baltagul*” a lui Mihail Sadoveanu. Aceste cuvinte, transmit o informație deosebit de importantă, care se referă, nu la cei de față, ci la toată obștea, alcătuită din ciobani ca și ei, și, că nu puteau fi dușmani ciobănașului însoțitor, fârtatului și fratelui lor, în sens larg, rudei lor, ci aleși de obște să ducă la îndeplinire, ce a hotărât – sfatul – adică cei mai bătrâni și înțelepți.

Această informație susține ideea de sacrificiu ritual, având în vedere puternica legătură de sânge, care infirmă, prin modul de viață a dacilor români, legați foarte puternic de ceea ce istoria numește – un neam – un posibil omor, pus la cale, în grup. E vorba de acest neam la scară mică, care reprezintă o comunitate restrânsă, legată prin rudenie de sânge, în care cei bătrâni aveau privilegiul de a lua hotărâri, ce trebuiau duse la îndeplinire în mod obligatoriu, care se integrau însă, prin toată desfășurarea vieții neamului, ca popor. Ori în aceste condiții, când se trăia în comunități restrânse, o crimă făcută de doi sau mai mulți – cu atât mai mult – nu putea fi nici acoperită și nici acceptată, decât dacă moartea avea un rol legat de credința și viața întregii obști păstorești. Toată această pledoarie ne amintește de sacrificarea celui mai bun dintre daci trimis la Zalmoxis, pentru a-i reprezenta prin doleanțele lor și a-l asigura de credința lor mare.

Balada nu amintește nimic de faptul că eroul ar fi fost un războinic, viteaz, dar să nu uităm că el este puternic tânăr, cu o situație care – arată

că fiind în plină forță fizică, ar fi putut fi foarte bine și luptător.

Timpul a șters, mai ales după destrămarea statului dac în sec. al III-lea, după retragerea aureliană, din memorie, datele ce nu mai corespundeau cu realitatea trecută, adică cele legate de practicarea misterelor zalmocsiene – și apoi nu ne putem imagina că atunci când nu erau războaie, luptătorii erau consemnați toți în armată, fie că e vorba de luptătorii de până la formarea statului dac, sau și înainte, când, așa cum spune un istoric, era o vale și un rege. În vreme de liniște, populația bărbătească avea îndeletnicirile cerute de viață.

Tot din istorie știm că multe secole, până la Cuza, armata n-a fost instruită de stat permanentă, și înțelegem foarte bine aceasta, dacă ne gândim, nu mai departe decât la domnitorii evului mediu, care ridicau țara la război, luptătorii fiind răzeșii, târgoveții, în principal. De altfel există varianta despre care am vorbit mai sus, care arată că motivul invidiei a fost „o fată de maior”, conducător din armată, deci există cel puțin o tangentă, care dă de gândit, a ciobanului mioritic, cu armata, cu războiul.

Toate argumentele aduse până acum în favoarea ideii că la originea acestei balade este un ritual, pot fi considerate simple speculații, dacă nu aducem argumentul esențial și anume, adevărata justificare a atitudinii ciobănașului în fața morții.

Prezența mioarei năzdrăvane ne duce în plin fabulos, într-un timp mitic, în care omul comunica cu natura – aici nu numai mioara e năzdrăvană, ci și ciobănașul îi cunoaște graiul, își cunoaște mioarele, dovadă că după moarte, el cere să-l îngroape:

„În dosul stânii / Să-mi aud câinii”.

Să-și asculte mioarele:

„Care-l vor plânge / Cu lacrimi de sânge”.

Deci, Miorița este personajul – vector, propulsor, personajul care face posibilă, prin prezența sa, evidențierea nucleului mitic, originar – nu întâmplător opera se numește „Miorița”.

Aruncat în lume, mitul zalmocsian se va păstra sigur, dar numai cu condiția existenței Mioriței. De ce o mioară și nu un alt animal, sau pasăre are acest rol atât de important, putem să ne întrebăm. Răspunsul e simplu – acest mit e legat de viața mării comunități dacice, alcătuită în principal, din păstori.

Varianta de referință – Alecsandri – nu poate fi înțeleasă, mai ales că miezul mitic aici rămâne ascuns, decât dacă acceptăm că ciobanul e legat de natură. Aceasta ar explica ceea ce s-ar traduce prin ceea ce comunică varianta amintită, și anume înțelegerea morții ca o nuntire cu natura, ca o înveșnicire, asemenea altor elemente eterne, ca stelele, prin integrarea în marele circuit cosmic.

Ciobănașul are darul de a comunica cu soarele, cu luna, aici

umanizate, ca în alte creații străvechi de excepție, prin simboluri adânci, ancestrale, cum sunt basmele. Aceasta ar fi explicarea atitudinii ciobănașului la aflarea veștii despre moartea sa, așa cum reiese din varianta amintită. Trebuie să recunoaștem că, rămânând la acest stadiu de explicație, am săraci o creație de geniu, simplificând și reducând lucrurile la moarte, până la urmă insignifiantă și, de ce nu, și singulară și greu de acceptat.

Prin cele spuse de mioară, ciobănașul are confirmarea alegerii sale ca sol zalmocsian. Oricât de pregătit pentru a părăsi această viață, moartea, fie ea văzută și numai, ca o trecere, tot generează tristețe, pentru cei dragi lăsați în urmă, după filosofia de viață, ai urmașilor târzii ai dacilor.

Apariția măicuței aduce în prim plan o scenă de tragedie antică. Ea e prinsă într-un zbucium sufletesc și fizic fără egal. Imaginea mamei este cutremurătoare–bătrână, dezorientată, disperată. De unde această durere, când se știe că dacii se bucurau când murea cineva. Măicuța are acest comportament justificat de inserțiile târzii în operă, care în logica lor, nu pot duce decât la o astfel de manifestare, de nebună durere.

De altfel există variante, în care măicuța lipsește și noi credem că în forma originală, chiar a lipsit, acest fragment fiind adăugat mult mai târziu, când misterele așa-zis păgâne se vor fi uitat, pentru că nu ne putem imagina, cum cel ales de obște, inițiat în timp și cunoscut de toți, n-ar fi fost cunoscut și de maica sa. E aceeași situație întâlnită și în creștinism unde, în unele din momentele esențiale din viața lui D-zeu Iisus, Maica Sa nu e menționată ca martoră pentru că, evident, prezența sa se subînțelege.

În forma originală, măicuța, credem, că ar fi fost disperată dacă fiul ei, crescut și inițiat pentru a fi vrednic de a purta solia spre divinitate, ar fi pierit nedemn, ucis mișelește, ceea ce ar justifica cea mai mare parte testamentară, de unde un lirism debordant, care prezintă moartea ca pe o înveșnicire cu natura, metamorfozarea ciobanului într-un element al eternului, prin devenirea cosmică.

Acesta e sfârșitul baladei, care însă n-ar consola pe nimeni, mai ales pe mama, moartea fiind aceeași pentru toată lumea, care aduce oricum durere.

Splendida alegorie moarte – nuntă nu există, cu certitudine, în forma inițială – adică nunțirea ciobănașului:

„Cu mândră crăiasă / A lumii mireasă”,

cu moartea, pentru că n-ar avea sens – moartea nu există pentru daci, ci doar nemurirea, și asta explică seninătatea ciobănașului în fața morții și refuzul de a lua orice măsură de prevenire, deși miorița îi indică câteva. Prezentată astfel moartea lui, mamei, ar fi inutilă, dacă ea nu s-ar înscrie – după cum am mai spus – în logica creației, modificată în timp. E și aceasta o intruziune târzie, pentru a exprima sentimentele de dragoste maternă și filială, în momente limită.

Seninătatea ciobănașului în fața amenințării morții, anunțată de

mioară, este dovada incontestabilă, că inițial balada ținea de misterele zalmocsiene.

Aici nu putem vorbi nici de fatalitate, pentru că ciobanul este avertizat că e în pericol și, mai ales, el poate ocoli această fatalitate – mioara îl sfătuiește în acest sens. Nu putem accepta nici ideea înțelepciunii, privind atitudinea ciobănașului față de dispariția sa, prin moarte, pentru că este prea tânăr, este încă nenuntit, neîncercat de viață, precum bătrânii. Ea poate fi acceptată în explicarea logicii epice din varianta publicată de Alecsandri. Interesantă ni se pare a face observația că, această privire cu înțelepciune a morții, există și azi la români, transmisă de la înaintașii daci, dar aici e vorba de cei bătrâni, fiind întărită în timp, și de preceptele creștinismului, căci acestea, ca și misterele zalmocsiene, țin de credința monoteistă ca și de nemurirea sufletului.

Deși sfătuit de mioară să-și ia măsuri de apărare, ciobanul nu-și pune nici o clipă problema să se apere, el însuși, acceptând ritualul, ce se va desfășura, căci el a fost inițiat, pregătit pentru o asemenea moarte – el cunoaște criteriile după care sunt aleși solii trimiși la Marele Zeu.

Varianta publicată de Alecsandri, nici nu amintește de Zalmocsis, care în limba pelasgă, dacă, în fond, se traduce Stăpânul Vieții și al Morții, ceea ce se suprapune perfect peste aria semantică a noțiunii de D-zeu, dar și faptul că nu se amintește nimic de D-zeu, arată că „Miorița” a supraviețuit dincolo de vremurile tulburi, numai prin memoria colectivă, după milenii, în lipsa nepracticării acestor mistere, legate de Zalmocsis, încifrate în nucleul mitic.

Timpul a eliminat ideea legăturii cu divinitatea, pentru că s-a pierdut scopul pentru care a fost concepută, în stare de grație, balada. Ceea ce a rămas este o vrajă a melodiei subterane, care se ridică la suprafață și învâluie pe cititor, ori pe ascultător. Această vrajă specifică, este determinată de faptul că toate cuvintele „*Mioriței*” sunt create în stare de grație – sunt cuvinte energii, existența lor se leagă de credința divină (la început a fost Cuvântul spune Cartea cârților – Biblia).

Incantația litanică creează o atmosferă anume, în care spiritul tinde să se elibereze de trup – este proiectat, cel ce aude, sau spune balada, într-un timp fabulos, mitic, într-o perioadă, în care atmosfera era sacralizată.

Se declanșează în suflete fluxuri de origine primară, care captează spiritul auditoriului, în fluxul cosmic, original, divin. Incantația melodică, litanică, propulsează sufletele în această stare de grație. Devine copleșitoare starea de *dějâ vu*, de *dějâ connu*.

Din străfundurile subconștientului se activează o stare de spirit ce exprimă un timp fără timp, de la începuturi, când Marele Preot și dacii, în Marele Templu, declamau „*Miorița*”, structurată ca rugăciune, implorând, și prin mesajele încifrate de ea, Pronia Cerească să pogoare peste

dacii, ce-l slujeau pe Zalmocsis, fără șovăire.

Imaginația poate capta aceste surse primare, prezente în templul luminat de făclii. Astfel nu ne miră că „*Miorița*” reprezintă pentru ciobanii daci, rugăciunea lor cea mai importantă, căci toți erau daci păstori și fiecare din ei tindea spre o viață curată, putându-se închipui în locul celui ales.

Încă din antichitate, dacii pelasgi cântau legile – (Aristotel – Probl. Sect. 28), pentru că le considerau sacre, date de Zalmocsis, cu atât mai mult credem că dacii, pelasgi psalmodiau „*Miorița*” – rugăciune, căci solul lor pentru aceste rugăciuni era trimis sus la Marele Zeu.

Adrian Fochi (op. citată) chiar spune că: „În 1930, Ion Diaconu, cercetând cu amănuntul tradițiile populare în legătură cu fenomenul *Miorița*, raporta că, în Vrancea, pe la sfârșitul veacului trecut, „numai în biserică nu se cânta *Miorița*””. Această mărturisire confirmă importanța extraordinară a operei care, a fost și rugăciune în timpuri imemorabile.

De altfel, având semnificații atât de complexe, „*Miorița*” a existat, și încă există ca bocet, ca descântece, ori sub forma colindului. Numai valențele sale extraordinare, existențiale au făcut ca ea să ființeze peste tot teritoriul ocupat de dacii valahi, ca specii diferite. Numărul imens de variante, indică de asemenea nu numai importanța, ci și străvechimea ei.

Nu putem accepta sub nici o formă – nu ne lasă textul – că balada a apărut pentru prima dată în secolul al XVIII-lea, cum susține, N. Iorga („*Balada populară română. Originea și ciclurile ei*”), sau în evul mediu, în general, cum susțin alții.

Solul, odată ajuns la Zalmocsis, va îndeplini funcțiunea de mijlocitor, și aici ne întâlnim din nou cu dacii monoteiști, care au primit, împlinind, creștinismul și pe sfinții lui, cunoscuți de ei din străvechime, căci ce altceva era solul zalmocsian, dacă nu un mucenic al vremurilor creștine, ce vor veni.

Creștinismul, noul nume al Marelui Zeu, adică D-zeu, n-a mai pătruns în balada de referință – cea legată de numele lui Alecsandri, opera fiind solidificată și încheată într-un sistem, care a devenit încifrat, nemaipermitând intervenții în sensul ideilor originale, căci s-au pierdut prin uitare, datorită vicisitudinilor existențiale.

Un alt fapt esențial, care ne face să credem că intervenția în conținutul baladei publicată de Alecsandri, e foarte târzie, este menționarea originii celor trei ciobănei:

„*Unu-i moldovan / Unui-i ungurean / Și unu-i vrâncean*”.

Ori târziu, în epoca după formarea statelor independente, se vorbește de Moldova, de Țara Românească, și cu atât mai târziu, de Muntenia.

Oricât ar surprinde, noi vedem în această mențiune, relicve ale

formeii originare, în sensul a ceea ce n-a existat, de la început în ea, ca informație și ca structură epică.

Considerăm aceasta un argument solid al străvechimii acestei opere, pentru că astfel chiar mutându-ne înapoi la epoca întemeierii principatelor, și după aceea, n-am înțelege atitudinea ciobanului în fața morții iminente, anunțată de mioară, mai ales că el n-avea nici un motiv să-și dorească moartea – era mai bogat, era priceput în meseria lui – avea:

„Cai învățați / Și câini mai bărbați”.

Din portretul fizic, făcut de măicuța bătrână, aflăm că avea și ascendentul frumuseții, era:

„Mândru ciobănel / Tras printr-un inel

Fețișoara lui / Spuma laptelui

Mustăcioara lui / Spicul grâului

Perișorul lui / Pana corbului

Ochișorii lui / Mura câmpului,”

și că era tânăr și îndrăgostit, că-și dorește să aibă la cap:

„Fluieraș de fag / Mult zice cu drag.

Fluieraș de soc / Mult zice cu foc”.

Toate aceste dorințe exprimate arată că îi plac doinele, horele; iubește viața. Pe mioară ciobănașul o înțelege, pentru că este în comuniune cu natura, el însuși este un element al ei. Mioara este personajul fabulos, întâlnit în basme, în special, creat anume pentru a ajuta personajul central, ce reprezintă binele, ce trebuie să învingă întotdeauna.

Alegoria, prin care ciobănașul o roagă pe mioară să-i justifice absența, nu și-ar avea locul, dacă n-am intuit aici, din nou, o intervenție în corpusul „Mioriței”, mult mai târzie. Măicuța e – bătrână deci o cunoscătoare a tradițiilor și a datinilor. Într-o variantă bucovineană, auzită în satul Poieni, ea e prezentă ca fiind:

„Căruntă la păr / Meșteră la măr”.

E vorba, în general, de cunoștințele mamei, ca o înțeleaptă a neamului. Mărul, este o metaforă cu caracter generalizator aici, făcând referire la cunoașterea, menținerea prin practică, a datinilor, a tradițiilor, a credințelor, dar este și arborele ale căru crenguțe înflorite, în martie, alcătuiau ceea ce numim azi, sorcova, care simbolizează bucuria reînvierii naturii, exprimată tot în obiceiuri, care s-au mutat din primăvară, care începea la daci la 1 martie, odată cu suprapunerea sărbătorilor creștine, în iarnă.

Seninătatea în fața morții constituie nucleul, adevărul din mitul azvârlit în colectivitate, tocmai pentru a-i asigura ființarea – după cum spunea René Guenon. Dând la o parte strat după strat, putem să ajungem la acest nucleu, la acest mit. În mijlocul său dăm de ciobanul dac, care reprezintă comunitatea păstorilor. Aflăm acest lucru și din sentimentele autorului, care se dovedește a fi în mod cert cioban; după cum am mai spus

– el cunoaște obiceiurile păstorești, rostul transhumanței, dar face parte și din marea colectivitate a celorlalți păstori, care au hotărât să-l sacrifice pe cel mai bun, după ritualurile cunoscute, ancestrale ale lui Zalmocsis.

Descoperim în centrul mitului un cioban; ne miră.

E vorba de o populație sedentară, a cărei principală ocupație era păstoritul, și toți fiind ciobani, știau bine care sunt datinile. Acest lucru ne face să contrazicem pe cei care considerau că misterele zalmocsiene erau apanajul unor elite.

Un alt fapt care ne susține ideea este, că, dacă numai elitele ar fi practicat aceste mistere, care au în centru nemurirea, dacii n-ar mai fi fost atât de cunoscuți și admirați ca luptători, însoțiți de steagul lor faimos – lupul şuierător cu trup de balaur, încă de marii scriitori antici ca, Homer – (Iliada, X, 422-426), care amintește de strămoșii dacilor pelasgi ca despre niște zei-„*dioi*” (divin), ori ca Herodot, care-i vede pe daci ca pe „*cei mai drepi și mai viteji dintre traci*”.

Toți aceștia din urmă și nu numai ei, știau că dacii, nu se temeau de moarte, și de aceea erau dușmani de temuți, în lupte. Prin urmare nu putem spune că e vorba de o elită de inițiați, cunoscători ai unor ritualuri, ci de o religie cu caracter general, o atitudine care exprima concepția despre viața dacilor, ce se credeau nemuritori. În situația aceasta nu se poate pune nici problema că „*Miorița*” ar reprezenta misterele cabirilor, tot o elită a cavalerilor nobili.

Textul este cel mai bun argument. Aici nu e vorba de mistere, ce se desfășoară în umbră, mistere cunoscute de câțiva inițiați, cum sunt cabirii, ci de hotărârea obștei în alegerea solului zalmocsiian, cu acceptarea acestuia, a cărui atitudine nu poate fi calificată ca fiind pasivă. Pasivitatea nu ține de alegerea celui mai bun și inițiat, în același timp, a face un gest de mare onoare, pentru colectivitate – numai credința trecerii în eternitate, explică atitudinea ciobănașului.

Atunci când e vorba de viață și de moarte, la modul obișnuit, intervin anumite manifestări normale, de frică, de regret, de încercarea de a ieși din situația limită. În cazul ciobanului mioritic e vorba de acceptarea, în cunoștință de cauză a situației, pentru că el este alesul cunoscut de întreaga obște, însărcinat a duce un mesaj divinității. Acest mesaj, în cazul formei originare, era cunoscut și de autor și de aceea el nu intervine.

În această formă târzie, găsim explicația atitudinii lui de neimplicare; e un membru al colectivității și respectă și acceptă cele hotărâte, în spiritul legilor zalmocsiene, altfel cum am putea explica simpatia de care vorbeam la început, a autorului față de toți cei trei „*ciobănei*”.

Aceasta e dovada că momentul amintit face parte, de asemenea din forma originară.

În mod cert, la început a fost un singur autor și nu putem ști dacă a fost un cioban de rând, însă genial, sau un inițiat din mijlocul ciobanilor, ceea ce se poate ști este că autorul avea strânse legături cu viața păstorească, care se conducea după legi ancestrale, moștenite și acceptate, din generație în generație. Avem așadar convingerea că această creație reprezintă, în forma nucleică-mitică toată colectivitatea.

O dovadă în plus că e vorba la mijloc de împlinirea unui ritual de sacrificiu onorant, este și faptul că însuși ciobănașul în mai multe variante, fie cere oiței năzdrăvane, fie chiar ucigașilor să-i îndeplinească testamentul. Ciobănașul sortit morții nu se îndoiește nici o clipă, că ceilalți nu-i vor îndeplini dorințele; e aici un semn sigur al legilor, mai tari ca piatra - e vorba de un moment obligatoriu de îndeplinit, după obiceiul pământului, chiar și de ucigaș, care s-a păstrat până azi. Și acum, cei rămași, împlinesc întocmai, ceea ce li s-a lăsat a îndeplini – cu limbă de moarte – de cei duși.

Putem recunoaște și aici un alt fragment, ce vine din forma originală. Acest testament, care în varianta martor, ocupă cea mai mare parte din operă, de o frumusețe artistică desăvârșită, nu ne conduce la ideea că ciobănașul își privește moartea cu pasivitate. Doar în credința de nemurire se poate explica bucuria dacilor, când murea vreunul dintre ei, mai ales eroic.

Și în zilele noastre în Bucovina, în unele sate din jurul Humorului, se râde, se fac tot felul de renghiuri, se povestesc întâmplări hazlii din viața decedatului, în timpul priveghiului. Sunt rămășițe ancestrale dace, manifestări așa-zis păgâne, ce au înfruntat timpul.

Despre rădăcinile baladei am vorbit mai sus. Ele își au rădăcinile în zona carpato-dunăreană cu infiltrații până în Pind și mai departe. E vorba, de fapt, de o creație milenară a pelasgilor daci, care păstoreau teritorii întinse până în munții Greciei, în sud, amintiți în manuscrisele din unele mănăstiri chiar în anul 726 e.n. și în muntele, ce va deveni mai târziu Sfânt (Marcu Beza - „*Biblioteci Mănăstirești la Muntele Athos*”. Academia Română – Memoriile Secțiunii Literare, Buc. 1934).

Nu putem accepta nici părerea că este de origine egipteană. (Th. D. Sperantia - „*Miorița și călugării, urme de la daci și alte studii de folklor*”, Ed. Sfetea Buc. 1915, pag. 10-1) ori greacă, cum susține Odobescu, din motivele amintite. Chiar Mircea Eliade în vol. „*De la Zalmoxis la Gingis-Han*”, Ed. Științifică, Buc. 1980, p. 250, respinge ideea că în centrul baladei ar fi cultul zalmocsian.

În fapt „*Miorița*” este, o operă cu valențe mitico-religioase, creată de păstorii daco-valahi, în timpuri imemorabile, și dacă o găsim și la populațiile balcanice, până în Pind, asta nu înseamnă că am luat-o de la acestea, sau că e „*balcanică*” pur și simplu, cum susțin unii, care nu pot vedea nici aria de

formarea creației și nici populația căreia i se poate atribui paternitatea, ceea ce arată o neînțelegere a profunzimii „*Mioriței*”, și faptul că nu disting etape în făurirea ei, de-a lungul timpului.

Nici într-un caz slavii, venitori ca migratori, în sec VI-VII, n-au avut vreo contribuție; ei nu erau păstori, și migratorii nu pot produce capodopere, în timp de alături de ei stau popoare vechi, cu datini, cu obiceiuri; ei pot doar să le reproducă și pot să împrumute, dar nu au suflul creator al sedențarilor, și acest lucru îl hotărăște numai timpul, care cizelează treptat și pe cei migratori, întâi pe plan material și apoi și pe cel spiritual.

Studierea atentă a operelor folclorice de mare valoare, ce închid în ele încifrări, dezlegate cu bună credință și având conștiința responsabilității a ceea ce se afirmă, după cum spunea și bătrânul Miron Costin, va duce la cunoașterea istoriei materiale, dar și spirituale a neamului, în fața căruia „*vom da samă*” de ceea ce i-am lăsat și mai ales de felul cum am slujit Adevărul.

REMITIZAREA MIORIȚEI? DE CE? PARTEA I

Constantin MACARIE, profesor,
Soveja, Vrancea

Fig 1. Medalia jubiliară - Miorița 150 de ani (Lisandru Neamțu) editată la Simpozionul Național - Miorița - 150 de ani, de Fundația „Simion Mehedinți - Miorița”, din Soveja.

Despre Miorița s-au scris râuri de cerneală și se vor mai scrie. Se pare că fiecare generație privește Miorița în felul ei, adăugând noi și noi interpretări, crescându-i astfel farmecul, interesul. Dar fără a se desprinde de farmecul ei. Chiar și cu răutate, tendențios citind-o, interpretând-o, inconștient îi recunoaștem valoarea. I-o sporim.

După cum este știut, George Călinescu consideră Miorița ca fiind purtătoarea unuia din cele patru mituri fundamentale ale poporului român: mitul comuniunii omului cu natura. Este o recunoaștere de facto atât a apartenenței Mioriței la cultura populară, cât și a mesajului ei ce dezvăluie, prin testamentul ciobanului, concepția filosofică a românului cu privire la viață și moarte, ce nu are nimic comun nici cu resemnarea, nici cu pesimismul românesc în fața morții, nici cu spiritul ucigaș al neamului nostru. Iar George Călinescu este o voce de primă mărime în literatura română de la origini și până la timpurile sale.

Se vorbește tot mai mult despre „remitizarea” Mioriței. Dacă se pune problema remitzării, vine în discuție antonimul termenului - „demitizare”. Și să recunoaștem: este o realitate fabricată tot mai mult, din păcate, chiar de mari personalități ale criticii literare.

„Demitizarea” (poate un termen impropriu față de unele ce vor fi

abordate) decurge din o serie de luări de poziție ale unor interesați și nu prea de această capodoperă, care, fie voit o interpretează în spiritul post decembrist, fie din dorința de a fi originali, sau de a mai căuta ceva de distrus din cultura română. Oricum este expresia „*spiritului românesc*” postdecembrist de a nega, de a nu recunoaște valorile poporului român concretizate prin talente individuale de geniu, ades (v. chiar Eminescu...).

Care-s problemele care au dus la escaladarea, destul de periculoasă, a unor afirmații ce sunt văzute ca „*demitizare*”? Să le luăm pe rând.

Realizarea culegerii de „*Poezii populare*” a lui Vasile Alecsandri nu a fost apreciată de toată lumea, mulți critici exprimându-și îndoiala asupra valorii acesteia pentru spiritul veacului, dar nu numai, ci și pentru eternizarea valorii și talentului poporului român. Duiliu Zamfirescu îl considera pe Alecsandri „*un rău culegător de poezii populare*”, apreciind că acesta „*s-a înșelat fundamental când a crezut că poate introduce unele dulcegării sentimentale în viața versificată a poporului nostru*”.

Duiliu Zamfirescu l-a contestat pe Alecsandri că a „*liricizat*” în mod exagerat o creație literară eminemente epică, Cu alte cuvinte, era acuzat pentru faptul, recunoscut de altfel de Vasile Alecsandri, că s-a intervenit în textura poeziei populare autentice, aceasta fiind finisată cu instrumentele omului de înaltă cultură, lucru care conducea, în opinia unora, la o falsificare a autenticității operei autorului anonim. Numai că între intervenția asupra formei Mioriței și asupra conținutului este o mare diferență. Alecsandri nu a intervenit și asupra mesajului. Acesta a rămas neatins, fapt dovedit de multe alte variante ale Mioriței. Esențial pentru „*remitizare*” și „*demitizare*” este mesajul care este al creatorului ce nu este altul decât poporul român. Iar acest mesaj este construit atât epic (prima parte), dramatic (următoarea parte), cât și liric. Epicul se întrerupe brusc cu testamentul ciobanului - parte ce dă valoarea inestimabilă a creației, dar și care a stârnit atâtea discuții, trecând neobservat acel „*și de-o fi să mor*”.

Mai recent Nicolae Manolescu emite o altă părere, spunând undeva că Miorița ar trebui inclusă în opera poetică a lui Vasile Alecsandri... Că, vezi Doamne, Alecsandri ar fi „*stilizat-o într-atât încât nu mai aparține folclorului, sufletului etnic românesc, ci a devenit o creație – o capodoperă, ce-i drept, a unui autor anumit, iar acesta este Vasile Alecsandri!*...”

Bizara teză a lui Nicolae Manolescu privitoare la Miorița poate fi luată în seamă, poziționând-o în contextul largului front anti-naționalist și anti-românesc deschis după 22 decembrie 1989... Câteva aspecte se cuvin a fi luate în discuție întru apărarea autorului anonim ca adevărat creator al Mioriței.

Cel care ne-a introdus pe marea scenă a literaturilor din Europa a fost „*poetul gintei latine*”, Vasile Alecsandri. După cum se știe, extraordinara carieră a baladei Miorița în cultura română modernă pornește de la vestita culegere de „*Poezii populare ale Românilor, adunate și întocmite de Vasile*

Alecsandri” și dedicată Doamnei Elena Cuza în anul 1862, însă publicată abia la începutul anului 1866.

Este știut că cel care l-a apărut pe poetul de la Mircești a fost Titu Maiorescu. Maiorescu subliniază foarte bine contextul cultural și de mentalitate în care a acționat Vasile Alecsandri la jumătatea secolului al XIX-lea. Preocupările lui Alecsandri în ceea ce privește folclorul popular românesc erau de notorietate, decurgând din programul „*Daciei Literare*” al lui Kogălniceanu. Iar rezultatele au fost valorificarea în mediul cultural european a imaginii românilor, a talentului său creator puțin cunoscut, sau recunoscut. Vasile Alecsandri, entuziasmat de frumusețea poeziilor noastre populare, simte un fel de mândrie patriotică și îndemnul de a le arăta în toată splendoarea lor Europei. Și de aici intervenția pe text, pe formă, dar nu și pe conținut.

Publicarea acestora a avut multiple consecințe. Mai întâi a stârnit interesul pentru folosirea limbii române de către clasele conducătoare din România ce foloseau mai mult limba franceză. În al doilea rând a reorientat gustul publicului spre creațiile autentice românești, ignorate, sau mai bine, spus aproape necunoscute. Din acest motiv, versiunea lui Russo-Alecsandri a Mioriței, acesta din urmă poate fi considerat „*un șlefuitor al diamantului brut al variantei populare*” și va deveni pentru mulți etalon în descifrarea mesajului acestei creații populare, în ciuda numărului extrem de mare de variante descoperite (variantea lui Șincai, varianta de la Cleja (Bacău), cele din Vrancea și multe, multe altele. Astfel, cântecul „*Meoara*” își face intrarea în cultura română modernă prin Alecsandri, și mai cu seamă prin Alecu Russo, cel care a descoperit-o la Soveja. De atunci Miorița a generat dezbateri îndelungi și opinii diferite în jurul ei care justifică pe deplin calificarea sa drept „*mit*”. „*Mitul este sămânța din care derivă în mod organic toate aspectele realității, punctul de la care pornește "cultura". A scrie despre istoria unei civilizații pornind de la*

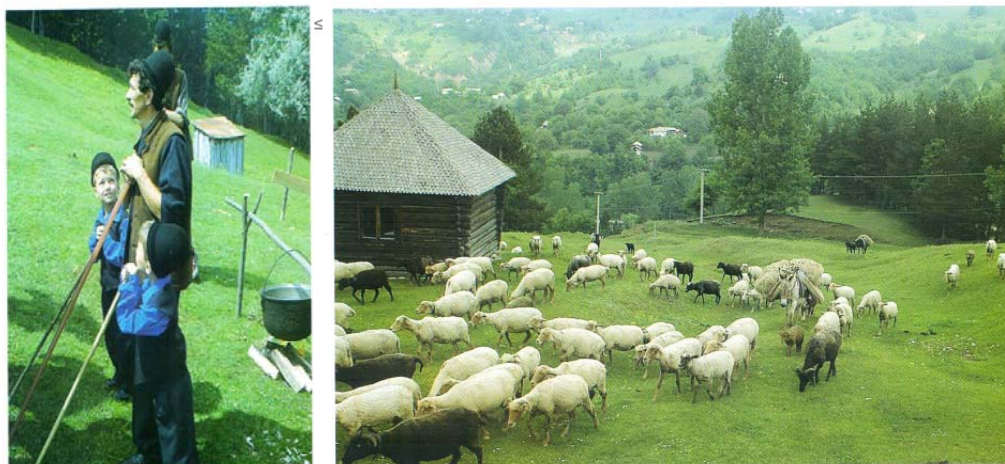

Fig.2. Pe plaiuri vrâncene - plaiuri mioritice.

analiza miturilor sale fondatoare devine un obiectiv urmărit de toți marii oameni de cultură”.

„Miorița” a intrat în centrul tuturor abordărilor literare cu privire la creația populară și „a devenit o oprire obligatorie pentru orice om de cultură preocupat de destinul neamului românesc, generându-se astfel în scurt timp o literatură uriașă, imposibil de inventariat în aceste rânduri” (Ion Flipciuc)

Există destule voci denigratoare a Mioriței, a autorului ei. Între acestea și una - cea mai jignitoare la adresa poporului român, considerat un popor de ucigași. Această etichetare derivă din faptul că nu se recunoaște că Miorița nu are un deznodământ. Crima nu se produce. Ea este presupusă („și de-o fi să mor”) tocmai pentru a crea spațiul, un punct de pornire a testamentului ciobanului, o motivare de afirmare a concepției populare cu privire la moarte.

REMITIZAREA MIORIȚEI? DE CE? PARTEA A II-A

Constantin MACARIE, profesor,
Soveja, Vrancea

La o atentă analiză, Miorița este o sinteză a multor motive populare românești ce se găsesc în diferite creații. Motivul învrăjbirii între frați(basmele), motivul animalului năzdrăvan (Toma Alimoș, Dolca), motivul măicuței, al iubitei ce-și caută feciorul/iubitul pe câmpul de luptă, (Măi soldat necunoscut), motivul comuniunii omului cu natura (Toma Alimoș, Miorița etc.)

Miorița este un act poetic reflex ce vine din concepția de viață a românului cu privire la viață și moarte. Și astfel Miorița ascunde în economia ei acel al patrulea mit fundamental al poporului român, ce definește atât de plastic existența sa milenară. Poetul popular vede moartea ca o continuare a „*existenței*” omului, o trecere în calmul și liniștea naturii.

În cazul temei abordate, două sunt aspectele care au degenerat în spațiul critic românesc (și nu numai) cu privire la Miorița. Acestea sunt, în opinia mea, cel ce ține de autorul creației, cât și cea care ține de mesaj.

Cu privire la autorul Mioriței aș menționa, fără extindere, încercarea de atribuire a Mioriței ca parte a operei poetice a lui Alecsandri și de Alexandru Buleandă (v. „*Vasile Alecsandri și cazul Miorița*”). „*La capătul unor cercetări fără să fiu pus de cineva, nici măcar de un gând îndrăzneț, ci de același vâl de mister ce i-a atras și pe ceilalți,*” Alexandru Buleandă se întreabă retoric: „*De ce trebuie să știm cum a lucrat Alecsandri pentru a scrie textul „Miorița” ? De ce nu și-a asumat-o ca poem propriu? Și de aici pledoaria de circa 300 de pagini*”.

Poate că ideea a fost indusă și de chiar Vasile Alecsandri care a oscilat privind descoperitorul: Alecu Russo, în munții Sovejei, sau el de la baciul Udrea din Ceahlău. Si de aici și culegătorul: Russo, sau Alecsandri. Evident că este Russo și că adevărul a fost spus de chiar Alecsandri („*Voi publica o creație, Cântecul Meoara, trimisă de prietenul meu din Munții Sovejei*”). Schimbarea s-a produs după moartea lui Russo, moment după care la tipărire de către Alecsandri au dispărut și acele pagini din „*Jurnalul unui exilat politic-Soveja*”, exact paginile în care este de presupus, se relatea (de Russo) momentul culegerii Mioriței de la lăutarii satului, ca interpretau cântece oltenesti, sovejenii fiind originari, prin pribegie, din Rucăr și Dragoslavele - Muscel.

O altă cauză a acestei atribuirii este dată de intervenția, de altfel demonstrată, recunoscută de Alecsandri, asupra textului propriu-zis. Mai trebuie avut în vedere și faptul că asupra textului s-au produs inițial trei intervenții. Prima, atunci când Russo a cules-o. Este știut că Russo se exprima mai bine în limba franceză. Textul cules l-a transcris și trimis lui Alecsandri în limba

franceză. Trecerea în franceză, din graiul lăutarilor Sovejei va fi suferit modificări. Mai apoi Alecsandri îl traduce în limba română. O nouă intervenție. Și aceasta dublată de șlefuire, a treia, recunoscută de traducător. Numai găsirea (o minune) a textului transcris de Russo cu mâna lui, de la acel flăcău din Soveja, ar scoate adevărul la lumină. Dar...

Se va fi gândit, oare, Alecsandri să-și aroge rolul de culegător al Mioriței? Din cele spuse reiese că da. Eu am numit acest fapt ca „*aventura ascunsă a Mioriței*”. A se vedea articolul „*Cine a descoperit Miorița?*”, de Ion Flipciuc, publicat în revista LA NOI..., an 2009, a fundației sovejene.

Dar aceste fapte mai sus relatate nu țin chiar de ideea de adevărata „*demitizare*”, mai degrabă au deschis drum demitizării. Demitizarea își are originea în diferitele interpretări ale mesajului operei, iar acestea de la neglijarea unui vers „*și de-a fi să mor*”, care pune întreaga narațiune, atât cât este ea, foarte puțină, sub semnul posibilului. Crima nu se produce. Opera nu are deznodământ. Iar acest lucru conduce la ideea exprimării unei filosofii populare cu privire la viață și moarte, filosofie care este a poporului român, a creatorului anonim, pe care Alecsandri nu a afectat-o prin intervenția pe text. În acelașai timp a condus la diferite interpretări. Teoria fatalistă, a resemnării este cea mai dezavantajoasă pentru noi, periculoasă în definirea existenței noastre.

Mihai Neamțu în articolul „*Despărțirea de Miorița*” vorbește de fatalismul generat de Miorița și imperativul înnoirii, încercând să motiveze tragismul istoriei noastre ca afectat de atitudinea ciobanului moldovean. „*Afecțiunea românească pentru Miorița și pasivitatea față de vestea morții vorbește despre un anumit mod de-a înțelege timpul. Cum se traduce faimosul „amor fati” în mentalitatea colectivă? Cum se explică eșecul construcțiilor noastre politice și debilitatea socială? Nu suntem oare vinovați pentru c-am ales mai curând oița năzdrăvană în locul curajului și al simțului pentru dreptate probat de Vitoria Lipan (în Baltagul)?*”.

Să ne întrebăm: mai este actuală Miorița dacă vorbim despre viitor? Ce poate fi salvat din această capodoperă literară pentru supraviețuirea României în mileniul III? „*Concepția pastorală despre lume și viață*” nu te ajută să evoluezi în cadrele instituționale ale veacului nostru (cu tot ceea ce înseamnă acțiune, competiție și globalizare).

Iată cum se construiește demitizarea Mioriței! „*Noi, când ne distrugem obiceiurile, de fiecare dată când vrem să ne promovăm țara, recurgem la tradiție...*” (Ion Coja). Așadar , fatalism?! Un „*fatalism*” greu de acceptat într-o perioadă în care neamul românesc era chemat de istorie să se împlinească în sfârșit pe plan european. Și de aici, de la aceste teorii împotriva obiceiurilor, tradițiilor, împotriva miturilor, remitizarea Mioriței fiind mai mult decât o datorie; o obligație.

Tragismul întâmplărilor în procesul de transhumanță, este un fapt real petrecut nu numai la noi. Asemenea fapte au provocat meditația păstorului, în

cazul că i s-ar întâmpla și lui, în căutarea unei soluții nu violente, ci sufletești. Poate că s-a gândit „mândrul ciobănel” că ar putea fi victima vreunui atentat, chiar fără să fie avertizat. Convins că nu poate să evite moartea, a căutat să o îndulcească, pornind de la credința semenilor săi din care descindea, precum că prin moarte ne întorcem în natură, atenuând tragismul. Există în baladă un fragment din testamentul ciobanului care sugerează acel lirism tragic prezentat în mod gradual. Ciobanul dorește să i se puie la cap trei fuiere: de fag, de os, de soc. Sunetul lor este perceput gradual „cu drag” (semn al bucuriei de a trăi, al dragostei de viață, față de meseria sa, față de mioarele lui, „duios” (adverb care sugerează un anume regret) și „cu foc” (semn al durerii despărțire de tot ce-i este drag. Acesta crește atingând acel „lirism tragic”, așa cum a fost denumit, în versurile „ș-oile s-or strânge/ pe mine m-or plânge/ cu lacrimi de sânge”. A plânge „cu lacrimi de sânge” este expresia unei profunde dureri, al unui tragism de mare intensitate.

Fig.1. Turme de oi în transhumanță pe Zboina.

Creația în discuție nu este expresia unei concepții „fataliste” despre lume, ci o viziune grandioasă despre o victorie asupra morții. Iar această victorie are loc prin recurgere la absolut, cu chiar prețul morții.

Mai mult. „Poetul are în fața morții întotdeauna un as în mânecă - METAFORA”. „Mândrul ciobănel” scoate din mâneca sufletului său metafora grandioasă a nunții cosmice, prin care se vede reintegrat în natură. Iar ideea este subtil și măreț sugerată prin acel paralelism uman-natural, atât din portretul „măicuții bătrâne”, cât și din viziunea nunții cosmice.

Opinia atât de antiromânească a lui Mihai Neamțu este „arsă” cu cuvânt

românesc și convingător de către Ion Coja. O reproduc cu drag, cu sentimentul mândriei de a fi urmaș al ciobanului mioritic, dar și cel al trăirii pe viu în familie.

„Anticomuniști cu arma în mână, dispuși în orice clipă să se sacrifice pentru libertate și demnitate, au fost numai românii români! Niciun minoritar etnic sau religios printre partizanii anticomuniști din munții României! În Făgăraș sau în pădurea Babadagului, în Maramureș sau în munții Banatului, în Apuseni sau Vrancea, au suferit și s-au jertfit numai urmașii ciobănașului mioritic, care ortodox, care greco-catolic... Și atât! Alții nu au mai fost! Picior de ungur sau de sas, de evreu sau de țigan! De reformat sau adventist, care să fi urcat pe cărările de munte ale suferinței și jertfei... Ale demnității eroice!... Faptul că fiecare dintre acei partizani din munți, martiri și eroi deopotrivă, știa că pe Tatăl nostru colinda baladei Miorița nu i-a făcut să lepede arma din mână! ...Ci, dimpotrivă!” scrie Ion Coja.

Amintește Ion Coja că părintele Radu Leonte din Sibiu, arestat în seara nunții sale, în iarna lui 1941, și întors la soția sa abia în septembrie 1964, întrebat cu teamă, cu sfială, cum e să stai în temniță 24 de ani?...a răspuns cam așa: *„Dragul meu, primii patru-cinci ani sunt mai grei, căci abia după aceea pricepi care este câștigul tău că te afli acolo...”*

Un răspuns a dat, peste ani, Mircea Eliade care, realizând un bilanț al marilor exegeze aplicate Mioriței, aduce în discuție, problema „terorii istoriei”, o preocupare devenită aproape obsesie pentru istoricul religiilor. Moartea ciobanului este un răspuns la această teroare, ce ar putea fi valabil într-o lume contemporană dominată de absurd și represiune: *„Hotărârea aceasta de a te supune destinului nu trădează concepția pesimistă a existenței și nici pasivitatea de care s-a vorbit atât de mult. Mesajul cel mai adânc al baladei îl constituie voința ciobanului de a schimba sensul sorții sale, moartea ca fenomen inevitabil, de a-și transforma nenorocirea într-un moment al liturghiei cosmice, imaginându-și moartea în „nuntă cosmică”, „mistică” îngăduind să-și biruie propria soartă”.*

Au fost momente în istoria noastră când am fost striviți, fără a avea vreo șansă de a ne alege destinul, de a ne opune acestuia. Seamănă moartea ciobănașului, de ar fi avut loc vreodată, cu unele momente din istoria Neamului.

Atunci când durerea fărâșă iubirea în cuvinte, se naște poezia. Și poezia se simte. Cu buzele. Cu sufletul. Pentru că spune lucruri nespuse, lucruri pe care nici noi nu știam că le ținem înlăuntrul, așa de bine le ascundem. Aceasta este Miorița! Un act poetic reflex al păstorului *„ce nu știe nici limbă, nici gramatică, nici versificațiune, care inspirat numai de priveșiștea naturii și geniul ascuns care a prins sufletul brazilor cei vechi,, spune lucruri nespuse pe care nici noi nu știam că zăcătuiesc în noi, în acea „inspirațiune fără seamăn, acel suspin al brazilor și al izvoarelor de pe Carpați” (Mihai Eminescu).*

Este Miorița *„răspunsul pe care noi românii l-am dat în fața destinului*

tragic ce l-am avut”, scria Mircea Eliade.

Și așa adăuga că este o altă coloană a infinitului ce acoperă atât spațiul cât și timpul trăirii noastre românești. Și așa mai adăuga „*Nimic mai naiv, nimic mai măreț*” (Joule Michelet).

Așadar, explică Miorița o stare românească, aceea de a vedea moartea ca pe o reintegrare în calmul și liniștea naturii. Și așa ea este un mit românesc.

Demitizare?! Da, și atunci, ca răspuns, și remitizare. Rândurile de față sunt doar o modestă încercare, izvorâtă din lecturile acestor „*luări de poziții-atacuri*”, privind Miorița, cât și din diferite dezbateri și convingeri construite în acest spațiu mioritic în care trăiesc, muncesc de câteva decenii, unde am auzit Miorița din inima și sufletul sovejenilor, cât și din dezbaterile de la simpozionul „*Obârșia Mioriței*”, cele trei dedičii de la Cașin dar și din cele de la Simpozionul Internațional „*Cucuteni 5000 REDIVIVUS*”, 4 ediții (Iași, Chișinău, Cahul, Colibași (Basarabia). Hai să lăsăm Miorița pe soclul ei, acolo între creatorii ei, la obârșia ei - sufletul românesc, să lumineze veșnicia și să ne-o păstrăm. Să punem umărul să edificăm acel grandios Monument mioriitic la Soveja, așa cum apare în viziunea profesorului nonagenar Iulian Albu, sau chiar și la dimensiuni mai mici. La Cașin, cășineneii, prin gândul și fapte neobosite ale lui Constantin Tudose, simplu animator cultural, a infipt pe vârful de la Zboina verde, un obelisc ce marchază obârșia Mioriței, în fapt locul de întâlnire a celor trei provincii românești. Mă întreb retoric desigur: Are vreo importanță că Tudose Constantin (Telu), prietenul meu, este cășinenan la origine?! Aș vrea să cred că nu. Fiindcă ar fi o ofensă la adresa ...(numai scriu cui). Să nu mai despicăm firul în patru, căutând nu știu ce alte mesaje în povestea simplă a omului din popor care a fost, este și va fi preocupat de propria-i existență. Și istoria a convins, convinge și va convinge.

„*Farmecul poeziei populare îl găsesc în faptul că ea este expresia cea mai scurtă a simțământului și a gândirii ...ea nu este decât limba simțământului*” (M. Eminescu).

Miorița, această baladă unică „în toată structura ei este așa de artistică, plină de simțire așa de înaltă pentru natura eternă, încât eu o socotesc drept cea mai nobilă manifestare poetică a neamului nostru” așa cum scria „Ceahlăul prozei românești”, cel de al treilea mare Mihai al românilor”.

**VASILE BUMBAC, ELEV AL PROFESORULUI ARON PUMNUL LA
GIMNAZIUL SUPERIOR DE STAT DIN CERNĂUȚI ȘI
ADMIRATOR AL FRAȚILOR HURMUZACHI, LUPTĂTOR
PENTRU UNIRE**

*Mihai BOCANCEA, profesor,
Ionuț-Mihai NACU, student A. T. M. București*

Aron Pumnul (1818-1866) absolvent al Facultății de Teologie a Universității din Viena a fost numit profesor de filosofie la Liceul „*Sfântul Vasile*” din Blaj, în 1846. Pătruns adânc de simțul patriotic, s-a remarcat ca unul dintre participanții de frunte ai revoluției române de la 1848 din Transilvania. Urmărit de adversarii săi de sorginte maghiară, după un drum lung cu multe greutăți ajunge în Bucovina, la Cernăuți. În 1849, după înființarea catedrei de limba română la Gimnaziul Superior de Stat, o ocupă prin concurs. Alături de frații Hurmuzachi și de alți revoluționari refugiați din țările române desfășoară o activitate intensă pentru ca românii din această provincie a Imperiului Austriac să dobândească drepturile ce le-au fost luate după răpirea Bucovinei la 1775. Între elevii care s-au bucurat de insuflarea simțului patriotic român amintim pe Mihai Eminescu, frații Vasile și Ioniță Bumbac, precum și mulți alți tineri bucovineni aflați la studii la gimnaziul din Cernăuți. Pătruns de adânci sentimente și având ca exemplu activitatea desfășurată de Aron Pumnul și frații Hurmuzachi, Vasile Bumbac încă din timpul studiilor apoi ca profesor la gimnaziul din Suceava a desfășurat o intensă activitate literară, patriotică și națională, fapt ce l-a impus ca unul dintre cărturarii de seamă ai Bucovinei. Alături de alți români patrioți a fost unul dintre cei care a pregătit prin scrisul său realizarea unității naționale a poporului român înfăptuită în 1918.

Aron Pumnul (1818-1866) a graduate of the Faculty of Theology of the University of Vienna has been named professor of philosophy at the „*Sfântul Vasile*” High School of Blaj, in 1846. Deeply rooted in the patriotic sense, he has made himself known as one of the main participants of the Romanian revolution in 1848 in Transylvania. Followed by his Hungarian descent opponents and after a long road with a lot of hardships, he arrives in Bukovina, at Cernăuți. In 1849, after the Romanian language department has been established at the Higher secondary school, he occupies the chair through the means of contest. Along the Hurmuzachi brothers and other refugee revolutionaries from the Romanian territories, he carries out an intense activity for the Romanians in this province of the Austrian Empire to regain the rights that have been taken away from them after the kidnapping of Bukowina in 1775. Among the students that have benefited from the instilling of the Romanian patriotic sense we mention Mihai Eminescu,

Vasile and Ioniță Bumbac brothers as well as many other young people from Bukowina that were students of the secondary school in Cernăuți. With great feelings and having as an example the activity carried out by Aron Pumnul and the Hurmuzachi brothers, Vasile Bumbac has carried out an intense literary, patriotic and national activity during his studies and then as a teacher of the secondary school in Suceava which named him as one of the most cherished scholars in Bukovina. Along other Romanian patriots he has been one of the people that have prepared, through his writings, the national unity of the Romanian people which took place in 1918.

Aron Pumnul s-a născut în familia unor țărani săraci din satul Cuciulata, județul Brașov, la data de 27 noiembrie 1818. Fiind dotat cu o inteligență deosebită a fost trimis la studii de groful care stăpânea satul pentru a-i deveni secretar și administrator al moșiei, mai întâi la Odorhei, apoi la renumite licee din Blaj și Cluj, unde absolvă cursurile de filosofie. A urmat între 1842-1846 cursurile Facultății de Teologie ale Universității din Viena, după care este numit în 1846 profesor de filosofie la Liceul „*Sfântul Vasile*” din Blaj, unde a fost coleg cu Timotei Cipariu, altă personalitate uriașă a timpului și împreună au înființat ziarul „*Organul luminarei*”. Având un dezvoltat simț patriotic românesc s-a remarcat ca unul dintre participanții de frunte ai revoluției de la 1848 din Transilvania. Se știe că și el a contribuit la întocmirea programului revoluționar al lui Avram Iancu. Urmărit de autoritățile maghiare se refugiază în Muntenia unde în condiții deosebit de grele își salvează viața. După ce se reface, participă la revoluția din acel an în Țara Românească fiind numit de către Nicolaie Bălcescu în funcția de comisar cu propaganda în județul Râmnicu Sărat. Revoluția fiind înfrântă și aici, se refugiază pe căi lăturalnice, fiind urmărit de adversarii politici, prin Moldova, în Bucovina, la Cernăuți.

Iată în ce condiții ajunge la Cernăuți, după relatarea lui George Sion, alt revoluționar din Transilvania, ajuns mai înainte la Cernăuți, care spune că la începutul lui octombrie 1848 „*a întâlnit un om îmbrăcat în zdrențe, negru la față, pletos, murdar, cu opinci în picioare și cu o pălărie mare, mocănească pe cap. Acel om se oprește în dreptul meu și-și scoate pălăria. Luându-l drept cerșetoriu, scosei o monedă de aramă și-i oferii*”. Acel om necăjit nu era altul decât Aron Pumnul, care s-a întâlnit în felul acesta cu revoluționarul George Sion. În continuare, a ajuns la redacția revistei „*Bucovina*” unde l-a întâlnit pe Iraclie Porumbescu, care impresionat de această surpriză oferită de prezența lui Aron Pumnul, despre care se auzise, înștiințează familia cunoscuților patrioți bucovineni români Hurmuzachi, despre sosirea lui Aron Pumnul. Familia Hurmuzachi îl primește cu brațele deschise și-i oferă găzduire. La Cernăuți se aflau mai mulți revoluționari din Țările Române, inclusiv din

Transilvania. Așadar Aron Pumnul se afla în largul său, integrându-se rapid în noul mediu de viață și angajându-se la redacția revistei „Bucovina”, unde prin activitatea desfășurată a adus o importantă contribuție la dezvoltarea legăturilor Bucovinei cu Transilvania. Încă din iunie 1848 patrioții români bucovineni, în frunte cu frații Hurmuzachi, solicitau împăratului Franz Ioseph aprobarea unei catedre de limba română la Gimnaziul Superior de Stat din Cernăuți, deoarece până la acea dată lecțiile se făceau numai în limba germană. Înființarea catedrei a fost aprobată și în urma concursului organizat, Aron Pumnul a fost declarat câștigătorul acesteia. La 22 februarie 1849 i se încredințează catedra, iar la 28 februarie rostește cea dintâi lecție în limba română. În 1860 se înființează Universitatea din Iași și a fost invitat de către profesorul universitar, membru al Academiei Române, V.A.Urechia, să predea cursuri la facultatea de teologie sau la cea de filosofie. Profesorul Aron Pumnul refuză această ofertă, motivând în felul următor:

„Tot așa m-au chemat și mă cheamă încă la Universitatea din Iași ca profesor, cu leafă de 380 de galbeni pe an, și n-am primit, nici nu primesc, deși aici am o leafă foarte mică, fiindcă trebuința cere să rămân încă cu tinerimea rumână bucovineană, ca să o deștept din amorțea și letargia în care se află cufundată”. Aproape în același timp s-a născut la 7 februarie 1837, la Costâna-Suceava, Vasile Bumbac din părinții Ion și Smaranda Bumbac, care după dobândirea primelor noțiuni de scris-citit și socotit cu niște învățători ambulanti, a urmat între 1851-1854 cursurile școlii primare (Hauptschule) din Suceava. Apoi s-a înscris la Gimnaziul Superior de Stat din Cernăuți, după cum își amintește: „Scriitorul șirelor acestora terminând școala primară din Suceava la finea anului 1854 și părinții se-nduplecară la cererea lui a-l duce la Cernăuți spre scopul studiilor gimnaziale. Vasile Cocârlă (viitorul preot) se alia cu subsemnatul și așa plecară ambii la Cernăuți unde cercetară gimnaziul până la terminarea clasei a 7 (...).” În trei din cei șapte ani școlari petrecuți la Cernăuți a stat în gazdă la profesorul Aron Pumnul, care între timp a dobândit două case, una pentru familia sa și una pentru a găzdui unii elevi ai gimnaziului. În casa în care erau găzduiți elevii români, profesorul a înființat o bibliotecă, așa cum ne mărturisește unul dintre foștii săi elevi, T.V. Stefanelli, ferită de ochii profesorilor străini, căci, după legile școlare, studenții nu aveau voie să întrețină biblioteci și ar fi fost confiscată și această bibliotecă, dacă în ochii lumii nu ar fi trecut ca proprietate a lui Pumnul. Prin bunele legături cu numeroase personalități și instituții românești reușește să adune în numai câțiva ani peste o mie de volume, ilustrând toate genurile și speciile literare, reviste, ziare, din tot din tot ce aveau atunci mai reprezentativ cultura românească. În primii ani de școală elevul Vasile Bumbac a obținut rezultate foarte bune la învățătură,

apoi notele au scăzut la matematică și fizică, probabil din cauza preocupărilor literare și a celor cu caracter patriotic. Atunci a debutat ca poet, în 1856, la revista „Familia”. Un ecou deosebit în sufletul său l-a avut Unirea Principatelor Române de la 1859, pentru care a scris poezia „*O dimineată pe ruinele Sucevei, reședinței lui Ștefan cel Mare*”. În această poezie apar versurile:

„*Vestiți, voi stânci bătrâne, celor ce cercetează
A voastre sfinte dâmburi spre-a vi le săruta,
Cu ce mândreață rară, cu ce senină rază
Al României soare odată strălucea*”.

Tânărului Vasile Bumbac, evenimentele din 1859 din Țările Române îi dau speranța, în adâncul sufletului său, a unei Moldove reîntregite în cadrul României. De teama represiunii autorităților austriece, pentru că a folosit cuvântul „*România*”, a semnat această poezie cu pseudonimul Audin Costânceanu. Fiind în gazdă la profesorul Aron Pumnul, Vasile Bumbac și fratele său Ioniță, care se afla tot la studii îel, cunosc pe tânărul Mihai Eminescu și au găzduit împreună în casele profesorului. Mai mult, tatăl poetului, George Eminovici, care a lucrat în cancelaria boierului Cârste din Costâna, l-a lăsat pe copilul Mihai în seama acestor doi frați. Atât Vasile Bumbac cât și Mihai Eminescu au fost foarte apreciați de profesorul Aron Pumnul, fiind luați să lucreze în biblioteca pe care a înființat-o în casa sa. Vasile Bumbac a fost recomandat de profesor celor mai bune familii din oraș pentru a medita copiii acestora. Introducându-se pentru prima dată cursurile de limbă română la Gimnaziul Superior de Stat din Cernăuți, lipseau manualele de limba română, de aceea Aron Pumnul s-a străduit foarte mult să întocmească manuale cu autori români. În acest scop a întocmit acel renumit „*Lepturariu*” (Carte de lectură) pentru gimnaziu, între anii 1862 și 1865 în patru volume, volumul II și IV având fiecare câte două părți, care însumau cele mai interesante texte literare și științifice ale autorilor români din România, Transilvania și Bucovina, ce aveau menirea de a trezi în rândurile tineretului conștiința demnității naționale și a dezvolta dragostea pentru limbă, lege, neam, pământ, datină, obiceiuri. Despre această lucrare Alexandru Hurmuzachi spunea că este un adevărat „*tezaur al literaturii noastre*”, iar academician Alexandrina Cernov din Cernăuți nota: „*Lepturariul*” reprezintă prima antologie a scrisului românesc, precum și o istorie a literaturii române din toate teritoriile în care trăiau românii, în care autorul a urmărit o lucrare patriotică””. După despărțirea Bucovinei de Galiția și proclamarea acesteia ca Ducat, în 1861, au avut loc alegeri pentru Dieta Bucovinei, cu sediul în Cernăuți. Aron Pumnul, care era un înfocat luptător al drepturilor românilor, a fost unul dintre cei mai de seamă luptători pentru ca în Dietă să fie aleși cât mai mulți români. Altfel

se putea întâmpla ca Bucovina să fie din nou alipită Galiției. În acest sens Aron Pumnul a redactat un „*Apel către alegători*” prin care explica de ce trebuie susținuți candidații români și, în primul rând, candidații din partea familiei Hurmuzachi. Pentru ca apelul să fie cunoscut de către alegători au fost aleși patru elevi care stăteau la el în gazdă - Vasile Burlă, Vasile Bumbac, Ion Buliga și Samuil Isopescu, care au multiplicat apelul și l-au răspândit în rândul populației române. Această metodă numită „*Apostolatul*” a fost întrebuințată și în timpul revoluției de la 1848 din Transilvania.

Activitatea desfășurată a fost rodnică, contribuind la alegerea a mai mulți români ca deputați. Vasile Bumbac a fost foarte activ, participând la mai multe adunări pentru susținerea candidaților români. Se spune că a fost văzut într-un grup de români care manifestau în Piața Centrală din Cernăuți și a strigat „*Trăiască România*”. Organele de ordine l-au găsit pe Vasile Bumbac și pe ceilalți colegi ai săi cu acele apeluri asupra lor și i-au arestat. Conducerea școlii și profesorii nemți au făcut complot asupra celor patru studenți și, deși erau cei mai buni la învățătură și model de purtare, au fost persecutați permanent, lăsați repetenți și propuși să fie luați în armată. Despre aceste momente chiar Vasile Bumbac a scris mai târziu „*Ca elevi din clasa a șaptea ne amestecărăm în politică și ne merse rău, căci luând parte la cele dintâi alegeri dietale, furăm arestați, eu la Suceava, iar Burlă la Cernăuți. Amestecul lui Burlă la alegerile dietale nu avu pentru el nici o urmare dăunătoare, deoarece era privatist, eu însă ca elev public avui de suferit. Clasa a opta liceală nu o frecventai la Cernăuți, ci în Transilvania, anume la Blaj*”. Într-o scrisoare către avocatul transilvănean Paul Bănuț, Aron Pumnul se destăinuia: „*Fiind studenți români nu fuseseră destul de prudenți și discreți în predicare, fură descoperiți de către comisarii gubernatoriului armean, prinși și duși în criminal toți patru pentru crimă de tulburători, revoluționari și vătămarea majestății. Toți acești patru studenți locuiau la mine și de aceea, numai puțin a lipsit de nu m-au închis și pe mine în criminal, căci toată lumea striga că numai eu i-am trimis cu prochemăciuni revoluționare pren țară, deși eu zăceam în pat de moarte*”. Procesul intentat acestora a ajuns chiar la împărat, care în urma intervenției unor bucovineni i-a iertat de închisoare. Simțindu-se responsabil de cele întâmplate, Aron Pumnul intervine în mod secret, pe lângă guvernul Moldovei, la Iași, spre a obține burse pentru ca acești elevi să-și poată continua studiile la Blaj. Cu multă greutate a obținut cele solicitate și în cursul anului școlar 1861-1862 Vasile Bumbac, Vasile Burlă și Ion Buliga au beneficiat de aceste stipendii, în valoare de 30 de galbeni fiecare, continuându-și studiile la Blaj și Beiuș unde au fost primiți după ce George Hurmuzachi s-a adresat lui Timotei Cipariu, directorul liceului din Blaj și l-a rugat să primească la școala din

subordinea sa câțiva elevi din Bucovina, între care Vasile Bumbac și Ioan Buliga persecutați de autoritățile imperiale pentru activitatea patriotică desfășurată în preajma alegerilor pentru Dieta Bucovinei în 1861. La 6 octombrie 1861 Timotei Cipariu îi răspunde favorabil. La Blaj, Vasile Bumbac a promovat clasa a opta și examenul de maturitate. În 1863 revine la Cernăuți unde se reîntâlnește cu prietenul său Mihai Eminescu și împreună vin la Costâna, iar apoi pleacă la Suceava. În 1864 Vasile Bumbac ajunge student la Universitatea din Viena unde s-a pregătit pentru a deveni profesor de filologie clasică pentru gimnaziul greco-oriental din Suceava înființat în 1860. În timpul studenției la Viena, sentimentul patriotic îl determină să scrie câte o poezie dedicată celor două părți răpite din teritoriul Moldovei și aflate sub stăpânire străină - Bucovina și Basarabia. Bucovinei îi este dedicată poezia „*O salutare patriei mele*” (1864), iar Basarabiei „*La Basarabia*” (1868). În poezia dedicată Bucovinei întâlnim duioasele versuri:

*„Salutare ție patrie frumoasă,
Mândră Bucovină, trainicul meu vis,
Cu-ale tale brațe dulci și mângâioase
Mi le-ai dat spre leagăn și mi le-ai deschis”.*

Tot la Viena a avut un rol important și în activitatea societății „*România Jună*” fiind vicepreședintele acesteia. De asemenea, a făcut parte din Comitetul de organizare a serbării de la Putna din 1871. Ca profesor la Suceava a activat în cadrul „*Clubului Român*” și a Societății „*Școala Română*”, militând pentru introducerea limbii române în gimnaziul sucevean, tipărirea de manuale în limba română și ajutorarea elevilor români proveniți din mediul sătesc. Profesorul Aron Pumnul a rămas în amintirea lui Vasile Bumbac ca una dintre cele mai luminoase și pline de patriotism personalități pe care nu o va uita toată viața. La începutul studenției la Viena, în 1864, îi dedică poezia „*Prea iubitului profesor Aron Pumnul*”, iar la moartea profesorului în 1866, la vârsta de 48 de ani, după o viață plină de suferințe, poezia „*O lacrimă pe mormântul iubitului nostru profesor Aron Pumnul*”, care începe cu strofa:

*“Cu pieptul Tău respinseși furtuni zguduitoare,
Ce-n floarea vieții Tale cumplit mi te-au cercat,
Cu spiritul Tău nobil, cu sufletul Tău mare
Pătrunsa-i adevărul, ce-n veci Te-a decorat”.*

În 1888, la 22 de ani de la moartea profesorului, la Cernăuți, pe mormântul său a fost ridicat un monument funerar care a fost sfințit și serbat cu multă recunoștință de multă lume în frunte cu IPSS Arhiepiscopul

și Mitropolitul Bucovinei, dr. Silvestru Moraru și alți înalți funcționari și dregători publici. Între cei care au vorbit cu această ocazie au fost și profesorul Ion (Ioniță) Bumbac și nepotul său Ion I. Bumbac. Totodată corul „Armonia” a prezentat mai multe cântece închinat celui comemorat, între care și „Imn festiv”, versuri de Vasile Bumbac pe muzica lui Eusebiu Mandicevski. Atât Vasile Bumbac cât și Ioniță Bumbac au luat parte activă la acest eveniment datorită respectului deosebit pentru memoria profesorului lor, marele patriot român Aron Pumnul. Iată două strofe din acest „Imn festiv”:

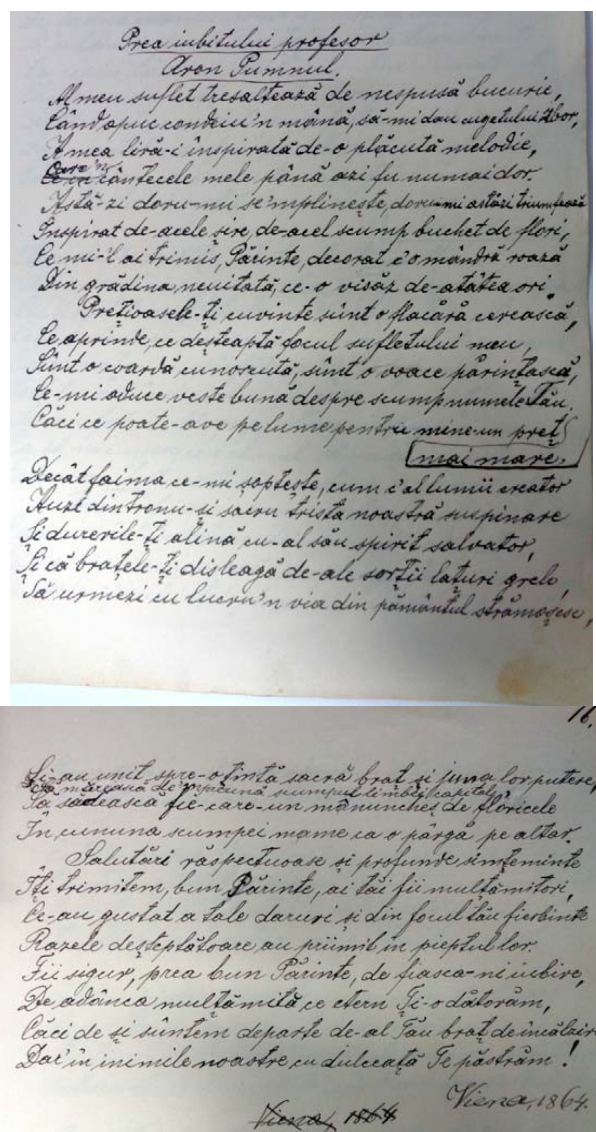

Fig 1. Fragmente din poezia dedicată profesorului Aron Pumnul, manuscrit datat Viena, 1864 (facsimile).

„Și ne-ai aflat în agonie, / De-o lungă noapte acoperiți.
 Și de-a trecutului urgie / La somnul veșnic osândiți.
 Și raza ta ne-a dat simțire, / Printr-un duh din graiul tău,
 Tu ne-ai sădit în piept iubire / De neam, de loc, de Dumnezeu!”.

Vasile Bumbac a fost atras și influențat de familia marilor cărturari și patrioți Hurmuzachi, în frunte cu Eudoxiu. Patriotismul insuflat tânărului Vasile Bumbac, chiar de la venirea sa la Cernăuți l-a caracterizat pe tot parcursul vieții, fiind prin scrierile sale un luptător neobosit pentru drepturile românilor și pentru unirea Bucovinei cu patria mamă. Dovadă a dragostei și respectului pentru Eudoxiu Hurmuzachi și frații lui, Vasile Bumbac, în anul 1861, când era elev la Cernăuți, a scos o broșură de șase pagini care cuprindea poemul intitulat *„Mulțămită din partea românilor bucovineni închinată domnului Eudoxiu Hurmuzaki, pentru neobositele-i osteneli jertfite pentru binele și înflorirea patriei”*, în primul rând pentru păstrarea limbii române, așa cum rezultă din strofa următoare:

„Voi singuri ați fost care prin luptă cu sudoare
 Ați apărât limba, al doilea odor,
 Ce-i fala, ornamentul, unica-ne splendoare,
 Comoara, avuția românului popor.
 Acest odor pe care străine elemente
 Stă gata să-l înghită, să-l piardă întru-tot”.

La moartea lui Constantin Hurmuzaki (1811-1869), dedică memoriei acestuia, poezia *„Umbrei mărețe a lui Constantin Hurmuzaki”* publicată în Foaia Societății Culturale din 1869. Acesta a ajuns în Moldova în 1844 unde a îndeplinit înalte funcții și a militat pentru unirea Moldovei cu Țara Românească, fiind ales apoi deputat al Principatelor Unite. Alexandru Hurmuzachi (1823-1871) s-a implicat în toate marile inițiative culturale și sociale ale comunității românești din Bucovina, din primele două decenii de după Revoluția de la 1848. Când a murit, la începutul poeziei scrisă cu această ocazie de Vasile Bumbac a pus următoarea dedicație *„Întru pomenirea prea zelosului apărător, sprijinitor și promovator al culturii și literaturii române, adevăratului amic al bisericii al poporului român, lui Alexandru cavalier de Hurmuzachi”*. În revista *„Familia”* nr. 7 din 1874, an în care se stinge din viață Eudoxiu Hurmuzachi, printre altele arăta în elogiul său din partea membrilor Societății *„România Jună”* *„Umbra măreață a baronului Eudoxiu de Hurmuzaki veghează tăcută de un secol și ceva la poarta istoriei”*. Eudoxiu Hurmuzaki, care a avut titlul de baron de Austria, a fost istoric, membru al Academiei Române și căpitan al țării Bucovinei. A trăit între anii 1812 și 1874. Întreaga activitate a lui Vasile Bumbac l-a impus ca unul dintre cei mai de seamă cărturari ai Bucovinei

timpului său. Acesta s-a aflat în fruntea mișcării naționale românești din Bucovina, prin Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina și Societatea „Școala Română”. Alături de ceilalți patrioți au condus activitatea de pregătire și unire a Bucovinei cu România care a avut loc la 28 noiembrie 1918. Vasile Bumbac moare în februarie 1918, cu durerea în suflet că nu și-a văzut realizat visul vieții sale, Unirea Bucovinei cu Patria Mamă.

Bibliografie:

1. Bocancea, Mihai, Nacu, Ionuț-Mihai – *Vasile Bumbac – profesor, literat și patriot român*,
2. Editura George Tofan, Suceava, 2016;
3. Iacobescu, Mihai – *Din istoria Bucovinei, vol. I, Editura Academiei Române*, București, 1993;
4. Luceac, Ilie – *Familia Hurmuzaki între ideal și realizare (O istorie a culturii românești din Bucovina în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea)*, Editura Alexandru cel Bun, Cernăuți, Editura Augusta, Timișoara, 2000;
5. Rad, Ilie – *Aron Pumnul (1818-1866)*, Fundația Culturală Română, Cluj-Napoca, 2002

„DORIN TUDORAN – «ROMULUS DIANU» ȘI «ASUERUS»”

Florin Daniel DINCĂ, doctorand,
Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava

I. Preliminarii

Publicistica predecembristă a lui Dorin Tudoran s-a edificat prin reportaj și prin interviu. În eseu de față, având în vedere că reportajul lui Dorin Tudoran a fost pus în discuție anterior („În căutarea «Omului Nou». Fisurile unui mit”), interviul – ca o altă specie publicistică de informare – va reprezenta obiectivul abordării noastre. Din perspectivă valorică, este limpede că *Biografia debuturilor* (1978) și *Nostalgii intacte* (1982) se constituie în vârful calitativ al publicisticii predecembriste a lui Dorin Tudoran, unul vrednic să stimuleze interesul cititorilor de astăzi pentru o lectură de informare și, deopotrivă, de plăcere, unul capabil să se constituie într-un model viabil pentru oricine se pregătește să dialogheze cu literații, unul acceptabil ca formă de „gnoseologie a personalității” (Ion Biberi).

Interviurile realizate de Dorin Tudoran nu sunt cu nimic mai prejos de volumele de convorbiri semnate de Adrian Păunescu și de Ion Biberi, dacă ne gândim doar la aceștia, pentru că la ei și la cărțile lor de dialoguri scriitoricești ne-a trimis Dorin Tudoran când i-a intervievat pe Doinaș, pe Edgar Papu și pe însuși Ion Biberi. Ostentarea sau aducerea în prim-plan a algoritmului dialogal din *Biografia debuturilor* și din *Nostalgii intacte* reprezintă cea mai eficientă strategie de asigurare a coeziunii discursului centrat pe interviu. În privința celor două volume de convorbiri ale lui Dorin Tudoran, ceea ce ne interesează, în mod special, este – pe lângă prezentarea algoritmului dialogal – cuplajul dintre gradul de libertate asumată a intervievatorului și autocenzura bipolară, pe care în citirea tuturor textelor din *Biografia debuturilor* și din *Nostalgii intacte* nu o vom pierde din vedere niciodată.

Prin dubla autocenzură înțelegem atât afirmarea dreptului intervievatorului la o strategie, aceasta însemnând, în principal, o repliere construită din teama de tăria ideopoliticului feroce și o eschivare din fața cruzimii datului istoric în unele momente sensibile ale „indiscreției începute aici” în speranța edificării altui anotimp al destăinuirii, cât și securizarea dreptului fiecăruia dintre intervievați de a le transmite cititorilor săi doar ceea ce se înscria în parametrii exigențelor și ai intereselor proprii, adică exact „ce a găsit de cuviință, cum și cât a considerat necesar” [1].

Care să fi fost consecințele binefăcătoare ale numitei strategii? Intervievatorul și-a asigurat avansarea cristalizării dialogurilor și tipărirea lor în „Luceafărul”, „Vatra” și „România literară”, iar mai târziu în *Biografia debuturilor* și *Nostalgii intacte*, pe lângă consolidarea poziției de publicist a

poetului Dorin Tudoran, precum și forțarea extinderii sferei de tolerare a adevărilor puse sub obroc de prea multă vreme. Deviza intervievatorului: „*Doi pași înainte și unul înapoi*” (Papa Ioan Paul al III-lea).

Așa fiind situația, înseamnă că Dorin Tudoran a conștientizat progresiv forțajul interogativ în varii dozaje, fiindcă nivelurile cutezanței sale nu i-au fost bătute în cuie, unul fiind impavidul din *Martori oculari* și altul cel din *Biografia debuturilor* și din *Nostalgii intacte*, unul cel din *Mic tratat de glorie*, altul cel din *Respirație artificială* și cel din *De bună voie, autobiografia mea*, unul cel din *Frig sau Frică? Sau despre condiția intelectualului român de azi* și altul cel din *Scrisoare adresată lui Nicolae Ceaușescu*, adică traseul de la refuzul cuminte al sistemului mefitic ceaușist și până la revolta totală contra lui nu a fost nici linear și nici lin, ci unul cu meandre și hurducăit.

Din „*Cuvânt înainte*” – pagini introductive, pe care în 1998 le-a semnat Dorin Tudoran la *Onoarea de a înțelege* (traducere a titlului unei cărți juvenile, dorită de niște liceeni, dar nescrisă), fidelă reeditare a volumelor *Biografia debuturilor* și *Nostalgii intacte*, realizată de Editura Albatros – am reținut devoalarea modului de intervievare utilizat de reporterul de altădată, ceea ce ne dă ocazia relevării ideii de cooperare (de complicitate?) dintre intervievator și unii repondenți: „*Aceste lungi convorbiri nu au fost înregistrate audio sau video. Realizatorul lor nota, transcria și dădea spre corectare invitaților săi manuscrisul interviului. De-abia după ce invitatul rubricii își pune bunul de tipar pe manuscris, textul convorbirii era oferit revistei spre publicare.*” [2].

Aceasta înseamnă că atât nivelul docilității, cât și al îndrăzelii din dialogurile lui Dorin Tudoran s-a constituit într-un produs de consens, o formă de „*adaptare la realitate*”, pe care autorul „*Viitorului facultativ*” a exersat-o, fără succes, prin anii 1974–1985, de vreme ce nedoritul și amânatul divorț de România lui Nicolae Pleșiță și a lui Iulian Vlad avea să devină inevitabil din 1984, când Dorin Tudoran i s-a adresat, în scris, celui ce ținea în pumn prezentul tuturor, cerându-i să dispună eliberarea pașapoartelor familiei Dorin Tudoran, solicitate în vederea emigrării în SUA.

Când notează în „*Cuvânt înainte*” (1998): „*...opțiuni politice deosebite – chiar dacă unele nu puteau fi menționate direct în acei ani, din motive lesne de înțeles...*”, Dorin Tudoran își îndeamnă cititorii ca în unele cazuri din „*Biografia debuturilor*” și din *Nostalgii intacte*, dincolo de frazele așezate în pagini, să imagineze enunțurile de taină, nerostite, cele ce se coceau în ochii intervievatorului și ai unora dintre interlocutori, toți aflându-se în așteptarea altui anotimp al spovedaniei, unul care nu avea să mai vină pentru Dorin Tudoran, din pricini străine de voința lui.

Dacă de la o vreme revista „*Luceafărul*” – care „*era, cel puțin în organigrama editorului ei, un săptămânal al tinerilor scriitori*” [3], în care au fost tipărite dialogurile din *Biografia debuturilor* și din *Nostalgii intacte* – n-a mai fost „*o gazdă ideală*”, fiindcă nu a mai girat „*fără crispări, pagini aducând nu*

doar miros de bibliotecă, ci și forfotă de arenă” [4], să însemne că ferina cenzură asmuțită asupra României și-a înfipt colții și în treburile unei redacții literare? Că bine știuta cenzură făcută prin redacțiile editurilor și ale revistelor de către unii decidenți ai breslei scriitoricești era tot atât de abuzivă și de nocivă ca oripilanta cenzură venind din Serviciul Sinteze al Consiliului Culturii și Educației Socialiste este ușor de priceput și de susținut în momentul de față, când avem la dispoziție documente elocvente în acest sens, cum se prezintă *Eu, fiul lor. Dosar de securitate*, din care ne dăm seama de mișcările abjecte ale Departamentului Securității Statului, căruia unii i se subordonau din convingere sau din poltronerie, iar alții – din defetism ori din spirit gregar, să o zicem pe scurt.

Când sistemul totalitar ceaușist îl strivea metodic, prin trepăduși, pe vulnerabilul semnatar de interviuri, ce îi rămânea lui, oropsitului scriitor Dorin Tudoran, de făcut? Să protesteze, aparent inutil, s-ar crede, cu „*legitimă nemulțumire*”, în numele neștirbitei libertăți de exprimare, al unei legislații promițătoare, garante, care funcționa, din păcate, excelent doar pe hârtie [5].

Dacă predecembrismul nu surprinde prin ceea ce propune sub aspectul valorilor, faptul se datorează stării de conlucrare la nivelul triadei libertate-autocenzură-cenzură, deși ideea îi irită pe cei ce se încapățânează să vegeteze în iluzia că au fost totalmente independenți față de ideopoliticul predecembrist, întrucât figura unui Iona convenabil ajustat și scos în lume de Partid – prin CCES și prin DSS – le repugnă, ceea ce este ușor de înțeles, însă nicidecum de admis.

II. Romulus Dianu și Asuerus

Strănepot al lui Petru Maior, Romulus Dianu – absolvent al Colegiului „Sfântul Sava”, gazetar la „Rampa”, apoi la „Curentul”, autor al romanelor *Adorata* (1930), *Nopti la Ada-Kaleh* (1932) și *Târgul de fete* (1933), coautor (alături de Sergiu Dan) al volumelor *Viața minunată a lui Anton Pann* (1928) și *Nastratin și vremea lui* (1932), fost secretar al lui Nicolae Titulescu și fost ziarist apreciat de regele Carol II și de Mareșalul Ion Antonescu, de Pamfil Șeicaru și de Ion Vinea, fost președinte al Comisiei de Control și Autorizarea Publicațiilor – a fost arestat în 1945.

Unul dintre martorii acuzării a fost Radu Boureanu, care avea să își trădeze confratele (din frică? sau din convingere?), pentru că în fața Tribunalului Poporului jucase rolul de justițiar (nu era și actor?), afirmând (nu după dovezi, ci după supoziții!) că Dianu fusese stipendiat de nemți: „*Aici nu avem de-a face cu criminali de rând, ci cu acei care au lucrat cu arme ascunse. Avem de a face cu otrăvitori ai opiniei publice. În consecință din experiență se știe că otrăvitorii nu lasă urme și nu bagă pe nimeni în intimitatea crimelor lor. Chimistul, în cazul nostru ziaristul joacă rol de chimist, poate găsi urmele acestei otrăviri. În acest sens nu aș putea să spun pe conștiință că știu, dar pot să spun cu conștiința*

împăcată că o cred. Nu știu că acuzatul Romulus Dianu ar fi primit bani de la nemți, dar o cred” [6]

Judecat de Tribunalul Poporului (alături de Pamfil Șeicaru, Ion Dumitrescu, Alexandru Hodoș, Radu Gyr, Romulus Seișanu, Ilie Rădulescu, Stelian Popescu, Nichifor Crainic, Gabriel Bălănescu, Ilie Popescu-Prundeni, Aurel Cosma etc.), Dianu a fost condamnat la 20 de ani de pușcărie, intrând în mașinăria de tocat vieți a regimului prosovietic, trecând pe la Aiud și pe la Gherla, pe la Canalul Dunăre–Marea Neagră și pe la minele de la Baia Sprie, el reușind „să iasă viu, în ciuda constituției firave și unei anemii oculare avansate, fiind grațiat în 1955” [7].

Cei ce ieșeau dintr-o închisoare simplă – cu gardienii acționând la vedere, ei gestionând la perfecție calvarul celor ce le fuseseră încredințați de sistemul totalitar pentru ani în șir – intrau într-o altă lume, într-o altă închisoare, una mai sofisticată, o veritabilă potemkiniadă turnată în tiparele de la Kremlin, care îi supraveghea, dorindu-i mai mici decât furnicile, mai surzi și mai muți decât pietrele, fără pâinea lor cea de toate zilele: „Deținuții eliberați devin epave și balast; închisoarea le-a tăiat relații sociale și profesionale, de rudenie și afective, bunurile materiale confiscate, cărțile și manuscrisele au dispărut. (...) Cine nu are permisiunea de a munci e obligat să practice activități fizice umilitoare și acaparante, care să-i îndepărteze de obișnuința scrisului: Romulus Dianu, Teodor Mihadaș, Traian Chelariu. Se interzice sine die dreptul unora de a publica fie și sub pseudonim” [8].

Făcând salahorie, fiind geamgiu, tăietor de lemne, vânzător de cărți, Romulus Dianu avea să subziste după punerea în libertate în 1955, fiind ajutat de Ion Caraion și de Zaharia Stancu să devină pensionar al Uniunii Scriitorilor. Va reveni timid – făcând concesii minuscule – în piața literară: „Din 1962, gazeta «Glasul patriei», destinată românilor de peste hotare, și-l face colaborator, dar reintrarea în viața literară se produce propriu-zis după 1968, când izbutește să publice mici studii, articole și proze scurte în «România literară», «Luceafărul», «Ramuri» și «Viața Românească». De sub tipar îi ies o nouă ediție a Noptilor la Ada-Kaleh (1970), culegerea de nuvele și schițe Trandafiri de octombrie și alte surâsuri (1971) și Fauna bufonă. Pseudozoologic (I,II, 1972–1975)” [9].

Până să punem pe tapet interviul lui Dorin Tudoran cu Romulus Dianu (care fusese el însuși un interviuevat în perioada interbelică, pe când activase la „Rampa”), să le reamintim cititorilor una dintre constatările amare ale lui Marian Popa, privitoare la inapetența pentru spovedanie a celor ce trecuseră prin celulele temnițelor, ca deținuți politici: „Nu-și vor evoca închisoarea cei în vârstă care, oricum, n-ar mai avea nimic de pierdut printr-o nouă detenție sau prin moarte, nu scriu nici cei tineri. Este uimitor poate că foști deținuți politici deveniți ulterior scriitori evită în acest timp relatarea experiențelor penitenciare, devenind astfel sprijinitori ai regimului” [10].

Cele scrise până aici sunt absolut necesare, cititorul trebuind să fie ajutat

să se edifice asupra personajului care fusese săgetat de gazetar prin întrebări, să fie convins că se merită să îl intereseze în ce măsură Dianu s-a lăsat scotocit de Dorin Tudoran, dar și în ce măsură ambii reușiseră să pună la punct un construct conversativ capabil să treacă adevărul prin acul cenzurii ceașiste.

Relația realizatorului de interviuri Dorin Tudoran cu viitorul repondent Romulus Dianu nu aducea noutăți, pentru că și în alte cazuri se procedase la fel. Fiindcă Dianu se arătase refractar față de intenția de canalizare a convorbirii spre intimități, Dorin Tudoran avea să insiste să obțină concesii din partea celui dintâi, în timp ce el însuși, interviewerul, se angaja să își limiteze apetența de iscodire în interioritatea biografică, fiindcă parteneriatul mutual îi impunea zisa poziție: „*Deși într-un preambul al acestei convorbiri îmi mărturiseați că vă displac declarațiile cu un caracter mai mult sau mai puțin intim, invitându-mă, din acest punct de vedere, la o conversație cât mai «albă», vă rog, stimate Romulus Dianu, să acceptați în această discuție măcar un «minim necesar» de asemenea întrebări*” [11].

Cum se motivează reticența lui Dianu față de prezența biograficului în interviul acceptat? Teama de a trece opera literară în planul secund, astfel dându-se întâietate biografiei, nu ne poate convinge întru totul, însă acest fapt nu înseamnă că ea nu își are partea sa de adevăr, de valabilitate: „*Chestiunea pe care am ridicat-o este aceasta: nu cumva vom exalta mai multă biografie decât operă? Nu cumva riscăm de a ostenta persoana în dauna creației propriu-zise? Dar să începem*” [11].

Ceea ce este limpede este faptul că atât publicistul, cât și convorbitorul aveau dreptate, unul – creatorul parabolei „*Asuerus*” din romanul *Fata de la Suza* (1982) – să afirme, aidoma celorlalți, ceea ce își dorea, cum își dorea, cât își dorea, de vreme ce prezentul, chiar dacă nu se recunoștea, nu se rușina să îi mai poarte sâmbetele acestui scriitor care traversase infernul carceral, iar altul – creatorul parabolei „*Caligula*” din *De bună voie, autobiografia mea* (1986) – să devoaleze ceea ce sistemul totalitar le admitea amândurora. Prin urmare, rezumativ vorbind, ambii practicau o formă de autocenzură prin care încercau să îi dea cu flit cenzurii pe care statul dictatorial o exercita prin zeloșii unora dintre instituțiile sale.

Scopul interviurii era de a scădea golul de interes din jurul lui Dianu și de „*a lumina câteva momente mai importante*” din viața aceluiași, pe lângă preocuparea de „*a urmări o biografie a creației*”, în timp ce interviewerul era conștient că opera „*nu este explicată prin viața autorului*”, însă unele „*momente biografice pot, dacă nu să explice, să justifice opera, cel puțin să se constituie în repere prețioase pentru descifrarea «biografiei creației*” [11].

Cine citește interviul, pe care Dianu i l-a acordat lui Dorin Tudoran, nu se poate să nu ajungă la concluzia că primul era un cozeur formidabil și un excelent evocator al unor vremuri și al unor figuri literare de excepție, dintre care cea mai vie în memoria afectivă a vorbitorului era imaginea creatorului „*Sufletelor tari,*

Camil Petrescu, pe care în culori similare și Ion Biberi îl evocase în dialogul cu Dorin Tudoran, când îi mărturisise din ce motive el, Ion Biberi, ratase două interviuri.

Ceea ce trebuie remarcat, nefiind deloc lipsit de importanță, este faptul că – în interviul pe care îl discutăm – narativul lui Dianu se limitează la vremea de dinainte de 1945, de aici așezându-se tăcerea peste ceea ce i s-a întâmplat autorului *Faunei bufone* după anul 1945, odată cu arestarea lui, și după punerea sa în libertate, în 1955, până la momentul intervieării.

Când ne întrebăm de ce, avem un răspuns împletit. Primul fir al răspunsului ar fi că Romulus Dianu a respectat ceea ce îi zisese lui Dorin Tudoran în preambulul convorbirii lor, fiindcă acolo, în biografia lui postbelică, era nevoie de multă, foarte multă liniște, propice valorificării scrierilor sale literare. Al doilea fir al răspunsului ar fi că Romulus Dianu a ținut seama de angajamentul semnat la ieșirea din închisoare, temându-se de urmări, dacă ar fi încălcat interdicția de a scrie sau de a vorbi despre evenimentele care l-au avut ca protagonist din 1945 până în 1955, dar și după, chiar până la sfârșitul vieții lui transformate de comuniști într-o tragedie.

Ceea ce au făcut Dorin Tudoran și Romulus Dianu a fost să îi livreze cititorului predecembrist – la sfârșitul convorbirii din *Biografia debuturilor* – o parabolă rezultând din rezumarea subiectului unui roman pe care întocmitorul *Faunei bufone* regreta că nu l-a tradus. La ce operă literară trimitea interlocutorul lui Dorin Tudoran? La *Aurul* lui Blaise Cendrars, publicat în 1925. Povestea elvețianului Suter, expatriat în America, ar fi aceasta. După economisirea de bani, a cumpărat pământ în California, acoperindu-l cu plantații și crescând animale. După ce a descoperit aur pe proprietate, i-a implorat pe ciobani să păstreze secretul. Aflându-se însă, au năvălit emigranții, tăind pomii și așezând corturi peste tot. Judecându-se, Suter a câștigat procesul, însă tribunalului unde i se făcuse dreptate i s-a dat foc. Venirea băieților săi în California nu i-a fost de vreun folos. Sărac, Suter a murit căutându-și dreptatea.

Când rațiunea socială bate rațiunea de drept, victimele contează? Nu într-o situație similară lui Suter s-au aflat omul, gazetarul și prozatorul Dianu? Nu lui i-a fost distrusă viața, făcându-i-se zob 10 ani din ea, în Gulag? Nu lui i-a fost zgâlțâit – din temelii – edificiul literar de către cei ce declarau că vor realiza cea mai bună lume de pe pământ? Umplând România de pușcării, n-au înfăptuit-o?

Dacă luăm în considerare că septuagenarul Dianu a decedat pe 25 august 1975 înseamnă că interviul s-a realizat în 1974. Sau în 1975? Să precizăm un detaliu extrem de important. Nicăieri în convorbirea pe care o avem în vedere nu se ivește vreun indiciu, oricât de minor, care să semnaleze tribulațiile lui Romulus Dianu de-a scoate în piața literară romanul *Esthera*, editat după șapte ani de la moartea prozatorului sub titlul *Fata de la Suza*. Cine s-a făcut vinovat de nepublicarea antumă a manuscrisului depus la Cartea Românească? Referenții externi? Redactorii? Marin Preda?

Odată cu tipărirea romanului „*Fata de la Suza*”, oficialitățile comuniste au pus în circulație – au sugerat, zice Marian Popa – ideea că Dianu și-a elaborat capodopera vieții sale între 1946–1972, ceea ce ar însemna că între 1945–1955 scriitorul nu s-a aflat în detenție politică la Aiud și la Gherla, la Canalul Dunăre–Marea Neagră și la Baia Sprie, ci liber și fericit într-o tabără de creație.

Marian Popa nu indică vreun document din care să rezulte că la baza ideii de scriere a cărții „*Fata de la Suza*” între 1946–1972 ar fi stat vreun potentat. Să se fi referit Marian Popa la faptul că – după „*Epilog*” – cineva (nu autorul, mort din 1975!) a scris: 1946–1972. Acest altcineva să fi fost lectorul de carte Magdalena Bedrosian? Să nu excludem nici ideea inițiativei Magdalenei Bedrosian, dar nici varianta sugestiei făcute de vreun decident trebăluind prin angrenajul partinico-editorial.

Romanului *Fata de la Suza* (1982) – „o combinație de monografie și biografie integrând trei teme care, în ordinea crescândă a importanței, sunt *Esthera*, entitatea evreiască și *Imperiul*, adică individul, colectivitatea lui etnică și *suprastructura politică totalizantă*” [12] – Marian Popa i-a rezervat 4 pagini de comentariu în *Istoria literaturii române de azi pe mâine*, din care îi propunem cititorului un pasaj, de unde extragem ideea că istoria străveche, străină, a fost manipulată de Romulus Dianu în vederea punerii sub acuzație și a terifiantului prezent românesc prosovietic: „*Este justificată întrebarea privind rostul reconstituirii istoriei Estherei și a Baylonului care a facilitat-o. O atare inițiativă are în lumea actuală mai multe semnificații opuse: scriitorul vrea să informeze, să delecteze sau să critice prin paralelisme subversive parabolic-parodice. Ultima dintre intenții este definitorie pentru spațiul românesc totalizat și literatura lui. Cine vrea, va găsi în roman destui termeni pentru a construi paralelisme de reflectare a formelor actualității. Babylonul este o oglindă a imperiului sovietic*” [13].

Pentru ca noi să ilustrăm acest „*paralelism subversiv parabolic-parodic*”, de care ne vorbește Marian Popa în *Istoria literaturii române de azi pe mâine*, le vom reaminti cititorilor că după eliberarea din închisoare, la 10 octombrie 1955, Dianu – aidoma celorlalți ex-deținuți politici – fusese obligat de realizatorii potențiali să facă fel de fel de activități vexatorii, fostul secretar al lui Nicolae Titulescu devenind tăietor de lemne, vânzător ambulant de cărți, salahor sau geamgiu, astfel înțelegând că „*nu cei iuți aleargă, nu cei mai viteji câștigă războiul, nu cei mai învățați câștigă pâinea, nici cei pricepuți, bogăția, nici cei mai de merit, bunăvoința*”, din pricină că „*toate atârnă de vreme și de împrejurări*” [14].

Dacă acest larg episod tragic al existenței lui Dianu poate să fie pus în legătură cu o pagină din narațiunea de excepție „*Fata de la Suza*” rămâne să decidă cititorii, nouă revenindu-ne satisfacția de-a ne simți confirmați: „*Pe șanțurile ce răzoreau drumurile, căzuseră în robie științele și artele, oamenii de merit deveniseră de nerecunoscut. Un învățat geometru egiptean, cu o privire*

ageră, ca prizonier de război, vindea uleiuri și farduri meșteșugite pentru strălucirea frumuseților și pentru eclipsa defectelor. (...) Lângă el s-a așezat pe taluzul șanțului un medic fenician, din Sidon, vândut de mezi în Suziana, dar aici s-a făcut negustor de grămăjoare de baligă combustibilă, pentru focul de la bucătărie. Câțiva ofițeri, prizonieri din Assyria, s-au dovedit buni hamali: n-au de vânzare decât brațele lor. Un filozof din Alexandria Mizraimului a îmbrățișat nobila meserie de comersant de oase și copite, de la abator, căutate pentru opere de artizanat. Un armean, doctor al legilor, s-a făcut cal la o căruță ușoară și vinde bostani și pepeni” [15].

Dacă nimic „din ceea ce există nu e de disprețuit”, din cauză că natura a pus „cântecul abisului în gușa privighetorii urâte, și culorile paradisului pe arabescurile păsăretului aфон, recompensând pe fiecare pentru contribuția lui la ordinea naturală, și fără de care ne-ar mânca viermii, de vii” [16], de ce: „O împărăție nemăsurată, ca Babylonul, își poate pune nădejtile în pedagogia lanțurilor?” [17], Babylonul fiind, o știm, „o oglindă a imperiului sovietic” [18].

Trăind într-un Babylon în care Asuerus, tătucul Iosif Vissarionovici Stalin, este „mare amator de conserve și dispune de multă murătură umană, în stare penitenciară” [19], în care cetățeanul „sclavizat caută libertatea și nu găsește decât libertăți, adică totdeauna mai puțin” [29], Romulus Dianu a ajuns să sângereze zece ani prin închisorile comuniste, însă „Fata de la Suza” a reușit să îmbătrânească doar șapte ani într-un sertar al Editurii Cartea Românească, redutabila scriere fiind tipărită în 1982, după moartea autorului ei. Iată, într-adevăr, un semn de mare progres!

Cel ce avea să formuleze un avertisment cutremurător („Dacă nu ne hotărâm să ne iubim, să ne unim, să ne stimăm, așa cum suntem, planeta asta riscă să devină o măcelărie!” [20]) a reușit – scriind „Fata de la Suza” – să-i facă „o declarație de dragoste umanității” [21], deviza lui fiind devoalată prin ultima frază a cărții „Fauna bufonă”: „Cine n-a venit pe lume pentru a face umanității o declarație de iubire, să se lase de scris...” [22].

Bibliografie:

1. Dorin Tudoran, *Onoarea de a înțelege*, 1998, p. 6.
2. *Ibidem*, p. 5.
3. *Ibidem*, p. 7.
4. Dorin Tudoran, *Nostalgii intacte*, 1982, p. 5.
5. Dorin Tudoran, *Eu, fiul lor. Dosar de securitate*, 2010, p. 64.
6. Marian Popa, *Istoria literaturii române de azi pe mâine*, vol. I, 2009, p. 130.
7. *Ibidem*, vol. II, p. 718.
8. *Ibidem*, vol. I, p. 136.

9. V. Durnea: Dianu, Romulus, în *Dicționarul general al literaturii române*, 2004, p. 654.
10. Marian Popa, *Op. cit.*, vol. I, p. 137.
11. Dorin Tudoran – Romulus Dianu, în *Biografia debuturilor*, 1978, p. 107.
12. Marian Popa, *Op. cit.*, vol. II, p. 719.
13. *Ibidem*, p. 721.
14. Romulus Dianu, *Fata de la Suza*, 1982, p. 14.
15. *Ibidem*, pp. 23–24.
16. Romulus Dianu, *Fauna bufonă. Pseudozoologicon*, 1972, pp. 256–267.
17. Romulus Dianu, *Fata de la Suza*, p. 17.
18. Marian Popa, *Op. cit.*, vol. II, p. 721.
19. Romulus Dianu, *Fata de la Suza*, p. 55.
20. *Ibidem*, p. 47.
21. Romulus Dianu, *Fauna bufonă. Pseudozoologicon*, p. 9.
22. *Ibidem*, p. 256.

MIRCEA CIOBANU, „PATIMILE: «CUVINTELE» ȘI «ATHANORUL»”

Ștefan DINCESCU,
Uniunea Scriitorilor din România – Filiala Bacău

Poezia lui Mircea Ciobanu exanguinează – de la antumele *Imnuri pentru nesomnul cuvintelor* (1966) și până la postumul *Anul tăcerii* (1997) – o pletoră de măști spectaculare, extrase din spațiul cărturăresc: Manole („*Al treilea imn*”, „*Cântec pentru firul cu plumb*”, „*Elegie*”, „*Soră*”, „*Arie*”), alchimistul („*Plata lucrării*”, „*Sudoarea de aur*”, „*Partea focului*”) și orfevrul („*Aur topit*”), Maica Lot („*Orașul aflat*”, „*Precum rășai*”), histrionul („*Arena*”) și acrobatul („*În cumpănă*”, „*Tăiș*”, „*Mala ora*”), Daniel („*Pururi vuind*”, „*Îngerul abatoarelor*”) și cavalerul trăind și murind în numele lui Iisus („*Oaspetele cu spadă*”, „*Interior*”, „*Împresurat*”, „*Sub Trapezunt*”, „*Trimisule*”, „*E liniște sub cer*”, „*Nici îngerul*”, „*Praguri*”, „*Însuși vântul*”, „*Câmp alb*”, „*Ev*”, „*Nu spune*”, „*M-aplec*”, „*Alai*”, „*Cum negura*”, „*Zale*”), Faust („*Faust către Margareta*”, „*Faust ascultându-și numele*”) și Iov („*Mâinile goale*”, „*Replica*”).

Prin măștile pe care le experimentează, eul poetic se proteizează. Esența, fărâmițându-se, se deconspiră surprinzându-se inedit, dar mereu unitară: „*Grație acestor măști care reprezintă – paradoxal – principiul însuși al lirismului, eul profund și creator al poetului devine multiform, ni se prezintă ca indice al unei unități în pluralitate*” [1].

Mircea Ciobanu exhibează complexul lui Amphion. Alter-ego al lui Palada, protagonistul din *Istoriile prozatorului Mircea Ciobanu*, și epigon al lui Manole, poetul își clădește metodic edificiul literar. „*A zidi*” echivalează cu „*a scrie*”, opera „*zidită*”, ca succedaneu al operei proiectate, ipostazăându-se drept „*mănăstire*” („*Trupul de ieri ți-am ascuns / între var și mistrie. / A rămas numai zidul / care nu mă mai știe. // Teascul tăcerii strivește / cuvântul neîndeajuns. / Umedă boare se lasă-n / priviri ca răspuns. // De-aici povestea se-ntoarce / cu scrisa la noapte. / Mâna umbrită coboară-n / zarea propriei fapte.*” – „*Elegie*”) și „*turn*”: „*Iată, zorii surpă gândul meu nocturn, / îmbinat din silex, var și verticală. / Așchii de vitralii zboară și spre turn / scările-n spirală suie cu-ndoială. // Și-au căzut din reazim bolțile și iar / vor rămâne arce de oțel nescrise. / Mi-a scăpat cuvântul, oare, unghiular? / L-am strigat în somnul străbătut de vise? // În hățiș de sunet fără înțeles / gura trădătoare brânci i-a dat, să cadă? / Am să fiu iscoadă și-am s-aștern pe șes / pas pândar ca jderii când așteaptă pradă!*” („*Al treilea imn*”)

Actul creației având drept țintă perfecțiunea operei, aceasta câștigându-se cu fărâma, adică sisific, poetul intonează imnul „*firului cu plumb*” („*Mai direct, sensul lui se leagă de echilibrul construcției sau de rectitudinea efortului*”)

spiritual, ceea ce este același lucru. (...) El este regula vie a oricărei construcții materiale sau spirituale care, după o vorbă a lui Le Corbusier, trebuie să se facă printr-o verticală cu cerul.” [2]), al vocației constructive, al eliminării erorilor și exceselor, al lucidelor selecții, al repetatelor, ingenioaselor cântăriri, al insomniei funcțiilor prohibitive, al spargerii inerțiilor limbajului în procesul rostirii auctoriale: „Din pomii smălțuiți cu ceară / Preling păianjenii fir scump. / Căderea iar te desfășoară, / Tu, grav și pașnic fir cu plumb, // Cum cazi între mistrii și zid / Ca fulger în confuz hățiș / Erori ascunse se deschid / Și creșteri strâmbe-n vânt pieziș. // Lucid și răspicat, în jur / Despică orice sens greoi / Ivit în trunchiul alb și pur / Și taie-i vertical altoi. // Ce-arăți la temelii, ce semn / Vestești în rodnic anotimp, / Tu, care cazi și-mi dai îndemn / Căderea în urcuș să-ți schimb? // Vezi cuibul cerului suind / Pe stâlpi cu rădăcini de fier? / M-adaug liniștii și-ascult / Un zbor de drepte mari la cer.” („Cântec pentru firul cu plumb”).

Mircea Ciobanu realizează apologia travaliului reflexiv, dar nu uzurpă inspirația, nu o blamează, întrucât le consideră congenere, nu disjuncte. Să supralicitezi funcția inspirației în procesul de creație este o puerilă eroare, așa cum tot o eroare naivă ar fi să idolatrizezi funcția travaliului reflexiv: „A încredința unei puteri spontane nașterea operei și unei facultăți reflexive dezvoltarea ei înseamnă a simplifica prea mult. A detașa inspirația, ca o facultate miraculoasă, de întreaga funcționare mentală înseamnă a simplifica prea mult” [3].

Operele eclatante se dislocă din moloz, din deprimanta pletoră de variante, mariajul inspirație-travaliu reflexiv fiindu-le o incontestabilă matrice generativă. În caz că apăsăm insistent pe unul dintre talgerele balanței – fie pe inspirație, fie pe travaliul reflexiv – ilustrăm excitația spiritului polemic, nevoia de persuadare și natura maniheistă a gândirii noastre. Edificarea poemului nu se datorează – cu siguranță! – fie numai inspirației, fie numai travaliului reflexiv. În procesul de creație nu există inspirație eficientă în afara travaliului reflexiv, dar nu există nici travaliu reflexiv productiv în afara inspirației. Eul creator nu se manifestă parcellat, sectorial, ci acționează complex, totalitar. Starea de beligeranță, care în practica literaturii ar defini relația dintre inspirație și rațiune, reprezintă subiectul reflecției poezilor, adică obiect de poetică explicită, polemică, arogant delimitativă. Ierarhizând prea ferm – așa cum procedează Valéry în „*Cuvânt despre poezie*”, din care urmează să transcriem pe larg – avem să iluminăm discriminatoriu reflexivitatea. Ostracizând inspirația, periclităm (sau intenționat polemic, sau involuntar) unitatea eului creator, ceea ce nu servește creației literare în sine, ci plăcerii discuțiilor contradictorii, care nici nu trebuie minimizate, dar nici sanctificate: „Există o calitate specială, un fel de energie individuală proprie poetului. Ea apare în el și-l revelează sieși în anumite clipe de mare preț. Dar ele nu sunt decât clipe, iar această energie superioară (adică aceea pe care nu o poate forma sau înlocui nicio altă energie a omului): nu

există sau nu poate acționa decât prin scurte și fortuite manifestări. Trebuie să adăugăm – este destul de important, – că bogățiile pe care această energie le revelează ochilor spiritului nostru, ideile sau formele pe care ea ni le produce sunt foarte departe de a avea o valoare egală în ochii altora. Aceste momente de mare preț, aceste clipe care dau un fel de demnitate universală relațiilor și intuițiilor cărora ele le dau naștere sunt tot atât de fecunde în valori iluzorii sau incomunicabile. Ceea ce nu valorează decât pentru noi nu valorează nimic. Aceasta este legea Literaturii. (...) În concluzie, anumite clipe ne trădează profunzimi în care sălășluiește ceea ce avem mai bun în noi, dar sub formă de particule cuprinse într-o materie informă, fragmente cu înfățișare bizară sau grosolană. Trebuie să alegem din acea masă elementele de metal nobil și să ne ostenim pentru a le retopi împreună și pentru a face din ele o bijuterie” [4].

Alchimia este „arta transmutării metalelor, în scopul de a obține aur“, drept care: „Diferitele sisteme de operații, mai mult sau mai puțin detaliate, se rezumă toate la celebra formulă **solve et coagula**, pe care am putea s-o traducem prin **purifică și întregește**. Ea se aplică atât evoluției lumii obiective, cât și evoluției lumii subiective, cea a persoanei pe cale de a se perfecționa“ [5].

Mircea Ciobanu, alchimistul, experimentează complexul lui Sisif. Incarnându-se în robul athanorului, elogiază calvarul trudei asupra textului literar, evaluând și selectând, eliminând și adăugind, consumându-și, în reclusiune, atât certitudinile și incertitudinile, cât și entuziasmul și disperarea, succesul și insuccesul. Atât sinele scriitorului, cât și cuvintele „tribului“, tocite, sunt supuse „transmutării“, „sublimării“. „Marea Operă“, nesituându-se la capătul „drumului“, este însuși „drumul“, adică procesul revelării sale: „Dacă n-aș avea convingerea că există un loc al desăvârșirii, aș abandona scrisul. Este greu să te împaci cu gândul că locul acela nu poate fi atins” [6].

Inseparabile de masca alchimistului, există – în vol. *Imnuri pentru nesomnul cuvintelor* – alte două măști, prima fiind masca orfevrului („Cellini“), a doua – masca sticlarului („Cântec de sticlar“). Antologându-se în trepte (*Patimile* – 1979; *Marele scrib* – 1985; *Patimile* – 1991), Mircea Ciobanu a renunțat la poezia „Cântec de sticlar“, textul „Cellini“ fiind reținut sub titlul „Aur topit“. Când tipărea „Cellini“ – în *Imnuri pentru nesomnul cuvintelor* – Mircea Ciobanu celebra funcția modelului, opțiunea poetului motivându-se prin decelarea similitudinii simbolice („orfevrăria“) dintre sine și Benvenuto Cellini. Substituindu-se titlul „Cellini“ prin „Aur topit“, se sancționa relația eului poetic cu modelul livresc precis înșurubat în istorie, dilatându-se aria temporală din jurul subiectului, îndepărtându-ne astfel de ispita considerării poeziei sus-numite drept o prestidigitație verbală.

Mircea Ciobanu – prin „Aur topit“ – intenționa să simbolizeze ultima fază alchimică a operei („rubedo“)? „Aur topit“, conservând semnificațiile din „Cellini“, dar făcându-le mult mai vizibile, după intervenții în spațiul formei sale, reprezintă – pentru Mircea Ciobanu – nucleul artei sale poetice? Ideea

desăvârșirii operei („inelul de aur” aparține simbolismului instrumental) prin iterative, alchimice operații constituie axa poeticii lui Mircea Ciobanu? Opera, așa cum îi este livrată cititorului, nu este decât o inebranlabilă variantă a variantelor uzurpate, proscrie, schiță a „*Marii Opere Visate*”, fiindcă „*Marea Operă Înfăptuită*” este „*viața petrecută în urmărirea Marii Opere*” [7]?

Poetul, homo faber, celebrează într-un „*templu*”, botezat „*Dintr-o schimbare*” („*la templul pururi zis Dintr-o schimbare*”), validându-i, în subtext, inspirației statutul de siameză a funcțiilor prohibitive ale spiritului întemeietor: „*Cum aurul tresare-n foc; desprins / din cercurile lui inelul cade. / Un semn ca de pecete, tot mai stins, / plutește-n cheagul multelor carate. // Abia acum, supus aluat, închizi / ca-ntr-o oglindă dorul meu de alte / înfățișări, pe care le ucizi / când iei un chip uitând de celelalte. // Ce muchii noi și ce hotar să pun / acestui leneș, gângav spor de linii? / Cu ce rubin, la foc, să le-mpreun? / Pe ce brătară să închipui crinii? // Aluat amar, te vărs într-alt tipar. / Te-a istovit a câta-nfățișare? / Verigă ieri, adusă-n inelar / la templul pururi zis Dintr-o schimbare.*” („*Aur topit*”)

Dar ce sunt *Patimile* lui Mircea Ciobanu (Editura Tineretului, 1968; Editura Cartea Românească, 1979; Editura Eminescu, 1991) dacă nu efigia visată, imperfect istoricizată a „*Marii Opere*”? Obsedantul „*celălalt*”, rotunjindu-se din răsfrământatul limbaj deteriorat al „*tribului*”, clamându-se prin ființa poetului, simbolizează orfica dimensiune a cuvântului, cea asediată continuu, materializată cu intermitență în veacul intoxicat ideologic: „*Nu mi se arată în foc și mă biruie miezul / nopții a treia de pândă. Cu ochii la flăcări / până în zori voi rămâne și fără-ndoială / zgurii voi lua de la capăt să-i vântur în site / partea nerodnică: umbra cu pânze și suluri / suie în jurul lucrării ca singură plată. / Groapa de calcar s-a-ncins și, pe margini, sudoarea / fierbe vedenii de sare. O dată și iarăși / văzul mi-adoarme, dar numele celui-lalt n-are / nume să-l chem, dar cuvântul îi geme departe, / n-are cuvinte să-mi spună. Auzul mi-adoarme, / tremură stins la pământ dacă-n visul ce vine / aflu cum trece deasupra uneltelor mele / aburul roșu sub aripi și ros de rugină.*” („*Plata lucrării*”).

Eul poetic se diseminează în opera literară prin tehnica substituirii de persoană gramaticală, discursul edificându-se nu la persoana întâi, cum ar fi mai firesc, ci la persoana a treia, ceea ce marchează o timidă propensiune spre depersonalizarea mesajului. Subiectivitatea se afirmă prin obnubilare voită, prin eschivă, își deconspiră, prin negație, ponderatul narcisism funciar, anunțându-ne că în procesul producerii operei se repudiază lirismul grimat, asodat, bălos: „*La un capăt de carte, cândva, / chiar pe albul rămas nesfârșit de priceperea bunului scribe, / mâna lui de țărână scrisese: «Născutu-m-am astfel, / dar asta nu-i pricină / nici de întristare și nici de trufie.» / Acum e aproape bătrân – în oglindă / nu se mai uită de mult; dar nici tânăr / nu s-a lăsat ispitit de vicleanul / zeu al răsfrângerii lui, / mutul și surdul care se face la timp nevăzut / pe sub cea*

mai subțire / pânză de ceață și frig, / mutul mereu temător, însă gata oricând să-l sărute pe gură, / să-i ia răsufclarea.” („Sudoarea de aur”).

Eul – revelându-și vocația absorbirii existentului, a insațiabilității sale – se proiectează în figura „athanorului”, în care se sublimează în „aur” imunde de materii ale cotidianului fetid, excluzându-se orgolios orice rebut („cenușă”), orice marcator de vulnerabilitate, o amprentă decelabilă a eșecului parțial, aici procesul transmutării desfășurându-se contra dublei ostilități (insubordonarea cuvintelor „obștii” și vrăjmășia lumii): „Vremuri din cealaltă vreme. Prin cugetul său au trecut / leneșe, duse de aburii sudului, / vorbe cu două înțelesuri, palavre mărunte. / Din nord l-au ajuns calomnii. / De pe drumul mătășii – ocări. / Murmure-ncete de hulă și răs de pe-ntinsul, / gângavei mări. De pe drumul silitrei și celălalt drum, / al postavului negru – / doar defăimare, doar șoapte ponegre, doar clêvete rare; / până și veștile rele aduse de oameni / fraților lui ce-ar fi vrut să-l ucidă pe-ncetul / prin cugetul său au trecut, / una măcar n-a căzut, să se piardă, pe-alături, / nici sărăturile nu s-au hrănit, nici nisipul cu ele; / toate prin cugetul său au trecut. / Dar și cugetul său, ce cuptor! Ce dogoare sub / arcele-ncinse ale lui, câte unghiuri / izvorătoare de flăcări! Din tot ce-a pătruns înăuntru / nimic n-a ieșit preschimbat în cenușă.” („Sudoarea de aur”).

Limbajul s-a vulgarizat prin gura inobedientului, indezirabilului Adam. Rătăcind prin pâclele istoriei ferine, suportând satrapia realului eruptiv, absconsele viclenii ale vremurilor carnasiere, Adam, botezând văzutele și auzitele, pipăitele și amușinatele obiecte, și-a construit ordinea lumii, tiparul ei cultural.

Limbajul – devenind instrumentul „gloatei” („Mult e că pot să vă scriu / într-o limbă de răs și de pomină” – Mircea Ciobanu, „Epistolă”) – s-a înstrăinat de energiile originare, s-a zbârcit, s-a anchilozat, obiectele constituind confreria victimelor vorbăriei cotidiene („De-a oamenilor vorbă îmi e groază.” – R.M. Rilke), din care s-au evaporat sacrul și genuinul, revenind condeierului misiunea recondiționării cuvintelor „tribului”, ele fiindu-i unicul „talant” acordat, „cobaiul” experimentelor sale și „inchizitorul” conștient acceptat: „Poetul nu mai are sau nu mai aspiră la dreptul de posesiune nativ în casa cuvintelor. Limbile care îl așteaptă ca individ născut în istorie, societate, în cadrul convențiilor expresive ale culturii și mediului său specific nu mai sunt un înveliș natural. Limba statornicită este un inamic. Poetul o găsește mizeră și plină de minciuni. Folosirea zilnică a făcut ca ea să devină perimată. Vechile metafore sunt inerte, iar energiile complet uscate. Este sarcina obligatorie a scriitorului, așa cum afirma Mallarmé despre Poe, de a purifica limba tribului” [8].

Din „athanorul” poetului, prin subtile, intrepide operații alchimice, programate sau involuntare, rezultă, din cele trei cuvinte ale „tribului”, adică din gregarul haotic, magmatic, al patrulea cuvânt ostil tăcerii (opera): „Cei ce le-au spus le ascultă și nu-și mai aduc aminte de ele: / ca și cum n-ar fi fost ale lor,

/ ca și cum n-ar fi fost ale inimii lor. / Ce auzi? Vorbe-ntregi, ale unui surâs. / Ce ți se pare că atingi? Pietre tari, cu tăișuri pe fiecă multe, / oțeluri de preț, azurii uneori, alteori transparente, / arginturi mai reci decât gheața. / Fără-ncetare zgura lui dă în clocot și fără încetare / scoate pe margini sudoare de aur. // Trei cuvinte-au fost luate și-mpinse în dogorile lui, / paznicul patru-a găsit răsunând, / când s-a dus să le măture scrumul: / trei răsunând neîmpăcat – și pe-al patrulea / cele trei ca pe unul mai mare-l slujeau” („Sudoarea de aur”).

Mircea Ciobanu – percepând limbajul prin schema ipocriziei sale imanente și a ostilității față de „*intentio auctoris*” – celebrează tăcerea, defulând nostalgia absorbirii genuine a lumii. Imaginația savurează asaltul cuvintelor asupra obiectelor („*Unde cad ele ca stoluri amișună iarba*”), schițându-se similitudinea cu lăcustele lui Costin, cu demențiala dezlănțuire a barbarilor („*care de pradă m-ajung și mă-mpresură săbii*”).

Inocența lumii s-a țăndărit („*Verde ținutul sub mâini am avut*”), iar tăcerea de ieri – agent omnipotent al voinței („*Cu tăcerea / cai deluroși îndemnam*”), o formă a cuvântului motivat, placentar legat cu realul – astăzi este sterilă, astăzi semnaleză divorțul dintre subiect și lume, limbajul subiectului fiind nemotivat, eul revednicând starea ante-Babel a limbii, zăvâra cuvintelor, boala rostirii nonpoetice, funcționale, sufocându-l: „*Miaza de zi părăsind-o sunt unul și palid; / vorbe aștept, între lucruri le-ntâmpin cu teamă – / mie-mpotrivă și singure vin, că a lor e / taina rostirii acum și-n așternerea văii. / Unde cad ele ca stoluri amișună iarba, / ceața le mână sătule, pe lanuri le-abate; / zidul descrește, cu vuiet se-acoperă lemnul, / care de pradă m-ajung și mă-mpresură săbii. / Laur se-ntinde și până la râu pălămidă. / Verde ținutul sub mâini am avut. Cu tăcerea / cai deluroși îndemnam și păduri nencercate, / degetul gol stăpânea peste pietre și turme – / toate s-au dus, cu arcanul s-au prins în robia / nendurătoarelor, mie vicleane cuvinte.*” („*Ținutul pierdut*”).

Poetul – zilașul „*athanorului*”, practicând „*alchimia simbolică*” – va edifica *Patimile* („*inelul*” din „*Aur topit*”) acționând asupra semnificatului cultural, nu asupra lumii genuine, cum îi face plăcere oricărui condeier să strige în agora, iar *Patimile* sale se vor expune viciilor și exceselor destinatarului, autorul fiind scris de către acesta.

Dacă „*athanorul*” funcționează ireproșabil, înseamnă că semnificatul cultural tolerează, dar și manipulează bagheta dirijorală a scriitorului: „*Cât despre versul numit Partea Focului / fie ca vorbele lui să-și arunce / sporul abia dobândit de putere-n substanța / flăcării mari – însă nu înainte de-al face / încă o dată să cânte din toate-ale sale. Și repede, soră! / Ochii tăi să alerge mai grabnic decât / undele-ncinse ce trec din silabă-n silabă / până la miez înroșindu-le; / nu-ngădui să te-ajungă din urmă / cel ce se face stăpân peste vorbe / fără priceperea legii lui Aleph, / focul bătrân de când lumea, dar tot de când lumea și gângav, / cel ce mănâncă și spune: / «Citesc, n-am odihnă nici noaptea». Și spune: / «Iute la faptă cum sunt, știu destule / și vreau să mai aflu».*

Și spune: / «Chiar dacă uit, îmi aduc eu aminte». Și spune: / «Multe-am uitat în cenușă, multe-o să uit și acuma / de dragul luminii». ” („Partea focului”)

Când Dante „era obsedat de ceea ce avea de spus și nu de spunere”, scriitorul de azi, întrebăm, ar trebui „să se ferească să reflecteze prea mult asupra limbajului, să evite cu orice preț transformarea lui în substanța obsesiilor sale, să nu uite că operele importante au fost făcute în pofida limbajului” [9]?

Alchimist și orfevru insomniac, Mircea Ciobanu – traversând *Imnuri pentru nesomnul cuvintelor* (1966), *Patimile* (1968), *Etica* (1971) și *Cele ce sunt* (1974), *Versuri* (1982), *Vântul Ahab* (1984), *Viața lumii* (1989), *Poeme* (1994) și *Anul tăcerii* (1997), confruntându-se cu degenerescența cuvintelor („Mult e că pot să vă scriu / într-o limbă de răs și de pomină“, „Epistolă”) – și-a perfecționat știința limbajului amfibologic („Resursele de ambiguitate ale acestor poeme fiind inepuizabile, nu are sens să acordăm o însemnătate prea mare unei anume interpretări în detrimentul alteia sau să sondăm mai adânc decât se cuvine, când știm că, oricum, va exista acolo o zonă măloasă, de-a pururi enigmatică.” [10]), pentru că „adevărul, se pare, nu se exprimă pe sine cu limpezime dacă-i lipsește măsura necesară de ficțiune, partea de umbră, fără de care adevărul n-ar avea nici relief, nici putere de convingere” [11].

În *Anul tăcerii* (1997), Mircea Ciobanu inserează poezia „De când”. Care să fie tâlcul acestui incipit interogativ („De când printre voi am venit / vorbele cui le-am rostit?” – „De când”)? Dacă poetul nu ne-a vorbit prin cuvintele sale, ale cui cuvinte l-au exprimat? A fost poetul poruncit mesager? Al cărei instanțe cerești ori terestre să fi fost? Și dacă viața solie i-a fost, care este esența mesajului purtat? Să fi fost poetul gură a Dumnezeuului în numele căruia și din iubirea pentru care s-au săvârșit caznele din *Patimile*? A Dumnezeuului în numele căruia și din iubirea pentru care aceste cazne au fost suportate, asumate și adorate în ele însele? Dacă poetul nu s-a rostit prin cuvintele sale, ne-a rostit prin cuvintele noastre? Rostind cuvintele „celuilalt”, eul a descătușat cuvântul profunzimilor sale? Au fost cuvintele „celuilalt” armura, cămașa anti-glonț (stilul amfibologic al poetului Mircea Ciobanu), create în vederea securizării „vocii” într-un spațiu cultural agresiv până la anihilare („De când printre voi am venit / vorbele cui le-am rostit? / O, de-ar fi fost ale mele / nu le-aș fi spus; // le-aș fi ținut / pe toate ascunse / în cugetul meu ca niște / lucruri de preț, / nici sorei tănuitoare, / nici fratelui drept / nu le-aș fi dat / să le țină la piept; // pe mări de-ar fi fost / să-mi caut pieirea, / pe mări împreună cu ele / aș fi pierit; // în foc de-ar fi fost / să mă mistui, / în foc împreună cu ele / m-aș fi lăsat mistuit, // împreună cu ele / în ceasul temut / al morții la cer m-aș fi întors / bogat, cum am fost, și tăcut.” – „De când”)?

Limbajul fiind simbolul „Revelației primordiale”, al „Inteligenței, al Activității sau al Voinței divine” [12], trăim adâncă nostalgie a „Cuvântului pierdut”, a cuvântului „Lumină” („cuvântul acela doar trei silabe”), noi

orbecăind prin istorie, examinând alienarea glacialelor cuvinte, necroza lor semantică, solicitând reaprinderea legăturii cu Dumnezeu, repetarea sacrului ziditor (*Fiat lux!*): „Cuvântul acela pe care l-ai spus / și toți l-am uitat / de la el ni se trage tot răul. / Avem nevoie de el, / ți-l cerem întreg și fără cusur. // Pentru el am lucrat, am postit, am dat sânge, / fii și fiice am pierdut pentru el, / pentru el am ținut zi și noapte aprinsă o flacără naltă – / flăcării casă cu turn i-am făcut și silozuri, / om am plătit s-o păzească. / Ești bogat, / ești mai greu decât Cresus, / nu vrem de la tine nimic, / numai cuvântul acela doar trei silabe / pe care l-ai spus înainte ca vântul să-nceapă. // Spune-l din nou și-mprejurul / lui vor veni să se-nchine / toate cuvintele, / câte se știu adunate la câte se spun, / câte se-ascund adunate la câte-au pierit / și-și așteaptă-nvierea la ziua mâniai.” („Cuvântul acela”).

Manipulând autoscopia iterativă (egofaniile cărturărești: Manole, alchimistul, orfevrul, cavalerul, Faust și Iov etc.), eul poetic se istoricizează multiform, dar nu din necesități ludice, nici din plăcerea mistificației, ci din vocația racordării la nivelurile exemplarității ființei. Măștile individualizează și dezindividualizează, camuflează și decamuflează în egală măsură, astfel Mircea Ciobanu și cititorii situându-se în miezul unui raport de complicitate interpretativă.

Bibliografie:

1. Ștefan Aug. Doinaș, *Aventurile lui Proteu*, 1995, p. 5.
2. Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, vol. II, 1993, p. 52.
3. Henri Delacroix, *Psihologia artei*, 1983, p. 175.
4. Paul Valéry, *Poezii. Dialoguri. Poetică și estetică*, 1989, p. 631.
5. Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, vol. I, 1993, p. 84.
6. Mircea Ciobanu, în „Vatra”, 1979.
7. Umberto Eco, *Limitele interpretării*, 2007, p. 98.
8. George Steiner, *După Babel*, 1983, p. 221.
9. Emil Cioran, *Eseuri*, 1988, p. 252.
10. Eugen Negrici, *Introducere în poezia contemporană*, 1985, p. 172.
11. Mircea Ciobanu, *Istории*, vol. III, 1981, p. 44.
12. Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, vol. II, 1993, p. 221.

INVESTIGAREA ȘTIINȚIFICĂ A OPERELOR DE ARTĂ

Ion SANDU, Viorica VASILACHE, Dumitru-Eugen COLBU, Cosmin Tudor IURCOVSCHI, Petru Ovidiu TANASA, Ioan Cristinel NEGRU, Andrei-Victor SANDU
Universitatea „A. I. Cuza” din Iași, ARHEOINVEST - Platforma Interdisciplinară de Cercetare-Educare, Universitatea Tehnică „Gh. Asachi”, Facultatea de Știința și Ingineria Materialelor, Iasi, Romania

Abstract: Conservarea științifică a operelor de artă ce aparțin patrimoniului național, prin activitățile complexe de cercetare: investigare științifică, prezervare activă sau profilactică și restaurare, contribuie la „cunoașterea totală”, atât sub aspectul materialului și a tehnicii artistice, cât și sub aspectul fenomenelor complexe în care au fost implicate de-a lungul timpului. Investigarea științifică, ramură cu o importanță deosebită în domeniul conservării implică trei direcții de cercetare: expertiza estetică-artistică și istorică, expertiza tehnico-științifică și analiza teologico-dogmatică. Procedeele, metodele și mijloacele operative de specialitate implicate în cercetarea și analiza științifică se diferențiază în funcție de scopul urmărit și de compoziția materialelor și elementelor supuse investigațiilor. În acest sens, se poate apela la: metodele logicii generale și/sau la mijloacele operative de specialitate, asistate de metode directe, metode instrumentale nedestructive (fără prelevare), sau cele care impun prelevare (doar în situațiile absolut necesare). Obiectivele expertizelor științifice implică cu prioritate stabilirea autenticității bunurilor ce aparțin patrimoniului național, calitatea particulară de a fi original și original, așa cum a fost pus în operă și marcat de timpul care a trecut din momentul concepției, ca unicat. Rolul și importanța expertizelor de autentificare sunt de necontestat prin diversitatea și multitudinea prețioaselor informații pe care le furnizează colectivului de cercetători din domeniul științei conservării.

Cuvinte cheie: investigare, expertizare, prezervare, conservare, restaurare, autentificare, date.

1. Introducere

Bunurile patrimoniale reprezintă actul de identitate al unei națiuni. Acestea transmit generațiilor viitoare mesaje spirituale, estetice, artistice, istorice, documentare și științifice de o valoare nestimabilă.

Organisme naționale și internaționale care au ca preocupare problemele ce implică patrimoniul cultural au elaborat legi menite să definească acest concept și să stabilească principii și norme riguroase care să-l protejeze. Conservarea activă a operelor de artă include un volum extrem de mare de muncă, ținând cont de diversitatea temelor abordate, a tehnicilor și materialelor utilizate. Algoritmii utilizați în operațiunile de investigare, prezervare și restaurare reprezintă încununarea tuturor experiențelor metodice din întreg arealul de valori culturale, artistice, tehnico-științifice etc., care asigură un diagnostic întemeiat pe date cât mai amănunțite și cât mai exhaustive. Opera de artă trebuie să fie analizată și apreciată atât în raport

cu rolul pe care l-a îndeplinit în momentul punerii în operă, (specificul de ordin material și funcțional, realizarea aspirațiilor estetice, ideologice și sociale valabile în epoca respectivă) cât și cel din cursul evoluției în timp (inovațiile deschizătoare de noi etape, stiluri, tehnici, etc.).

În activitatea de cercetare științifică actuală sunt implicate tot mai mult sistemele de coasistare și coroborare între metode și tehnici disciplinare în vederea obținerii unor date riguroase privind autenticitatea operei de artă, compoziția chimică și fizico-structurală, interacțiunile și dinamica unor elemente funcționale, precum și caracteristicile mecanice, electrice, optice, magnetice, sau reologice a elementelor componente. Aceste date ajută la elucidarea mecanismelor proceselor evolutive de degradare și deteriorare, la selectarea unor materiale compatibile și la elaborarea unor procedee optime de intervenție în vederea prezervării și restaurării operelor de artă.

Conservarea științifică a unui bun de patrimoniu cultural include patru activități specifice obligatorii:

- *investigarea științifică* cu rol multiplu (autentificare, evaluare patrimonială, stabilirea stării de conservare, studii de compatibilitate, monitorizarea intervențiilor etc.);

- *prezervarea pasivă sau climatizarea* (crearea condițiilor optime de păstrare prin instalații de reglare a temperaturii și umidității aerului, sisteme de aerisire, ventilare și iluminare);

- *prezervarea activă sau profilactică* (tratamente biocide, stabilizări hidrice și cromatice pentru stoparea dezechilibrelor hidrice și a modificărilor cromatice);

- *restaurarea* (reintegrarea structurală prin completare, consolidare și stabilizare, reintegrare cromatică și ambientală).

Investigarea/expertizarea reprezintă un demers tehnico-științific și metodologic complex. Aceasta implică o serie de metode de analiză din domeniile conexe acestei discipline pentru „*cunoașterea totală*” a unui bun de patrimoniu, atât sub aspectul materialului și a tehnicii artistice (analizată prin prisma naturii compoziției, structurii și funcțiilor sale), cât și sub aspectul fenomenelor complexe în care a fost implicat de-a lungul timpului.

Activitatea de *investigare științifică* include trei direcții de cercetare:

- *expertiza estetic-artistică și istorică* (*studiul estetic*, analiza plastică și istoriografică);

- *expertiza tehnico-științifică* (*metodele și tehnicile de datare*, natura materialelor, colorimetria, termografia, fotogrametria comparativă, tehnologia și tehnica artistică, etc); analizele tehnice care trebuie efectuate au ca bază un sistem de comparație sau anumite standarde.

- *analiza teologico-dogmatică* (în cazul obiectelor de cult).

Rezultatele cercetărilor oferă un sistem complex de date; acestea sunt analizate pentru obținerea unor informații esențiale, complete, cu privire la:

- *elementele și funcțiile patrimoniale;*
- *starea de conservare;*
- *selectarea materialelor și a metodelor de intervenție compatibile cu tehnicile vechi, tradiționale;*
- *monitorizarea comportării în timp a intervențiilor de conservare-restaurare.*

[Sandu I., 1998a, b, c, d, 1999a, b, c, d, e; Sandu I.C.A., 2000a, b, c, 2001, 1999 și 1998].

Investigarea unui bun de patrimoniu cultural și istoric, sub multiplele aspecte legate de punerea lui în valoare presupune o analiză complexă, pe baza unor metode științifice. În consecință, în *stabilirea elementelor și funcțiilor patrimoniale, în determinarea stării de conservare, în studiile de compatibilizare a intervențiilor de conservare-restaurare și în monitorizarea comportării acestora*, se apelează la o serie de *metodologii* elaborate de-a lungul timpului, după deziderate teoretice și practice.

Investigarea științifică implică un sistem complex de metode și tehnici de investigare: *analiza artistică, analiza instrumentală prin metode fizice* (analize fizico-structurale, mecanice, reologice), *microanaliza chimică, analiza microbiologică* (analiza morfologică), *analiza geologică* și altele.

Majoritatea acestor metode apelează la *analiza comparativă*. Obiectele de cult care aparțin patrimoniului cultural implică în plus și *analiza teologico-dogmatică* (fundamentarea scripturistică, rolul și importanța liturgică, semnificația spirituală).

Pentru o „*cunoașterea totală*” a unui bun de patrimoniu, investigarea științifică apelează la o serie de expertize: *studii, analize, teste și încercări prin implicarea metodelor și tehnicilor aferente mai multor domenii și discipline*. Datele experimentale obținute prin analizele tehnice formează *baza primară*.

Raportul fiecărei expertize are anexate o serie de *documente scrise, desenate sau fotografiate* (un rol fundamental îl au *fotografiile document, diagramele, spectrele, buletinele de analiză*, etc).

„*Diagnosticul*” și soluția finală sunt stabilite prin coroborarea analizelor efectuate de istoricul de artă, cu datele experimentale obținute de experții tehnico-științifici în materiale și tehnologii de punere în operă.

Procedeele, metodele și mijloacele operative de specialitate implicate în cercetarea și analiza științifică a bunurilor de patrimoniu se diferențiază funcție de compoziția materialelor și elementelor supuse investigațiilor (peliculogene, structuri policrome, preparatie, suport, etc.)

În ordinea utilizării sau aplicării lor acestea pot fi: metodele logicii generale, mijloacele operative de specialitate asistate de metodele directe, metodele instrumentale nedestructive (fără prelevare) și în final cele care impun prelevare (se apelează la micro-probe a căror prelevare este neinvazivă,

doar în situațiile absolut necesare.)

Metodele nedestructive sunt:

- *analiza directă, nedestructivă;*
- *observarea directă, cu ochiul liber sau cu instrumente optice de mărit (lupe, microscopie);*
- *folosirea aparatelor pentru fotofixare (aparate de fotografiat, de filmat și video, aparate de iluminare sau iradiere cu UV, VIS și IR);*
- *implicarea tehnicilor directe de investigare fără prelevare de probe: reflectografia, radiografia, colorimetria de reflexie, spectrometrie atomică - fluorescența de raze X (XRF), analize de urme și altele.*

Dintre metodele chimice, microbiologice și instrumentale de analiză tehnică cu prelevare și prelucrare de probe amintim:

- microanalizele chimice;
- stratigrafia;
- spectroscopia UV, Vis și IR;
- analiza termică diferențială;
- cromatografia;
- spectrometria de masă.

Diversitatea și complexitatea analizelor facilitează realizarea obiectivelor prioritare privind valorificarea bunurilor de patrimoniu:

- *identificarea elementelor și funcțiilor patrimoniale* (prin expertizele de autentificare, stabilire a paternității și de evaluare patrimonială prin cota de bursă sau de catalog);
- *determinarea stărilor de conservare* (studiul fenomenelor de îmbătrânire prin prisma efectelor de deteriorare și degradare);
- *stabilirea compatibilității noilor materiale și metode de intervenție* (conservarea activă și restaurarea) cu tehnicile artistice vechi – tradiționale;
- *monitorizarea comportării intervențiilor de conservare – restaurare* pentru o perioadă determinată.

Obiectivele expertizelor implică cu prioritate metodele și tehnicile de analiză fizico – chimice, microbiologice, asistate de analiză comparativă (în principal cea istoriografică). Prin coroborarea acestora cu metodele instrumentale de datare și de determinare a compoziției și naturii elementelor structurale, facilitează identificarea elementelor și funcțiilor patrimoniale.

2. Expertiza de autentificare

2.1. Autenticitatea operelor de artă

Dovedirea autenticității unui bun sau obiect de patrimoniu constă în stabilirea unicității și se referă la calitatea particulară de a fi original, așa cum a fost construit și marcat de timpul care a trecut din momentul conceperii, ca unicat, copie sau variantă.

În sens forensic (juridic), expresia de *autentic* se referă doar la *proveniență*, nu și la *conținut*. Deci, un document autentic nu este obligatoriu un document veridic și cu *valoare* (probantă și/sau patrimonială). Cele două aspecte nu trebuie confundate; în autentificarea valorilor de patrimoniu, aspectul legat de conținut interesează tot atât de mult cât și proveniența. Stabilirea celor două se face printr-o cercetare obiectivă, implicând de cele mai multe ori metode și tehnici complementare sau de coasistare, interdisciplinare și sisteme de comparație.

Specialiștii din domeniul evaluării și autentificării folosesc cuvântul autentic doar în sensul strict de atribut în stabilirea și evaluarea unui element valoric și în fixarea elementului patrimonial, respectiv a unui bun de patrimoniu cultural. Expertiza de autentificare poate solicita analiza atributelor pentru unu, două sau mai multe elemente, în funcție de scopul urmărit. Rezultatele obținute trebuie să evidențieze elementele și funcțiile patrimoniale ale obiectului investigat, să demonstreze dacă lucrarea este originară sau nu, dacă aparține unui anumit autor, școli sau areal geografic, dacă au constatat intervenții anterioare sau ulterioare punerii în operă și dacă starea de conservare (inclusiv calitatea patinei și a verniurilor) *permite clasarea, etalarea, transferul sau vânzarea*.

Copiile și variantele pot aparține atât autorului, școlii (ucenicilor sau discipolilor), epocii, cât și perioadelor târzii, putând fi executate fie în aceeași tehnică artistică cu originalul, fie într-o altă tehnică mai modernă, dar apropiată ca virtuți plastice. În funcție de context și de atributele definitorii ale obiectului, stabilirea autenticității poate fi înțeleasă în moduri diferite.

Pentru a fi autentic, un obiect de patrimoniu trebuie să fie intact, așa cum a fost creat sau cum a rezultat prin trecerea timpului. Există o serie de atribute care concură la stabilirea autenticității ca element patrimonial primordial și anume: concepția/autorul, materialul, tehnica artistică, tehnologia de punere în operă, ambientul creației și utilizarea (uzura de utilizare). În operațiunile de investigare, prezervare, restaurare și etalare a unui bun de patrimoniu cultural se ține seama de atributele amintite mai sus.

Concepția, originalitatea materialului și tehnologia de punere în operă sunt referință pentru celelalte tipuri de autenticitate; aceste trăsături definitorii, alături de paternitate, cota valorică (prețuirea), clasarea și vechimea formează *grupul elementelor patrimoniale*.

Urmele trecerii prin timp, uzura istorică și de utilizare definesc „*stratificarea istorică*” sau patina, elementul care proiectează, fixează obiectul în timp, făcându-l „*unic*”.

Stabilirea autenticității operelor de artă implică coroborarea a trei categorii de analize:

- studiul, analiza și sinteza documentelor istorice (arhive, biblioteci, syte-uri, etc);

– analiza plastică și estetică în sens larg, incluzând și considerații iconografice, grafologice, etc.;

– alte analize fizico-chimice și microbiologice (compoziția materialului de scris, a stratului policrom, a suportului, etc);

Istoricul de artă Frank Arnau (1970) a pledat pentru efectuarea expertizelor complexe, fiind unul dintre cei care atrag atenția că ochiul omenesc, chiar când este al unui specialist reputat, se poate înșela: „*în cazuri de îndoială ultimul cuvânt se cuvine să-l aibă investigația tehnico-științifică*”.

Fără discuție, o insuficientă analiză și o valorificare a rezultatelor exacte furnizate de examenele fizice și chimice poate transforma absolutul în relativ. Căci chiar și instrumentul cel mai desăvârșit depinde de omul care-l mănuieste. În caz de dubiu, investigația cu mijloacele oferite de științele exacte (fizica și chimia) trebuie să aibă totuși prioritate față de aprecierile stilistice, estetice și intuitive.

2.2. Rolul și importanța expertizelor de autentificare

Autenticitatea este aspectul esențial al unui obiect de patrimoniu cultural-artistic și istoric care, în general, necesită stabilirea *unicității* și se referă la calitatea particulară de a fi *originar* și *original*, așa cum a fost pus în operă și marcat de timpul care a trecut din momentul conceperii, ca *unicat*, *copie* sau *variantă*. Copiile și variantele pot aparține autorului, scolii (ucenicilor sau discipolilor), epocii, dar și perioadelor târzii, putând fi executate, fie în aceeași tehnică artistică cu originalul, fie într-o altă tehnică mai modernă, dar apropiată ca virtuți plastice [Sandu I., 1998a, 2003b, 2005].

O primă caracteristică a operei de artă care poate fi invocată în delimitarea acesteia de orice copie este unicitatea prezenței sale într-un loc anumit la un moment dat. Trebuie precizat faptul că autenticitatea depinde de modul definirii obiectului și poate fi înțeleasă diferit, în funcție de context. Pentru a fi *autentic*, un obiect trebuie să fie *intact*, așa cum a fost creat sau cum a rezultat în urma trecerii timpului. Opera de artă originală poartă după sine întreaga sa istorie.

Există o serie de *attribute* care determină stabilirea autenticității ca *element patrimonial* primordial și anume: *concepția*, *autorul*, *datarea*, *materialul*, *tehnica artistică*, *tehnologia de punere în operă*, *ambientul creației* și *utilizarea (uzura)*; acestea sunt în atenția cercetătorilor (experților) *pe toată durata desfășurării operațiunilor de investigare*. Impropiu, fiecărui atribut îi corespunde un așa zis tip de autentificare specific. Primele, alături de originalitatea materialului și a tehnologiei de punere în operă, sunt referință pentru celelalte tipuri de autenticitate, care împreună, alături de *paternitate*, *cota valorică* (prețuirea), *clasarea* și *vechimea* formează *grupul elementelor patrimoniale*, ce caracterizează și diferențiază un obiect. De asemenea, *urmele*

trecerii prin timp, uzura istorică și de utilizare, fac parte din stratificarea istorică, tradusă prin patină și fixează obiectul în timp și spațiu, făcându-l unic [Sandu I., 2002b, 2003a și 2004]. Pentru cunoașterea tuturor aspectelor legate de un bun de patrimoniu cultural, în vederea tezaurizării și valorificării lui, se realizează cercetări laborioase, interdisciplinare (investigații tehnico-științifice, artistice, sociologice etc.)

Autenticitatea se regăsește cel mai bine în definirea celor cinci grupe de elemente patrimoniale, dar își pune amprenta și asupra celor cinci funcții, menționate mai sus. Aceasta poate fi înțeleasă și analizată în moduri diferite, după caz și context. Pentru oricare bun de patrimoniu cultural, autenticitatea sa istorică se referă la fazele semnificative referitoare la punerea în operă, utilizare/etalare, transfer/licitație, proprietar/custode, intervenție de preservare activă și de restaurare etc. Distrugerea *stratificărilor istorice* reduce *originalitatea* sa. Ca exemplu, avem implicarea *reintegrărilor structurale și cromatice*, care înlocuiesc elementele originare sau a *adaosurilor* și a *repictărilor* bazate doar pe ipoteze și respectiv, a celor neautorizate.

Pentru acoperirea tuturor obiectivelor legate de *cunoașterea totală* a unui obiect, *investigarea științifică* apelează la *expertize*. Fiecare dintre acestea răspunde la un grup restrâns de întrebări, respectiv de *obiective*, rezolvate prin coroborarea și procesarea datelor rezultate din analize, teste și care se materializează printr-un *raport de expertiză* sau de *constatare tehnico- științifică și artistică*.

Metodologia expertizelor ține cont de o serie de postulate, care reprezintă aspectele fundamentale implicate în rezolvarea scopului, respectiv a obiectivelor propuse. Pentru stabilirea celor mai adecvate metode și procedee tehnico-științifice implicate în investigarea/cercetarea anumitor *cazuistici*, se apelează mai întâi la *metodele logicii generale*, apoi la *mijloacele și tehnicile operative de specialitate*, asistate de *metodele directe*, iar în cele din urmă sunt selectate, din arsenalul metodelor instrumentale, în primul rând *metodele nedestructive* (fără prelevare) și apoi pe cele care impun prelevări de microprobe, absolut necesare, dar care trebuie să fie *neinvazive*.

Expertizele de autentificare, prin implicațiile lor, fie în domeniul evaluării bunurilor de patrimoniu cultural-artistice (*artometria* și *artefactometria* sau *artifactsmetria*) și tehnico-științific (*tehnometria* și *scientometria*), fie ca mijloc de probă sau element probatoriu în forensic (*grafometria*, *bibliometria*, *traseometria*, *amprento-* sau *dactilometria*, *somatometria*, *biometria*, *antropometria* și altele) necesită cunoștințe interdisciplinare.

Pentru rezolvarea obiectivelor diverselor expertize de autentificare se apelează la sisteme de *coasistare* sau de *coroborare* între metode și tehnici aparținând disciplinelor conexe: chimie, fizică, biologie, geologie, informatică, cibernetică, sociologie, istoria artei, arheologie, antropologie,

medicină legală și altele.

În prezent există o mare varietate de materiale ca element suport sau implicate în partea estetic-artistică, apoi diversitatea legată de concepție/autor, de tehnicile artistice, de tehnologiile de punere în operă, de ambientul creației/păstrare și de modul de utilizare.

Se cunosc laboratoare, centre și institute cu tradiție care au colective specializate, preocupate permanent de investigarea științifică a operelor de artă și a altor bunuri de patrimoniu cultural și istoric. Cu o serie dintre acestea, colectivul nostru are puternice legături de colaborare, atât în cercetare, cât și în activitățile de specializare postuniversitară.

Atât la noi, cât și în străinătate, dezvoltarea unor noi metode și tehnici de autentificare cu înaltă rezoluție reprezintă un deziderat prioritar pentru cercetările din domeniul patrimoniului cultural, având extensie și în domeniul forensic (criminologie).

În prezent se apelează frecvent la marile laboratoare interdisciplinare cu multipli utilizatori de pe platformele parcurilor tehnologice (ca rezultat al consorțiilor interuniversitare cu instituțiile de cercetare-dezvoltare și oficiile de transfer tehnologic). Dezvoltarea unui astfel de laborator este ținta colectivului nostru. În acest sens s-au făcut deja primii pași, în urma sprijinului financiar obținut prin programe naționale și europene.

Aceste metode permit deschiderea de noi direcții în autentificare, mai ales în condițiile actuale de liberalizare a pieței cu bunuri de patrimoniu și de dezvoltarea, fără precedent, a falsurilor în vederea comercializării; realizate cu materiale de epocă sau învechite prin procedee bine puse la punct, acestea sunt greu de sesizat chiar și de o persoană avizată. Un exemplu îl reprezintă falsurile de pe piață și din diverse colecții, atribuite lui Brâncuși și a altor maeștri români de talie mondială, pentru care istoricii de artă, fără contribuția investigării științifice prin metodele instrumentale, nu ar fi reușit să facă atribuirea.

Cercetările în acest domeniu trebuie să aibă în atenție și unele particularități impuse de specificul materialelor, al tehnicilor artistice vechi - tradiționale și respectiv al tehnologiilor de punere în operă, oarecum diferite de ale unor țări cu tradiție în domeniul teaurizării și valorificării patrimoniului cultural cum sunt: Italia, Spania, Portugalia, Marea Britanie, Franța, Belgia, Olanda și altele. În acest sens se impune cu prioritate aprofundarea cunoștințelor legate de identificarea și atribuirea acestora, dezvoltarea și implicarea unor noi sisteme de referință, raportare sau comparare și realizarea de sisteme specifice (prenotate) de etalonare (curbe, diagrame, nivele, grupe, cote etc.).

La finalizarea investigațiilor se întocmește un raport de autentificare ce conține informații legate de originalitate, unicitate și de atribuire, precum și o serie de date privind starea de conservare sau natura materialelor, tehnica

artistică și tehnologia de punere în operă; acestea permit realizarea studiilor de compatibilitate și selectarea sistemelor de intervenție în prezervarea activă (tratamente) sau în restaurare (consolidări, stabilizări, reintegrări). În concluzie, rolul și importanța expertizelor de autentificare sunt de necontestat prin diversitatea și multitudinea prețioaselor informații pe care le furnizează colectivului de cercetători din domeniul științei conservării.

2.3. Autentificarea bunurilor de patrimoniu mobil

Patrimoniul cultural național mobil este alcătuit din bunuri cu valoare deosebită sau excepțională, istorică, arheologică, documentară, etnografică, artistică, științifică și tehnică, literară, cinematografică, numismatică, filatelică, heraldică, bibliofilă, cartografică și epigrafică, reprezentând mărturii materiale ale evoluției mediului natural și ale relațiilor omului cu acesta, ale potențialului creator uman și ale contribuției românești la civilizația universală.

Expertizele de autentificare a bunurilor de patrimoniu cultural mobil se diferențiază în funcție de scopul propus, cantitatea de substanță prelevată pentru analiză, de concentrația diferitelor substanțe chimice, tehnica sau modul de operare, nivelul sau profunzimea și tipul analizei, categoria materialelor sau a elementelor structural-funcționale, sistemele de referință (comparație sau raportare), etalonare, etc.

Metodele, procedeele și mijloacele operative de specialitate implicate în expertizele de autentificare se grupează în metode de *analiză directă, nedestructivă* și metode de *analiză cu prelevare și prelucrare de microprobe* (semi- sau paradedestructive).

Prin metodele de *analiză directă, nedestructivă* – cu ochiul liber sau cu instrumente optice de mărit (lupa, microscopul, microscopul electronic) – se pot analiza elementele de suprafață ca de exemplu: texturi, irizații, vezicații, eroziuni, depuneri, finisaje, șlefuiuri, lustruiri, încrustații, gravuri, filigrane, înscrisuri sau grafisme, embleme, legende, diverse ornamente, policromii etc.

În aceeași categorie se încadrează și determinarea prin măsurare directă a dimensiunii, greutateii, culorii, temperaturii, umidității etc., folosind fotofixarea analogică sau digitală – statică (fotogrammetria și stereofotogrammetria) sau dinamică (videometria), reflectografia în UV, Vis și IR, fluorescența de raze X, colorimetria de reflexie, și altele.

Pentru *analiza directă nedestructivă a structurilor interne* (natura, structura și dispunerea materialelor în suporturi, în straturi de preparare și în stratul de culoare, cât și a elementelor de rezistență și de îmbinare, a defectelor, deteriorărilor și degradărilor ascunse, etc.) se utilizează: radiografia, termografia în IR, emisiografia, termoluminiscenta și microendoscopia.

Dintre *metodele moderne semi- sau paradedestructive*, amintim: microstratigrafia, asistată sau nu de histochimie, microscopia optică și

electronică, roentgenografia sau difracția de raze X, spectroscopia în UV, Vis și IR (ultima prin varianta micro FT-IR), rezonanța magnetică nucleară, derivatografia termică, calorimetria diferențială, gaz-cromatografia normală sau cea pirolitică, cu sau fără sililare, asistată de spectrometria de masă, diluția izotopică și radiometria cu trasori radioactivi, precum și un arsenal de metode specifice, ca de exemplu: dendrocronologia, leucometria, rata glicolizei, racemizarea aminoacizilor, metalografia și altele. Acestea apelează la prelevare de probe, sunt laborioase, iar aparatura și dispozitivele sunt foarte costisitoare; sunt solicitate în expertize din considerente legate de incertitudinea, neclaritatea sau imprecizia datelor obținute prin metodele directe, sau atunci când acestea sunt neconcludente.

Trebuie menționat faptul că folosirea metodelor instrumentale în autentificarea operelor de artă s-a impus datorită faptului că *expertiza estetică* și cea *plastică*, bazate pe considerații stilistice și completate cu relevarea detaliului caracteristic, nu sunt suficiente și deci, pentru exactitatea autentificării și identificării, se apelează la sistemul de coroborare cu acestea. Este motivul pentru care, în ultimul timp, au cunoscut o largă extindere și perfecționare *metodele tehnico - științifice* de stabilire a autenticității, mergând până la *sisteme expert*, specializate pe anumite obiecte, materiale, elemente structural-funcționale, efecte și fenomene temporale etc.

Metodele și tehnicile de datare a unui obiect de patrimoniu se poate realiza prin diverse procedee: determinarea naturii și vechimii materialelor, stabilirea caracteristicilor specifice tehnicii artistice și a tehnologiei de punere în operă dintr-o anumită perioadă (de timp), areal geografic (spațiu) și autor (școală, curent) sau prin analiza patinei, a policromiei, a grafismelor, a deteriorărilor și degradărilor etc.; acestea permit și stabilirea unor detalii legate de unul sau mai multe atribute ale autentificării.

Deasemeni, sunt cunoscute cercetările legate de determinarea vechimii unor lianți organici de origine animală (proteinați) prin implicarea *metodelor termice*: analiza derivatografică (TG, DTG și DTA), analiza termomicroscopică (TM), analiza calorimetrică diferențială prin scanare (DSC) și a *metodele gaz-cromatografice pirolitice*, cu sau fără derivatizare (sililare), coasistate de spectrometria de masă, alături de *microstratigrafie* asistată de histochimie și micro-FT-IR, tehnici foarte moderne care sunt utilizate curent în majoritatea laboratoarelor europene cu tradiție în domeniul investigării științifice.

Astăzi, sunt tot mai mult utilizate metodele care permit crearea unui sistem de coroborare și coasistare cu alte metode sub forma sistemelor expert specializate, și a unui cadru de dialog interdisciplinar între istorici de artă, chimiști, fizicieni, biologi, geologi, sociologi, arhitecți, artiști, arheologi, antropologi, doctori legiști etc., pentru valorificarea cunoașterii contemporane științifice, tehnice și artistice în planul istoriei artelor, al

memoriei sau moștenirii culturale și al domeniului forensic.

Din multitudinea metodelor și tehnicilor moderne utilizate în investigarea științifică pot fi implicate în autentificare doar cele care permit expertizarea elementelor structural-funcționale și obiectele ca atare sau a părților componente, analizate prin prisma materialelor, a modificărilor unor proprietăți sau a evoluției unor fenomene fizico-chimice în timp, a diferențierilor cronologice și geografice în raport cu activitățile umane și evoluția lor. Cel mai frecvent sunt analizate fenomenele a căror date pot genera relații seriale, comparative, relative. Un exemplu tipic îl reprezintă metodele de datare, atât cele clasice, utilizate în arheologie, paleontologie și geologie, cât și metodele neconvenționale, care fac apel la fenomenele fizico – chimice ce evoluează în timp și la clasificări cronologice și geografice în raport cu activitățile umane și evoluția lor.

În laboratoarele de investigare științifică din țara noastră și din străinătate, care au tradiție în domeniu, pentru autentificare se utilizează sisteme individuale de analiză ce cuprind una sau mai multe metode. Din această cauză, pentru anumite rezolvări complexe se apelează la colaborări sau parteneriate.

Principalele metode și tehnici moderne utilizate în *autentificare* se pot grupa în:

- metode nedestructive sau directe: analiza vizuală cu ochiul liber și cu dispozitive de mărit, micro și macro fotogrammetria (procedeu de determinare a formei și a dimensiunilor obiectelor pe baza fotogramelor), stereofotogrammetria (procedul fotografiilor duble, care dă posibilitatea să se obțină nu numai contururile diferitelor obiecte, ci și înălțimile lor), reflectografia în UV, Vis și IR (asistată de tehnicile foto sau video), colorimetria prin reflexie, (metodă de determinare a caracteristicilor unei culori), emisiografia, termografia în IR, termoluminiscenta, microendoscopia, radiografia, fluorescența de raze X, alături de măsurători directe de greutate și dimensiune;

- metode semidestructive sau paradestructive, dar neinvazive: microstratigrafia asistată sau nu de histochimie, microscopia optică și electronică, termogravimetria și calorimetria diferențială, spectroscopia în UV, Vis și IR, roentgenografia sau difracția de raze X, gaz-cromatografia normală sau pirolitică (ultima cu sau fără sililare, dar asistată de spectrometria de masă).

Majoritatea acestor metode sunt asistate digital în preluarea, prelucrarea și redarea datelor analitice. Din acest motiv ele sunt foarte costisitoare.

Se folosesc deasemeni o serie de metode specifice, care fie analizează un anumit material sau elemente structural-funcționale, fie anumite efecte sau fenomene structurale de suprafață sau de interior, care au evoluat în timp.

În autentificare se apelează mai întâi la metode de datare, apoi la metode

ce analizează tipologia sau vechimea unui material, caracteristica unui element, efect sau fenomen structural de suprafață sau de interior, cu evoluție temporală sau specifică unui autor, unei tehnici artistice, unei tehnologii de punere în operă sau mod de utilizare etc. Pentru majoritatea metodelor, problema cea mai importantă o reprezintă *sistemul de referință, comparare sau raportare și sistemul de etalonare* (curbe, diagrame, nivele, grupe, cote, grile etc.).

Sistemele de referință, comparare sau raportare se pot prezenta sub formă de cataloage, clasoare, colecții, pinacoteci, depozite, arhive; acestea conțin: obiecte ca atare, replici științifice sau documente ale lor, fotografiate sau filmate (filme, diapozitive sau fotografii – alb negru și color) și respectiv, documentele desenate (planșe, schițe, relevee, desene de autor etc.). Realizarea acestora solicită o muncă specifică colecționarilor și arhivarilor cu experiență. În schimb, sistemele de etalonare solicită o activitate de cercetare fundamentală complexă și laborioasă.

Sistemele expert specializate au posibilitatea preluării și procesării datelor sau a caracteristicilor ce urmează a fi analizate, iar rezultatele obținute, fie sunt integrate automat în tabele de date ce cuprind și valorile de referință (sub forma de domenii, ca valoare minimă sau ca valoare maximă) sau înregistrate sub formă de diagrame, cote, grile ori redade sub alte repere.

Trebuie precizat faptul că o metodă are la bază o tehnică, ca atare sau asistată de altă tehnică. În practica investigării științifice se cunosc tehnici care au dezvoltat două sau mai multe metode.

De exemplu, în cazul celor două tehnici roentgenografice sau de difracție cu raze X, pe monocristal și pe pulberi, avem metodele: Laue (sau cu radiații policromatice), Schiebold (sau a cristalului rotitor), Weissenberg (sau a filmului cilindric) respectiv, metodele Debye-Scherrer și difractometrică sau Bragg- Brentano; la tehnicile radiografice avem: stereoradiografia, xerografia, scanarea, gamagrafia, betagrafia, neutronografia; la tehnica gascromatografică avem metoda normală și cea pirolitică, iar la ultima avem variantele: cu sau fără sililare. Exemplele ar putea continua, practic fiecare tehnică instrumentală este disponibilă pentru dezvoltarea unei noi metode. Din aceste considerente, firmele producătoare de aparate și dispozitive care au la baza o anumită tehnică, angajează colective interdisciplinare de cercetare-dezvoltare și inovare, ce au în atenție elaborarea unor noi metode de analiză, cât mai reproductibile și cu rezoluție cât mai bună. Acestea colaborează intens cu beneficiarii, mai ales cu laboratoarele cu experiențe deosebite în domeniul vizat. Din practică se știe că există bunuri de patrimoniu pentru autentificarea cărora nu se cunosc încă metode viabile, de înaltă rezoluție. Domeniul este deschis și foarte incitant.

Când ne referim la un obiect creat, cu valoare de patrimoniu, pe lângă „autentic”, se mai folosește expresia de „original”, iar prin extensie, cea

de „adevărat” [Minkowski E., 1966].

Stabilirea autenticității obiectelor de artă (aprecierea), se face cu ajutorul mijloacelor tehnico-științifice, prin implicarea unor metode ale disciplinelor conexe menționate mai sus. Legat de acestea, avem autenticitatea de concepție/autor, de material, de tehnologia de fabricare, de ambient și ultima, de utilizare sau de întrebuințare, care implică elementele legate de *anamneză* sau de *stratificarea istorică, patină* etc., utilizate îndeosebi la operele de artă veche.

Pentru a conserva și etala corectă a unui bun de patrimoniu, trebuie să-i cunoaștem *valoarea* (analizată prin *elementele* și *funcțiile* sale *patrimoniale*), *istoricul său (anamneza)*, *starea de conservare* și alte elemente structurale și funcționale, cu intervențiile ulterioare punerii în operă. În acest sens, sunt necesare o serie de date privind *datarea* (anul, perioada, epoca etc.), *autorul/originea*, *locul/zona*, *contextul/peregrinări* (transferuri, licitații, donații, furturi etc.), *proprietarul/custode*, *natura materialelor*, *tehnica artistică*, *tehnologia de punere în operă*, *semnificațiile culturale și spirituale* etc.

Oricare ar fi cota valorică a unei opere de artă sau a unui alt bun de patrimoniu cultural, sub aspectul diversității tehnicilor artistice, al materialelor și al tehnologiilor de punere în operă, aceasta reprezintă de fapt o însumare de cunoștințe, înțelesuri și semnificații istorice, culturale, tehnice și spirituale caracteristice, care determină muzeele sau proprietarii să le studieze, conserve și să le valorifice prin etalare sau publicare, introducându-le în circuitul turistic sau educațional.

Pe tot parcursul intervențiilor asupra unui bun patrimonial (investigare, expertizare, conservare și restaurare), se urmărește cu prioritate păstrarea autenticului, întrucât *autenticitatea* este atributul esențial al unui obiect de patrimoniu.

În general, autenticitatea acestora se referă la calitatea particulară de a fi original, așa cum a fost construit și marcat de timpul care a trecut din momentul concepției, ca *unicat*, *copie* sau *variantă* [Sandu I., 1998a].

Autenticitatea depinde de definirea obiectului și poate fi înțeleasă în moduri diferite, funcție de context. În cazul unui obiect vechi autenticitatea sa istorică trebuie să se refere la fazele semnificative ale construcției și utilizării sale. Distrugerea *stratificărilor istorice* reduce *originalitatea* obiectului, de exemplu: cazul copiilor, care înlocuiesc elementele originale sau a adaosurilor bazate doar pe ipoteze.

Pentru a fi autentic un obiect de patrimoniu trebuie să fie intact, așa cum a fost creat sau cum a rezultat prin trecerea timpului.

În investigarea, conservarea și restaurarea bunurilor de patrimoniu se cunosc cinci tipuri de autenticitate, de care se ține seama: *autenticitatea concepției/autorului*, *a materialului*, *a tehnologiei de punere în operă*, *a ambiantului* și *a utilizării*.

Originalitatea materialului este referință pentru celelalte tipuri de autenticitate, care toate împreună, alături de *paternitate* și *cota valorică*, formează grupul *elementelor patrimoniale* [Sandu I.C.A., 2000b și 2003].

Patina reprezintă „stratificarea istorică”, urmele trecerii prin timp a obiectului de artă, uzura istorică și de utilizare făcându-l „unic” [Sandu I., 2003b].

Atât în în cadrul muzeelor, cât și a colecțiilor particulare, dar mai ales a celor ce dețin valori de patrimoniu mondial, este esențial să se efectueze o evaluare realistă și critică a tuturor aspectelor fizice, culturale și sociale ale contextului unui obiect.

2.4. Demersul analizelor în expertiza științifică a picturilor

Investigarea unei picturi reprezintă un demers complex, care cuprinde o serie de expertize specifice fiecărui element structural, depășind cu mult o analiză simplă de material. Scopul acesteia constă în interpretarea rolului și funcției fiecărui strat component al picturii, de multe ori îngreunată de diversitatea cazuisticilor stării de conservare, de caracteristicile probelor, de performanța tehnicilor de analiză și de condițiile de studiu.

În momentul prelevării probei, teoretic ar trebui să se selecteze doar stratul sau zona care urmează a fi analizată. Practic însă, la prelevarea probelor există riscul contaminării în mică sau în mare măsură, cu materiale din straturile adiacente sau subiacente. Cel mai adesea, tehnicile implicate furnizează informații despre structurile superficiale, vizibile (microscopia optică și electronică - SEM, AFM etc.), mergând de multe ori spre structurile profunde (implicând tehnici prin transmisie sau penetrare: radiografia, endoscopia, difracția de raze X etc.).

La investigarea picturilor vechi, mai ales a celor foarte valoroase, cu stare de conservare precară, în majoritatea cazurilor se realizează un protocol experimental, care are în vedere o anumită metodologie de lucru. Într-o primă etapă, se realizează o *analiză preliminară* privind starea de conservare, pentru stabilirea unor priorități legate de *consolidările profilactice*, de modul de acțiune și de climatizare (păstrarea în laborator). Urmează efectuarea *analizelor de fond* cu privire la natura chimică și structura fizică a materialelor, stabilirea *cauzelor* și *mecanismelor de degradare/deteriorare*.

În general, *cantitatea de probă* ce urmează a fi prelevată, trebuie să fie cât mai redusă (micro-probe), pentru ca metoda de analiză să fie neinvazivă. Tehnicile moderne au *precizii* și *sensibilități* ridicate, lucru care permite operarea pe cantități minime de probă. Dificultatea constă în modul de prelevare și prelucrare a unei micro-probe, în vederea obținerii prin analiză maximum de date experimentale (maximum de informații). Spre exemplu, o tempera cu un liant constituit din ou și ulei în amestec, în proporție de 10%

ulei reprezintă o tempera grasă. O probă de pictură ce cântărește 600 μg (circa 0,5 mm diametru), fiind formată din pigmenți și liant, va permite pentru analiza liantului doar 200 μg . Dar această cantitate conține doar 20 μg (corespunzător procentului de 10%) de ulei, deci o cantitate care se aproprie de minimul valoarea minimă ce poate fi prelucrată determinată doar cu tehnici avansate de analiză.

Prelevarea cantităților mici de probă face dificilă identificarea *componenților secundari*, care se pot dovedi importanți în caracterizarea unei *tehnici picturale* în raport cu alta sau în *autentificare*. Investigarea stratului pictural include o serie de tehnici moderne *para- destructive*, care fac uz de: *metode spectrale și radiative* (UV, Vis, IR, XR etc.), *metode chimice* de separare și identificare a componentelor unui amestec, *reacții de colorare* (histochimice) specifice pentru anumiți componenți și altele.

O serie de *analize instrumentale*, cum ar fi: *gaz-cromatografia*, *micro-FT-IR* și *spectrometria de masă* furnizează date importante în ceea ce privește identificarea și caracterizarea fizică și chimică a constituenților organici din structura picturilor, *analizele stratigrafice* la microscopul optic și *analizele microchimice* pe secțiuni („*staining tests*”) contribuie la stabilirea locului și rolului precis a diverselor substanțe organice prezente în straturile picturii. De obicei, se pleacă de la analiza stratigrafică a structurii și de la „*staining tests*” efectuate pe secțiuni, care împreună permit obținerea unor informații preliminare asupra prezenței anumitor materiale, respectiv identificarea clasei de apartenență și localizarea lor stratigrafică. Aceste date permit prelevarea precisă a unor micro-probe pentru analize instrumentale specifice, cum ar fi: *gaz-cromatografia* cuplată cu *spectrometria de masă* (PY-GC/MS), *spectroscopia IR* cu transformată Fourier (FT-IR), cuplată cu *microscopia* și *colorimetria* prin reflexie. Acestea oferă mai curând o confirmare a identității compoziției liantului anterior localizat. Astfel, putem da un exemplu: o analiză cu ajutorul tehnicilor de tipul PY-GC/MS și FT-IR pentru un liant din prepararea unei picturi vechi va permite o caracterizare a naturii și compoziției chimice, stabilind cu precizie dacă este un liant lipidic, proteic sau mixt.

Referitor la analizele mai sus menționate, cel mai mare avantaj de utilitate practică constă în faptul că, plecând de la o *prelevare selectivă*, analizele furnizează informații care se pot coasista din punct de vedere experimental pentru o riguroasă caracterizare chimică și fizico-structurală. În cazul unei picturi, cu o determinată succesiune a straturilor, stratigrafia poate indica zona (cu caracteristicile sale specifice, observate la microscopul optic) în care se găsește materialul ce se analizează prin *spectrofotometrie* FT-IR și PY- GC/MS în vederea identificării naturii sale chimice. De exemplu, un clei animal, identificat *gaz-cromatografic* cu ajutorul „*markerilor*” specifici se poate găsi în preparatie, dar și în stratul pictural ca liant, cât și ca

strat intermediar (de exemplu, stratul de clei pentru a *marufla* o pânză pe un suport rigid). Evident, determinarea poziției precise în ansamblul straturilor constituie o informație deosebit de importantă și ca atare aceasta va constitui o etapă necesară în demersul analizei.

Bibliografie:

1. A.A.V.V., (1996), „*Invecchiamento di supporti cellulosici di dipinti su tela: simulazione in laboratorio del fenomeno di invecchiamento*”, în *Kermes (La Ricerca)*, vol. IX, nr. 4, p.63;
2. Aldrovandi, A., Picollo, M., (1999), „*Misure di colore su modelli pittorici: Confronto interstrumentale*”, în *Colorimetria e beni culturali*, ICRPBC – CNR, Firenze, p. 20;
3. Aldrovandi, A., Altamura, M.L., Chianfanelli M.T., Ritano, P., (1996), „*I materiali pittorici: tavolette, campioni per la caratterizzazione mediante analisi multispettrale*”, în *OPD Restauro*, 8, p. 191;
4. Atalla, R.H., VanderHart, D.L., (1984), *Science*, 223, 283;
5. Bacci, M., Picollo, M., (2000), „*Non-destructive detection of Colour in Painting Glasses*” în *Studies in Conservation*, XLI, 1006, p. 136;
6. Bacci, M., Picollo, M., Radicati, B., (1999), „*Sonde per misure in rifletanza di*
7. superfici pittoriche: evoluzione e stato dell'arte in iroe”, în *Colorimetria e beni culturali*, ICRPBC – CNR, Firenze;
8. Bacci, M., Picollo, M., (1996), „*Non-destructives detection of Co (II) in paintings and glases*”, în *Studies in Conservation*, 41, p. 136;
9. Bacci, M., Bellucci, R., Picollo, M., Radicati, B., (1994), „*Spectroscopic Imagining and Non-destructive Reflectance Investigation using Fiber Optics*”, în *Proceedings of the 4th International Conference Non-destructive esting of Works of Art*, Berlin, 3 – 8 October, p. 162;
10. Bacci, M., Baroni, S., Casini, A. Lotti, F., Picollo, M., Casazza, O., (1992), „*Non- destructive spectroscopic investigation on paintings using optical fibers*”, în *Mat.Res.Soc.Symp.Proc.*, 267, p. 265;
11. Bacci, M., Baldini, F., Carla, R., Linari, R., (1991), „*A color Analysis of the Brancacci Chapel Frescoes, Part. I.*”, în *Applied Spectroscopy*, 45, p. 26;
12. Barattini, M., (1995), *Studio di leganti proteici impiegati nella pittura su tavola. Metodi di riconoscimento ed indagini sull'invecchiamento artificiale*, Ed. Universitàii din Modena;
13. Barbiroli, G., Raggi, A., (1999), „*La misura oggettiva del colore dei beni artistico- architettonici come elemento di conoscenza scientifica e applicativa*”, în *Colorimetria e beni culturali*, ICRPBC – CNR, Firenze, p. 29;
14. Bellamy, L.J., (1975), *Infrared Spectra of Complex Molecules*, Ed. Chapman and Hall, London;
15. Bellucci, R., Tozzi, A., Radicati, B., (1999), „*Le tecniche di indagine colorimetriche: Un'applicazione e una prospettiva di ricerca*”, în

Colorimetria e beni culturali, ICRPBC-CNR, Firenze, p.1;

16. Beet, A.E., (1956), *Analyst*, 81, 962, p.316;
17. Beet, A.E., (1955), *Nature*, 175, 155, p.513;
18. Beet, A.E., (1954), *J.Appl.Chem.*, 4, 7, p.373;
19. Blackwell, J., (1977), *"Infrared and Raman Spectra of Cellulose"*, în *Cellulose Chemistry and Technology*, J.C.Arthur, Ed.ACS Symposium Series 48; American Chemical Society, Washington DC, p.206;
20. Brazhnik, L.G., Zhabankov, R.G., Tsetsokho, T.A., Shiskho, A.M., (1991) *Zh. Prikl.Spektrosk.*, 53, 633;
21. Burmester, A., (1983), *"Far Eastern Lacquers: classification by pyrolysis mass spectrometer"*, in *Archaeometry*, 25. Nr.1 45-58;
22. Challinor, J.M., (1991), *"Scope of Pyrolysis methylation reactions"*, in *Journal of Analytical and Applied Pyrolysis*, 20 Amsterdam, p. 15;
23. Chiavari, G., Lanterna, G., Luca, C., Matteini, M., Prati, S., Sandu, I.C.A., (2002), *"Analysis of proteic binders by insitu pyrolysis and silylation"*, în *Chromatographia*, vol. 9, p.416;
24. Chiavari, G., Fabbri, D., Prati, S., (2001), *"Analysis of Fatty Materials used in Painting Layers by <in situ> Pyrolysis and Silylation"*, *Chromatographia*, 53, 5/6, p. 311;
25. Chiavari, G., Bocchini, P., Galletti, G.C., (1992), *"Rapid identification of binding media in paintings using simultaneous pyrolysis methylation gas chromatography"*, in *Science and Technology for Cultural Heritage, Journal of the "Comitato Nazionale per la Scienza e la Tecnologia dei Beni Culturali" CNR*, 1 Istituti Editoriali e Poligrafici Internazionali, Pisa-Roma, p. 153;
26. Chiavari, G., Ferretti, Silvia, Galletti, G.C., Mazzeo, R., (1991), *"Analytical pyrolysis as a tool for the characterization of organic substances in artistic and archaeological objects"*, in *Journal of Analytical and Applied Pyrolysis*, 20, p. 253;
27. Coats, A.W., Redfern, (1964), J.P., *Nature*, 68, p. 201;
28. Costache, D., (1974) *Analiza chimică prin metoda cinetică*, Ed. Academiei, R.S.R., București;
29. Cordaro, M., Borrelli, E., Santamaria, U., (2000), *"Il problema della misura del colore delle superfici in ICR: dalla colorimetria tristimulo alla spettrofotometria di riflettanza"*, în *Colorimetria e beni culturali. Collana Quaderni di ottica e fotonica*, 6 SIOF, Centro Editoriale Toscano, Firenze, p. 5;
30. Diaconescu, V., Obrocea, P., (1976), *Tehnologia celulozei și hârtiei*, vol. I și II, Ed. Tehnică, București;
31. Dorée, W.H., (1949), *Les Methodes de la Chimie de la Cellulose*, Ed. Dunod, Paris, p. 467;
32. Fairchild, M.D., (1998), *Color Apperance models*, Ed. Addison-Welsay, Reading, Massachusetts;
33. Fengel, D., Ludwig, M., (1991), *Das Papier*, 45, 45;
34. Fengel, D., (1991), *Das Papier*, 45, 97;
35. Filipovici, J., (1964) *Studiul lemnului*, vol. I și II, Ed. Didactică și

Pedagogică, București;

36. Freeman, E.S., Carroll, B., (1958), J. Phys. Chem., 62, p. 394;
37. Gettens, R.J., (1936), "*The Cross-Sectioning of Paint Films*", in Technical Studies in the Field of the Fine Arts, V, p.18;
38. Gettens, R.J., Stout, G.L, (1936), "*The Stage Microscope in the Routine Examination of Paintings*", in Technical Studies in the Field of the Fine Arts, IV, p.207;
39. Gettens, R.J., (1934), "*An Equipment for the Microchemical Examination of Paintings*", in Technical Studies in the Field of the Fine Arts, II, p.185;
40. Gettens, R.J., (1932), "*A Microsectioner for Paint Films*", in Technical Studies in the Field of the Fine Arts, I, p.20;
41. Ghelmeziu, N.G., (1981), Lemnul exotic. Proprietăți și utilizări, Ed. Tehnică, București;
42. Ghelmeziu, N., (1957), „*Proprietăți fizice ale lemnului*”, în Manualul inginerului forestier, Ed. Tehnică, București, p. 338;
43. Ghelmeziu, N., Suci, P.N., (1959), Identificarea lemnului, Ed. Tehnică, București;
44. Guineau, B., (1984), "*Microanalysis of painted manuscripts and colored archaeological materials by Raman laser microprobe*", în Journal of Forensic Science, 29, p. 471;
45. Guineau, B., (1984), "*Nondestructive analysis of pigments by laser Raman microprobe spectrometry: examples of azurite and malachite*", în Studies in Conservation, 29, p. 35;
46. Horii, F., Hirai, A., Kitamura, R., (1987), Macromolecules, 20, 2117;
47. Irwin, W.J., (1979), "*Analytical Pyrolysis - An Overview*", in Journal of Analytical and Applied Pyrolysis, 1, p. 3;
48. Irwin, W.J., (1982), Analytical Pyrolysis, Marcel Dekker, New York;
49. Jbankov, R.G., (1964), I.K. spektrî țelliulozî i ee proizvodnie, Ed. Nauka i Technika, Minsk;
50. Kasterina, T.N., Kalinina, L.S., (1965) Analiza chimică a rășinilor sintetice și a materialelor plastice, Ed. Tehnică, București, p.28;
51. Kolthof, I.M., Sandall, E.B., (1948), Kolicestvennii analiz, Ed. Goshmizdat, Moskva;
52. Korşun, M.O., Gelman, H.E., (1949), Novîie metodî elementarnogo mikroanaliza, Ed. Goshmizdat, Moskva;
53. Kovacs, A., Borbely, I., Horkay, F., (1951), „*Determination of the Colour Tolerances of a Few Painting*”, în Hungarian Scientific Instrument, 52, p. 1;
54. Lalande, A., (1968), Vocabulaire technique et critique de la Philosophie, Ed. P.U.F., Paris;
55. Lalli, C., (1999) "*Analisi stratigrafiche su campioni in sezioni lucide e sezioni sottili*", în OPD Restauro, Contributi, 11, Centro Di, Firenze, p. 207;
56. Lalli, C., Lanterna, G., (1999), "*Il campionamento e il prelievo; fasi*

critiche per la coretta impostazione di una campagna analitica”, în Kermes, Arte e Tecnica del Restauro, anno V, no. 14-15, anno 6, no. 16;

57. Lanterna, G., (1993), “*Il punto attuale sulle indagini dei leganti pittorici*”, în Rev. OPD Restauro. Note di restauro, 5, Ed. Centro Di, Firenze, p. 142;

58. Laurie, A.P., (1939), “*The Identification of Pigments used in Painting at different Periods, with a brief Account of Other Methods of Examining Pictures*”, în The Analyst, LV, p162; “*Methods of Testing Minute Quantities of Materials from Pictures and Works of Art*” în The Analyst, LVIII, 1933, p.468;

59. Laurie, A.P., (1914), The Pigments and Mediums of the Old Masters, London,;

60. Levy Hulot, G., (1946), L’analyse immediate des bois, Ed. Mason et Cie, Paris, p. 51 și 151;

61. Liebman, S.A., Levy, E.J., Wampler T.P., (1984), “*Developments in Pyrolysis Capillary GC*”; in Journal Hrc and CC7 , 172-184;

62. Liebman, S.A., Levy, E.J (eds), (1985), Pyrolysis GC in Polymer Analysis, Marcel Dekker, New YorkLow, M.J.D., Baer, N.S., (1977), “*Application of infrared Fourier transform spectroscopy to problems in conservation*”, în Studies in Conservation, 22, p. 116;

63. Luca, C., Sandu, I.C.A., (1998), “*Cercetări privind influența solvenților utilizați în procesele de conservare activă asupra suporturilor picturilor vechi cu straturi de preparare. (I). Compoziția chimică, analiza termică și studii IR ale suporturilor vechi din lemn moale*”, în Revista de Chimie, vol. 49, nr. 9, p. 638;

64. Lukacs, Gy., Kebuszek, B., (1985), „*The Control of Painting Technology with Colorimetry*”, în Hungarian Scientific Instruments, 60, p. 39;

65. Maltese, C., (1990), A.A.V.V., I supporti nelle arti pittoriche. Storia, tecnica, restauro, Ed. Gruppo Ugo Mursia, Milano;

66. Maltese, C., (1973) Le tecniche artistiche, Ed. Mursia, Milano;

67. Marchi, N., (1966), Tecnologia del legno, Ed. Marsilia, Padova;

68. Marrinan, H.J., Mann, (1956), J., J. Polym. Sci. , 21, 301;

69. McLaren, K., (1973), „*The Future for Colour Measurement in Paint Manufacture*”, în J. Oil. Col. Chem. Assoc. 56, p. 525;

70. Michell, A.J., (1993) Cellulose Chem. Technol., 27, 3-15;

71. Michell, A.J., (1990), Carbohyd.Res., 197, 53;

72. 72. Michell, A.J., (1988), Carbohyd.Res., 173, 185;

73. Mielunas, R.J., Bentsen, J.G., Steinberg, A., (1990), „*Analysis of aged paint binders by FTIR Spectroscopy*”, în Studies in Conservation, 35, p.33;

74. Minkowski E., Traté de Psychopathologie, Ed. P.U.F., Paris, 1966;

75. Miranda, R., Yang, J., Roy, C., Vasile, Cornelia, (1999), Polym. Degrad. Stab., 64, p.127;

76. Nakemoto, K., (1978), Infrared Raman Spectra of Inorganic and Coordination Compounds, Ed. Wiley, New York;

77. Noble, W., Wheals, B.B., Whitehouse, M.T., (1974), “*Characterization of adhesives by pyrolysis-gas chromatography and infrared spectroscopy*”, în *Forensic Science*, 3 p. 163;
78. Oleari, C., (1999), *Colorimetria e beni culturali*, ICRPBC-CNR, Firenze, p.1;
79. Oleari, C., (1998), *Misurare il colore. Spettrofotometria, Fotometria e Colorimetria, Fisiologia e Percezione*, Ed. Hoepli, Milano, p. 121;
80. Paulik, F., Paulik, J., (1971), *Thermochim. Acta*, 3, 13, p. 17;
81. Paulik, F., Paulik, J., (1974), *Hung. Sci. Instrum.*, 13, p.1;
82. Paulik, F., Paulik, J., (1954 și 1955), *Brevete Ungaria*: 144548/1954 și 143932/1955;
83. Poinar, G.O., Haverkamp, J., (1985), “*Pyrolysis Mass Spectrometry in the Identification of Amber Samples*”; in *Journal of Baltic Studies*, 16, No.3:, 210-222;
84. Reich, L., Levi, D.W., (1963), *Makromol. Chem.*, 66, p. 102;
85. Reich, L., Levi, D.W., (1964), *Polymer Letters*, 2, p. 621;
86. Riganti, V., Gallotti, E., Lorusso, S., Gallotti, L., Marabelli, M., (1995), „*Deterioration of wool and linen textiles due to NO_x*”, in *Science and Technology for Cultural Heritage*, 4 (I), p.51;
87. Rozmarin, Gh. și colab., *Celuloză și hârtie*, vol. 44, nr.1, (1995), p. 21;
88. Rozmarin, Gh., (1984), *Fundamentări macromoleculare ale chimiei lemnului*, Ed. Tehnică, București;
89. Rozmarin, Gh., Simionescu, Cr., Bulacovschi, V., Butnaru, R., (1973), *Chimia lemnului și a celulozei*, vol. II, Ed. Institutului Politehnic Iași;
90. Sandu, I., Sandu, I.G., (2005), *aspecte moderne privind conservarea bunurilor culturale*, vol. I., *Nomenclatură, terminologie și cazuistici*, ed. Performantica, Iași, P. 14;
91. Sandu, I., Ardeleanu, E., Sandu, I.G., (2004), “*Methods and elements applied in the authentication of the artworks*”, în *Analele Științifice ale Universității “Al. I. Cuza” Iași, Seria Teologie*, nr. 9 p. 521- 532;
92. Sandu, I., Vasilache, M., Sandu, I.G., (2003a), „*Metodologia autentificării monumentelor*”, în *Interacțiunea construcțiilor cu mediul înconjurător*, Ed. „Gh. Asachi”, Iași, p. 222-231;
93. Sandu, I., Dima, A., Sandu, I.C.A., Sandu, I.G., Sulițanu, N., (2003b), „*Place and Scope of Scientific Investigation in Training Future Conservators and Restorers*” în *Proceedings of the 7th International Symposium of World Heritage Cities (OWHC)*, Ed. Technograph, Priftis, Rhodes, Greece, <http://www.ovpm.org/>, 105. doc.;
94. Sandu, I., Sandu, I.C.A., (2002a), *Chimia Conservării și Restaurării*, vol. II. *Studiul materialelor organice și chimismul proceselor de conservare și restaurare*, Ed. Corson, Iași;
95. Sandu, I., Sandu, I.C.A., Sandu, I.G., (2002b), „*Expertize implicate în investigarea științifică a sitului Mănăstirii Probota*”, *Monumentul. Tradiție și*

viitor, vol. II, Ed. Junimea, Iași;

96. Sandu, I., Sandu, I.C.A., Sandu, I.G., (2002c), *Colorimetria în artă*, Ed. Corson, Iași, p. 273;

97. Sandu I., Sandu, I.C.A., Sandu, I.G., Doroftei, V., Olăeru, I.B., (2002d), „*Aplicațiile colorimetriei în valorificarea bunurilor de patrimoniu cultural*” în *Analele Științifice ale Universității „Al.I. Cuza”*, Seria Teologie, vol. XI, p. 137;

98. Sandu, I., Luca, C., Sandu, I.C.A., Ciocan, A., Sulițeanu, N., (2001a), „*Studiul compatibilității tehnicilor artistice vechi tradiționale cu noile materiale și metode de intervenție. II. Analiza colorimetrică*”, în *Revista de Chimie, București*, vol. 52, nr. 9, p. 485;

99. Sandu, I., Sandu, I.C.A., Sandu, I.G., (2001b), „*Utilizarea metodelor termice de analiză în evaluarea stării de conservare și determinarea vechimii bunurilor de patrimoniu cultural*”, în *Monument-Tradiție și Viitor*, Ed. Junimea, Iași, p. 203;

100. Sandu, I., Sandu, I.C.A., Cudelcu, D., (1999a), „*Analiza multispectrală a materialelor picturale din structurile policrome ale operelor de artă*”, în *Știința, tehnica și arta conservării și restaurării patrimoniului cultural*, vol. III, Supliment al *Analelor Științifice ale Universității „Al.I. Cuza” Iași*, p. 349;

101. Sandu, I., Prodan, E., Sandu, I.C.A., Cudelcu, D., (1999b), „*Aspecte practice privind expertizarea, conservarea și restaurarea operelor de artă. II. Compatibilitatea tehnicilor artistice vechi tradiționale cu noile materiale și metode de intervenție*”, în *Revista Muzeelor, București*, anul XXXVI, nr. 5-6, p. 4;

102. Sandu, I., Rusu, N., Sandu, I.C.A., (1999c), „*Autentificarea și determinarea paternității prin metoda istoriografică. Analiză de caz*”, în *Știința, tehnica și arta conservării patrimoniului cultural*, vol. III, supliment al *Analelor Științifice ale Universității „Al.I. Cuza” Iași*, p. 377;

103. Sandu, I., Prodan, E., Sandu, I.C.A., Cudelcu, D., (1999d), „*Aspecte privind terminologia utilizată în expertiza operelor de artă. I. Noțiuni privind identificarea elementelor patrimoniale și determinarea stării de conservare*”, în *Revista Muzeelor, București*, anul XXXVI, nr. 3-4, p. 10;

104. Sandu, I., Prodan, Elena, Sandu, I.C.A., Cudelcu, D., (1999e), „*Aspecte generale privind terminologia utilizată în investigarea operelor de artă. I. Noțiuni de identificare a elementelor patrimoniale și determinarea stării de conservare*”, în *Revista Muzeelor, București*, vol. XXVI, nr. 3, p. 57;

105. Sandu, I., Sandu, I.C.A., van Saanen, A., (1998a), „*Investigarea științifică a operelor de artă. II. Metode moderne utilizate în analiza estetică*”, în *Analele Științifice ale Universității „Al.I. Cuza” Iași*, Seria Teologie, Tomul IV, p. 253;

106. Sandu, I., Sandu, I. C. A., van Saanen, A., (1998b), *Expertiza Științifică a Operelor de Artă*, vol. I (Autentificarea, stabilirea paternității și evaluarea patrimonială), Ed. Universității „Al.I. Cuza” Iași în colab. cu Ed.

TRINITAS Iași;

107. Sandu, I., Sandu, I.C.A., van Saanen, A., (1998c), *"Utilizarea criteriilor de evaluare în expertiza patrimonială a operelor de artă"*, Analele Științifice ale Universității "Al.I.Cuza" Iași, Seria Teologie, vol. II;

108. Sandu, I., Sandu, I.C.A., van Saanen, A., (1998d), *"Expertiza patrimonială a operelor de artă cu ajutorul criteriilor de evaluare"*, în Știința, tehnica și arta conservării patrimoniului cultural, vol. II, supliment al Analelor Științifice ale Universității „Al. I. Cuza” Iași, p. 27;

109. Sandu, I., Luca, C., Vasilache, V., Nicula, S., Sandu, I.C.A., Cernenco, U., (1997) *"Studii privind influența solvenților organici asupra deplasării echilibrului hidric al lemnului"*, în Știința, Tehnica și Artă Conservării și Restaurării Patrimoniului Cultural, vol.I, Supliment al Analelor Științifice ale Universității “Al.I.Cuza” Iași, p.89;

110. Sandu, I.C.A., (2003), *"Cercetarea proceselor de îmbătrânire a materialelor organice din structura picturilor vechi pe suporturi cu straturi de preparare"*, Teză de doctorat, Universitatea Tehnică „Gh. Asachi” Iași;

111. Sandu, I.C.A., Luca C., Sandu, I., Vasilache, V., Sandu, I.G., (2002), *"Cercetări privind evaluarea îmbătrânirii suporturilor din lemn moale ale picturilor vechi cu straturi de preparare. III. Analiza termogravimetrică"*, în Revista de Chimie, București, vol. 53, nr. 9, p. 607;

112. Sandu, I.C.A., Luca, C., Sandu, I., Pohonțu, M., (2001a), *"Cercetări privind evaluarea degradării suporturilor din lemn moale ale picturilor vechi cu straturi de preparare. II. Spectroscopia IR și FTIR"*, în Revista de Chimie, București, vol. 52, nr. 7-8, p. 409;

113. Sandu, I.C.A., Sandu, I. G., Nicula S., Cudelcu, D., (2001b), *"Metodă pentru determinarea vechimii unor suporturi din material celulozic"*, Brevet RO 116844/2001 (Dosar OSIM 96-00883/29.04.1996);

114. Sandu, I.C.A., Luca, C., Sandu, I., Atyim, P., (2001c), *"Cercetări privind evaluarea degradării suporturilor din lemn moale ale picturilor vechi cu straturi de preparare. I. Compoziția chimică și analiza tehnică"*, în Revista de Chimie, vol. 52, nr.1-2, p. 46;

115. Sandu, I.C.A., Sandu, I.G., Sandu, I., (2001d), *Metodă de datare a suporturilor textile celulozice*, Dosar OSIM A00989/2001;

116. Sandu, I.C.A., (2001e), *"Caracterizarea prin piroliză-gaz-cromatografie și alte analize complementare a lianților organici proteici din picturile vechi"*, Lucrare de Dizertație, Specializare post-universitară la Opificio delle Pietre Dure, Florența;

117. Sandu, I.C.A., Sandu, I., Popoiu, P., van Saanen, A., (2001f), *Aspecte metodologice privind conservarea științifică a patrimoniului cultural*, Ed. Corson, Iași;

118. Sandu, I.C.A., Sandu, I., (2000a), *"Metodele investigării științifice utilizate în depistarea falsurilor"*, în Revista Muzeelor, București, vol. XXVII, nr. 4-6 p. 144;

119. Sandu, I.C.A., (2000b), *Principii fundamentale de teoria conservării*

și restaurării, Ed. Corson, Iași;

120. Sandu, I.C.A., Luca, C., Sandu, I., (2000c), „*Studiul compatibilității tehnicilor artistice vechi tradiționale cu noile materiale și metode de intervenție în procesele de conservare-restaurare. I. Aspecte teoretice*”, în Revista de Chimie, București, vol. 51, nr.7, p. 532;

121. Sandu, I.C.A., Luca, C., Sandu, I., (1999), „*Studiul degradării suporturilor din pânză ale picturilor prin îmbătrânire artificială*”, în Revista de Chimie, vol. 50, nr.12 p.902;

122. Sandu, I.C.A., (1998), „*Tipologia craclurilor picturilor vechi pe pânză și lemn*”, în Știința, tehnica și arta conservării patrimoniului cultural, vol. II, supliment al Analelor Științifice ale Universității „Al. I. Cuza” Iași, p. 71;

123. Sandu, I.C.A., Sandu, I. G., Cudelcu, D., Nicula, S., (1997), „*Metodă de datare a suporturilor papetare vechi*”, în Știința, tehnica și arta conservării și restaurării patrimoniului cultural, Supliment al Analelor Universității „Al.I. Cuza” Iași, vol. I, Ed. Universității „Al.I.Cuza” Iași, p. 133;

124. Scicolone, G., (1993), A.A.V.V., Dipinti su tela. Metodologie d'indagine per i supporti cellulosici, Ed. Nardini, Firenze;

125. Simionescu, Cr., Grigoraș, M., Cernătescu-Asandei, A., (1964), Chimia lemnului din R.P.R., Ed. Academiei R.P.R., București;

126. Simionescu, Cr., Grigoraș, M., Cernătescu-Asandei, A., (1973), Rozmarin, Gh., Chimia lemnului din România. Plopul și salcia, Ed. Academiei R.S.R., București;

127. Simionescu, Cr., Rozmarin, Gh., (1972), Chimia lemnului și a celulozei, vol. I., Ed. Institutului Politehnic Iași;

128. Shearer, J.C., Peters, D.C., Hoepfner, G., Newton, T, (1983), “*FTIR in the service of art conservation*”, în Analytical Chemistry, 55 p. 874;

129. Shedrinsky, A.M., Wampler, T.P., Baer, N.S., (1989), “*Pyrolysis Gas Chromatography (PYGC) applied to the study of natural waxes in art and archeology*”, Metropolitan Museum of Art, New York, 19;

130. Shedrinsky, A.M., Wampler, T.P., Indictor, N., Baer, N.S., (1989), “*The Application of Analytical Pyrolysis to Problems in Art and Archaeology: A review*”; in Journal of Analytical and Applied Pyrolysis, Elsevier Science Publishers B.V., Amsterdam, 15 393-412;

131. Shedrinsky, A.M., Wampler, T.P., Baer, N.S., (1988), “*The identification of dammar, mastic, sandarac and copal by pyrolysis gas chromatography*”, in Wiener Berichte ueber Naturwissenschaft in der Kunst, 4, 5;

132. Stephen, W.J., (1961), Ind. Chem., 37, 432, p. 86;

133. Sugiyama, J., Person, J., Chanzy, H., (1991), Macromolecules, 24, 2460;

134. Swaminathan, V., Modhavan, N. S., (1981), J. Anal. Appl. Pyrolysis, 3, p. 131;

135. Tom, A., Boon, J.J., Eijkel, G., Poinar, G., (1988), “*A PyGC Survey of Ambers and Fossil Resins from Geological and Archaeological Sources*”,

Poster presented at 8th International Symposium “Pyrolysis 88”, Lund, June 13-17;

136. Vasile, C., Călugăru, E.M., Stoleriu, A., Șabliovschi, M., Mihai, E., (1980), *Comportarea termică a polimerilor*, Ed. Academiei R.S.R.;

137. Wampler, T.P., Levy, E.J., (1987), “*Reproducibility in pyrolysis. Recent developments*” in *Journal of Analytical and Applied Pyrolysis*, 12 75-82;

138. Wampler, T.P., Levy, E.J., (1986), “*Pyrolysis GC in the analysis of inks and papers*”, in *Mag. Liquid Gas Chromatogr.*, 4 1112-1115;

139. Wampler, T.P., Liebman, S.A., Levy, E.J., Barov, Z., (1985), “*Authentication of archaeological specimens by pyrolysis capillary gas chromatography*”, in R. B. Huntoon (Editor), *Chromatography as a Quality Control Tool*, Marcel Dekker, New York;

140. White, R., (1984), “*The characterization of proteinaceous binders in art objects*”, in *National Gallery Technical Bulletin*, 8 5-14;

141. de Witte, E., Terfve, A., (1982), “*The use of PY-GC-MS technique for the analysis of sintetic resins*”, in *Science and Technology in the service of Conservation - IIC Washington Congress*, 3-9 Sept. 1982, 16-18;

142. Wright, M.M., Wheals, B.B., (1987), “*Pyrolysis-mass spectrometry of natural gums, resins and waxes and its use for detecting such materials in ancient Egyptian mummy cases (cartonnages)*”, *J.Anal.Appl.Pyrolysis*, 11, p. 195;

143. Zeller, R.C., (1977), “*Colour Measurement in the Iron Oxide Pigment Industry*”, în *Journal of Coatings Technology*, 49, nr. 634, p. 91;

144. □□□□□, *Metodî isledovania țelliulozî*, Ed.Zinatne, Riga, 1981;

145. * * *, *Les methodes scientifiques dans l’etude e la conservation des oeuvres d’art*, Ed. Laboratoires de Recherche des Musées de France, Ecole de Louvre, Paris, 1974;

146. * * *, *Probleme de patologie a cărții. Culegere de material documentar*, vol.1-32, Ed. Bibliotecii Centrale de Stat, București, 1964-1966.

Secțiunea a IV- a

ISTORIE ȘI CONTINUITATE

MOLEO DAVA SI ROLUL MOLDOVEI IN ISTORIA VALAHILOR

Viorel UNGUREANU, prof.univ.dr.ing.
Bacau

Abstract: From content of Sinaia plates results the existence of an ancient historical place named Moleo Dava that was the naissance place of deity Zamolsxis and stay at the origin name of country Moldova. Also Deceneu was great priest at Moleo Dava, after that, it is encountered at Genucla and Sarmigetusa. Deceneu is the father of the most important Sinaia plates. From plates of Sinaia may be stated out that the name of “valah” comes from the great wall of Danube River and the country Moldova played a great role in the history of Romanian and European civilization.

Numele ca și istoria antică a Moldovei sunt strans legate de religia geto- dacilor marcate de personalități cum au fost Zamolsxis și Deceneu dar și de alte nume mai puțin cunoscute cum au fost Zuraseo și generalul Diegio cel care a încheiat pacea cu romanii după moartea lui Decebal și și-a mutat capitala la Sargedava.

Informații clarificatoare referitoare la locurile sfinte ale geților și dacilor se găsesc în textul uneia dintre plăcuțele realizată cam pe la sfârșitul domniei lui Decebal de către marele preot Petoso și notată în cartea lui Romalo cu nr. 35, prezentată în figura 1. Textul original, al plăcii are continutul de mai jos:

De tyce mot oe Petoso kotepoleo dabo geto ceo do Azer fio hoy
ceo Aplo karo, lo dieo Zoeo soe on doyrezo po Poesto
Dabo geto. Trasoy so ypento de noeoy on kopono d(e)oy
Zabelo on karlo to Mon Gato geto, so ypteo – m.e'Dapigeo
- m.e.

Zoyraseo - kotopoleo 'Adaneoy.
+ Ti parb geoy ho Nipe ghis eo oygheno, pilon itoe Zoeoy. X aho oy nath.

Fig.1. Plăcuța 35 despre plimbarea Zeului Suprem prin țara geților

În traducere, se obține: *De învățat vorbele lui Petoso mare preot al*

cetății geților, aceea către a lui Azer fii, care pe acel Aplo (Apolo) l-au pedepsit. Divinul Zoeo a fost la plimbare (poate îndrăgostit) prin a Poesto Davo a geților. Insărcinarea !? s-a întâmplat din nou la templul divinului Zabelo la locuitorii din Mon Gato (adica Mont Gato) a geților, asa au spus (șoptit) – M.E.Dapigeo-M.E.Zoyraseo-marele preot ‘A. Daneoy. + In aceea parte a pământului unde Nipe își duce (curge) ale sale valuri, cu picioarele (sale) a mers Zoeoy. Zeii (“X” este ideogramă pentru zei) acolo s-au născut.

Petoso afirmă că Zeul (zeul suprem se numea Ro sau Ra) a fost pe pamânt de două ori: o dată în zona cetății Poesta Davo, adică pe valea Ialomiței, și, ca urmare, Munții Bucegi ar fi un loc sfânt legat de nașterea lui Apolo, iar a doua oară la templul lui Zabelo (zeul războiului) de la Mon Gato (sau Mont Gato care înseamnă Muntele Leopardului), adică în zona geografică a muntelui Ceahlău. În medalion sunt reprezentate cele trei personaje Dapigeo, Zuyraseo și marele preot A’ Daneoy, care au trait în timpul lui Burebista și au vorbit despre “plimbarea” Zeului prin țara geților. Dapigeo și Zuyraseo mai sunt menționați în tăblița 120 prezentată în figura 2, care relatează despre întrunirea de la Sarmisegetuza a capiteniilor și geților biruitori asupra romanilor conduși de Caius Antonius pe la anii 62-61 a.Chr.

În placa cu numărul 120, (figura 2), care conține o enumerare a posesiunilor lui Boerovisto cu numele generalilor sau reprezentanților săi

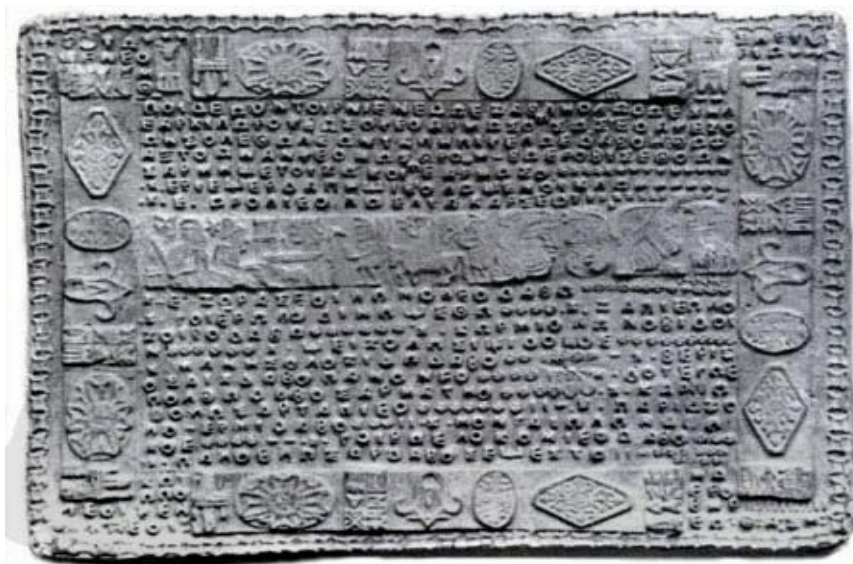

Fig. 2. Tablița 120. Enumerarea reprezentanților lui Boerobisto pe întinsul stăpânirii sale și a lui Zuyraseo la Moleo Dava.

pe întinsul stăpânirii sale, hiliarh la Moleo Dava este menționat Zuyraseo (sau Zuyraseo). Placa are următorul conținut obținut prin transliterare cu

caractere latine în care s-a păstrat litera Ω pentru a nu se pierde, eventual, unele informații prin echivalarea sa forțată cu litera O:

Poydeω on toyrne ne dōe zabeliio leω lōe hīilearhi lōro ceω so ceo armōso sō syeo acezo ωn sole tō leωn talipice lōe (d)avo getō faxto ωn anceo nōsetro + M- Bōerobyseto ωn Sarmigetoyzō ko ys armōsō ++++++

În traducere: ***Plecând și întorcându-se de la două războaie pe el ai săi generali ai lor oameni, cu oamenii armatei, cu sfânt jurământ pe locul palatului lor de la cetatea geților au făcut în frunte cu al nostru + M – Boerobyseto la Sarmigetuza cu a lor armate: +++++ (14000)***

Urmează lista celor făcuți generali (hiliarhi) sau mari generali și a ținutului sau cetății de care răspund. Semnele în cruce care urmează după numele generalului și cetatea sau ținutul care le revin, indică mărimea armatei de care dispun.

.H. Eriger Dapiigeo lō Genoyklō +++++ (6000)

Mare General Dapiigeo la Genucla, (Isaccea de astăzi).

.H.E. Orolyeo lō Elya Karseoy +++++ (7000)

Mare general Oroleo la Elia Carseoi – Hârșova de astăzi.

.H.E - Zoraseoy lō Moleo Dabō +++++ (12000)

Mare general Zoraseo la Moleo Dava - pe malul Moldovei.

Urmează enumerarea a altor 13 generali dar care nu dispun de o armată mai mare decât cea de la Moleo Dava. În încheiere, avem:

Rotōpaneo MT Comandantul trupelor de gardă. Sargeryō - Sargeryo (Imparația Cerurilor) Kotōpoleoy Ceneoy - Marele preot (De)Ceneu

Maero Bireō T-A-SM.- Marii barbați ai palatului de la Sarmigetuza

Primul mare general menționat este Dapiigeo la Genucla. După Sarmigetuza, Genucla era centrul politic cel mai important; probabil locul de origine al lui Burebista, motiv pentru care este menționat primul pe listă. Al doilea este menționat Orolyeo la Elya Karseoy; iar al treilea, cu o armată de 12000 de războinici, care este cea mai numeroasă, este menționat Zoraseo de la Molyo Dava. După cum se mai poate constata, această placă a fost realizată cel puțin cu știința lui Deceneu.

O indicație despre locul în care putea fi situată această cetate se poate obține și din placa cu nr. 21 (figura 3) a cărții lui Romalo, în care este prezentat palatul lui Boerivisto de la Sarmisegetuza care are în colțul din stânga-sus indicația: **Stratoy lo Molyo Dava - Calea (drumul) spre Moleo Dava**. Dacă se orientează placa cu partea superioară spre răsărit, atunci Moleo Dava ar fi situată spre Nord-Est față de Sarmigetuza, adică cam spre zona râului Moldova de astăzi.

În tăblița cu numărul 117, în colțurile de sus, sunt prezentate vederi ale

Fig. 3. Tăblița 21. Palatul lui Burebista de la Sarmisegetuza cu indicarea direcțiilor spre principalele cetăți și ținuturi ale stăpânirii sale.

Moleo Davei cu informații despre intrarea acesteia în stăpânirea țării geților și despre faptul că mare preot al acestei cetăți a fost Deceneu. Se poate vedea cum arăta cetatea Moleo Dava privită din două direcții opuse. Locuitorii cetății sunt numiți “rami”, deoarece zeul lor suprem era numit Ra. Este remarcabilă acuratețea cu care au fost realizate cele două vederi și se poate observa că a fost prevăzută cu două porți, de mărimi diferite, pe cei doi pereți opuși, astfel încât pentru a trece de la o poartă la alta, prin interiorul cetății, aceasta trebuia traversată pe diagonală. De asemenea, se poate remarca existența unui turn înalt în interiorul cetății. Pe unul din pereții laterali se poate observa o construcție care ar putea avea rolul de templu. Este remarcabilă, de asemenea, imaginea unui cal (probabil în relief) pe unul din pereți. În figura 4, sunt prezentate alăturat cele două vederi ale cetății. Imagini ale aceleiași cetăți sunt prezentate și în tăblița 42 însoțită de textul **Sar Mogato / Dav Skyt Get**, care provine din “**Sar Mont Gato Dav Skyt Get**” adică “**Tara de la muntele leopardului cetatea geților sciți**”. De aici rezultă că locuitorii cetății mai erau numiți și geți sciți. În alte tăblițe cetatea mai este menționată prin inițialele **S.M.G.D.S.G.**, sau **Sar Sihto Logo** și **Sar Sihto Zavio** adică “**tara celor șase cuvinte**”.

O explicație a motivului pentru care Muntele Sfânt s-a numit “**Mont Gato**” adică “**Muntele Leopardului**” o găsim în tablița 17, în care se arată că Zamolsxis a fost săgetat de către sciți, iar după sagetare, un leopard l-a dus

Fig.4. Vederi ale Moleo Davei din două direcții opuse.

la locuința sa. Cele mai importante informații despre Zamolsxis sunt date în tăblița 2. Conform conținutului acestei tăblițe [2], Zamolsxis au fost doi frați gemeni care au fost preoți și se ocupau, la templu, cu păstrarea obiectelor de cult. În cele din urmă, au fost săgetați de către sciți. Până la săgetare au fost în perelinaj în Egipt unde au urcat pe piramide. La întoarcere, primul născut a fost recunoscut ca fiind zeu. În Egipt, ca și în alte locuri preoții aveau obiceiul să țină pe lângă ei un leopard sau să poarte o balană de leopard. Este posibil ca un asemenea leopard să fi existat și prin preajma lui Zamolsxis, astfel încât, după săgetare, acesta să-l fi dus la locuința sa, după cum rezultă din tăblița 17. Din surse grecești se știe că Muntele Sfânt s-a numit Kogaion; ceea ce ar putea proveni din „*Ko Gaio Ion*” adică „*Cu al Gaei Ion*”, Gaia fiind o altă denumire a zeiței Gee. Până la săgetarea lui Zamolsxis, Muntele Sfânt ar fi putut să se numească „*Mont Ion oe Ge*”, după cum rezultă din tăblița 17, iar după săgetarea lui Zamolsxis a devenit „*Mont Gato*”, adică „*Muntele Leopardului*”. De asemenea, locuitorii din zona geografică a muntelui s-au numit și goți.

Faptul că Zamolsxis a fost în Egipt și a urcat pe piramide poate ajuta la stabilirea anilor în care au trăit frații Zamolsxis. Cele mai vechi piramide au fost construite pe la anul 2500 a.Chr. astfel, încât Zamolsxis nu puteau să fi trăit înainte de construcția acestor piramide. În tăblița 130, care se referă la războiul lui Decebal cu romanii în timpul lui Domițian de la anul 87 [3], se exprimă anul începând de la Zamolsxis ca fiind 2321 ceea ce ar însemna 2234 a.Chr. Stabilirea perioadei de timp legate de viața lui Zamolsxis este importantă pentru istoriografie deoarece permite înțelegerea unor evenimente. De exemplu, începuturile cetății Moleo Dava este legată de mama lui Zamolsxis, ceea ce înseamnă că la originea numelui Moldovei se află evenimente de acum cca 4250 de ani.

În placa prezentată în figura 5, sunt descrise unele evenimente care au avut loc după înlăturarea lui Burebista de la putere, în care se vorbește despre Zurasie și Moleo Dava. La partea superioară, din cetatea Moleo

Dava este prezentat un turn care pare amplasat pe un deal. În conținutul plăcii se menționează de două ori numele cetății Moleo Dava în contextul evenimentelor de după înlăturarea lui Burebista de la putere și ocuparea Genuclei de către romani. În aceste împrejurări, Dapigeu și-a pierdut viața. A urmat, apoi, alierea lui Zuraseo cu Rosieno hiliarhul sciților și recucerirea Genuclei.

Textul despărțit în cuvinte are următorul conținut: **Zuraseo, on tyn pyeno poe Rosyeno homy co hiv skito longue Moliio Davo. On sonto esbeo Mongo Eaciino on ceta soe degino davo skito facindo kiibezo eom kone de boicero so ipengo poe rvmiono yceo porce na patrido davo. Rosyano rvpondeo kue du Zurasyo so sorcevesoe. Bretero Ystryo on Trakio soe vndyno pasoe, pue rvmyono, nidoie parciyo, pohon doe skyto boyeso. Giinoe pasoe lo eliaiv toa so edo acino on Molyo Davo hro noso due lo Zamolxiy. Kotopolo Adaneyse.**

Fig.5. Zuraseo s-a dus la Rosyeno, conducătorul sciților, pentru ajutor în alungare romanilor de la Genucla.

Pentru textul astfel separat în cuvinte s-a obținut următoarea traducere: **Zuraseo, el însuși, a plecat către Rosyeno ca să vină cu ai săi sciți în lung (până) la Moliio Davo. Ei l-au luat și pe Mongo Eacino în ceata a lor săi însoțitori la cetatea sciților ca să facă eschibiții (demonstrații) cu al său cal ca boicerii (războinicii cerului) să-i împingă**

(să-i alunge) pe acei romani care au pus tabăra în părinteasca cetate. Rosyano i-a răspuns lui Zuraseo cu entuziasm (bunăvoință). Frații Istrul în Tracia ale sale valuri au trecut, apoi, romanii, golind (părăsind) tabăra, pace au dat războinicilor sciți. Tovarășii au trecut să-și vindece (aline) rănila tuturor acelor mergând împreună la Molyo Davo hrană (jertfe) ducând lui Zamolxiy. Mare preot Adaneyse.

Textul este însoțit în partea stângă de imaginea armatei scite cu explicația “**armozo skito**” (*armata scită*), cei doi comandanți, Zurasie și Rosyano sunt prezentați față în față cu explicația “**Zuraseo lo X Rosiano skito**” (*Zuraseo la hiliarhul Rosiano al sciților*), în partea din dreapta este prezentată armata geților, iar călărețul singuratic din mijlocul plăcii este, îndemânaticul Mongo Eacino care l-a impresionat pe Rosyano ca să accepte să vină în ajutorul lui Zuraseo. Din păcate nu este dat numele catății sciților unde domnea Rosyano, aceasta ar putea fi Polta Dava. Evenimentele au putut avea loc după înlăturarea lui Boerovisto de la putere când romanii și aliații lor din Tracia l-au obligat pe Zuraseo și pe marele preot Dapigeu să părăsească Genucla și să treacă Dunărea în nord; a urmat alierea cu Rosyano și alungarea temporară a romanilor. Această menționare a Moleo Davei este ultima, în ordine cronologică, din conținutul tăblițelor de la Sinaia, ea nu mai apare în textele din timpul lui Decebal iar pe harta întocmită de geograful Ptolemeu în sec. I-II e.n. îi corespunde o cetate cu numele Uti Davo care are o semnificație asemanătoare cu Moleo Dava. După cum apare menționat la sfârșitul textului, tableta a fost realizată, probabil, de marele preot Adaneyse.

Alte amănunte privind desfășurarea ostilităților de la Genucla sunt date în placa cu nr. 3 a cărții lui Romalo prezentată în figura 6. Textul original are următorul conținut: **Ωp saro nih ihω, mama ho noyih zim zo ham aren lo ineia hω zomōn shito ωi hramio davi, mia zol gheto aio Istrieo ah pikeo. Istrieo ωeno ih tamaro biso simpω ih neω nih haie. A so rato, ano, ih zeno deo ωpoi hamestai moihso nōzom die Kapisen Talimaho zo ih, a lo mōn siro dim pōiho, daveah zidoi nih ateo as sō nigω fō on.**

Doh a zieiko kroim, defiho ωn ie z(ei)emω nm Zōr(a)zieo is oiso mloih amon, niheo iseo. Gōnipa to, faho lō neo ko mogeo fo iz x Apeo Zanoē ah, die teira ho gheto safeoeh kō shitoi. Textul separat în cuvinte, poate fi tradus astfel:

Din țara lor plecând, mama cu ai noștri pe jos, cu toții, împreună cu răniții sciți de la apărarea cetății, mii de geți, în apele Istrului de pe mal (au) picat (căzut). Ale Istrului valuri pe ei i-au cufundat (tras) în adânc înecându-i lângă a lor casă. La rândul lor, după un an, ai lor fii care înapoi au venit cu putere ducând pe Kapisen Talimaho cu ei, pe a lunii lumină (a unei) dimineți liniștite, ale cetății ziduri pe ei îi așteptau

Fig. 6. Tablita 3. Asediul Genuclei de către Zuraseo ajutat de catre sciți.

ca și cum nimeni nu a fost plecat. Apoi, la asediul zidurilor, apărătorii de la locul lor auzind numele Zur(a)zieo din pieptul tinerelor inimi, nimeni nu a ieșit (la apărarea zidurilor). Gonindu-i le-au făcut lor, cu puternice forțe de la a zeilor apă frumoasă (apeO ZANOe) maluri aceleași necazuri pe care geții le-au suferit cu sciții În cartușul din partea de jos, în stânga, avem: *Por senoi har soti hilo zimo ghetu. Adunarea celor o sută de mari bătrâni ai pământului getic.*

În jurul portretului: **To mato Zor(a)sieo. Marelui Zuraseo.**

În dreapta: **Dō on po hasim kors. Către el cu fierbinți inimi.**

După cum se poate constata, informațiile din această placă le completează pe cele din placa anterioară fiecare fiind imprimată de autori diferiți, prima putând fi atribuită marelui preot Adanayse iar cealaltă celor o sută de mari bătrâni înțelepți de la Genucla. Cele două plăci sunt imprimate cu caractere diferite fapt care confirmă realizarea lor de către autori diferiți. În conținutul plăcii mai apare o informație importantă care se referă la faptul că cei care au eliberat Genucla erau, în cea mai mare parte, luptătorii lui Zuraseo de pe malurile Ozanei (APEO ZANOE), fapt care dă o indicație clară despre locul în care s-a putut afla cetatea Moleo-Dava.

Alte informații importante despre cetatea geților sciți se găsesc în placa cu nr. 25 a cărții lui Romalo, prezentată în figura 7. În partea de sus a tăbliței avem: **Sabelo yao geo tayeo oy Ramo dacioe Sar Mon Gato-D-S-Ge.** În traducere, textul are următorul înțeles: *Sabelo (zeul) pe*

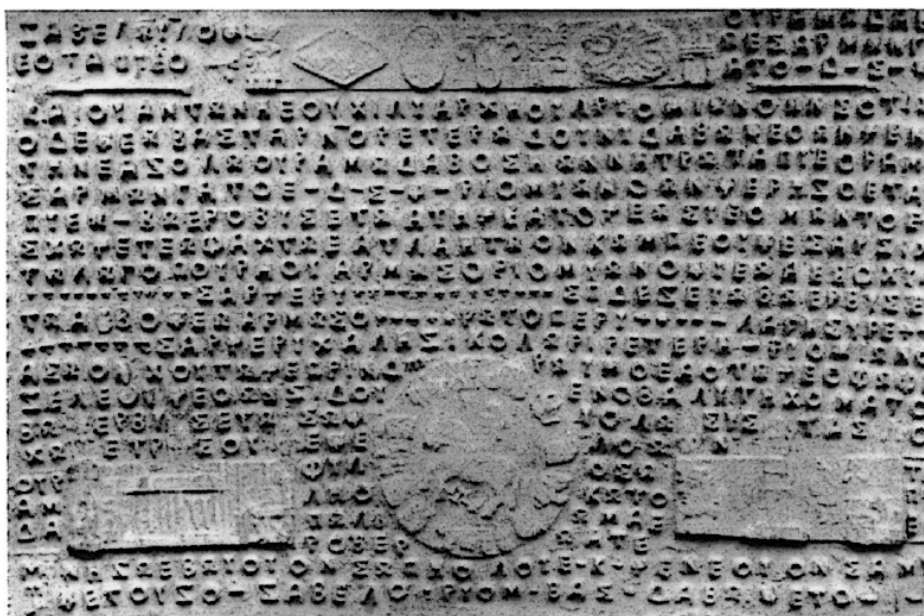

Fig. 7. Tăblița 25. Boerobisto după ce citește despre faptele atlantiilor, îl învinge pe Caius Antoniu la Cetatea Geților Sciți.

oameni i-a taiat în a lui Ra al Daciei Sar Mon Gato - Cetatea Getilor Sciți.

În corpul principal al tăbliței, avem:

Kaioy Antōniieoy xiliarhiioy riomiōno on sotiso de geō bastarno retero Doyny Davo geō ōn centinea zolō oy Ramo Davo siōn niitrow taō eyo ram Sarmongatōe-d-s-ge-. Riomyōno ōncerii zoe tapyeō-Bōerobysetō a tiicieato ceō sye o montoes hō cetēō faht ōe atlantō on Kompeoy Ge sar sihto lōgo, poy riioy armōso riomyōno gieō a ebōhia.

+++++++ sar cery, ++++++++ sō dez eyō Bōerobysetō lebo geō armōso,

++++ ciōt opery, ++++ larii syre, ++++++++ sar cery halii ziko. Lō rire terii- ryomiōno a sō on hoy tōce prinderōymoe ao tōceo feze leoy geō ōn Sidoye nobaly Tiho mato. Bōerobysetō sō geciyō lōsy staso hoe trasoye ge lo ōn fylo soliio. kotopolio maero bero a temnii zoe bōyoy on sō pio lo ye-k-ceneoy. On Sarmygetoyzo-Zabelo-ryom-bas. dabō geto.

În traducere se poate obține următorul text:

Caius Antonius, generalul romanilor, însoțit de oameni bastarni au ajuns la a Doinei Cetate a pământenilor la cinci zile de a lui Ra cetatie asezată la interiorul întretăierii a apelor brațe ale Sar Mon Gato Cetate a Getilor Sciți. Romanii au continuat rătăcirea lor – Boerobyseto a învățat cele sfinte în munți citind (despre) faptele atlantiilor la templul

Geei țara celor șase cuvinte, apoi, rândurile armatei romanilor le-a zdrobit. ++++++ (trimiși) în împărăția cerurilor, ++++++ au fost în fața ochilor lui Boerbyseto în stanga a pământenilor armate +++++ ciungi făcuți (ciungiți), +++++ sugrumați (laringe strâns), ++++++ (trimiși) în împărăția cerurilor prin taierea gâtului; în al treilea rând- romanii (care) din a lor însăși voință s-au lăsat prinși, toți au fost făcuți oameni legați pe a Sido-ei nobil Tico stăpânire. Boerbyseto cu ale geților pierderi a dat ordin hotărât să fie trimiși la Geeea în pământul natal. Marele preot al marilor pivnițe i-a îndemnat pe luptătorii vii să bea la însuși – K (marele preot) – (De)Ceneu. La Sarmigetusa, Zabelo (este) din nou împăratul cetății geților.

Placa conține câteva informații interesante: mai întâi, că cetatea geților sciți (Moleo Dava) era situată la cinci zile de mers față de Cetatea Doinei (sau a Cântecului, probabil identică cu Poesta Dava); apoi, cetatea geților sciți era situată la interiorul întretăierii brațelor de apă din țara Mon Gato. O informație interesantă se referă la faptul că Burebista a citit despre faptele atlantiților, în munți, la templul Geei în țara celor șase cuvinte. Țara celor șase cuvinte corespunde cu Sar Mon Gato Dav Skit Get, dar unde era templul Geei din munți?

În partea din dreapta-jos este prezentat același turn ca și în partea superioară a plăcii din figura 5 și reprezintă cetatea Moleo Dava. O imagine mărită a turnului de la Moleo Dava este prezentată în figura 8 de mai jos, unde se poate observa în colțul din dreapta-jos imaginea posibilă a unui leopard, apoi imaginea unei femei stând pe scaun, un războinic cu scut și sabie, iar în partea stângă imaginea unei fețe bărbătești vazută din profil. Turnul pare să fie amplasat pe vârful unui deal având o construcție asemănătoare turnului Chindiei de lângă Târgoviște având o formă cilindrică cu o parte rectangulară la nivelul solului.

Tinând seama de precizările facute în legătură cu tăblițele din figurile 4, 5 și 6, se poate deduce că Moleo Dava sau Cetatea Geților Sciți era

Fig. 8. Imagine mărită a turnului de la Moleo Dava.

situată în zona cuprinsă între Tg. Neamț, Oglinzi, Răucești, Dumbrava și râul Ozana care se varsă în apa Moldovei.

În tăblița 3 (fig. 6) există expresia: “**mia zol ghetto aio Istrieo ah pikeo**” care se traduce prin “**mii de geți, în apele Istrului de pe mal (au) picat**”; de asemenea, “**faho lō neo ko mogeo fo iz x Apeo Zanoē ah, die teira ho ghetto safeoeh kō shitoi**” care se traduce prin “**le-a facut lor cu puternice forțe de la ale Zeilor Apă Frumoasă (apeO ZANOē) maluri aceleași necazuri pe care geții le-au suferit cu sciții**”. În aceste expresii există cuvântul “**ah**” care înseamnă “**mal**” și se regăsește în cuvântul “**valah**” prin care sunt desemnați locuitorii de la malul Dunării. Cuvântul “**valah**” provine din “**bal ah hio**” care se traduce prin “**de la marele mal aceia**” adică “**cei de la marele mal**”. Prin “**bal**” se înțelege “**cel mare**”, de exemplu, “**Daceo Balo**” se traduce prin “**al Daciei cel Mare**”. Denumirea de “**valah**” dată locuitorilor de la Dunare și afluenților săi este menționată pentru prima dată prin 976 în scrierile cronicarului grec Ioan Skilițes, însă, această denumire este de origine antică, așa cum se poate deduce din tăblițele de la Sinaia. Nume precum valah, vlah, voloh sau vloh erau date de către alte popoare din Europa Centrală și Răsăriteană vechilor locuitori de la Dunare și afluenților săi.

O caracteristică importantă a modului de viață al locuitorilor de pe valea Dunării, era navigația pe apele curgătoare ale fluviului și afluenților săi; de exemplu, geții de la Genucla (Isaccea de astăzi) puteau ajunge la Sarmisegetuza (în apropierea localității Cugir) pe calea apei. O imagine a ambarcațiunilor geților este prezentată în figura 9, din care se remarcă asemănarea acestora cu ambarcațiunile folosite de vikingi.

Fig. 9. Imagine marită a ambarcațiunilor folosite de geți în timpul lui Burebista.

Modul de viață al locuitorilor de la Dunare, legat de pescuit și navigație, era foarte diferit de cea a geților din zonele de deal, munte și

câmpie. Se pune întrebarea: ce au putut ei să facă, atunci când romanii au ajuns la Dunăre și nu mai era posibilă o viață normală în această zonă? Un răspuns posibil este că au ajuns, prin râurile din Moldova, în zona Mării Baltice, unde, împreună cu localnicii de acolo au devenit cunoscuți sub numele de wikingi.

Un alt aspect important este legat de mutarea capitalei geto-dacilor de la Sarmisegetuza la Sargedava după moartea lui Decebal și încheierea păcii cu romanii, pe mijlocul Tisei, de către generalul Diegio. Noua capitală a fost situată, foarte probabil, în zona localităților Ruginoasa sau Tg. Frumos. Prin "**Sar Ge Dava**" se înțelege "**A Tării Geea Cetate**", iar denumirile localităților Ruginoasa sau Tg. Frumoasei au o semnificație asemănătoare Sargedavei. După retragerea geto-dacilor din Ardeal și de la Dunare în Moldova, aceștia au preluat numele de la localnicii care s-au numit și goți datorită apropierei de "**Mont Gato**" adică "**Muntele Leopardului**", vechea denumire a muntelui Ceahlău. După retragerea romanilor din Ardeal, goții din Moldova au recucerit vechiul teritoriu al Daciei care a fost cunoscut, apoi, cu numele de Goția. Aceste evenimente arată importanța rolului istoric jucat de teritoriul Moldovei în istoria românilor dar și a Europei. Numele Europei ar putea provenii din "**Eu Ro Paso**", care se poate traduce prin "**La a lui Ro Trecere**" adică trecerea spre locul unde zeul suprem era Ro sau Ra [2,7].

Concluzii: Din conținutul tablitelor de la Sinaia rezultă existența unei vechi așezări istorice numită Moleo Dava care a fost locul de naștere al lui Zamolxis, care a trăit acum cca. 4250 de ani, și, care, stă la baza denumirii Moldovei. De asemenea, Deceneu, care poate fi considerat autorul cel mai important al tăblițelor de la Sinaia, a fost mare preot la Moleo Dava, după care, este menționat la Genucla și, apoi, la Sarmisegetuza. O personalitate importantă de la Moleo Dava a fost și Zuraseo care a dus lupte cu romanii după moartea lui Burebista. Locuitorii din zona Moldovei erau numiți geți, geți sciți, rami, daci și goți. De asemenea, din tablitele de la Sinaia se poate deduce faptul că numele valahilor are o proveniență antică și se referă la locuitorii de la malul înalt al Dunării, care poate fi considerată "*leagănul civilizației europene*". Tara Moldovei a jucat un rol de mare importanță în istoria celor care în prezent se numesc români, dar se mai folosesc și alte denumiri ca: valahi, ardeleni, moldoveni, munteni, olteni, dobrogeni, bănațeni, moroșeni, bucovineni, etc.

Bibliografie:

1. Romalo, Dan, *Cronică getă apocrifă pe plăci de plumb?*, Reditura Alcor Edimpex, București, 2005.

2. Ungureanu, Viorel, *Ro-zeul suprem al traco-geto-dacilor*, Dacoromania, nr. 66, Alba Iulia, 2013.
3. Ungureanu, Viorel, *Decebal și războaiele sale cu romanii conform tăblițelor de la Sinaia*, Dacoromania, nr.79, Alba Iulia, 2016.
4. Ungureanu, Viorel, *Scrierea danubiană și tăblițele de la Sinaia*, Dacoromania, nr.73, Alba Iulia, 2015.
5. Ungureanu, Viorel, *Moștenirea geto-dacă a limbii române*, Al-VII-lea Simpozion Internațional CUCUTENI-5000., Chișinău, 2012.
6. Ungureanu, Viorel, *Relatări despre geții de pe malurile Istrului în tăblițele de la Sinaia*, Dacoromania, nr. 83, Alba Iulia, 2017.
7. Ungureanu, Viorel, *Religia geto dacilor și a altor popoare din zona carpato- danubiană și balcanică conform tăblițelor de la Sinaia*, Dacoromania, nr. 82, Alba Iulia, 2017.
8. Ungureanu, Viorel, *Goții și razboinicii geți*, Dacoromania, nr. 85, Alba Iulia, 2017.
9. www.dacoromania-alba.ro; www.dacia.org; www.dacii.ro.

ARHEOLOGIE LINGVISTICĂ

(Partea a VI-a)

Vechimea populațiilor. Arborele genealogic

Andrei Diaconu,
com. Costești, Republica Moldova

Abstract: *Analysing dictionaries of different languages we come to the understanding that, in reality, we have definite proofs which indicate to the origin of the populations and their successions in the course of history. And here we have an attempt to draw an approximate genealogic tree of the populations, at least, of Europe, and may be not only Europe.*

În limba grecească litera „H, h” se numește și se citește de obicei redând sunetul [i]. După forma majusculei, această literă nu este un simplu „i”, dar reprezintă un diftong care capătă conotațiile de „ii”, „iî”, „ie” ș.a. Pentru redarea în scris, cu caractere latine, a vorbirii ebraice și pentru a cuprinde întreaga gamă a nuanțelor de sens, numele Adam a fost transcris Adamah = (=ad + d'ama + îi)(= αντ + (ντ)άμα + η)(= ad(us) + de ama + îi) = (= adus + de îngrămădire/de imensitate + îi).

La fel și numele fondatorului populației ebraice Avraam = Abraám = Abraham = (ab+Raama+η(=îi))>(≥ab+Rāmāni), adică era urmaș al ramanilor, care primii au început enumerarea anilor după ciclurile lui Ra, cunoscută sub denumirea de „anii de la facerea lumii”. Azi suntem în anul 7525(=2017).

În contextul de mai sus figurează sintagma „ama”, care în expresia „amândoi”(=ama+în+doi)= are sensul de „grămadă în doi” (=îngrămădire în doi). Aproximativ același sens îl are și în alte limbi:

Franceză amas (ama+s)=(ama=îs)=grămadă;

Sanskrită samā (=s+ama)=(îs+ama)=împreună.

În limba română, ambele variante au același sens.

Abraham a fost primul care a fost supus consacrării în ebraism prin procedura de circumcizie. Aceasta (ne arată istoria) s-a întâmplat prin sec. XV î.Hr., adică după 4000 de ani „de la facerea lumii” (numărătoarea anilor după ciclurile lui Ra).

Acei, care nu erau consacrați în ebraism, în limba engleză sunt numiți ca uncircumcised (ne circumcizati)=not Jewish=Gentile (=din obștea gentilică/primitivă)= arian. Arian provine de la adunarian>adunARIAN>(≥(a)Dun)arian)(=δούναι+arian), unde „δούναι”= debit (=adunare), și sintagma nou-formată „arian”, reiese că face parte din substratul aceleiași limbi pe care o vorbeau Pelagii (=pe+la+aci+ii) = Pelascii (=pe+la+s+aci+ii) = Pelasgii, și erau trăitori pe aceleași teritorii, de pe unde-și aduna Dunărea apele, răspândindu-se chiar și mai departe, unde dominau așa-numiții - scitii (=s+aci+iții)

(=s+aci+ii+ii);

- Indi (=’i+în+di)(=îi+di+în)≥indigeni≥indii;
- Dacii (=d+aci+ii);
- Geții (=aci+e+iții)(=aci+et+icii);
- Tracii (=dintr’aci+ii)≥truscii≥etruscii;
- Dravidienii (=d’Ra+vidienii) și altele.

După seminția lui Abraam și apoi neamul lui Israel (=îs+Ra+el), ebraicii = Εβραῖος (=εβ+Ra+îi+oș)=bine luminații (=deșteptii) au început să aibă probleme cu ignoranții = ivriții (=i+εβ+Ra+icii)=(=nu+εβ+Ra+icii) (=ύβρη+itii), unde ύβρη = ocară, blasfemie, hulă. Aceștia din urmă (ivriții) rămân a fi ocărăți, care erau pătura de jos a populațiunii. Totodată, prin felul lor de amplasare și ocupațiune/îndeletnicire, se formează populațiunile Elenilor, Valahilor, Bulgarilor, Germanilor ș.a.

Faptul că sintagma „**Ra**” se conține în componența mai multor denumiri de toponime și populațiuni prinde de acestea, redă acestora, le înobilează pe acestea cu legitimitate în conformitate cu dictatura lui Ra (Soarelui), dând sintagmei „d’Ra”(≥„dri”≥„dru”≥„tru”≥„pru”) sens de realitate, de adevăr, de dreptate corespunzătoare legilor finanțării.

- **Dra**->dravidian(d’Ra+vidian);>Tracia(=tru+aci-i+a)
- **Tru**->Tru(s)cial States(=tru+îs+aci+îi+a+I States)>Etrusci;
- **Pru**=prudent>Prussia (=pru=tru+îs+sî+îi+a), Rumânia, Russia.

În conformitate cu legitățile lui Ra și Ama (=Raama), se ajunge la **drama(=d’Ra+Ama) evenimentelor**, adică la **adevărul evenimentelor =realitatea evenimentelor, la drama unui popor=realitatea unui popor**.

De la denumirea Dacia (=de+aci+îi+ia) ușor s-a ajuns la din tru aci-i ia = din Tracia, de la care derivațiile Tracian, Traco-Phrigian, ajungându-se la Francia (=εβ+Ra=în+aci+ia), Vrancea ((ε)β+Ra+în+aci+ia), Rumânia (=tru+μανία(?)>αΠορμανος =(=tru+μάννα+oș(?)). Toate aceste toponime și denumiri de populațiuni sunt ghidate de adevăr, de realitatea firii (=ființării), pe când denumiri ca Prussia și Russia, deși diferite, ajung să aibă același sens de (tru+îs+sî(=se)+îi+a), adică numai mimează adevărul prin viclenie: spun una, fac alta, sunt șireți, se ocupă de șiretlicuri.

Arborele genealogic care se conturează după vorbire și populațiuni arată aproximativ în felul următor:

1. Neamul lui Adam

(=uncircumcised=not Jewish= 2. Neamul Arienilor; Pelasgilor
=Gentile=din obștea primitivă)

a.7525 (=2017)

3. Rămânii

≈ a. 1500 î.Hr.

4. Seminția lui Avraam

≈ a. 1000 î.Hr.

5. Neamul lui Israel

6. Ebraicii 8. Ivritii 10. Elenii (=elanii)=Elada (=γελᾶδα), Valahii, Bulgarii

7. Arabii = Arapii 9. Germanii 11. Slavii

12. Slavii de Apus și Nord 13. Slavii de Sud și Est

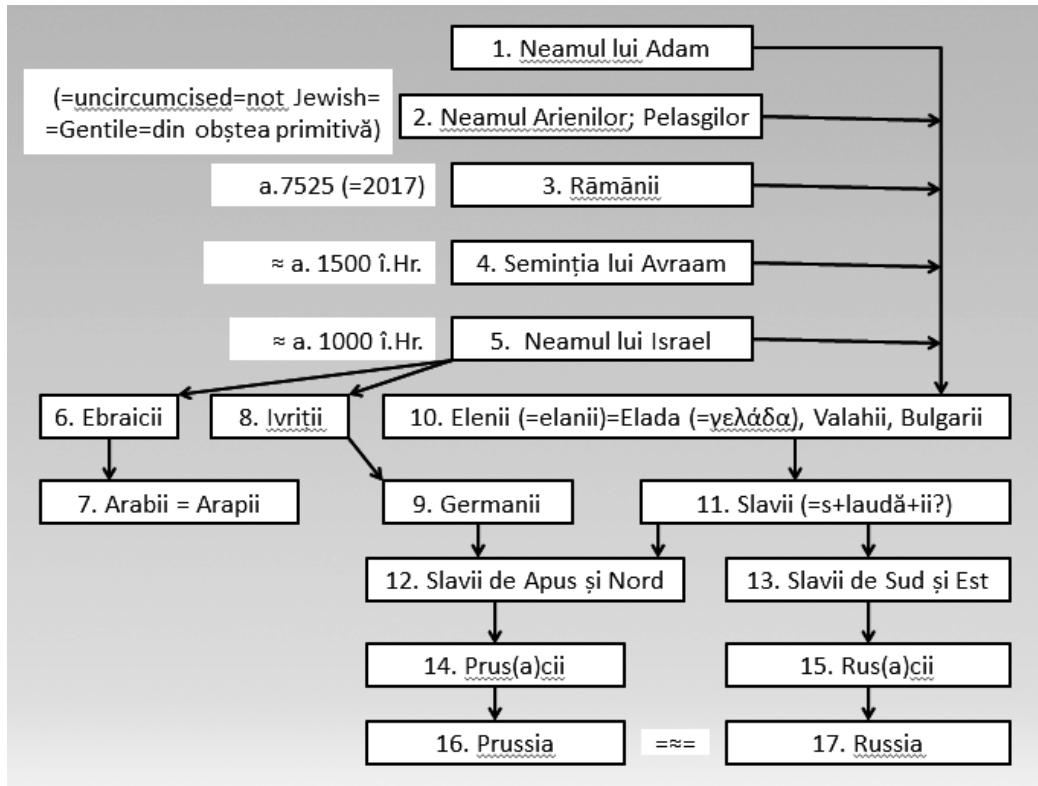
14. Prus(a)cii

15. Rus(a)cii

16. Prussia

≈≈

17. Russia

1. Neamul lui **Adam** (=ad+ d'ama)(ad(us)+ d'ama);
2. Neamul **Arienilor** (=adunarienilor)=(adun=ARIENILOR)=(=a Dun)ărienilor). Tot aici și neamul Pelascilor =(pe+la+s+aci=ilor)= Pelasgilor, celor necircumcizați=gentilicilor (=din obștea gentilică/primitivă);
3. Neamul **Ramanilor** (=Ra+ama+an+ilor)= neamul acelor populațiuni care, cu 7525 (=2017) de ani în urmă au început numărătoarea anilor după ciclurile lui Ra (=după ciclurile Soarelui);
4. Seminția lui **Avraam** = Abraham = Abraam = ab+(Ra+ama) (=dela+(Raama+an)+ii), și care primul a fost consacrat în Ebraism (=ev+Ra+ism) prin procedura de circumizie, pe la anii 1500 î.Hr.;

5. Neamul lui **Israel** ($=\text{es}(\text{te})+\text{Ra}+\text{el}$), al cărui nume adevărat este Iacov ($\leq \text{Jehovah}=\text{Yahweh}(\leq \text{YHVH})$);
6. Partea cultă, iluminată a neamului lui Israel a început să se evidențieze, fiind numiți **ebraici** ($=\text{ev}+\text{Ra}=\text{ic}+\text{îi}$), care se conduceau fiind ghidați de bunul, luminosul, căldurosul Ra;
7. Partea ebraicilor, cărora Ra le făcea probleme prin prezența dogoritoare și arșiță, a ales să fie ante-Ra ($=\text{a}+\text{Ra}$) și s-au numit **arabi** = arapi, luându-și ca simbol Luna (semiluna);
8. Cei ignorați, din neamul lui Israel au fost numiți **ivriți** ($=\text{i}+\text{ev}+\text{Ra}+\text{iti}$)=ignoranții=amărății=ocărății (pentru ignoranță);
9. Din neamul ivriților se consolidează neamul **germanilor** (=oamenii țapeni = oamenii fermi = oamenii gerului = oameni severi $\geq$ oamenii nordului);
10. Pe de altă parte, parcă direct de la arieni, pelasgi, ramani, din seminția lui Avraam și neamul lui Israel se conturează după forma îndeletnicirilor lor populațiunea **Eladei** ($\leq (\leq \gamma\epsilon\lambda\acute{\alpha}\delta\alpha (= \text{vacă}) \geq \text{cei care primii au îmblânzit vaca})$), populațiunea **valahilor** = vlahilor ($=\text{βουλή}+\text{ahilor}$) ($=\text{волы}+\text{ahilor}$), populațiunea **bulgarilor** = a celor care cu boul cară, folosindu-l la transportarea poverilor;
11. Pe la sfârșitul mileniului I al erei noastre apar pe arenă **Slavii** ($=\text{s}+\text{l}'\alpha\phi\tau\text{i}+\text{ii}$) ($\geq \text{s}+\text{i}+\text{l}'\alpha\upsilon\delta\acute{\alpha}+\text{ii}$) = ($\geq \text{s}=\text{l}\alpha\upsilon\delta\acute{\alpha}+\text{ii}$) și care prin confluență cu germanii formează slavii de apus și de Nord, mai departe formând Prus(a)cii, iar slavii de sud și est formează Rus(a)cii ($=\text{(t)ru}+\text{s}+\text{aci}+\text{ii}$). Din limba greacă $\alpha\phi\tau\acute{\iota}$ = ureche, auz;
12. **Slavii de Apus și Nord**, care prin confluență cu germanii formează Prus(a)cii ($=\text{(tru)}+\text{s}+\text{aci}+\text{ii}$);
13. **Slavii de Sud și Est** formează Rus(a)cii ($=\text{(t)ru}+\text{s}+\text{aci}+\text{ii}$), din denumirea cărora apare Russia;
14. **Prus(a)cii**, prin anumite apucături ascunse, dau naștere populațiunii Prussia ($=\text{(t)ru}+\text{s}+\text{s}^{\text{î}}+\text{ii}+\text{a}$), din care iese în evidență prezența calității de vicleșug, de șiretlic;
15. Aceleași calități ascunse le evidențiază și denumirea de **Russia** ($=\text{(t)ru}+\text{s}+\text{s}^{\text{î}}+\text{ii}+\text{a}$), din care izvorăște și noțiunea de „trusost”(τρυσость), de unde vedem că se tem de adevăr și manipulează cu șiretlicuri, cu vicleșuguri și se pare că au rădăcină comună cu franțuzescul rusé [ryze] = viclean, priceput, dibaci.

Pentru comparație: - termenul **Rumânia** apare ca $((\text{(t)ru}+\text{mania}) (\geq \text{(t)ru}+\text{mânia}) \geq \text{Ποιμάνος} (= \text{(t)ru} + \text{μάννα} + \text{ος}) (= \text{adevărată} + \text{mamă} + \text{totală's}) \geq \text{ortodox} = (\text{=ort} + \text{o} + \text{d'oc} + \text{s}) = (\text{drept} = \text{corect} + \text{total} + \text{de viziune} + \text{îs}) \geq \text{țaran} = (\text{rus.}) \text{крестианин} (= \text{care} + \text{știe} + \text{an} + \text{îi} + \text{în}) \geq \text{creștin}$.

N.B. Cele evidențiate mai sus parcă ne arată când, cum, și cam ce limbă stă la baza arborelui genealogic lapidar expus mai sus.

Bibliografie:

1. Dicționar explicativ ilustrat al limbii române, DEXI, marcă înregistrată la OMPI, Geneva, ARC și GUNIVAS, 2007.
2. Corlăteanu N.G., Russev E.M. Dicționar Rus-Român, Editura Enciclopedia Sovietică, Moscova, 1967.
3. Levițchi L., Bantaș A. Dicționar Englez-Român. Editura Științifică, București, 1971.
4. Dal' Vl. Tolkovyj slovar' zhivogo velikorusskogo yazyka. Moskva, Russkij yazyk, 1978.
5. Collins English Dictionary, Harper Collins Publishers, 2006.
6. Kostan O. Dicționar Român-Grec, Grec-Român. Editura Steaua Nordului, Constanța, 2003.
7. Bernshtejn S.B., Lukanov T.S., Tineva E.P. Bolgarsko-russkij slovar'. OGIZ, Gosudarstvennoe izdatel'stvo inostrannyh i natsional'nyh slovarej, Moskva, 1947.
8. Sovetskij entziklopedicheski slovar'. Izdatel'stvo M.: Sovetskaja entziklopediya, 1983.
9. Slovník anglo-ukrajinskij, ukrajinsko-anglijskij. Har'kiv, Folio, 2008.
10. Cebotari P., Dron I., Bankova I. Dicționar găgăuz-rus-român. Chișinău: Pontos, 2002.
11. <http://soltdm.com/sources/inscr/ez> (inscripția de la Ezerovo).
12. Budișan V., Esztergár C.. Dicționar Francez-Român/Român-Francez, Știința 2008, Chișinău.

DIN ISTORIA FARURILOR

*Vasile DOBREF, prof.dr.ing., Cantemir LORIN, prof.dr.ing. D.H.C,
Petrică POPOV, Ș.I. dr.fiz., Vlad MOCANU, junior ship electrician officer
Academia Navală „Mircea cel Bătrân” Constanța
Universitatea Tehnică „Gh. Asachi” Iași*

Abstract: The writing, succinctly presents an evolution of the making of the navigation headlights, from the oldest times until the present. There are described the construction of the headlights, the utilised materials and some technical characteristics. The presentation reveals, in a cursive form, the implementation of the headlights in close connection with the development of the ships and navigation at sea. The biggest achievement on the Romanian coast was carried out at the end of the 2010, when all the headlights were upgraded by changing the heads apart.

Dacă pentru mediul terestru, deplasarea, transportul se realizează pe drumuri, însoțite de diverse repere, în transportul naval problemele de orientare sunt mult mai complicate. În măsura posibilului se folosesc diverse repere naturale, sau artificiale realizate de om.

Cele mai vechi consemnări ale acestora provin din antichitate. Astfel la încheierea Războiului Troian, oasele lui Ahile, Menoetius și Antilo Cus, oase îngropate la Troia sub o movilă pe un promontoriu. Potrivit lui Homer, această soluție permitea ca aceste repere să poată fi văzute din larg de marinari. Tot Homer indică ca repere temporare aprinderea unor focuri, dar mai mult, în portul Insulei Pelos erau plasate statui mari. Toate acestea au constituit premisele realizării farului, în fond o sursă de lumină dispusă pe o înălțime.

Primul far ca reper pe uscat, având prevăzută lumină, a fost construit în sec. III î.Hr., când pe insula Pharos, aflată pe un braț vestic al Nilului, a fost construită una din cele șapte minuni ale antichității. Iar cuvântul Pharos a fost preluat în limba greacă, italiană, franceză și română. Chiar dacă în zilele noastre navele sunt saturate de aparatură sofisticată, siguranța echipajului, pasagerilor și a mărfurilor transportate necesită măsuri deosebite, care constau și în utilizarea în continuare a farurilor maritime, ce și-au dovedit utilitatea de-a lungul mileniilor.

Reperele costiere pentru asigurarea navigației din cele mai vechi timpuri, erau construcții simple de lemn, nu prea înalte, însă suficient de vizibile pe fundalul coastei. Unele dintre ele aveau în partea superioară lămpi cu ulei sau gaz, care să le facă vizibile și pe timpul nopții.

Odată cu dezvoltarea navigației s-a simțit nevoia ca aceste repere să fie vizibile de la distanțe mari astfel, în anul 283 î.Hr. s-a înălțat cea mai veche și impunătoare construcție de acest gen, care avea să devină una dintre cele șapte minuni ale lumii – Farul din Alexandria (fig. 1).

Denumirea de „far” a fost dată după numele insulei Pharos din Golful Alexandria, pe care a fost înălțat reperul de navigație. Farul a fost comandat de către regele Egiptului, Ptolemeu Soter, după moartea lui Alexandru cel Mare și realizat de către fiul său Ptolemeu Philadelphus. Cutremurul din anul 1303 a afectat parțial structura farului, iar trei secole mai târziu, cutremurul din anul 1323 l-a distrus definitiv. Datorită valorii și importanței sale pentru comerțul epocii, imaginea farului a fost bătută pe monedele romane. Farul a fost construit după concepția arhitectului Sostratus. Legenda spune că regele Ptolemais i-ar fi interzis lui Sostratus să-și pună numele pe construcție conform uzanțelor, dar arhitectul a scris totuși pe baza farului,

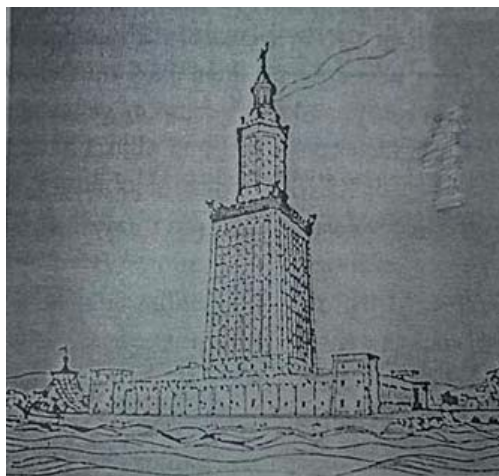

Fig. 1. Farul din Alexandria.

„Eu Sostratus fiul lui Dexiphanes din Chinidai, ofer această operă Zeilor Navigatori și oamenilor care călătoresc pe mări”. Farul era construit din trei module și avea o înălțime de 117 metri, impresionantă chiar și pentru o construcție a zilelor noastre. Scrierile lui Strabon și ale lui Pliniu cel Bătrân, descriu cu lux de amănunte frumusețea farului îmbrăcat în marmură albă. Primul avea forma unui paralelipiped cu baza de 30 de metri și înălțimea de 55 metri, în care se aflau 300 de încăperi, în care era cartiruită garnizoana care apăra și deservea farul. A doua secțiune era o prismă octogonală înclinată spre interior înaltă de 27,45 metri și lată de 18,3 metri, în care se afla o scară spiralată ce ducea spre modulul superior. Ultima parte avea forma unui cilindru, înalt de 7 metri, deasupra căruia se afla statuia lui Poseidon.

Ulterior, împăratul Claudius a construit în anul 50 d.Hr. un far în Ostia – portul care deservea Roma. Acesta a fost doar începutul. La sfârșitul Imperiului Roman de Apus, existau aproape 30 de faruri în jurul Mării Mediterane și a Mării Negre. Altele au fost descoperite pe coasta Atlanticului, la Coruna (Spania), la Boulogne (Franța) și la Dover (Anglia).

Navigația de-a lungul coastelor de vest a Mării Negre și pe Dunăre are o vechime mai mare de două mii de ani. Marea Neagră a fost întotdeauna o mare capricioasă, cu furtuni care se pornesc din senin, care a pus în dificultate de foarte multe ori navigatori cu o bogată experiență, a atras pe fundul ei și a sfărmat de stâncile coastei nenumărate corăbii și nave, atât la începuturile navigației cât și în zilele noastre.

De-a lungul coastelor de vest a Mării Negre, au fost ridicate de către geți, greci, romani, genovezi, turci și români construcții vizibile pe timp de zi și noapte, care marcau pericolele de navigație din apropierea coastei și avertizau navigatorii. Farurile denumite „de aterizare” indică direcția spre porturile maritime sau fluviale, spre deosebire de farurile care marchează intrarea în porturi sau canale, ce poartă denumirea de „faruri de intrare”.

Unul dintre vechile faruri maritime de aterizare, care se mai păstrează și în ziua de astăzi, este cel de pe faleza Cazinoului Constanța, cunoscut sub numele de „Farul Genovez” (fig. 2). A fost ridicat în jurul anului 1300

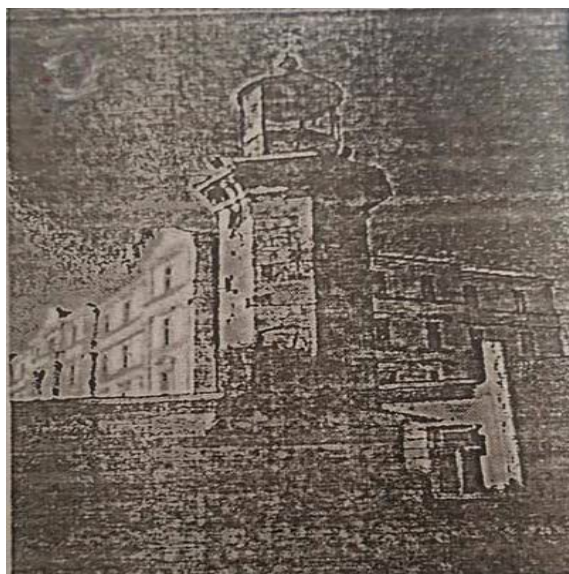

Fig. 2. Farul Genovez.

de către comercianții și corăbierii care utilizau portul Constanța în acele timpuri, pentru a ghida corăbiile spre micul port. Chiar dacă nu a fost construit de genovezi, denumirea de astăzi a farului este un omagiu adus negustorilor genovezi, care au pus bazele comerțului maritim și fluvial din Dobrogea, începând din secolul al XIII-lea. Construcția inițială a fost din lemn, farul fiind poziționat mai probabil pe promontoriul aflat la sud de Portul Tomis de astăzi, înălțimea farului a fost

apreciată la 8 metri. În decursul timpului construcția a suferit nenumărate avarii, din cauza furtunilor puternice, fiind reconstruit de mai multe ori și mutat în final pe poziția pe care se află astăzi.

Între anii 1858 – 1860, micul far de pe coasta constănțeană a fost refăcut din piatră, de către aceeași societate engleză de construcții care a executat calea ferată Constanța - Cernavodă și noul port al Constanței. Farul are înălțimea de la baza solului până la terasa oglinzii, de la nivelul mării este de 12 metri (aproximativ 17 kilometri).

Farul a funcționat până în anul 1913, ulterior a fost restaurat de mai multe ori, ultima restaurare fiind în anul 1948. Din anul 1955 a fost declarat Monument de Arhitectură, reprezentând un simbol al Constanței. Dar coasta tomitană n-a fost singura folosită pentru navigație.

Primul far din Sulina a fost construit în jurul anului 1745, de către Beshir Aga, una dintre personalitățile istoriei otomane din prima jumătate a

veacului al XVIII-lea, pe o fundație de tip otoman, pe terenul cuprins între brațele Dunării, Chilia și Sfântul Gheorghe. În preambulul actului de la acea vreme, citat de Tudose Tatu în lucrarea „*Cărți vechi, corăbii neguțători și diplomați, Dunărea de Jos 1745 – 1856*” se explică și motivul construirii farului: „*Brațul Sulina fiind o cale dificil de urmat, în întunericul nopților se scufundă și pier cele mai multe dintre corăbiile încărcate, ceea ce provoacă lipsuri în aprovizionarea unor orașe, în deosebi a reședinței marelui sultanat*”.

Din arhivele firmei franceze „*Collas et Michel*”, care se ocupa cu farurile administrate de statul otoman, la mijlocul secolului al XIX-lea, reiese că la Sulina existau trei faruri, din care unul pe Insula Șerpilor și două la Sulina.

Acestea au fost predate mai târziu în schimbul unei indemnizații, Comisiei Europene a Dunării. Comisia a adoptat un proiect semnat de Charles Hartley, pentru îmbunătățirea iluminării balizajului gurii de vărsare de la Sulina, iar pe data de 29 aprilie 1887 la Sulina, potrivit unui autor francez, au început să funcționeze patru faruri, din care doar despre trei există date. La capătul digului de nord al Canalului Sulina, Comisia Europeană a Dunării, construiește între anii 1869 – 1870 un far, care se mai poate vedea și astăzi pe partea stângă a canalului. În anul 1856 a început construcția Farului Sulina la inițiativa Comisiei Europene a Dunării. Construcția farului s-a realizat în două etape, fiind finalizat în anul 1870, când a intrat în proprietatea Comisiei Europene a Dunării. Acesta este situat la marginea de est a orașului, pe malul drept al canalului Sulina,

în punctul $\phi = 45^{\circ}09'03''\text{N}$; $\lambda = 29^{\circ}39'09''\text{E}$ (fig. 3). În anul 1911 a fost modernizat, iar în 1946 a fost electrificat și s-au operat unele modificări la sistemul optic. Farul vechi Sulina era un far cu lumină fixă, albă de ordinul doi, vizibilă de la 15 mile marine și avea forma unui turn alb de zidărie, deasupra căruia se afla mecanismul de iluminat acoperit de o cupolă, în jurul căruia era amenajată o platformă de circulație. Înălțimea construcției era de 17,5 metri de la sol, iar înălțimea luminii față de nivelul mării era de 21,4 metri. Pentru avertizarea navelor pe timp de ceață, mai exista un nautofon,

Fig. 3. Farul din Sulina.

care emitea un semnal sonor din 10 în 10 minute.

În anul 1865 a intrat în funcțiune Farul „Sfântu Gheorghe” (astăzi denumit Farul vechi Sfântu Gheorghe), pe grindul Olinca (Insula Sahalin), la 1,5 mile marine (aprox. 2,6 km) nord de extremitatea sudică a ostrovului Ilinca, în punctul $\phi = 44^{\circ}51'00''N$; $\lambda = 29^{\circ}37'00''E$, pentru a ghida ambarcațiunile pescărești și comerciale spre intrarea canalului Sfântu Gheorghe (fig. 4).

Turnul său de formă paralelipipedică din lemn umplut cu pământ se sprijinea pe o fundație din lemn. Înălțimea construcției era de 19 metri, iar a luminii față de nivelul mării de 20 metri. Distanța de vizibilitate era de 10 mile marine. A avut o lampă cu petrol cu lumină fixă. Între anii 1890 – 1895 a fost introdus sistemul optic – lentila turnantă, ce astăzi se află la Muzeul Marinei Române din Constanța. Sistemul optic era montat într-o baie de mercur, se rotea pe lanț cu contragreutate, având o cursă de apreoimativ 12 ore.

În 1935 Comisia Europeană a Dunării a dezbătut problema modificării

Fig. 4. Farul Sfântu Gheorghe.

construcțiilor farurilor „Sfântul Gheorghe” și „Sulina”. Se solicitau construcții de metal, asemănătoare cu cea a Farului Tuzla, care la acea dată era cel mai modern far de pe coasta românească (fig. 4). Cele două faruri – Sfântul Gheorghe și Sulina, au fost scoase succesiv din funcțiune, iar locul lor a fost preluat de alte două faruri moderne care asigură navigația și în zilele noastre.

În anul 1897 s-a instalat pentru prima oară în

epoca modernă, un far de aterizare la Mangalia. Farul se afla pe coastă, pe locul unde astăzi se găsește Sanatoriul Balnear. Acesta avea forma unui turn metalic, cilindric, înalt de 10 metri, vopsit în dungi orizontale albe și roșii. Vizibilitatea luminii era de 12 Mm. Farul a fost modernizat în anii 1936 și 1947, funcționând până în anul 1958, an în care a fost dat în folosință actualul far de aterizare Mangalia.

În anul 1901 a intrat în funcțiune, în partea de sud a litoralului, Farul Tuzla fiind al patrulea far al României, aflat în folosință în acea perioadă. Ridicat în anul 1900, în timpul Regelui Carol I, farul din Tuzla își face și

acum datorită de a lumina marinarilor drumul pe mare și a-i atenționa asupra zonei periculoase din dreptul promontoriului Capului Tuzla.

Farul dispunea și de un nautofon cu compresor care dădea semnale sonore pe timp de ceață pentru atenționarea navigatorilor. În anul 1958, lentila farului și lampa de petrol care producea lumină a fost înlocuită cu o instalație electrică iar în anul 2011 sistemul de iluminare al farului instalat în 1958 a fost schimbat cu o instalație modernă pe LED-uri. În anul 1903 a intrat în funcțiune Farul de aterizare Regele Carol I (fig. 5), construit la extremitatea digului mare, în partea de est a portului Constanța, ca omagiu adus primului rege al României, care și-a dedicat o mare parte vieții, ridicării portului Constanța, poartă a României cu întreaga lume.

Turnul farului este din granit cu dungi orizontale albe și negre pe o fundație paralelipipedică de piatră, fiind decorat cu efigia Regele Carol I, în basorelief. Are o înălțime construită de 13 metri și 18 metri de la nivelul mării și a fost vizibil de la 12 Mm. Farul a dispus de un nautofon, care emitea pe timp de ceață un semnal sonor la fiecare minut, timp de 8 secunde. Farul a funcționat până în anul 1960, an în care a fost dat în folosință actualul far de aterizare Constanța.

Pe litoralul românesc al Mării Negre, există un număr de șapte

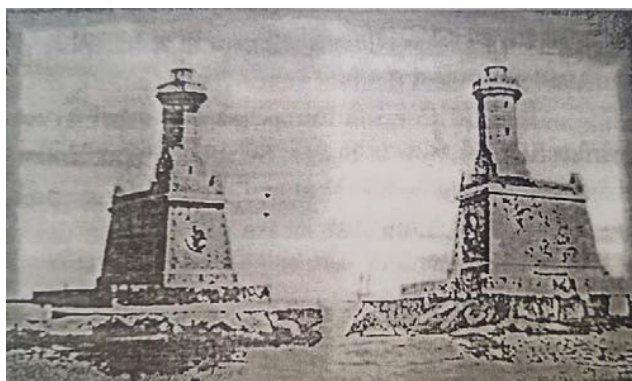

Fig. 6 Farul de aterizare Regele Carol I.

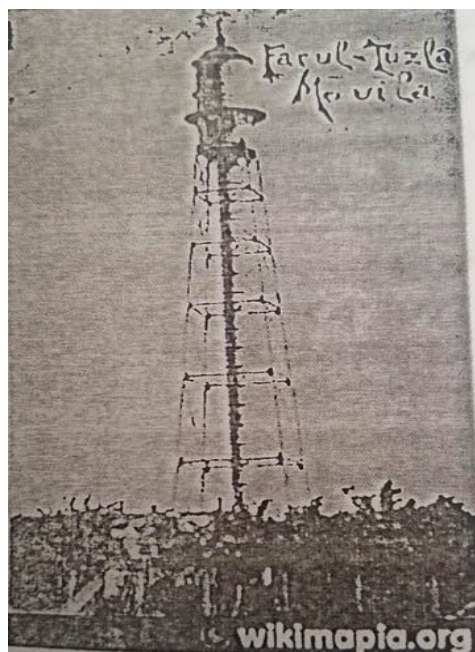

Fig. 5. Farul Tuzla.

faruri de aterizare ce asigură o vizibilitate mai mare de 15 Mm de la coastă, trei faruri de intrare în porturi și un număr de șase lumini de intrare în porturi, situate pe extremitățile digurilor. Menționăm farurile de aterizare se la sud la nord: Mangalia, Tuzla, Constanța, Midia, Gura

Portiței, Sfântul Gheorghe și Sulina, sunt faruri de tip costier, cu lumină albă normală, destinate pentru aterizare la coastă.

Farul de aterizare Mangalia a intrat în funcțiune în anul 1958. Are o lumină albă cu grup de două scipiri și o vizibilitate de 22 Mm, înălțimea luminii de la nivelul mării de 72 metri, înălțimea construcției de 42 metri. Turnul farului este de formă paralelipipedică, de culoare albă, din piatră, având în vârf o cupolă rotundă, albă.

La extremitatea digului de nord-est din Mangalia este situat farul de intrare ce a fost pus în funcțiune în anul 1979. Are o lumină albă cu scipiri, perioadă de 4 secunde, o vizibilitate de 10 Mm, înălțimea luminii este situată la 23 metri, înălțimea construcției fiind de 21 metri. Turnul farului este metalic, de culoare gri, din zăbrele, având în vârf o cupolă rotundă, albă. Pe farul de intrare Mangalia se mai află instalat un semnal de ceață (nautofon) care emite litera „M” în Codul Morse.

Lumina de intrare verde Mangalia a intrat în funcțiune în anul 1979 și este situată pe extremitatea pintenului digului de nord-est. Are o lumină verde cu scipiri, perioadă de 3 secunde, vizibilitate de 5 Mm, înălțimea luminii de 15 metri, înălțimea construcției de 15 metri, este o clădire din beton de culoare bej, având în vârf o cupolă rotundă, verde. Lumina de intrare roșie Constanța a intrat în funcțiune în anul 1972, este situată pe digul de sud. Are o lumină roșie cu scipiri, vizibilitate 5 Mm, înălțimea luminii 14 metri, înălțimea construcției 10 metri, clădire din zidărie, având în vârf o cupolă rotundă, roșie. În anul 1942 a intrat în funcțiune Farul de aterizare Midia. Acesta a fost modernizat și electrificat în anul 1958 și se află instalat în punctul $\phi = 44^{\circ}20'50''N$; $\lambda = 28^{\circ}40'58''E$. Are o lumină albă cu scipiri, vizibilitate de 17 Mm, înălțimea luminii de 36 metri, înălțimea construcției de 22 metri. Turnul farului constă într-un schelet metalic cu zăbrele de culoare roșie, cu dungi orizontale albe și o cupolă albă, octogonală.

Farul de intrare în portul Midia (fig. 7), a intrat în funcțiune în anul 1989, este instalat pe extremitatea noului dig de larg (est) în punctul $\phi = 44^{\circ}19'16''N$; $\lambda = 28^{\circ}41'40''E$, are o lumină albă cu scipiri, perioada 5 secunde, vizibilitate 10 Mm, înălțimea luminii 25 metri, înălțimea construcției 18 metri. Turnul este o construcție de beton, de culoare albă.

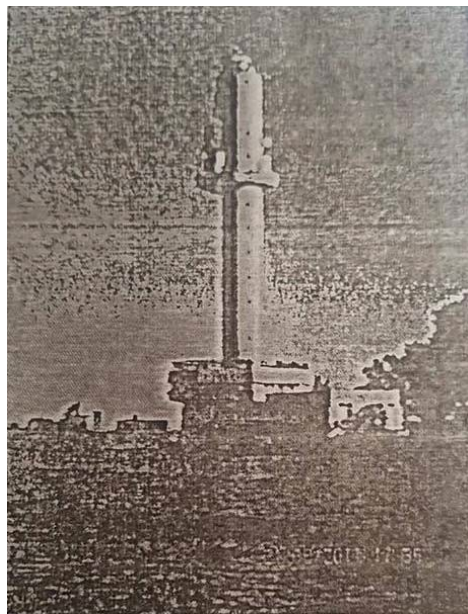

Fig. 7. Farul de intrare în portul Midia.

Lumina de intrare roșie în Portul Midia, a intrat în funcțiune în anul 1989, este instalată pe extremitatea digului de sud în punctul $\phi = 44^{\circ}19'24''N$; $\lambda = 28^{\circ}41'22''E$, are o lumină roșie cu sclipiri, perioada 5 secunde, vizibilitate 6 Mm, înălțimea construcției de 9 metri, aspectul construcției: un turn de beton, de culoare albă având în vârf o cupolă din sticlă. În anul 1944 a intrat în funcțiune Gura Portiței. El a fost modernizat în anii 1952 și 1958. Datorită inundației vechiului amplasament, farul a fost mutat în anul 1966, pe malul sudic al fostului canal Gura Portiței. În anul 1977 a suferit o nouă inundație și a fost din nou mutat pe malul nordic al fostului canal Gura Portiței. Astăzi el este amplasat în punctul $\phi = 44^{\circ}40'31''N$; $\lambda = 28^{\circ}59'14''E$, are o lumină albă cu sclipiri, perioada 9 secunde, vizibilitatea 10 Mm, înălțimea luminii 22 metri, înălțimea construcției 23 metri.

Turnul farului este o construcție metalică cu zăbrele în benzi orizontale albe și negre și o cupolă de culoare albă. Până în anul 1944 farul a funcționat pe acetilenă, an în care a fost racordat la rețeaua electrică națională, iar în anul 2011 a fost alimentat de un sistem de panouri fotovoltaice, care îi asigură necesarul de energie pentru sistemul de lumini și nevoile curente ale personalului care deservește farul.

În anul 1968 a intrat în funcțiune farul de aterizare Sfântu Gheorghe. El este instalat pe capul Sfântu Gheorghe. Turnul farului este construit din metal, având forma a două prisme triunghiulare, ușor torsionate, acoperite pe două laturi cu plăci din tablă inoxidabilă, iar pe celelalte două cu plăci din policarbonat. Farul are o lumină albă cu grup de două sclipiri, perioada 7,2 secunde, vizibilitate 19 Mm, înălțimea luminii 50 metri, înălțimea construcției 48 metri. Prin prelungirea în mare a celor două diguri, între anii 1923 – 1978, s-a produs o îndepărtare considerabilă a punctului de intrare pe Canalul Sulina, față de vechiul far rămas acum în centrul orașului, fapt ce a impus construirea unui nou far. Între anii 1978 – 1980, pe digul de sud a fost construit un nou far, care a intrat în funcțiune în anul 1983. El se află instalat în punctul $\phi = 45^{\circ}08'53''N$ $\lambda = 29^{\circ}45'33''E$, pe extremitatea digului de sud a Canalului Sulina. El are o lumină albă cu grup de trei sclipiri, perioadă 16,2 secunde, sector de vizibilitate 240° (165° - 045°), vizibilitate 19 Mm, înălțimea luminii 48 metri, turnul farului este un cilindru din beton alb cu o cupolă albă în vârf. Farul are semnal de ceață (nautofon) care emite grupul de litere „SU” în codul Morse. Fundația farului este îngropată 30 de metri în solul nisipos al mării, până a ajuns la filon calcaros, care traversează Marea Neagră din Peninsula Crimeea până la Sulina.

Cea mai mare realizare în domeniul semnalizării maritime a ultimilor ani, a fost executată la sfârșitul anului 2010, când au fost modernizate toate farurile de pe coasta românească, prin schimbarea tuturor capetelor de far. În acest fel au fost montate 16 capete de far de tip VEGA VRB-

25, pentru farurile mobile și tip VEGA VLB-44 pentru farurile fixe, astfel încât la ora actuală România se poate mândri cu un sistem de semnalizare maritimă modernă, având monitorizare automată de la distanță, la nivelul standardelor internaționale.

Din cele menționate până acum rezultă că, navigația maritimă fluvială sau aeriană trebuie permanent ghidată, ceea ce se face prin repere. Practica, încă din antichitate a arătat că reperele cele mai simple de perceput, sunt repere luminoase, deci informații vizuale, care dacă ne referim doar la Terra, presupunem existența unor surse de lumină poziționate fix pe un mediu solid, țărnam, mal, cheu, dig, port, promontoriu, etc.

În cele ce urmează, autorii vor menționa unele probleme legate de surse de lumină utilizate la faruri. Fără nicio îndoială, prima sursă de lumină care l-a avertizat pe Homo Sapiens de pericole a fost fulgerul, ca descărcare electrică, care pentru câteva secunde a înlocuit soarele, dar a creat incendiile și a permis oamenilor cunoașterea focului ca sursă de lumină și căldură, ceea ce a dus la prelungirea activității în condiții mai bune. După ce focul din cer a produs primele incendii pe pământ, omul primitiv a înțeles că focul, flacăra și cărbunii ar putea să-i folosească spre binele lui. Și a găsit soluția să-l producă prin frecare, fără să aștepte bunăvoința zeilor. Dar aprinderea focului prin frecare nu era ușoară și rapidă, iar după aceea trebuia întreținut cu ceva care arde, cu un combustibil, care trebuie permanent găsit, folosit. După ce a fost utilizat pentru încălzit și prepararea hranei, s-a înțeles că pentru un iluminat minim trebuiau alte soluții decât pentru focul de vetre.

Astfel, sursele istorice consemnează că în mileniul III î.Hr., egiptenii creează, inventează, primele lămpi cu ulei care aveau un fitil din fâșii de țesătură răsucită. Spre mijlocul mileniului III î.Hr. erau deja folosite primele lumânări de ceară sau de seu. Lămpile cu ulei au apărut în epoca de bronz și provin din zona mesopotamiei, mai exact din marele oraș al timpului „Ur”. Grecii și romanii foloseau candelă cu fitil impregnate cu ceară sau cu seu, păstrate în ulei vegetal. Mult mai târziu, în evul mediu, pentru iluminat au fost folosite torțele. Dar celelalte surse de lumină au continuat să se perfectioneze.

Astfel în anul 1872, elvețianul Aime Argard realizează fitilul tubular împletit, pe care îl folosește la lămpile cu ulei. Antoine Quinquet introduce flacăra într-un tub de sticlă, soluția lui este fabricată și apare pe piață. Tot Quinquet, din 1860 înlocuiește uleiul folosit la lămpile de iluminat cu petrolul lampant, soluție folosită în mediul rural, până după Războiul II Mondial.

Ajungem în secolul XIX când se caută noi combustibili pentru iluminat și încălzit. Astfel, inginerul Philippe Lebon construiește în 1799 o termolampă care folosește gazul rezultat din distilarea lemnului. Totuși iluminatul cu gaz este adoptat și folosit abia în anul 1805 în Anglia.

Vom mai preciza că folosirea gazului nu se putea compara cu utilizarea petrolului lampant, care avea o putere calorică mai mare și ca atare avea efecte rezultante mai performante. În acest context trebuie înțeleasă și folosirea la unele lămpi de faruri cu vapori de petrol lampant, a cărui efect luminos era deosebit. Cu toate căutările efectuate autorii nu au găsit, consemnat, realizatorul acestei soluții tehnice. Autorii presupun că realizatorul acestei surse puternice de lumină, făcea parte dintr-o firmă germană din Magdeburg, unde ulterior s-au fabricat renumitele lămpi cu petrol lampant, denumite Petromax. Dar cum se întâmplă în evoluția civilizației, apar și alte soluții.

Astfel în anul 1800, Alessandro Volta concepe prima pilă electrică; o succesiune alternativă de discuri din zinc și cupru, care reprezentau prima sursă de energie electrică permanentă disponibilă, dar care avea parametri modești de tensiune (astfel tensiunea unei perechi de discuri cupru-zinc, ajungea la 0-8 V), dar care prin diverse scheme de asociere, reprezenta o sursă importantă de energie electrică.

Astfel, britanicul Humphry Davy, între 1808 și 1813 a realizat o sursă de energie electrică, realizată prin conectarea a 2000 de pile Volta, cu care a studiat comportarea curenților electrici de mii de amperi și tensiuni de 60–90 V, obținând astfel arc electric. În regim stabilizat, în anul 1812 acest arc electric a funcționat generând o energie luminoasă radiantă foarte puternică, ceea ce a fost denumit

„Soarele electric”. Ulterior a fost folosit pentru iluminatul public stradal, și firese deci iluminatul cu arc electric a fost utilizat și la farurile maritime, iar marea problemă o reprezenta sursa de energie electrică, pilele Volta, care trebuiau folosite în număr foarte mare și care în plus erau consumabile. Între timp, în 1832 Pixii Hippolyte construiește în Franța prima mașină electromagnetică, care era de fapt un generator care producea energie electrică alternativă. Acest prim generator a fost modificat de Saxton și de Clarke, dar noile mașini erau de mică putere. Ulterior, profesorul de fizică belgianul Nollet, le modifică, iar Joseph Van Malderen, le concepe ca o sursă ce alimenta iluminatul electric cu arc, care solicită tensiuni de 50 – 90 V, dar debita mii de amperi.

Astfel generatorul electric a lui Joseph Van Malderen, antrenat de un motor cu aburi alimenta lămpile cu arc electric, care produceau o lumină intensă echivalentă cu cea produsă de 150 de lumânări. Un asemenea grup electrogen a alimentat farul care deservea Portul Le Havre. Dar primul far din lume care a folosit iluminatul electric cu arc a fost farul South Foreland din Anglia. În același timp cu farurile care foloseau lumina arcului electric, existau și faruri care foloseau lumină prin arderea petrolului lampant vaporizat.

În continuare vom prezenta o asemenea „instalație” astfel: Petrolul lichid este gazefiat la partea inferioară a lămpii, într-un vaporizator tubular.

Vaporii produși ies printr-un injector și se angajează într-un tub amestecător prevăzut la partea sa inferioară cu un inel în care se reglează cantitatea de aer de la exterior, aspirat de curentul de gaz cald. Acest aer este absolut indispensabil pentru obținerea unei combustii complete și economice a vaporilor de petrol. Amestecul de petrol și de aer iese din tub, traversând șicanele arzând apoi deasupra unui grătar metalic, care încălzește mașonul.

Fig. 8, reprezintă un far electric cu dublu reflector, utilizat în navigația aeriană, având fiecare reflector un diametru de 2 metri. Iluminatul electric este asigurat prin două lămpi cu arc, de 3000 de amperi, cu o tensiune de 90 volți. Puterea luminoasă orizontală a fiecărui fascicul depășește 800 lumânări, cu o bătaie ce atinge 300 km. Când avioanele zboară la înălțime suficientă și când atmosfera este transparentă. Pentru ca aviatorul să nu piardă din vedere farul când se apropie prea mult de el, s-a prevăzut în partea de jos a reflectorului câte o oglindă, care să prelungească fasciculele de lumină în partea de sus. Rotația farului se face printr-un motor electric sau printr-un mecanism de orologerie.

Lumânarea a fost utilizată în anul 1881, pentru a măsura intensitatea luminoasă. Astăzi se folosește „candela” și nu dispunem de toate elementele pentru a face o echivalență lumânare $\approx$ candelă.

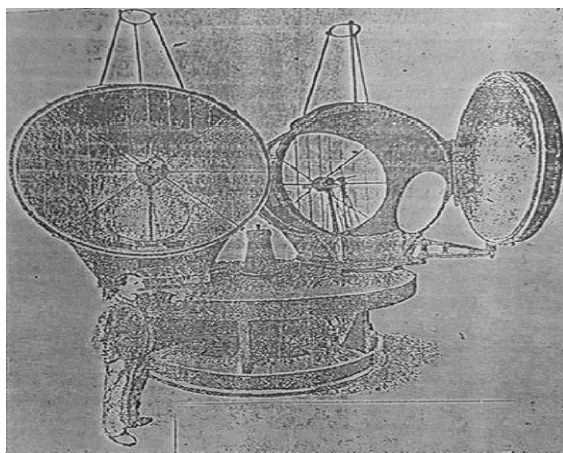

Fig. 8. Far electric cu dublu reflector.

Bibliografie:

1. Adrian Filip, „*Faruri românești vechi și noi, alături de un far celebru*”, Bul. Muzeului Științei și Tehnicii „Stefan Procopiu” anul VII, nr. 7, 2013 Iași;
2. N. Bucur, Gh. Stănescu, M. Malavescu, „*Din istoria electricității*”, Ed. Științifică București 1966;
3. Nicolae P. Constantinescu „*Enciclopedia Invențiilor tehnice*”, vol II, Fundația regală pentru literatură și artă, București 1942;
4. Ștefan Bălan, Nicolae St. Mihailescu, „*Istoria științei și tehnicii în România, date cronologice*”, Ed. Acad. Republicii Socialiste România, București 1985,
5. D. Monnier, „*Électricité industrielle*”, Paris, Librairie Polytechnique 1889.

ROLUL ARHIVELOR ÎN PĂSTRAREA ȘI CONSERVAREA DOCUMENTELOR

*Maria BOUTIUC (căs. HAULICĂ), doctorand,
Petru-Ovidiu TANASA, doctorand,
Ioan-Cristinel NEGRU, doctorand,
Viorica VASILACHE, CS III dr.,
Ion SANDU, profesor emerit, doctor
Universitatea „A. I. Cuza” din Iași, ARHEOINVEST - Platforma
Interdisciplinară de Cercetare și Educație*

Abstract: The paper will show the role of the National Archives, the Iasi County Service (initially the Archives of Moldova since January 1, 1832) in the preservation documents of historical documentary value, documentary evidence of the history of social development. Lucrarea va arăta rolul Arhivelor Naționale, Serviciul Județean Iași (inițial Arhivele Moldovei începând cu 1 ianuarie 1832) în păstrarea și conservarea documentelor cu valoare istorică documentară, documente cu caracter de izvor probatoriu privind istoria dezvoltării sociale.

1. Introducere

Până în Evul Mediu târziu, când se realizează trecerea de la hârtia manuală³ la hârtia industrială, odată cu apariția tiparului și creșterea necesarului de hârtie, *conservarea documentelor* nu constituia o problemă majoră, datorită calității bune a materialelor utilizate pentru realizarea suportului documentelor, dar, există o îndelungată tradiție în acest sens: în urmă cu 3000 de ani, sulurile de papirus erau derulate și verificate după fiecare sezon ploios, documentele erau tratate cu ulei de cedru⁴, iar egiptenii, grecii și romanii le păstrau în cutii cilindrice din lemn sau fildeș; pentru a împiedica atacul insectelor, erau folosite frunzele și esența de lămâi, uleiul de șofran și cutiile din lemn de chiparos lustruit; orientarea spre Est a depozitelor destinate păstrării cărților și documentelor .

Deși în 1829, Murray [1] vorbește despre dezavantajele pe care le oferă aciditatea introdusă în hârtie datorită noilor metode de fabricație, iar în 1842 Faraday [2] constată rolul nefast al „gazului de iluminat”, avizul

³ obținută din fibre textile de in sau bumbac, fixate prin încheiere cu gelatină (proprietatea de a inactiva procesele viitoare de coroziune), cu o durabilitate mare în timp, rezistență și stabilitate chimică

⁴ Uleiul de cedru a fost primul produs insectifug utilizat pentru conservarea bunurilor culturale.

specialiștilor în domeniul conservării nu este cerut decât în cazuri izolate. Abia în 1898, *prima tentativă de realizare a conservării pe baze științifice*, avută de Cardinalul Franz Ehrle, prefect al Bibliotecii Vaticanului, în cadrul Conferinței Internaționale a Bibliotecarilor, reunită la Saint Gall³, urmând în 1899 Conferința Arhiviștilor de la Dresda, în 1900 Congresul Internațional al Bibliotecarilor de la Paris, în care au fost dezbătute probleme legate de conservarea documentelor scrise.

În anul 1929 ia ființă la Roma, *Institutul de Patologie a Cărții* sub conducerea chimistului Alfonso Gallo, iar după cel de-al doilea Război Mondial, au fost create în numeroase țări laboratoare și servicii naționale de restaurare și conservare a documentelor și cărților de patrimoniu cultural. Au fost create organisme internaționale care a abordat problema conservării științifice a cărții și documentelor, precum: (UNESCO - Organizația Națiunilor Unite pentru Știință și Cultură, ICA – Consiliul Internațional al Arhivelor; IFLA – Federația Internațională a Asociațiilor și Instituțiilor de Bibliotecă, ICOM – Consiliul Internațional al Muzeelor).

În urma acestor progrese a apărut o întreagă literatură de specialitate, care a făcut conservarea patrimoniului cultural o știință de sine stătătoare, în cadrul căreia, conservarea arhivelor ocupă un loc distinct.

Dacă *conservarea documentelor* a pus adevărate probleme abia spre sfârșitul Epocii Moderne, *păstrarea documentelor* este mult mai veche, a apărut odată cu scrisul, lucru demonstrat de:

descoperirile arheologice din Mesopotamia antică (50.000 tăblițe din lut inscripționate cu peste 5.000 ani în urmă și suluri de papirus de la 1300-1200 î.Hr.), *descoperirile arheologice de la Ninive* (oraș capitală aproape de Irak) – palatul regelui asirian Sanherib (704-681 î.Hr.) și-n special colecția personală a nepotului său Ashurbanipal (668-627 î.Hr.) - ultimul mare rege al Imperiului Neo-Asirian.

inscripțiile epigrafice – Behistun, realizate pe un zid înalt de stâncă, la 60 m înălțime, ce cuprinde șirul satrapiilor Persiei plătitoare de impozit și alte informații din timpul domniei regelui Darius I cel Mare (550-486 î.Hr.) care-și îndemna supușii să păstreze nealterat textul: “*nu șterge și nu distruge nimic, păstrează-le intacte până când timpul nu va mai exista pentru tine*”.

proverbul latin atât de invocat: “*Verba volant, scripta manet*”- arată forța incontestabilă a cuvântului scris (Titus Caius – discurs Senatul roman).

Păstrarea documentelor de-a lungul timpului s-a făcut în: *temple*, în cazul evreilor, popor cu vechi tradiții în scriere, la atenieni și alte popoare

antice, în *biblioteci* [(Ashurbanipal – Ninive; Alexandria - Egipt; Pergamon de către regele Eumenios al II-lea (197-159 î.Hr.)), fie *publice*, fie *private*, susținute de către stat sau biserică și care servesc ca testament pentru setea de cunoaștere, *Capitoliu/Tabularium* – 78 d.Hr., *Palate imperiale, Monarhii, Dregătoriile emitente; Arhivele Statului* (după înființarea acestora)⁵.

La noi, în perioada anterioară secolului al XIX-lea, au existat arhive de pe lângă *cancelaria domnească*, arhive păstrate de către *autoritățile ecleziastice*, și *arhive private* constituite de către dregători de diverse ranguri în ierarhia boierească. Dintre acestea, cele mai vechi locuri de păstrare a documentelor, așa-numitele „*loca credibilia*”, le-au constituit mănăstirile, care, datorită caracterului lor sigur, permiteau gruparea inclusiv de documente laice.

În afara arhivelor proprii, începând cu secolul al XVIII-lea, pe lângă Mitropoliile Moldovei și Țării Românești s-au constituit și arhive elaborate de către autoritatea statală. Prima mențiune în acest sens este hrisovul din 4 mai 1713 al domnitorului Șerban Cantacuzino din Țara Românească, în care se dispune: „iar hrisovul acesta îl lăsăm la Sf. Mitropolie să fie sub paza Prea Sf. Mitropoli”. În mod analog, pentru Moldova, domnitorul Matei Ghica decide în acest sens prin hrisovul din 1 august 1775[3]. Pe teritoriul Transilvaniei, activitatea în domeniul arhivelor s-a desfășurat prin grija autorităților maghiare, anterior momentului în care Regatul Ungariei dispare de pe harta politică a Europei, în prima jumătate a secolului al XVI-lea. Astfel, sistemul de organizare a arhivelor a fost mai stabil, în condițiile în care „*loca credibilia*” adăpostesc, încă din perioada voievodatului, diplome de înnobilare și de proprietate, documente de mare însemnătate pentru epoca respectivă, care erau predate spre păstrare conventelor din Cluj, Mănăstur și Alba Iulia. În continuare, după includerea principatului Transilvaniei în cadrul monarhiei Habsburgilor, la sfârșitul secolului al XVII-lea, sistemul de conservare și păstrare a documentelor cunoaște o serie de îmbunătățiri. Astfel, impunându-se sistemul administrației centralizate, au fost create arhive pentru Cancelaria Aulică a Transilvaniei (la Viena), Guberniul Regesc (la Sibiu), Tabla Regească și Tezaurariat. Din 1737 Tabla Regească a introdus protocoalele de la ședințe, iar din 1742 Cancelaria Provincială și Contabilitatea Provincială, precum și Tazaurariatul din 1745 și-au creat compartimente de registratură și arhivă. Procesul de înnoire

⁵ În Țările Române la Mitropolie și-n alte așezări bisericești – până la începutul Epocii Moderne.

continuă și în anii următori, când apare ordonarea documentelor, ca inițiativă a lui A. Hadik, și se introduce sistemul registrelor la orașe și comitate [3].

2. Păstrarea arhivelor moldovenești. Privire retrospectivă

Dezideratul instituției Arhivelor: „păstrarea și conservarea memoriei neamului, pentru generațiile viitoare”

Primii care au legiferat punerea arhivelor sub controlul statului sunt francezii – după Revoluția franceză 1789, idee preluată de către Țările Române care au început demersurile încă din 1828, în timpul regimului farnariot. Aceasta se datorează stării de spirit ce a cuprins Europa iluministă și datorită dezvoltării conștiinței valorii pentru moștenirea culturală (mărturii fundamentale ale istoriei și civilizației umane). Arhivele în Țările Române s-au constituit cu mult înaintea unor state precum: Ungaria, Bulgaria, Polonia, Grecia ș.a., la data de 1 mai 1831 în Țara Românească, aflate în subordinea Departamentului Treburilor din Lăuntru iar în Moldova, la 1 ianuarie 1832 fiind subordonate Departamentului Dreptății, ca instituții de sine stătătoare înscrise în cadrul mai larg al modernizării tuturor structurilor și instituțiilor românești, devansând cele mai vechi societăți culturale și științifice ale țării, cum ar fi “Societatea de Medici și Naturaliști” înființată în anul 1833, sau “Academia Mihăileană” din anul 1835. Înființarea acestora a fost legiferată prin Regulamentul Organic.

Încă de la înființarea instituției Arhivelor Satului din Moldova, Gh. Asachi, primul arhivist pus în fruntea acesteia, a avut de luptat cu mentalitățile conservatoare, cu opoziția înaltului cler și a boierimii, atunci când s-a pus problema adunării materialelor arhivistice și în special a actelor private, ceea ce va constitui Tezaurul Arhivistic al Moldovei depunând un efort uriaș și în vederea obținerii unui local special de depozitare în care documentele să fie protejate față de factorii de adversitate, respectiv existența unui păzitor înarmat, pentru păstrarea în siguranță a arhivei, după cum era prevăzut în instrucția pentru arhivistul Statului, Regulamentul Organic.

„Masa arhivelor, unde se vor ține toate acturile publice (precum anaforale, hătișerifuri atingătoare de dreptățile și pronomiile Moldovii)” [4].

„o singură boltită zidire și îngrădită cu gratii de fier și cu uși de fier și cu păzirea unui jandarmur zi și noapte cu toată priveghere, siguranție și îngrijire de a nu se primăjdui...” [5].

Pentru început s-a întrebuințat „în chip provizornic” un gherghir ce se găsea sub Gimnazia Vasiliană din „*ograda*” bisericii sfinților Trei Ierarhi, după care au avut loc strămutări în: „*două odăi boltite și o sală pentru cancelarie*” [6]. aparținând casei lui Alecu Balș, în casele lui Costache Ghica „*unde erau instalate și alte autorități*” [6], apoi în „*două bolte din casele bisericii Sf. Ilie*”, din nou în „*cinci camere ale Școlii Vasiliene de la Trei Ierarhi*” și „*o încăpere la Academia Mihăileană*”, iar în anul 1844 se găsea instalată în „*câteva odăi în palatul administrativ, care fusese restaurat în urma incendiului din 1827*” [6].

Continuatorul activității desfășurate de Gh. Asachi a fost Vasile Alecsandri, care a avut și el a se lupta pentru găsirea unui *local corespunzător pentru depozitarea și păstrarea în bune condiții a arhivelor*, sens în care a înaintat o serie de rapoarte autorităților (Ministerului Justiției sub a cărei autoritate se aflau Arhivele Statului din Moldova). În 1851, acesta elaborează *Proiectul pentru organizarea Arhivei Statului*, pentru a arăta ocârmuirii ce înseamnă arhiva țării, prin care cere ca „*arhiva cere a fi așezată într-un local trainic, încăpător și ferit de toate primejdiile ce i-ar putea aduce stricăciune, precum umezeală, colbăitul, focul și celelalte*” [7]. În anul 1853, o parte din dosarele Arhivelor s-au mutat într-o aripă nou zidită a spitalului Sf. Spiridon, unde pentru a fi ferite de umezeală „*se căptușesc odăile cu scânduri*” [8].

Deci, evoluția arhivelor în prima parte a secolului XIX a stat sub semnul provizoratului, al improvizațiilor asumate în fața numeroaselor și ineditelor provocări, atât în Moldova cât și-n Țara Românească, cu organigramele instituționale care arată că acestea erau deservite de un personal plătit redus, personal care se ocupa cu descoperirea, preluarea și conservarea hârtiilor de epocă, iar responsabili arhivelor aveau obligații și atribuții și-n alte domenii.

Constituirea statului național modern ca urmare a unirii din 24 ianuarie 1859 a celor două Principate, a determinat un amplu proces de reorganizare și centralizare a instituțiilor din cele două regiuni, ceea ce s-a întâmplat și-n cazul celor două Arhive ale Statului, a celei din București și celei din Iași. Noul context politic impunea organizarea Arhivelor Statului ca instituție unică, sub o singură administrație, astfel, ia ființă Direcția Generală a Arhivelor în București iar cea din Iași devine Sucursală, trecând sub jurisdicția Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice. Din *Memoriul pentru reorganizarea Arhivelor Statului* elaborat de către generalul Nicolae Mavros, reiese faptul că se cerea să existe o serie de comisii și activități legate de

descoperirea, conservarea și transcrierea documentelor vechi, iar Comisia Documentală înființată în 1841 și aflată sub patronajul Bisericii și al Epitropiei Publice, să treacă sub coordonarea Arhivelor.

Proiectul de reorganizare al Arhivelor Statului prevedea o *organigramă* formată dintr-un director general, un secretar general, un ajutor conservator și un translator slavon [9], sub care funcționau două despărțituri, cea Istorică și a Bunurilor Publice și despărțirea de Stat, fiecare având „capul despărțirii, ajutor de clasa I și doi ajutoari de clasa II, scheme completate de încă opt copiiști, trei oameni de serviciu și doi dorobanți, fiind prevăzut și-un buget de 10.000 lei pentru „cumpărarea de reviste și jurnale speciale, colecții paleografice, documente, copii manuscrise din străinătate, toate relative la istoria noastră națională; legare de condici și reparare de documente vechi”[9].

Arhiva din Iași, devenită Sucursală a Direcției Generale a Arhivelor Statului din București, urma a rămâne numai cu depozitele administrative și judecătorești și cu un personal compus dintr-un cap și doi copiiști [10]. Aceasta nu a mai putut primi actele instituțiilor desființate, ceea ce a dus la distrugerea acestora în timp iar arhiva deținută urma să fie transportată la Direcția Generală din București, acțiune care din fericire pentru instituția noastră nu a mai avut loc, datorită greutăților legate de transport, eliminând astfel riscurile majore la care s-ar fi supus arhiva „*documentele urmau a fi învelite cu rogojini, legate cu frânghii, transportate cu carele, timp îndelungat, timp în care puteau interveni intemperii*” [11].

În anii următori, protecția arhivelor se perfecționează prin două Ordonanțe Domnești, nr. 705/23 iulie 1863 și nr. 1074/24 august 1864, Legea din 4 martie 1865 și alte două Regulamente menite să acorde atenție păstrării documentelor.

De la înființare până în 1862 și chiar până la 1 februarie 1951, evoluția Arhivelor Statului a fost lentă. În perioada 1862-1951 au fost elaborate acte normative pentru funcționarea instituției, regulamente și instrucțiuni pentru organizarea instituției, atribuțiile fiecărei părți structurale, conservarea precum și prelucrarea și valorificarea materialului arhivistic din depozitele Arhivelor Statului. Se înregistrează o creștere a volumului de documente iar condițiile de conservare fiind precare, fac necesară o legislație arhivistică, ceea ce se va întâmpla prin elaborarea *Legii de organizare a Arhivelor Statului din 1925*, din timpul directorului general, profesor Constantin Moisil.

În ce privește locul depozitării arhivei Sucursalei Iași, abia așezată în Palatul Administrativ în anul 1863, este nevoită să continue cu strămutările

de până atunci, astfel, o parte din arhivă va fi mutată în anul 1865, în mănăstirea Frumoasa iar altă parte în mănăstirea Cetățuia, unde, conform raportului capului sucursalei către Direcția Generală *„deși s-ar găsi încăperi pentru așezarea arhivei pentru acte, sunt așa stricăciuni și putrezilii, unile fiindu beciure umezoase, nepodite pe josu, altile, cu acoperământul, vecin, putredu și uluce sparte ce descoperitu-se din cauza uraganului ce au fost, cu lipsa de ferești cu totul și cu uși înalte defecte”* [12].

Apoi, în perioada 1865-1866, toată arhiva s-a mutat în casele din Beilic, închiriate de Avram Ițic Kaufman, case *„cuprinzătoare de șase bolți la uliță fiecare cu doi odăi, precum și șase în lăuntru ogrăzii numai de câte o odaie”* [13], rămânând acolo până în anul 1871, când a fost așezată iarăși în Palatul Administrativ, iar după incendiul din 1880 ce a cuprins Palatul și a distrus pe lângă arhivele judecătorești, mii de documente istorice, arhiva a fost mutată o parte la Trei Ierarhi iar o parte în niște dependințe ale unei case din apropiere și apoi iar în niște bolte închiriate în Beilic și într-un apartament din trupul casei închiriate de la doamna Maria Ilie Burchi, casă situată în strada Ghica Vodă, despărțirea a IV, *„compuse din trei odăi, două beciuri,, una magazie pentru lemne...casele sunt și rămân tot timpul asigurate contra incendiului”* [14].

În anul 1883, în urma ordinului Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, sucursala se va *„permuta în noul său local destinat în Palatul Administrativ”* [15] ce a fost reparat în urma incendiului din 1880. În urma unor rapoarte ale capului sucursalei de atunci, Gh. Tăutu, adresate Prefecturii județului Iași ca urmare a lipsei de spațiu pentru depozitarea dosarelor, abia în 1901, Ministerul Cultelor dispune mutarea arhivei din Palatul Administrativ, într-un fost local al Școlii de Arte după ce va fi reparat, dar, care nu răspundea nevoilor păstrării de arhivă. Pentru că Palatul Administrativ trebuia restaurat, arhivele s-au mutat în 1911 în localul fostei mănăstiri Golia, după efectuarea unor reparații.

Au venit anii grei ai războiului, când orașul Iași a devenit centru al rezistenței naționale, trebuia să ocrotească și arhivele evacuate din București.

În perioada interbelică, Arhivele Statului continuă să fie lipsite de fonduri financiare pentru construirea unui local propriu cu depozite care să asigure păstrarea și conservarea documentelor și personal suficient pentru operațiile arhivistice ce trebuiau făcute.

În această perioadă, cei care au răspuns de destinele instituției au dat dovada unei înalte responsabilități și au acționat prin numeroase forme și mijloace, pentru a determina autoritățile să manifeste receptivitate la

necesitățile Arhivelor Statului.

Urmează un episod dramatic al arhivelor ieșene: evacuarea, la adăpost în sudul țării lângă Pitești. În adresa din 27 mai 1942 a directorului regional, Gh. Ungureanu către comandantul Cercului de Recrutare Iași, se arată că: *„s-au evacuat ... 2269 lăzi cu documente, arhive diferite, stampe, hărți, peceti, medalii și bani vechi, manuscripte, etc.. Aceste lăzi au fost evacuate în 21 de vagoane la (Bascov) Pitești încă din luna martie 1941”* [16].

Într-o altă adresă, de data aceasta către Ministerul Culturii Naționale, același Gh. Ungureanu spune: *„La Bascov (Argeș), locul sortit bejeniei lor, în condițiuni din cele mai proaste de conservare, au stat mai bine de un an...Desigur din toată această operație- împachetatul, dusul adusul și despachetatul- au rezultat oarecare stricăciuni arhivei evacuate, cum ar fi de exemplu unele dosare putrede, etichete rupte – așa că grija noastră cea mai mare este acuma de a da tuturor acestora pe care bejenia le-a făcut să sufere o îngrijire deosebită”* [17].

Deoarece documentele deosebit de importante pe care le avea primite de la predecesori cât și cele pe care le-a adus ulterior în depozite erau puse în pericol prin retragerea pazei ce era organizată de Chestura de Poliție, Gh. Ungureanu solicită în mai 1943 Ministerului Culturii Naționale *„a ordona Chesturii de Poliție Iași spre a da de urgență paza de zi și de noapte la Arhivele Statului Iași, așa cum a fost de la înființarea acestei instituții”* [18].

Nenorocirile nu ocolesc arhivele ieșene. Evacuarea în sudul țării, în Gorj, este o altă perioadă de restriște. Din cele 19 vagoane încărcate cu arhive, două au fost bombardate și distruse în triajul C.F.R. București-Nord, conform celor raportate de către directorul general, în octombrie 1944: *„Am evacuat din Iași, în împrejurări cunoscute, 19 vagoane din care au ajuns aici numai 16, două le- am găsit arse în București Triaj și unul nevenit până acuma; încă sperăm să-l mai găsim...”* [19].

Imobilul principal al Arhivelor Statului din Iași a fost distrus în urma bombardamentului din noaptea de 5/6 iunie 1944, incendiul mistuind întregul acoperiș al clădirii, iar la stăruința și eforturile arhiviștilor s-au început reparațiile în anul 1945, reparații terminate abia în 1954. Ultimile vagoane cu arhiva evacuată au fost aduse abia în 1947, arhivă ce a fost așezată treptat în clădirea refăcută. Aici, documentele vor poposi până în anul 1977, când își vor găsi în sfârșit locul în clădirea nou inaugurată din dealul Copoului (Fig. 1). În evoluția organizării instituției Arhivelor Statului, ca urmare a noilor realități politice ale timpului, aceasta trece în 1951 de la Ministerul

Fig. 1. Imagini din perioada refugiului Arhivelor Statului din Iași la Săcelu (jud. Gorj), în anul 1944.

Învățământului Public sub autoritatea Ministerului de Interne⁶, cu noi atribuții și norme de funcționare⁷, schimbate apoi de Legea nr. 20/1972 și mai apoi, de cea valabilă și astăzi, Legea nr. 16/1 aprilie 1966 (determinată de schimbările din structurile instituționale de după anul 1989), modificată și completată în anii 2002, 2006, 2009, 2013, ce presupune Integrarea practicii arhivistice românești în cadrul general al practicii arhivistice din UE.

În perioada 1951- 1957, chiar dacă normativele sunt de inspirație sovietică, ele sunt făcute în acord cu practica arhivistică internațională⁸, astfel înregistrându-se un progres al rolului Arhivelor Statului și prezența acestora în viața comunităților.

Arhivele Statului sunt susținute în demersul lor de stopare a distrugerii

⁶ Conform Decretului Prezidiului Marii Adunări Naționale nr. 17/27 ianuarie 1951 (1 februarie 1951)

⁷ Stabilite prin Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 472, Regulamentul de funcționare din 1872 și Legea din 1925 fiind abrogate.

⁸ David Prodan, invitat să colaboreze la elaborarea legislației arhivistice, spune că a lucrat împreună cu un consilier sovietic. Documentele oficiale nu arată nimic despre prezența consilierului sovietic la Arhive dar, lucrătorii din acea perioadă confirmă prezența acestuia în instituție.

de arhive și a obținerii de spații de depozitare de către ministrul de interne din acea perioadă, A. Drăghici⁹, care a pledat pentru aprobarea în regim de urgență a decretului pentru înființarea Fondului Arhivistic de Stat al Republicii Populare Române, întrucât „*bogatul material documentar cu o vechime mai mare de 700 de ani, care privește economia, știința, cultura și arta poporului român, lupta sa eroică pentru libertate și independență, lupta împotriva exploatării și subjugării, pentru transformarea revoluționară a țării și construirea societății socialiste*” ar putea fi distrus [20].

În pofida greutăților cu care s-a confruntat instituția Arhivelor Statului din Iași, aceasta nu și-a întrerupt activitatea, lucru care se datorează în mare măsură înaintașilor noștri care au lucrat în slujba Arhivelor, înaintași care au conștientizat care este misiunea fundamentală a instituției, aceea de dezvoltare și conservare a tezaurului documentar al țării, adunând mereu documente, spre împlinirea ei. Astfel, au continuat cu achiziționarea de documente, în ciuda regimului de austeritate.

Cum arhivele domnești create până la 1400 au pierit odată cu reședințele domnești respective, arhivele create începând cu sec. XV (domni, diverși dregători) s-au păstrat cu greu la emitenți dar nu și la destinatari (mănăstiri, boieri, orașeni, bresle sătești ș.a.) - acte ce le întăreau diferite privilegii/drepturi și erau păstrate cu mare grijă, și, cu acestea s-au îmbogățit Arhivele Statului din Moldova în perioada secolelor XIX-XX, din care vor fi trecute în revistă câteva documente cu o valoare inestimabilă, documente care prezintă o părticică din istoria poporului nostru:

- document din 1399 (6908) nov. 28 - Iuga vv. domnul Moldovei, dăruiește uric lui Țiban două sate, unul lângă gura Crasnei și altul pe Bârlad. SJAN Iași, Colecția Documente 304/1 (Fig. 2);
- document din 1411(6920) sept. 22, Suceava. Hrisov de la Alexandru vv. <cel Bun>, domn al Moldovei (Fig. 3);
- document din 1458 (6966) aug. 31, <Târgul de Jos> Hrisovul lui Ștefan vv.<cel Mare> pentru Mănăstirea Moldovița. Colecția Documente, original slav, pergament, pecete atârnată, deteriorată (Fig. 4);
- document din 1476(6984) mai 22 Iași. Hrisovul lui Ștefan vv. <cel Mare> pt. Mușat vornic. SJAN Iași, Colecția Documente - Spiridonie, XLV/63 original slav, pergament, cosigilat (Fig. 5);

⁹ A. Drăghici a fost unul din cei mai duri miniștri de interne, care a contribuit activ la instaurarea unui climat de teroare în societatea românească a anilor '50 și nicidecum un om politic, conștient de valoarea culturală și practică a documentelor din Arhive

Fig. 2. Fotografie după original slav, pergament, fragment rupt în trei, se păstrează numai partea din mijloc (14x24 cm).

Fig. 4. 1458 (6966) aug. 31, <Târgul de Jos> Hrisovul lui Ștefan vv. <cel Mare> pentru Mănăstirea Moldovița.

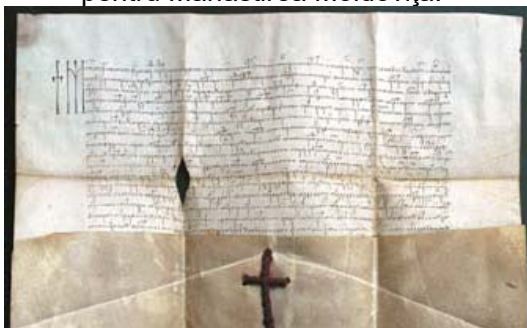

Fig. 6. 1480(6980)mai 27, Suceava. Hrisovul lui Ștefan vv. <cel Mare> pentru Șteful, pârcălab de Hotin.

Fig. 8. 1763(7272)oct. 15, Iași. Hrisov prin care Grigore vv. Calimach, desființează pogonăritul și vădrăritul.

Fig. 3. 1411(6920) sept. 22, Suceava. Hrisov de la Alexandru vv. <cel Bun>, domn al Moldovei

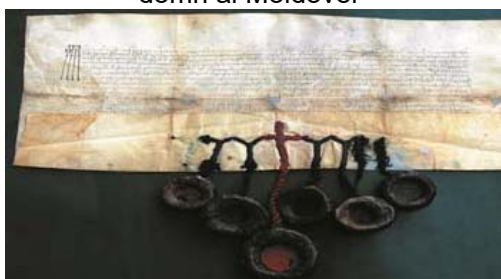

Fig. 5. 1476(6984)mai 22 Iași. Hrisovul lui Ștefan vv. <cel Mare> pt. Mușat vornic.

Fig. 7. 1799 dec. 1, Iași. Constantin Alexandru vv. Ipsilanti confirmă privilegiile M-rii "Sf. Spiridon" din Iași, pentru spital.

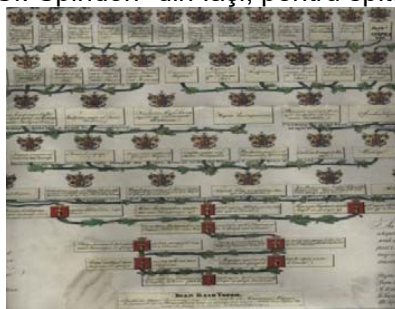

Fig. 9. Arborele genealogic al familiei Sturdza **SJAN** Iași, Colecția Documente.

- document din 1480(6980)mai 27, Suceava. Hrisovul lui Ștefan vv. <cel Mare> pentru Șteful, pârcălab de Hotin. SJAN Iași, Colecția Documente - Spiridonie, XLV/65, original slav, pergament (Fig. 6);

- document din 1799 dec. 1, Iași. Constantin Alexandru vv. Ipsilanti, domnul Moldovei, confirmă privilegiile M-rii “Sf. Spiridon” din Iași, pentru spital. SJAN Iași, Colecția Pergamente, original, pergament, intitulația, inițialele și unele cuvinte cu cerneală aurită, decor floral policrom (Fig. 7);

- document din 1763(7272)oct. 15, Iași. Hrisov prin care Grigore vv. Calimach, domnul Moldovei, desființează pogonăritul și vădrăritul. SJAN Iași, Colecția Documente, 340/27, original, pergament, intitulația, monograma și inițialele cu cerneală aurită (Fig. 8);

- document cu Arborele genealogic al familiei Sturdza. SJAN Iași, Colecția Documente.

Timp de aproape un veac și jumătate arhivele moldovenești au pribegit prin numeroase clădiri improprii, care le-a pus de atâtea ori existența în primejdie, deci, cu astfel de greutate s-au confruntat din păcate Arhivele Statului din Iași, dar în pofida acestora, instituția și-a continuat activitatea. Conștienți de misiunea fundamentală a instituției Arhivelor Statului, de dezvoltare și conservare a tezaurului arhivistic al țării, în condiții atât de grele, înaintașii noștri au adunat mereu noi și noi documente, spre împlinirea acesteia.

Bibliografie:

1. **Murray, J.** *Practical Remarks on Modern Paper with an Introductory Account of Its Former Substitutes*, London, T. Cadell, 1829.

2. **Farady, M.** *On Light or Ventilation*. The repertory of patent inventions and other discoveries and improvements, 2, 1843, pp. 174-181 și 238-250.

3. *** *Repere Cultural-Educative Arhivele Naționale*, Editura Ministerului Administrației și Internelor, 2010, p.5.

4. **Ungureanu, Gh.** *Figuri de arhiviști români, Gheorghe Asachi, 1788-1869*, București, 1969, p.72.

5. *** *Arhivele Statului Iași, Arhiva de cancelarie*, dos. 3/1832, f.4.

6. *Istoricul Arhivelor Statului 1831-1956*, în *Arhivele Statului 125 ani de activitate 1831-1956*, București, 1957, p.80.

7. **Ungureanu, Gh.** *Din activitatea lui Vasile Alecsandri ca arhivist al Statului*, în “Revista Arhivelor” nr. 2/1964, București, p. 275.

8. *** *Istoricul Arhivelor Statului 1831-1956*, în *Arhivele Statului 125 ani de activitate 1831-1956*, București, 1957, p.82.

9. *** *Dosarul 130, fondul Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice*.

10. *** *Regulamentul din 1862, Titlul III, Dispozițiuni generale și*

transitorii, art. 16.

11. **Rusu, Gh.** *Arhivele Statului din Iași – 160 de ani de activitate în „Revista Arhivelor”* nr. 4/1991, București, p. 459.

12. *** DJAN Iași, *Arhiva de cancelarie*, dos. 12/1865, f. 20.

13. *** DJAN Iași, *Arhiva de cancelarie*, dos. 9, f. 25.

14. *** DJAN Iași, *Arhiva de cancelarie*, dos. 1/1901, f. 37.

15. *** DJAN Iași, *Arhiva de cancelarie*, dos. 12/1865, f. 91.

16. *** DJAN Iași, *Arhiva de cancelarie*, dos. 7/1942, f. 255.

17. *** DJAN Iași, *Arhiva de cancelarie*, dos. 7/1942, f. 68.

18. *** DJAN Iași, *Arhiva de cancelarie*, dos. 6/1943, f. 73.4

19. *** DJAN Iași, *Arhiva de cancelarie*, dos. 4/1943, f. 23.

20. **Grigore Ioana**, *Arhivele Statului de la Ministerul Învățământului la Ministerul de Interne, Profesioniștii noștri*, Ed. Eurocarpatica, Sf. Gheorghe, 2013, p. 654.

21. **Sandu, I., Irina Crina Anca Sandu, I. C. A.**, *Conservation and Restauration Chemistry of the Old Book*, vol. I, "Al.I.Cuza" University Publishing House,, (ISBN 973-9272-22-3), 1998.

22. **Barrow, W.Z.**, *Deterioration of Book Stock, Causes and Remedies*, Ed. Peters Peregrinus Ltd., London, 1959.

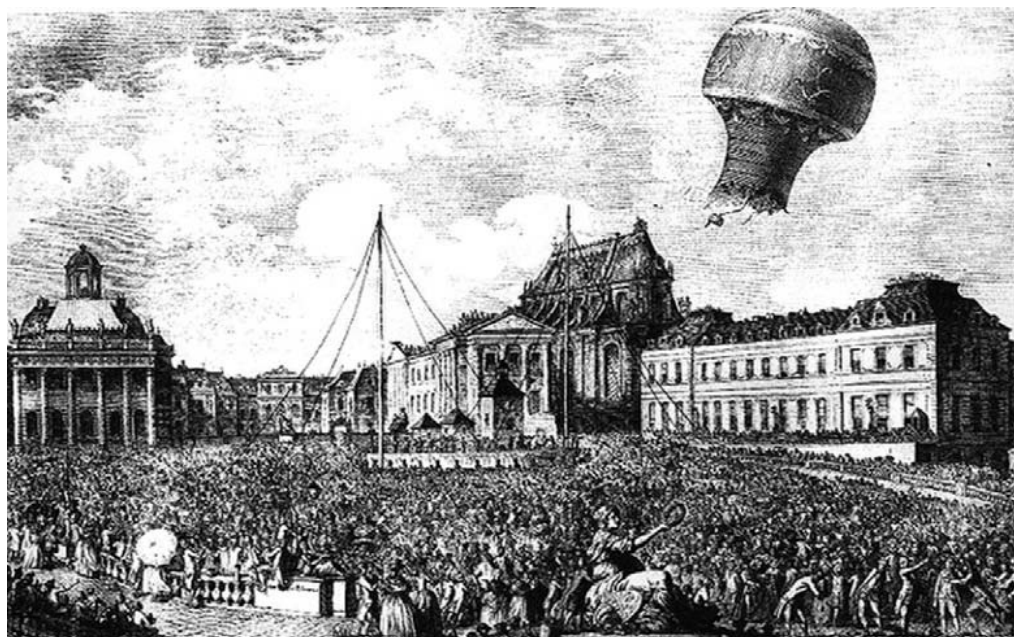
23. **Barrow, W.J.**, *Permanence/Durability of the Books VII. Physical and Chemical Properties of the Book Papers, 1507-1949*; W. J. Barrow Research Laboratory, Inc.: Richmond, VA, 1974.

24. **Oprea, F.**, *Conservarea și restaurarea documentelor de arhivă*, Ed. Fundației România de Măine, București, 2008.

25. **Oprea, F.**, *Conținutul și evoluția conceptelor și ale practicii de păstrare, conservare, restaurare a arhivelor*, în *Arhiva Românească*, tom. I, fasc. 2, 1995.

Secțiunea a V- a

ȘTIINȚE EXACTE ȘI TEHNICE

BREVETELE INGINERULUI DIMITRIE VĂSESCU -REALIZATORUL PRIMULUI AUTOMOBIL CU ABUR ROMÂNESC

*Teodora-Camelia CRISTOFOR, ing., Lorin CANTEMIR, prof. univ.
dr., Octavian BALTAG, prof.univ.dr.fiz.
Muzeul Științei și Tehnicii „Ștefan Procopiu” Iași
Universitatea Tehnică „Gh.Asachi” Iași Facultatea de Bioinginerie
Medicală Iași*

Résumé: Après avoir terminé ses études secondaires en 1879, le jeune Dimitrie Vănescu a fréquenté les cours préparatoires de l'école secondaire *Saint-Louis* pendant un année (1881- 1882). Il est devenu étudiant de l'*École Centrale des Arts et Manufactures* à Paris en 1882, mais en quatrième année d'étude, en 1886, il a reculé. Quelques années plus tard, Vănescu finalise ses études techniques électriques de l'École Supérieure d'Électricité à Paris, la promotion 1894-1895. Quelques documents reçus des archives de l'*Institut National de Propriété Industrielle*, Paris, fournit des informations pour la première fois sur le contenu des deux brevets: *Indicateur de température à distance*, 1886 et *Un nouveau système de roue suspendue* à partir de 1893, reproduite dans ce travail pour l'utilisation de ceux intéressés.

După frecventarea a trei ani de studii, integral urmate la *École Centrale des Arts et Manufactures* în perioada 1882-1885, Dimitrie Vănescu se retrage din cel de-al patrulea de învățământ (martie 1886) datorită problemelor de sănătate, fără a deține diplomă de absolvire sau certificat de capacitate. După câțiva ani, își definește studiile de inginerie la *École Supérieure d'Électricité*¹⁰ din Paris, făcând parte din prima promoție a școlii, 1894-1895, cu 12 cursanți și absolvenți. Sfârșitul sec. al.XIX-lea era o perioadă în care domeniul electricității începea să cucerească tot mai mult interesul oamenilor de știință pentru dezvoltarea învățământului calificat, cercetare și aplicații industriale. În acest sens, la originea școlii de electricitate franceze a stat *Expoziția Internațională de Electricitate*¹¹ organizată la Paris în 1881. Alături de un grup de electricieni, fizicianul Éleuthère Mascart¹² (1837-1909) fondează în 1882 *Laboratoire centrale*

¹⁰ Universitate tehnică de stat înființată în 1894 de fizicianul Éleuthère Mascart și *Société internationale des électriciens* pentru formarea inginerilor electricieni. În prezent este cunoscută sub forma prescurtată de Supélec.

¹¹ Y. Cassis, F. Crouzet, T. Gourvish, *Management and Business in Britain and France: The Age of the Corporate Economy*, Clarendon Press-Oxford, New York, 1995, p.151.

¹² Mascart a fost responsabil cu secțiunea electricitate din cadrul *Expoziției Universale* desfășurată la Paris în 1889. În fizică, Mascart a făcut cercetări privind electricitatea atmosferică, magnetismul terestru, optică și meteorologie.

d'électricité (Laboratorul central de electricitate), inaugurat la 10 februarie 1888. În scurt timp, denumirea laboratorului este schimbată în *École Supérieure d'Électricité*.

Dimitrie Văsescu, numit Dèmètre Vasesco în variantă franțuzească, află de noua *Școală superioară de electricitate* din afișele stradale răspândite în Paris prin care se anunțau înscrieri pentru anul școlar 1894-1895. La 22 noiembrie 1894, D. Văsescu, într-un memoriu¹³ adresat profesorului Mascart explică situația sa școlară până la acel moment, menționând faptul că este aspirant la diploma de inginer a școlii de electricitate, după ce a întrerupt, timp de câțiva ani, finalizarea studiilor de specialitate. În argumentația sa privind utilitatea continuării studiilor, menționează despre cunoștințele dobândite și experiența acumulată ca mecanic privind execuția unei mașini cu vapor, invenția sa, care a funcționat cu succes. Prin acest memoriu, Văsescu solicită acordarea unei amânări de opt zile necesare pregătirii examenului de admitere. La 1 august 1895, Văsescu este absolvent cu diplomă a școlii, cu nota finală 17¹⁴.

După cum se cunoaște, Dimitrie Văsescu este cunoscut ca fiind primul român care a conceput și construit la Paris, în anii 1880, un automobil cu abur, dar pentru care inventatorul nu a depus brevet. Până în prezent nu există nicio mențiune clară privind anul precis de execuție al acestui automobil, cert fiind doar faptul că acest lucru s-a petrecut în al cel de-al nouălea deceniu al sec. al XIX-lea.

Primul brevet al tânărului inginer Dumitru Văsescu înregistrat la Paris cu Nr. 178967 din anul 1886 poartă denumirea de *Indicator de temperatură la distanță*¹⁵(fig.I) obținut pentru o durată de 15 ani¹⁶. Cererea pentru înregistrarea brevetului este depusă de inventator la biroul de *Proprietate Industrială* din cadrul *Ministerului Industriei și Comerțului* la data de 11 octombrie 1886 și este eliberat la 10 februarie 1887.

Memoriul descriptiv al invenției *Indicator de temperatură la distanță* are ca obiectiv principal indicarea, la distanță, prin intermediul unui curent electric, temperatura unei incinte încălzite, cum ar fi o etuvă, un

¹³ Mulțumim doamnei Elena Hillard de la Paris, strănepoata inventatorului, pentru copiile oferite după documentele din arhiva Supélec privind situația școlară a inventatorului D. Văsescu.

¹⁴ Sistemul de notare din Franța nu a fost modificat de peste 170 de ani, nota 10 este de trecere, iar de la 16 calificativul acordat este de „foarte bine”.

¹⁵ Copia integrală după brevet a fost obținută de la *Institut National de la Propriete Industrielle* din Paris.

¹⁶ Prima lege ce acordă drepturi de proprietate asupra unui brevet de invenție este emisă în Franța în anul 1791. Ulterior, legea este îmbunătățită la 5 iulie 1844 oferind inventatorului „drepturi exclusive de exploatare a invenției în folosul său”. Durata brevetelor era de 5, 10, 15 și 20 de ani, fiecare brevet necesitând achitarea unei taxe corespunzătoare

cazan etc., invenția servind, datorită unor modificări prevăzute în descriere și la indicarea nivelului apei, la semnalizarea unui incendiu ș.a. În toate aplicațiile sale, aparatul conține: un transmițător și un receptor legat de un fir conductor.

Acest transmițător este caracterizat de următoarele părți componente (fig.II): (a), un sifon de sticlă a, b, c care conține mercur și unit în cc' , cc'' cu firul de platină, aflați unul lângă celălalt;

(b) un rezervor de aer R aflat în comunicare cu sifonul;

(c) o supapă sau un robinet plasat deasupra sifonului și putând, la un moment dat, să asigure comunicarea cu mediul ambiant.

Cele două fire c sunt unite cu firul conductor, celelalte două $c'c''$ cu polii, care străbat două pile distincte. De fiecare dată când se produce o variație suficientă de presiune în rezervorul R , mercurul atinge unul din sistemele de contact cc' sau $c'c''$ și pune astfel linia în legătură cu unul dintre fire: un curent pozitiv sau negativ este trimis în receptor. În momentul emisiei curentului (și acesta este unul dintre punctele importante ale invenției mele) sifonul este pus, pentru un moment, în legătură cu atmosfera; mercurul își recapătă nivelul în cele două brațe întrerupând curentul.

Receptorul informează, prin mișcarea unui ac pe un cadran, curenți polarizați temporar pozitiv sau negativ.

În tipul nr.1, deschiderea sifonului se face prin intermediul unei supape r sau a unui robinet comandat de armătura unui electromagnet. Acest electromagnet este traversat de firul de sârmă și deschide sifonul în momentul trecerii curentului electric.

În tipul nr.2, aerul depune o frânare la traversarea mercurului de îndată ce acest metal este împins de presiune într-unul din brațe; o picătură de mercur este proiectată pe firele de platină și închide pentru o clipă circuitul.

Principiul transmițătorului meu se poate enunța astfel: producerea curenților într-un sifon¹⁷ cu mercur aflat în legătură cu un rezervor de aer și întreruperea acestor contacte în momentul emisiei curentului, deschizând pentru o clipă sifonul prin acest joc al aparatului.

Receptorul este construit astfel încât să poată fi influențat de un curent continuu: acul se deplasează pe cadran atunci când trece curentul. Sensul de deplasare depinde de sensul curentului.

Receptorul cuprinde două mecanisme de orologerie MM' care au tendința să antreneze în sens invers acul indicator. În poziția de așteptare cele două mecanisme sunt declanșate prin intermediul legăturii cc' , comandate de armătura a doi electromagneți polarizați EE' . Când nici un

¹⁷ Dispozitiv în formă de U răsturnat, montat într-o instalație, folosit pentru trecerea unui lichid de la un nivel la alt nivel

curent nu trece prin receptor, armăturile sunt reținute de electrozii polarizați; dacă, de exemplu, este emis un curent pozitiv, una dintre armături de detașează de electromagnetul de care aparține și una din roți se rotește cu o zecime din circumferință până ce piciorușul K se sprijină pe tija t . Curentul încetând, tija t revine către electromagnet și roata l termină ultima sa semi- rotație antrenând steaua cu 12 raze U . Această stea produce rotirea acului cu o sută douăzeci de rotații cu ajutorul unui angrenaj al cărui raport de viteză este de $1/10$. Înfășurările celor doi electromagneți sunt ca un singur curent care acționează pentru demagnetizarea unuia dintre ei prin excitarea celuilalt; în acest fel funcționează un singur electromagnet: E se supune unui curent negativ; E' la un curent pozitiv.

Cadranul este divizat în 120 de părți egale.

La construcția receptorului, pretind gruparea într-un singur aparat a celor doi electromagneți polarizați a căror armături acționează pentru declanșarea a două mecanisme orologice care se rotesc în sens invers.

Utilizarea aparatului ca indicator de temperatură

Rezervorul R plasat fiind în incinta a cărei temperatură dorim să fie indicată, se reglează cantitatea de mercur din sifon în așa fel încât contactul cu firul de platină să aibă loc pentru variația temperaturii cu un grad.

Ca urmare a creșterii sau scăderii temperaturii incintei, curentul trimis către receptor este pozitiv sau negativ. Acul avansează cu o diviziune și marchează astfel o variație de temperatură de un grad. Mercurul își reia de fiecare dată nivelul în cele două brațe, indicația este continuată, ceea ce înseamnă că receptorul manifestă toate variațiile între 1 și 120° .

Remarcă: Este necesar ca pentru indicarea exactă a valorilor aparatului, aerul care intră în rezervor să fie uscat. Dacă transmițătorul trebuie să funcționează într-o sală cu umiditate, acesta trebuie dotat cu un recipient de desicare pe care aerul trebuie să îl traverseze înainte de a intra în sifon.

Utilizarea aparatului ca indicator de nivel

Pentru această aplicație, rezervorul R este înlocuit cu un con de cupru C introdus în apă. Nivelul schimbându-se, aerul existent în con este comprimat sau dilatat, mercurul se deplasează ca urmare a diferenței de presiune și se ating contactele cu precizie.

Dimensiunile conului și cantitatea de mercur fiind convenabil reglate, se va produce contactul pentru o variație determinată a nivelului H ; receptorul funcționează prin curenți pozitivă sau negativi ca atunci când trebuie să indice temperatura, doar aici diviziunile cadranului indicând înălțimea apei.

În toate aplicațiile, transmițătorul meu are avantajul de a fi reglabil, ceea ce înseamnă că putem face să varieze momentul contactului cu

cantitatea de mercur.

Rezumând, revendic proprietatea exclusivă privind:

1. Orice transmițător cu sifon construit ca urmare a principiului anunțat, indiferent de forma construcției sale;
2. Aplicațiile posibile în care o variație a presiunii poate oferi contacte instantanee în sifon;
3. Orice receptor capabil să genereze prin intermediul unui ac, curenți electrici pozitivi sau negativi și construit precum celui descris de mine și anume cu doi electrozi polarizați a căror armătură declanșează două mecanisme de orologerie provocând rotația unui ac în sensuri diferite.

Paris, 18 octombrie 1886”.

178,967

**SÉCURITÉ
DES
INVENTEURS**

BUREAUX & CAISSE
30, Boulevard St Michel
PARIS

Primate

DEMANDE
D'UN
BREVET D'INVENTION
DE QUINZE ANS

Barrault, Directeur
Ancien Professeur de Mathématiques de l'Université
Ingénieur Civil.

DEMANDE
de Brevet dans tous les pays
DEPÔT DE MARQUES DE FABRIQUE
Dessins Industriels
RECHERCHES
Calculs et poursuites des Contrefaçons

TRADUCTIONS
DANS TOUTES LES LANGUES

CONSULTATIONS GRATUITES

COMPTOIR SPÉCIAL
de vente d'Articles brevetés
Exposition permanente
de ces Articles

EXPLOITATION & VENTE DE BREVETS
Avances de Fonds
sur les inventions reconnues bonnes

MÉMOIRE DESCRIPTIF

*Pour: Indicateur à distance
de la température*

Fourni par Monsieur Lomès Pasasco

*Je demande un brevet de quinze
ans pour l'appareil décrit ci-dessous et
ayant pour objet principal, d'indiquer à
distance, au moyen d'un courant électrique,
la température d'une machine chauffée, celle
d'une étuve, d'une chaudière, etc.
Mon invention peut servir en outre
grâce à quelques modifications prévues dans
la présente demande, à indiquer le niveau
de l'eau, à signaler un incendie, etc.*

10

Fig.1. Facsimil după prima pagină din brevetul Nr. 178967 cu descrierea invenției.

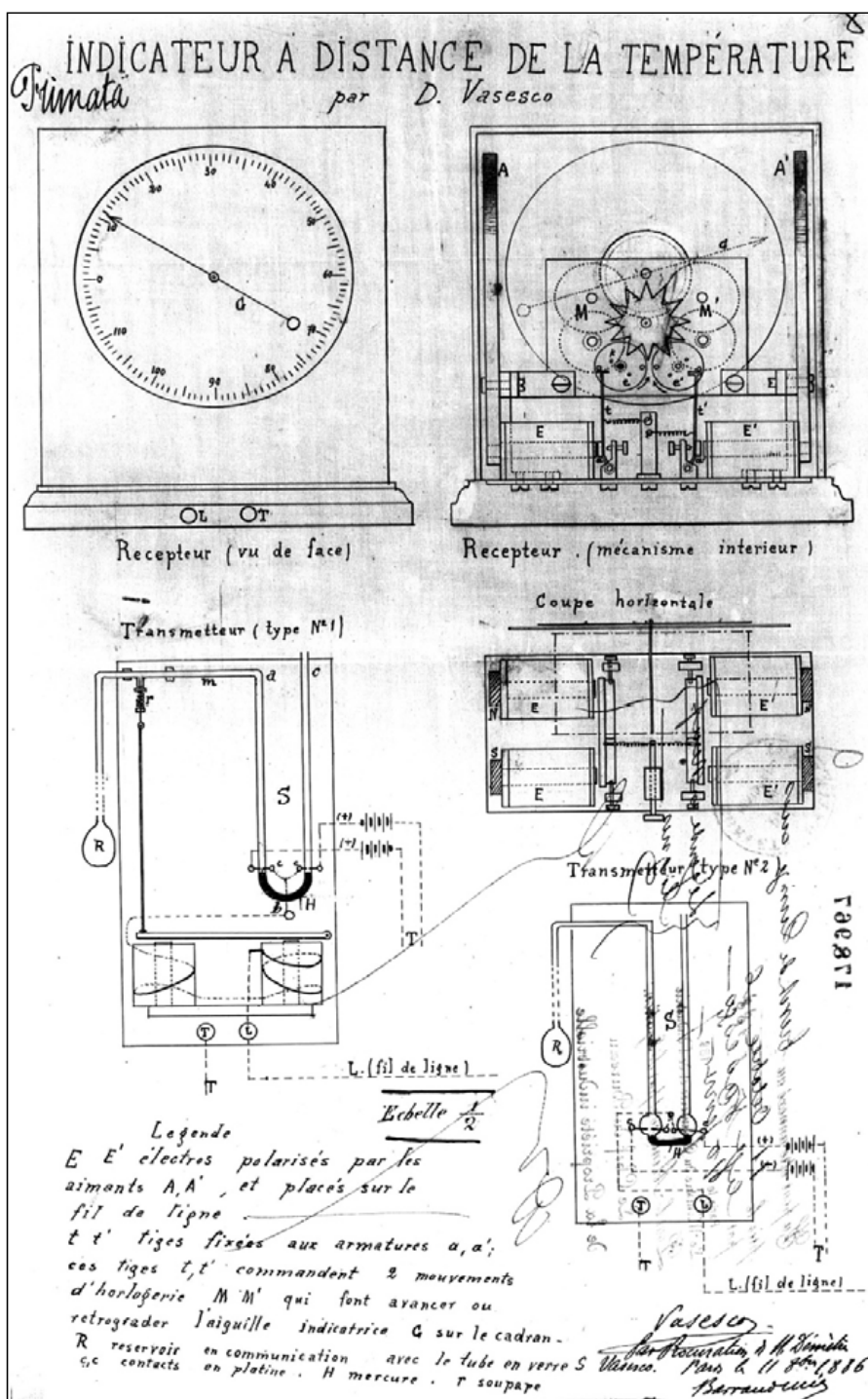

Fig.2. Facsimil după ultima pagină a brevetului cu desenele dispozitivului.

Semnalarea privind existența celui de-al doilea brevet apare în Revista „*L'ingénieur civil: Journal d'application et de vulgarisation des découvertes les plus récentes*”¹⁸, Anul II, Nr. 30, din data de 1 iulie 1893, care specifică la rubrica *Chemins de fer et Tramways*, pag. 677, brevetul Nr.228668 cu denumirea *Nouveau système de roue suspendue*¹⁹, autor D.Vascesco (fig.III și IV). Cererea pentru înregistrarea brevetului este depusă de inventator la biroul de *Proprietate Industrială* din cadrul *Ministerului Industriei și Comerțului* la data de 16 martie 1893, ora 15.00. Brevetul este eliberat la 1 iunie 1893 pentru o durată de 15 ani²⁰.

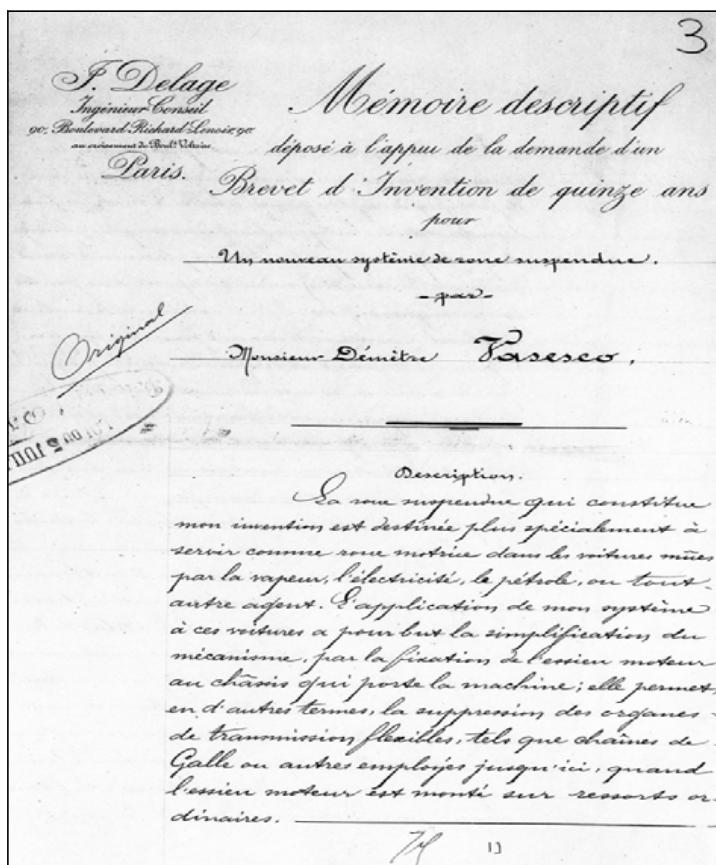

Fig. 3. Facsimil după prima pagină din brevetul Nr.228668 cu descrierea invenției

¹⁸ Revistă bilunară de popularizare a științelor și de îndrumare pentru agricultori, industriași și micii fabricanți, editată la Paris începând cu 1 martie 1892 la Paris, director Henri Alexandre.

¹⁹ <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k5700538v/f22.item>

²⁰ Copia integrală a brevetului a fost obținută de la *Institut National de la Propriété Industrielle* din Paris.

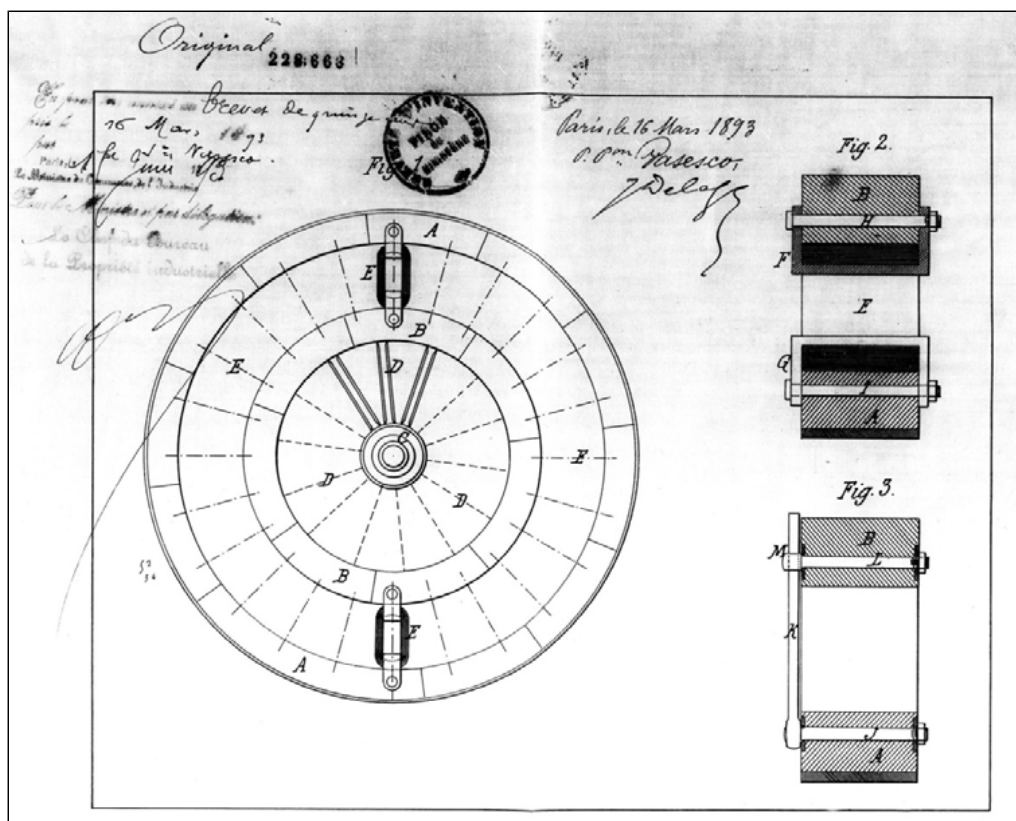

Fig. 4. Facsimil după ultima pagină a brevetului cu schița invenției

Redăm în continuare traducerea integrală a brevetului Nr.228668 din limba franceză:

Memoriu descriptiv depus ca suport al cererii unui Brevet de Invenție de cincisprezece ani pentru *Un nou sistem de roată suspendată* de Inginer Demetre Vasenco.

„Roata suspendată care constituie proiectul meu este destinată, în mod special, să servească ca o roată motrice pentru automobile, antrenată de vapori, electricitate, benzină sau orice alt agent. Aplicațiile sistemului meu la aceste vehicule au drept scop simplificarea mecanismelor, prin fixarea axului motor la șasiul care transportă mașina; ea permite, cu alte cuvinte, suprimarea elementelor de transmisie flexibile, cum ar fi lanțurile de tip Gall sau altele folosite până în acest moment când axul motor este montat pe arcuri obișnuite.

Sistemul meu de roată reprezentat în desenul anexat, arată în fig. 1 vederea din față a roții, în fig.2, la scară mai mare, modul de fixare a arcurilor elastice și în fig.3 un exemplu de ghidare a jantelor pentru prevenirea deplasării laterale.

Roata mea suspendată conține două jante concentrice rigide: una,

exterioară A , care rulează pe sol, cealaltă interioară, B , fixată pe C prin spițele D , și suspendată de prima printr-o serie de arcuri din cauciuc E . Forma, așezarea și fixarea acestor arcuri constituie o parte esențială a invenției mele. Acestea au fost studiate în vederea asigurării unei rigidități suficiente a roții în direcția perpendiculară pe planul său, și, de asemenea, în vederea evitării oscilațiilor laterale ale vehiculului.

Arcurile de cauciuc E sunt formate, fiecare, dintr-un inel cu o lungime de câțiva centimetri, al cărui ax este paralel cu cel al roții; acest inel se găsește prins ferm de-a lungul a două generatoare opuse, și se fixează pe jante cu ajutorul a doi etrieri FG . Aceștia doi sunt nituiți pe jante sau menținuți prin buloane HI pentru a împiedica rotația, care ar avea ca efect deteriorarea cauciucului prin frecarea jantei.

Arcurile inelare E sunt fie dintr-un singur strat, fie sunt formate prin înfășurarea unei benzi cauciucate montată pe două etriere de fixare. Această bandă poate fi acoperită cu ajutorul unei substanțe capabilă să lipească cauciucul pentru a evita destinderea arcului.

Indic aici utilizarea unor benzi subțiri pentru arcuri deoarece permit obținerea unor inele cu orice grosime din cauciuc bine eliberat de impurități, ceea ce asigură trăinicia arcurilor.

Este nevoie să spunem că numărul arcurilor E interpusse între două jante, precum și dimensiunea lor, sunt determinate, ambele, de către diametrul roții prin efortul pe care îl susține. Aceste arcuri se aplică roților din toate sistemele, construite din toate materialele convenabile și indiferent de profilul jantelor.

În legătură cu modul de fixare al arcurilor din cauciuc nu trebuie să ne fie teamă de deplasarea laterală a acestora. Totuși, pentru un plus de siguranță, poate fi de folos, în unele cazuri, opunerea într-un mod absolut la aceste deplasări, ghidând mișcarea jantei A în planul roții.

Mai multe mijloace pot fi folosite în acest scop; am indicat unul, cu rol de exemplu, în figura 3 din desen.

Janta A este străbătută de una dintre ramificațiile J a unei piese în unghi drept, cealaltă ramificație K culisează liber într-un soclu M plasat la extremitatea unui bulon L , fixat solid de janta B . Partea J este cilindrică și se poate roti cu frecare ușoară în carcasa care traversează janta A . S-ar putea, și invers, să se fixeze brațul J și să fie lăsat bulonul L liber să se rotească. Dispunem de mai multe îndreptare privind perimetrul jantelor roții.

Rezumat

Revendic ca fiind invenția mea și proprietatea mea exclusivă utilizarea la roțile suspendate a arcurilor din cauciuc care afectează forma cilindrică E , dispuse de-a curmezișul jantelor și presată contra acestora prin etrieri indiferent de forma jantei sau secțiunile etrierilor.

Paris, 16 martie 1893”

Prin formația sa intelectuală, pasiunea și interesul pentru tehnică, Dimitrie Vănescu rămâne pentru posteritate în rândul pionierilor români ai științei și tehnicii, un temerar prin realizările sale deosebite. Prin cele două brevete publicate integral și, în același timp, pentru prima dată în limba română, biografia lui Vănescu este întregită cu aceste noi mărturii aduse de autori, contribuind la asigurarea informațiilor precise privind viața și activitatea acestui inventator. Toate materialele publicate până în prezent despre Dumitru Vănescu indică anul 1859 sau 1860 ca an al nașterii. În urma noilor mărturii primite din arhiva *Liceului Saint-Louis* și a *Școlii Centrale de Artă și Manufactură* din Paris, reiese clar faptul că Dimitrie Vănescu s-a născut la Iași, în data de 31 iulie 1863, aspecte menționate de către autori în lucrarea *Pe urmele automobilului Vănescu*, prezentată la cel de-al XI-lea Simpozion Internațional CUCUTENI 5000 Redivivus-Chișinău 2016.

Bibliografie:

1. Cassis, Youssef; Crouzet, Francois; Gourvish, Terry, *Management and Business in Britain and France: The Age of the Corporate Economy*, Clarendon Press-Oxford, New York, 1995;
2. Arhiva *Institut National de la Propriete Industrielle Paris*.
3. *** Larousse du XXe siècle, Vol.IV, Librairie Larousse, Paris, 1931.

**O MICĂ ENCICLOPEDIÉ PRIVIND NAȘTEREA ȘI EVOLUȚIA
MATERIEI INERTE (A TERREI) ȘI A CELEI VII, DOTATĂ CU
UN SISTEM NEURONAL CU PROPRIETĂȚI CREATIVE
MATERIALIZATE PRIN CONSTRUCȚIA DE NAVE MARITIME
ȘI AERIENE, MOTORIZATE, RUDOLF DIESEL SI MOTORUL
LUI**

*Vasile DOBREF, prof.dr.ing., Cantemir LORIN, prof.dr.ing. D.H.C.,
Petrică POPOV, Ș.I. dr.fiz., Vlad MOCANU, junior ship electrician officer
Academia Navală „Mircea cel Bătrân” Constanța
Universitatea Tehnică „Gh. Asachi” Iași*

Abstract: The writing describes the matter's evolution from the simple organic molecules to the cells that are able to reproduce. Therefore, water, earth and air assured conditions for the appearance, existence and evolution of the living matters in the all three stadiums of the inert matter. It is described the way that the first forms of living appear, Homo Sapiens develops and the science is discovered. Successively and gradually, it has reached to the using of classically known: the primary engine Diesel. On the 18th of March 1858, the Bavarian Rudolf Diesel is born, who, thanks to the accumulated knowledge, improves the using of the engine to such a way, that creates an industrial revolution. Due to his own interests and perspectives, Rudolf Diesel gets assassinated, being one of the first victims of the First World War.

În nemărginirea și infinitatea cosmosului, acum aproximativ 4,56 miliarde ani, a apărut, s-a născut și a început să evolueze planeta cunoscută de ani, Terra.

Sub influența căldurii, luminii ultraviolete și a fulgerelor, moleculele organice simple devin tot mai complexe. În acest context apar biomoleculele cu funcții specializate, acizi nucleici, aminoacizi, proteine, ș.a.m.d. Aceste biomolecule s-ar fi agregat în structuri și mai mari, au format ulterior celule simple, capabile să se reproducă.

Oamenii de știință consideră că viața s-ar fi dezvoltat pe fundul oceanelor, iar de aici, după un timp îndelungat viața a ajuns pe uscatul care reușise să prindă contur și rigiditate, formând continentele, la început unul singur Pangaea. Cele trei forme esențiale ale materiei inerte: apa, pământul și văzduhul au asigurat totuși condiții pentru apariția, existența și evoluția materiei vii în toate cele trei stări ale materiei inerte. Din varietatea enormă de forme distincte ale materiei vii, în cazul de față, autorii și-au îndreptat atenția numai către materia vie, superior organizată, cunoscută sub denumirea de Hominizi, proveniți din primate, maimuțele antropoide.

Vom remarca că fosilele de antropoide se găsesc foarte rar și greu, totuși doctorul Louis J.B. Leakley, a găsit la Olduvai, spațiu aflat în

defileul Tanganyka (Zanzibar), un număr semnificativ de vestigii ale unor primat, azi dispărute, care au trăit în urmă cu 25 milioane de ani. Mai precizăm că nici una din primatle de azi nu sunt strămoșii cei mai înrudiți cu strămoșul comun al tuturor primatelor și anume cu omul (*Homo-Sapiens*). Printre primatle primitive a existat o ramură din care au provenit maimuțele, iar dintre acestea au rezultat maimuțele mari: gibbonii și hominizii, categorie care include orangutanii. Gorilele, cimpanzeii și oamenii sunt specii care s-au caracterizat prin capacitatea de înțelegere, inteligență și printr-o mare capacitate de adaptare la mediul înconjurător, dar și prin eforturile de modificare a acestuia, în limita posibilului, în scopul unei vieți mai bune, mai sigure și mai îmbelșugate, ceea ce a stimulat creșterea numerică a huminizilor, evoluția lor și apariția civilizației materiale realizată și folosită.

Pe scurt despre istoria Terrei, ca produs al creației inerte, care la un moment dat a creat condiții pentru apariția materiei vii și pentru evoluția acesteia.

Structura Planetei Pământ are o compoziție foarte variată, conținând apă, gheață, gaze atmosferice și o mare diversitate de roci și minerale. Pe scoarța relativ subțire a planetei s-a născut biosfera, conținând diverse soluri, plante și viețuitoare, iar în hidrosferă și atmosferă cum s-a mai menționat, apar primele forme de viață primitive, se consideră că primele forme au apărut în oceanele Planetei Pământ. Dovezi ale existenței vieții pe pământ provin din reziduurile de hidrocarburi metamorfozate din Groenlanda, aceste reziduuri provin din organisme vii.

În urmă cu 4300 - 4200 milioane de ani, pământul se răcește, astfel că se formează primele oceane și apar primele molecule organice. Vom menționa că în studiul istoriei geologice a pământului se folosesc alte unități de măsură ale timpului. Astfel, pentru a putea măsura, considera mai simplu, ca date de timp foarte mari ale istoriei geologice ale pământului, s-a adoptat ca unitate de măsură a timpului geologic, unitatea denumită „*EON*” care are ca mărime valori de sute de milioane de ani. Considerate tradițional, se folosesc durate apreciate clasic, astfel „*EON-ul precambrian*” începe în raport cu timpul zilelor noastre, cu 4600 milioane de ani în urmă. Astfel, în precambrian la 1200, apar primele alge fosile „*bangiomodha*” cu reproducere sexuată, de asemenea în precambrian la 450, apar primele animale de apă dulce, iar în precambrian la 420, mările ating nivelul maxim și inundă continentele.

Încet, încet, ne apropiem de timpul de apariție a primatelor primitive, deci a originii hominizilor. Astfel, în precambrian 19, este consemnată răspândirea primatelor primitive, iar urmele lor găsindu-se în Africa Centrală în zona sudică și nordică față de Ecuator, mai exact între Ecuator și cele două tropice, al Racului (nordic) și al Capricornului (sudic). Astfel,

vom preciza că: Olduvai și Lacul Tanganica se află la sud de Ecuator, de asemenea la sud de Ecuator la limita zonei tropicale se găsește Insula Madagascar, unde există pădurile tropicale ecuatoriale în care mai viețuiesc și primatelor actuale, dar care nu se numără printre strămoșii direcți ai hominidelor.

În 1974 o echipă de francezi și americani găsește 52 oseminte provenite de la o femelă, apreciată la 20 de ani, care de abia ajungea la o înălțime de 1,20 și la o greutate estimată la aproximativ 30 kg. Femela avea picioare scurte, dar mergea biped, drept, deci putem consemna astfel apariția lui „*Homo Erectus*”. Această ființă a fost totuși botezată de cercetători cu numele de „*Luci*”, ea este de fapt un schelet de australopitec etiopian, considerat de sex femeiesc. Mersul biped duce la scurtarea degetelor de la picioare, iar degetul mare își pierde opozabilitatea față de celelalte, devenind paralel cu celelalte:

- Din cele menționate anterior „*Luci*” era o bipedă, care mergea drept și deci era un *Homo Erectus*. Sursele de specialitate afirmă că *Homo Erectus* a viețuit acum aproape 1,7 miliarde de ani în urmă și că era de fapt continuatorul lui *Homo Habilis* – adică era o ființă îndemânică, care folosea cu succes membrele anterioare pentru a apuca și realiza unelte.

- Specialiștii în antropologie susțin că *Homo Habilis* exista cu 3,4 milioane de ani înaintea lui *Homo Erectus*. Dacă este să ne bazăm pe arheologi, aceștia în timpul campaniilor întreprinse între anii (1970 – 1980) au descoperit în Rift Valley din Etiopia, unelte primitive realizate din pietre de râu, care au fost datate ca fiind realizate în perioada cuprinsă între 2,9 și 2,4 milioane de ani în urmă, care par să fie primele unelte obținute prin utilizarea unor tehnologii de percuție perpendiculară pe suprafața pietrelor. Cauza surselor istorice prezintă folosirea uneltelor la înțelegerea efectelor, reprezintă o mare calitate a primatelor antropoide ajunse la un stadiu al evoluției, caracterizat prin atributul *Habilis*, adică îndemânic, ceea ce este doar parțial adevărat.

Sistemul informațional-decizional al materiei vii superior organizate, în cazul lui *Homo Sapiens* deținătorul celor cinci simțuri, este constituit dintr-un număr imens de neuroni, estimativ în cazul lui *Homo Sapiens*, la câteva miliarde de neuroni, care pot realiza fiecare zeci de mii de conexiuni interneuronale, din care o parte sunt fixe, iar altele sunt mobile.

În afara materiei vii superior organizată, un singur lucru a înțeles *Homo Sapiens*, că natura prin existența ei depășește posibilitățile lui *Homo Sapiens*. Dar tot el a înțeles că ființele dotate cu inteligență, rațiune, dacă ar fi mai dotate, poate că sunt ele cele care generează cauze aparent naturale. Astfel este de crezut că a apărut noțiunea de supraomeni, superdotați, care puteau stăpâni și conduce atât natura inertă cât și pe cea vie. Acești superoameni, dotați cu calități foarte misterioase, țineau astrele pe cer,

aduceau ziua, noapte și anotimpurile, semănau cu Homo Sapiens, dar conduceau ambele lumi – cea inertă și cea vie. Astfel, au apărut zeii, mai răi sau mai buni, creați, imaginați, după chipul și asemănarea pământenilor, cu aceleași calități și defecte care depășeau pe cele ale muritorilor de rând.

Toate marile popoare, care au creat civilizații recunoscute, au avut și au mitologia lor: grecii, egiptenii, mesopotamienii, și alte populații. Odată cu evoluția cunoașterii și a civilizației, zeii au fost abandonați, acest proces a început cu câteva sute de ani înaintea lui Hristos și s-a manifestat și cunoscut în rândul filozofilor greci.

În continuarea curentului materialist al existenței Terrei, vom menționa pe cel mai important filozof grec Aristotel (384-322 î.Hr.), care a fost și cel mai celebru elev al lui Platon, a elaborat o teorie unificată a cosmosului și a fost tutorele lui Alexandru cel Mare. Aristotel a folosit noțiunea de materie și a considerat că ea are patru componente suprapuse: pământul, focul, apa și aerul, care se referă la spațiul terestru în care se aplică concepția dualistă asupra realului, concretului, a existenței. Astfel, în acest real se manifestă concepția dualistă a existenței materiei și formei. Explicitat, materia este ceva brut, care poate lua orice formă, ea conține în mod potențial toate formele, iar formele reprezintă un obiectiv, un țel, al perfecțiunii. Aristotel înțelege că cele patru elemente suprapuse: pământul, focul, apa, aerul, sunt proprii Terrei și specifice spațiului terestru. În afara lui, adică între regiunile superioare, cum ar fi Iona – spațiul ceresc „*sublunara*”, Aristotel insistă ca o „chintesență”, un al cincilea element „*eterul*”!

Toate aceste considerente filozofice ale lui Aristotel, care explora lumea și realitatea ei, evident sunt de natură materialistă, dar nu numai, ele formează niște modele primitive, care mai bune sau mai rele, au constituit o bază de plecare și de referință pentru cunoașterea realizată de științele exacte și chiar pentru lexic și civilizație. În acest context vom sublinia că Aristotel ia în considerație cele trei stări sub care se găsește materia constitutivă a Terrei: pământul, apa, aerul și vom remarca că în pofida parametrilor fizici diferiți, cele trei stări au permis existența și evoluția materiei vii, sub o mulțime de variante existente în toate cele trei medii. Dar nu putem sau nu constatăm la mediul solid, pământul – uscatul a diferit condițiile care au favorizat existența huminidelor și a lui Homo Sapiens. Dar și în celelalte medii există viețuitoare care manifestă forme de rațiune și gândire, manifestări de sentimente.

Astfel, elefanții au creierele cele mai mari, dar mai mult, în cortexul creierului de elefant sunt mai mulți neuroni decât la cel de om, ceea ce le conferă o deosebită capacitate de a învăța și coopera. Astfel s-a efectuat un test special, care urmărea eforturile de coordonare și înțelegere a doi elefanți care urmăreau în final ca fiecare elefant să primească ca

recompensă o găleată de porumb. Elefanții au îndeplinit testul cu brio, dovedind cooperarea înțeleasă.

În acest context nu este o surpriză că cercetătorii ca Jane Goodall, s-au preocupat de comportamentul maimuțelor mari – rezultatele observațiilor acestora apar în diverse publicații. Astfel în 2007, în publicația New York Times, se apreciază că: cimpanzeii se manifestă aproape ca oamenii și uneori mai inteligenți! Astfel, cimpanzeii se recunosc și se comportă ca și când ar avea emoții similare cu cele umane, manifestând îngrijorare, precum și stări de tristețe, dar mai mult; o gorilă, denumită Koko a învățat să comunice prin semne, dovedind că înțelege limba engleză vorbită – adresată și în alte nenumărate cazuri au comunicat cu oamenii, folosind sistemul de comunicare utilizată de surdomuți. Dar mai mult, cimpanzeii își confecționau bețe cu care prind și scot din mușuroaie furnici, iar în unele cazuri, cimpanzeii cooperează în aplicarea unor strategii de vânatoare.

Exemplele date se referă la viețuitoarele terestre, dar exemple de comportamente generate de folosirea sistemului neuronal se pot extinde și la viețuitoarele zburătoare sau înotătoare, care posedă creiere asemănătoare celor umane. Astfel, este cunoscut faptul că ciorile au o inteligență surprinzătoare. Ele au creiere neobișnuit de mari, care sunt apropiate de cele ale cimpanzeilor. Astfel este cunoscut cazul unui israelian, care a fost în atenția unei ciori, care părea că vrea să se răzbune...puiul păsării căzuse din cuib iar israelianul îl scosese afară din curtea sa, în consecință cioara l-a atacat pe israelian și l-a obligat să poarte o cască de protecție sau să se protejeze cu o umbrelă. În fine, ne vom referi la viețuitoare acvatice, capul de listă îl dețin delfinii, iar dintre aceștia se remarcă celebrul Filiper, care a fost și personajul principal al unor filme-seriale, care s-au bucurat de multă atenție și au fost foarte apreciate. În exemplele mai sus menționate, s-au referit la viețuitoare care se caracterizează prin dimensiuni importante ceea ce presupune existența unui sistem neuronal numeros, având probabil același ordin de mărime sau apropiat cu cel al lui Homo Sapiens. Din analiza surselor care se ocupă de existența și folosirea unui sistem neuronal, rezultă că un număr semnificativ de viețuitoare, variate ca specii și chiar de mici dimensiuni, sunt dotate surprinzător cu un asemenea sistem.

Vom menționa că o parte din insecte sunt constructori. Cei mai ingenioși sunt păianjenii, astfel unii țes pânze. Cu toate că aceste plase sunt construcții aeriene, realizarea lor trebuie adaptată la condițiile particulare ale mediului, ceea ce presupune o activitate minimă neuronală necesară adaptării. Furnicile și termitelile construiesc mușuroaie, ca spațiu de viațuire complex și depozitare, folosind materia primă existentă. Mai elaborată și mai dificilă este construcția fagurilor de albine și a celor realizate de viespi. Dar toate aceste construcții realizate de insecte sunt

identice structural, diferența este doar de capacitate, volum, gabarit, ceea ce se poate înțelege că la construcția cuiburilor, sistemul neuronal a fost folosit ca un șablon-program memorat, având o singură soluție, variantă. Acest lucru este explicabil prin capacitatea redusă a posibilităților sistemului neuronal, de dimensiuni reduse la insecte, capacitățile constructoare ingineresti se manifestă și la vietățile superioare insectelor, cum ar fi unele păsări sau mamifere. Astfel, păsările dorm și trăiesc în spații deschise, neprotejate și ca atare își construiesc adăposturi pentru ele și puii lor. Cele mai numeroase și variate construcții realizate în spații foarte diverse și dimensiuni variabile sunt cuiburile de păsări. Dar poate cel mai mare constructor este reprezentat de castor, care construiește diguri și lacuri artificiale. Astfel cel mai cunoscut și mare dig realizat de castori s-a găsit în Montana S.U.A. și a avut 700 m lungime.

Toate aceste exemple de animale terestre de diverse dimensiuni corporale, dar care au un sistem neuronal cel puțin primitiv, funcțional și utilizabil, deci un creier primitiv apropiat, similar deci, fiind precursorul creierului uman și care în decursul istoriei, sistemul neuronal uman a trebuit să găsească tot felul de soluții, pentru a permite lui Homo Sapiens viețuirea acestuia în condiții de libertate neângrădită în toate cele trei medii: pământ, apă, văzduh-aer.

Astfel, se pare că mai simplu și mai rapid Homo Sapiens a învins mai repede apele și mai târziu văzduhul. Astfel la început, mai natural Homo Sapiens a plutit, a înotat și s-a scufundat, iar mult mai târziu a zburat. Astfel, de la primele scufundări libere sau în nave rudimentare de tip butoi și până la submarinul clasic dotat cu motoare Diesel, cu generatoare electrice și cu o baterie acumulatorie ca sursă de energie, în navigația submersibilă s-au imaginat numeroase variante posibile, supuse la numeroase încercări, condiționate de posibilitățile tehnice existente în momentul considerat. Astfel, succesiv și treptat s-a ajuns la folosirea motorizării clasice cunoscute: motor primar Diesel, care antrenează un generator de curent continuu, care lucrează în tampon cu o baterie de acumulatorie de la care se pot alimenta motoarele electrice ce antrenează elicele propulsoare.

La un moment dat părea că se găsise sursa de energie primară, atunci când în 1804, englezul Richard Trevithick realizează locomotiva „*Tram Engine*” cu motor cu aburi. Ulterior irlandezul John Philip Hilland (1840 – 1914) construiește submarine pentru S.U.A. care pentru navigația de suprafață, foloseau motoare cu aburi, iar pentru navigația în imersiune utilizau motoare electrice.

La știința autorilor o mare problemă pentru explorarea motoarelor electrice de tip electromagnetic atractiv - repulsiv, era fiabilitatea foarte scăzută a comutatorului de curent absorbit, care nu rezista la un număr

mare de conectări – reconectări. Această lipsă de fiabilitate a comutatorului mecanic a fost rezolvată de tâmplarul Morelier Zenobe Gramme, care în 1870 realizează primul dinam cu colector, care înlocuiește definitiv comutatorul mecanic de alimentare. Astfel, că un dinam alimentat cu curent continuu, putea să funcționeze ca motor pentru diverse acționări. Astfel s-a demonstrat principiul reversibilității, funcționării mașinii electrice. Demonstrația acestui principiu a fost făcută de Zenobe Gramme, cu sprijinul inginerului francez Hippolyte Fontaine, care la expoziția de la Viena din 1873 au conectat printr-un conductor lung de 1 m, înfășurat pe un tambur, două dinamuri, din care unul antrenat de un motor termic, lucra ca un generator de energie electrică, ce alimenta celălalt dinam, care funcționa ca motor ce antrena o pompă de apă.

Singura și cea mai mare problemă a rămas, de a găsi o soluție tehnică convenabilă pentru sursa de energie primară, mai exact sursa de alimentare a dinamului care funcționa ca generator. Dar varinata de a folosi mașina cu aburi la submarine, avea prea multe inconveniente.

Așadar, francezul – ospătar Etienne Lenoir, în 1860 brevetează și construiește un motor – cilindru cu piston în care introduce un combustibil format dintr-un amestec de aer și gaz de iluminat, despre care putem aprecia că avea o putere calorică scăzută, dar motorul a funcționat totuși, dar la parametri modeste.

Ulterior, germanul Nikolaus August Otto, îl perfecționează cu ajutorul lui Carl Eugen Langen. Rezultă motorul performant „*Otto-Langen*”, iar în 1864, Langen fondează prima fabrică din lume de motoare cu ardere internă. Din acest moment de confirmare a calităților, ca soluție de antrenare cu motoare cu ardere internă, numărul celor interesați, pasionați și întreprinzători, crește. Astfel în 1864 austriacul evreu, uitat de sursele istorice și denumit Siegfried Marcus, construiește la Viena primul motor cu ardere internă care folosește kerosenul (combustibil lichid). Astfel în Europa Centrală se produc, se vând și se utilizează la diverse acționări, mii de motoare cu ardere internă, construite în permanență, îmbunătățite de fabrica „*Otto-Langen*”.

Între timp în 1872, această fabrică angajează ca director tehnic pe Gottlieb Wilhelm Daimler, care considera că motoarele cu ardere internă sunt de fapt utile doar pentru automobile. Concepția restrictivă a lui Daimler, îl obligă să parasească întreprinderea „*Otto-Langen*”, iar în anul 1882 împreună cu Wilhem Maybach fondează primul atelier de construcții motoare la Constanța. Aici se vor construi motoare cu ardere internă, cu un singur cilindru orizontal și care folosesc benzina.

În 1886 atelierul reușește să construiască un motor de 1,5 c.p. cu care echipează o trăsură cu patru roți, iar atelierul devine Daimler Motoren Gesellschaft, care în 1899 propune primul automobil Mercedes.

În 1926 Damler Motoren Gesellschaft, fuzionează cu uzinele Benz – fondate în 1882 de Karl Benz la Mannheim. La început motoarele lui Benz foloseau drept combustibil gazul, dar ulterior Benz a înțeles că mai performantă este benzina. În 1888, puterea motoarelor cu ardere internă ajunge la 7,5 c.p.

Dar între timp oamenii și-au îndreptat atenția spre aer și văzduh, unde zborul păsărilor a stimulat dorința oamenilor de a fi în aer, cum s-a întâmplat în cazul apei. Dar în jurul pământului era un ocean aerian, în care se putea pluti și naviga, folosind același principiu a lui Arhimede.

Cei care au realizat prima plutire aeriană, prima navă aeriană, au fost doi frați francezi, care la începutul anilor 1780 au construit primul balon pentru pasageri, care folosea aerul cald. Joseph Michel și Jacques Etienne Montgolfier, erau fiii unui fabricant bogat de hârtie din Annonay (Franța), probabil au folosit-o la învelișul balonului pe care l-au construit și lansat din piața orașului Annonay în luna iunie 1783. Balonul cu aer cald a plutit aproape 10 minute. Zborul cu balonul fraților Montgolfier a ajuns la urechea regelui Louis XVI, care a ordonat să se mai execute un zbor ca să-l poată vedea. În consecință frații Montgolfier au construit în două luni un balon în acest scop, pe care l-au decorat festiv, iar în nacela agățată au fost așezate: o oaie, o rață, și un cocoș. Noul balon a fost lansat în septembrie 1783 de la Versailles. Balonul a plutit 8 minute și a parcurs 2500 de metri. La aterizare nu s-a putut constata modificarea stării de sănătate a animalelor. Astfel că s-a luat în discuție transportul oamenilor. Pentru a putea zbura mai mult, aeronava-balon a fost echipată cu un focar destinat să mențină mai mult timp aerul cald. Construcția a durat două luni, perioadă în care s-au făcut tot felul de încercări. Când totuși a fost gata s-a pus problema pasagerilor navigatori. O primă variantă a fost propunerea regelui de a fi folosiți doi condamnați. Propunerea a stârnit indignarea unui tânăr istoric și anume Pilâtre de Rozier, care indignat a vociferat, spunând că această onoare nu trebuie lăsată unor josnici criminali. În consecință, a strigat că el va fi un voluntar. Astfel, la 21 noiembrie 1783 în nacela construită ca o galerie circulară au urcat Pilâtre de Rozier și marchizul d'Arlandes.

Cablurile de amarare au fost eliberate iar balonul s-a ridicat lent de pe castelul Muette, timp de circa 25 de minute. A survolat Parisul circa 8 kilometri, după care din cauza unui incendiu a aterizat forțat. Ulterior la 1 decembrie 1783 a avut loc un al doilea zbor, având ca pasageri pe profesorul fizician Jacques Charles, care era însoțit de o altă persoană. În premieră balonul era umflat cu hidrogen și este cunoscut cu denumirea de Charliere.

Aproape 10 ani mai târziu, ofițerul Prusac Ferdinand Vov Zeppelin, a cumpărat de la inventatorul croat David Schwarz, proiectul unui dirijabil cu

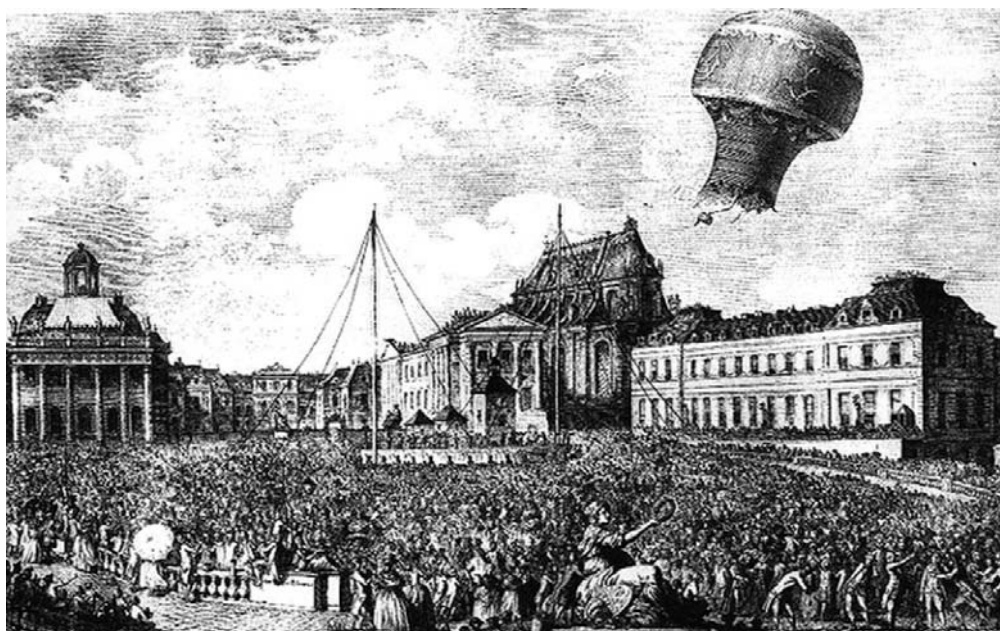

Fig. 1 Primul zbor cu un balon, având ca pasageri o oaie, o rață, un cocoș schelet de aluminiu. Așa s-a născut dirijabilul construit de firma Luftschiffbau Zeppelin GmbH și a parcurs o distanță de 43 de kilometri în 20 de ore și jumătate. Astfel s-a născut transportorul aerian de pasageri, care depindea de curenții de aer. Era deci logic să se caute un propulsor.

O primă încercare a făcut-o Henri Giffaro, care a încercat utilizarea unei elice acționată cu un motor cu aburi, dar în loc de aer cald a folosit hidrogenul. Datorită greutății mult mai mari, dimensiunile balonului au crescut substanțial și astfel a apărut un balon alungit. Acest lucru a avut loc la Paris în anul 1852. Dar posibilitățile de transport a navelor aeriene au început să intereseze și alți întreprinzători și militari. Unul dintre aceștia a fost contele prusac, Ferdinand von Zeppelin. Astfel firma constituită, construiește între anii 1890 și 1938 (aproximativ), dirijabile având seria LZ, cu un schelet rigid de aluminiu, învelit cu un material textil vopsit special, care conține saci cu gaz mai ușor ca aerul. Primul Zeppelin era ca un cilindru cu capetele ascuțite, cu o lungime de 128 metri și cu un diametru de circa 10 metri.

Ulterior, în timpul primului Război Mondial, Zeppelin a construit dirijabile de război tot cilindrice, cu o lungime de 225,70 metri și un diametru de 24,05 metri. Dirijabilul a fost operațional în timpul primului Război Mondial. A făcut observații deasupra Mării Nordului și a navelor militare a efectuat bombardarea Londrei. Sursele istorice consemnează și bombardarea Parisului, care a avut loc la 29 ianuarie 1916. Încă de la

început, primul dirijabil german a fost propulsat de o elice antrenată de un motor cu ardere internă, iar ulterior s-au folosit chiar mai multe motoare. Pentru acest sistem de propulsie, la 13 august 1898, Zeppelin primește Patentul Imperial Nr. 98580.

La terminarea primului Război Mondial, dirijabilele Zeppelin au fost modificate la cerințele de după război, transformându-se în nave confortabile și luxoase pentru transportul trans-oceanic de pasageri. Acest lucru a fost realizat cu cel mai mare dirijabil construit, denumit Hindenburg, care avea o lungime de 235 metri și un diametru de 30,5 metri. Cele cinci motoare asigură uriașei nave o viteză de croazieră de 100 – 110 km/h. Hindenburg putea transporta 72 de pasageri, care dispuneau de bar, un salon cu pian și o sală de mese cu pasarelă de promenadă. Ultimul zbor de traversare a lui Hindenburg a început de la Frankfurt la New York, la 3 mai 1937. Anterior, timp de 14 ani zborurile lui Hindenburg s-au desfășurat fără probleme deosebite. După o traversare a Atlanticului de două zile și jumătate, la 6 mai ora 11:40 AM, Hindenburg era deasupra Bostonului, la ora 19 se apropia de baza de amarare. În timpul manevrelor, la sosirea dirijabilului în America la Lakehurst, în New Jersey, izbucnește un incendiu în fața din zona derivei verticale superioare. Incendiul se propagă foarte rapid și transformă dirijabilul într-o imensă torță. Hindenburg avea seria LZ 129, sunt înregistrate 36 de victime și 62 supraviețuitori, era ora 19 în ziua de 6 mai 1937. Catastrofa duce la sisterea transportului și a construcției dirijabilelor care folosesc hidrogenul. La acea etapă heliul era cunoscut, dar era greu de obținut și constituia monopolul Statelor Unite, care din precauție nu l-au furnizat-vândut Germaniei. Vom mai preciza că propulsia marelui dirijabil era realizată cu 5 motoare, cu ardere internă de tip Maybach tip VL2, fiecare dispunând de putere de 530 c.p. care antrenau câte o elice aeriană.

Fără nicio ezitare vom remarca că timp de aproximativ 75 de ani motoarele cu ardere internă, ajunseseră la niște performanțe care nu au putut fi prevăzute și estimate și când toate aceste relatări păreau că nu mai pot aduce schimbări importante în domeniul motoarelor cu ardere internă, apare un personaj, care mai avea ceva de spus în acest domeniu. Astfel la 18 martie 1858 la Paris se naște bavarezul Rudolf Diesel. După terminarea școlarizării și acumularea de cunoștințe tehnice, înțelege și apreciază că motoarele ce ardere internă, care foloseau benzina pot fi îmbunătățite. După mai bine de 10 ani de cercetări și căutări, brevetează la 23 februarie 1893, principiul și dezvoltarea unui motor cu combustie internă, care permitea folosirea cu succes a unor fracțiuni mai grele a țiteiului, fracțiuni care erau mai puțin inflamabile și costau mai puțin decât benzina. În același timp, Rudolf Diesel redactează lucrarea intitulată „*Teoria și construcția unui motor cu ardere internă menit să înlocuiască mașina cu*

aburi și alte motoare”. Ca urmare obține la 10 septembrie 1894, brevetul nr. 243.531 și construiește primul motor Diesel în 1897, care este expus la muzeul tehnic din Munchen. Motorul avea un singur cilindru, mare, vertical iar pe arborele lui motor era prevăzută o roată-volant cu diametrul de 2 metri.

Nu au trecut nici doi ani și motorul Diesel este montat pe submarine, faptul este consemnat pentru anul 1964, când puterea unui singur motor Diesel ajungea deja la 395 c.p.. R.Diesel își construiește propria uzină de motoare, care o realizează în localitatea Augsburg. Aici se produceau diverse tipuri de motoare Diesel și în același timp se perfecționau. În același timp, Germania prin concepția sa, aspira să ajungă o mare putere maritimă, astfel că în anul 1896, lansează un program ambițios de construcții navale moderne, echipate cu cele mai avansate realizări tehnice.

Dar Rudolf Diesel se pare că nu împărtășea aceste perspective și își vedea de propriile interese. Acestea se refereau la îmbunătățirea performanțelor motorului inventat și la extinderea utilizării acestora. În consecință, la 29 septembrie 1913, Diesel se îmbarcă pe nava germană „*Dresden*” pentru a ajunge la Londra, unde se pregătea să vândă licența de fabricare a unui motor marin Diesel, de 450 c.p. Istoria a arătat că acest lucru nu a fost agreat de germani, întrucât R. Diesel n-a mai ajuns niciodată la Londra, în schimb niște pescari belgieni i-au găsit doar corpul lui neînsuflețit pe țărmul Estuarului Escalut. Surse competente susțin că această crimă s-a făcut din ordinul și cu aprobarea Kaiserului.

Fără nici un dubiu, țara care a inventat și folosit războiul submarin a fost Germania, care l-a început oficial în luna februarie 1917, când le-a acordat și ordonat submarinelor germane dreptul și justificarea de „*vânătoare liberă de nave*”. Precizarea „*de orice fel*” adică militare sau civile, s-a justificat atunci prin faptul că, navele civile de transport,

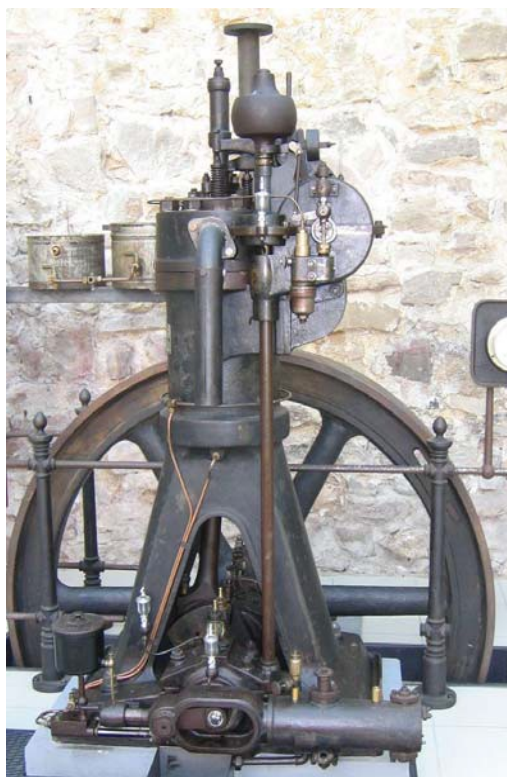

Fig. 2. Motor staționar mono-cilindric-diesel din prima generație, construit de firma M.A.N. și întreprinderea Rudolf Diesel din Augsburg.

comerciale sau pasageri, transportă nedeclarat tehnică militară și soldați fără uniformă! Evident că nu existau metode pentru a confirma sau infirma aceste încărcături. Dar, ca în orice război, sunt multe victime nevinovate. În acest context, vom reaminti sintagma: „*La război, ca la război*”!

Se poate accepta că inginerul Rudolf Diesel a fost una din primele victime ale primului Război Mondial, au rămas motoarele și fotografiile, documentele și diversele lucrări: nedispărute, păstrate.

Bibliografie:

1. J. D. Bernal, *Știința în istoria societății*. Ed. Politică, București, 1964.
2. N.Bucur, Gh, Stănescu, M.Malavescu, *Din istoria electricității*”. Ed. Științifică, București, 1966.
3. Nicolae P. Constantinescu, *Enciclopedia Invențiilor tehnice*, vol II, Fundația regală pentru literatură și artă, București, 1942.
4. Reader’s Digest, *Când, unde și cum s-a întâmplat?* Ed. Reader’s Digest, București 2005.
5. D. Monnier, *Électricité industrielle*”. Paris, Librairie Polytechnique 1889.
6. Smithsonian, *Terra*. Enciclopedie Ed. RAO 2006.

AVIOANELE VIITORULUI

*Adrian PUIȘOR, cercetător dr.ing.
C.M.N. "Moldova" Iași*

Dacă acum 100 de ani ideea zborului cu echipaj uman era doar un vis, astăzi tehnologia ne propune super-avioanele viitorului, ce vor zbura cu viteze amețitoare de mii de kilometri pe oră. Proiectele sunt extrem de îndrăznețe, iar unele dintre ele sunt chiar în faza testelor, precum X-51A (fig. 1), dirijabilul „Aeroscraft” sau aeronava hibridă „SkyTuig” de la Lockheed Martin.

Fig. 1. Avionul X-51A Waverider.

Fig. 2. Avionul spațial Skylon.

Proiectul avionului Airbus transparent se așteaptă să se finalizeze în anul 2050. Scaunele vor fi concepute să absoarbă căldura corpului pasagerilor, care va fi convertită pentru a ajuta puterea avionului. Pasagerii vor putea admira panorama cerului „live”.

Avionul spațial al viitorului, Skylon, ar putea atinge viteza de 30000 de km pe oră. Avionul va părăsi atmosfera terestră și va intra pe orbită. Proiectarea aeronavei folosește 90% dintre fonduri din partea unor companii private. El va utiliza un singur motor pentru ambele etape ale zborului. Zborurile de testare ar putea să înceapă în anul 2019.

Pentru a face o comparație istorică, pasagerilor care traversau Atlanticul la începutul secolului al XX-lea le trebuiau cel puțin 3 zile pentru călătorie. Acum avioanele fac drumul în doar 7 sau 8 ore. Dar, noul avion X-51A Waverider va traversa Atlanticul în mai puțin de o oră. Prototipul este dezvoltat de către Boeing și poate atinge viteza de 6 mach, adică peste 6.400 de kilometri pe oră.

Acesta a stabilit recent recordul, zburând cu viteza de 5 Mach sau de cinci ori viteza sunetului. Până acum s-au realizat trei teste ale acestui avion și acestea au avut succes.

Dirijabilul Aeroscraft

Dirijabilul Aeroscraft a fost realizat de către compania Aeros Corporation. Aeronava cântărește 400 de tone și dispune de o combinație a

Fig. 3. Dirijabilul Aeroscraft.

motoarelor clasice și cele cu heliu. Dirijabilul poate fi utilizat la transportul public sau de marfă. Compania este interesată de o colaborare cu Pentagonul, care ar putea achiziționa astfel de aeronave pentru misiuni de supraveghere.

Avionul MagLev. Un alt concept care este încă în stadiu de proiect, ar putea reprezenta o soluție în viitor pentru transportul urban pe distanțe scurte. Conceptul este o combinație între avion și sistemul navei spațiale.

Vehiculul hibrid SkyTug. Acesta este un vehicul hibrid dezvoltat de către Lockheed Martin și va fi capabil să decoleze vertical. Ceea ce este unic este faptul că dirijabilul dispune și de aripi, precum un avion. Avionul viitorului a fost testat de NASA. Aparatul ar putea lua locul aeronavelor obișnuite

Fig. 4. Avionul MagLev.

Fig. 5. Vehiculul hibrid SkyTug.

Avionul viitorul, construit de NASA în colaborare cu Boeing, a trecut cu bine primul său test de zbor. Cu toate că este vorba numai de un prototip al aparatului de zbor, inginerii sunt extrem de mulțumiți de rezultatele obținute. Avionul are o înfățișare diferită față de avioanele clasice, având forma triunghiulară. NASA speră că aparatul de zbor va lua locul avioanelor obișnuite în următorii 20 de ani, fiind o variantă îmbunătățită a acestora

Avioanele viitorului vor fi alimentate cu paie și rumeguș. Cercetătorii francezi susțin că în următorii ani avioanele de pasageri ar putea fi alimentate cu combustibil extras din paie și rumeguș, o alternativă mai ecologică decât kerosenul, scrie Thomson Reuters. Proiectul „ProBio 3” este cofinanțat de către guvernul francez și are ca scop prelucrarea resturilor agricole și forestiere pentru a dezvolta un nou tip de biocombustibil, care ar putea fi folosit în proporție de 50% în combinație cu kerosenul.

Până acum, cele mai multe tentative au fost bazate pe produsele agricole, lucru îngrijorător în condițiile în care seceta a redus rezervele de cereale. Producătorul european de avioane Airbus, unul dintre susținătorii programului, este de părere că rumegușul și resturile agricole ar putea constitui o sursă alternativă de carburant. Bugetul programului ProBio3 pe opt ani este de 24,6 milioane de euro. Programul urmărește crearea unei linii profitabile de producție pentru uleiurile hidroprocesate, un tip de biocombustibil certificat de către standardele internaționale ca fiind compatibil pentru avioane, în combinație cu kerosenul. Proiectul european „ProBio3” face parte din strategia UE de a ajunge la o producție anuală de 2 milioane de tone de biocarburanți pentru avioane până în 2020. Europa consumă în jur de 50 de milioane de tone de kerosen anual. Avionul companiei olandeze KLM, un Boeing 737-800, este primul avion din lume care a efectuat un zbor de pasageri între Amsterdam și Paris alimentat cu biokerosen, în iulie 2011, cu 171 de persoane la bord. Combustibilul folosit a fost obținut din ulei alimentar amestecat cu carburantul tradițional, Jet-A.

Avionul viitorului, mai ceva ca într-un SF. Pasagerii viitorului vor avea parte de o cabină de pilotaj prin care se va vedea orice. Acest tip de transport, cu cabină „*inteligentă*” și jocuri interactive, ar putea deveni unul obișnuit, peste aproximativ 40 de ani. Clasele „*business*” și „*economic*” vor fi înlocuite, în fața de zone pentru relaxare (fig. 6, a).

Pasagerii vor fi în stare să vadă absolut orice în timpul zborului, atât în părțile laterale ale avionului, cât și în față, prin cabina de pilotaj (fig. 6,b). Ba, mai mult decât atât, pereții aparatului se vor schimba în funcție de lumina exterioară de afară. Vor exista, de asemenea, display-uri holografice de tip „*pop up*” (fig. 6,c), precum și lumini interioare destinate relaxării, care se vor aprinde în funcție de căldura corpurilor umane. Multe dintre tehnologiile de bază, precum scaunele anatomice (fig. 6,d) și afișajele electronice de la nivelul capului se aplică deja în prezent, însă rămâne un mister modalitatea prin care Airbus va reuși să aplice aeronavelor un înveliș transparent.

Conceptul care va sta la baza construirii cabinei de pilotaj ar putea fi unul bazat pe o structură bionică, susține Airbus. Acest lucru va permite ca aparatul să beneficieze atât de rezistență, cât și de o cabină „*inteligentă*”, care va controla temperatura aerului. De asemenea, această cabină poate deveni transparentă, oferind pasagerilor imagini panoramice.

Airbus: avioanele viitorului vor imita zborul păsărilor

În anul 2050, avioanele vor zbura în formație, imitând zborul cocorilor, iar formația „*Cocor*” va fi folosită în special pentru rutele foarte solicitate de pasageri.

De asemenea, decolarea și aterizarea avioanelor se vor face mult mai

rutele cele mai indicate pentru zbor.

Ce ar putea oferi avioanele viitorului – echipamente care ar putea face zborul mai plăcut

În aprilie 2013 a avut loc la Hamburg un târg aviatic unde au fost decernate premiile „*Crystal Cabin*”, dedicate inovațiilor dedicate cabinelor. Au fost în total 21 de proiecte finaliste. Cu mențiunea că proiectele câștigătoare nu se vor regăsi neapărat în avioane, cel puțin în viitorul apropiat. Dar dacă se vor regăsi, cu siguranță zborurile vor fi ceva mai plăcute.

Acesta este un sistem care poate fi controlat din priviri și prin mișcări ale mâinilor. Pasagerii pot naviga astfel prin meniul monitoarelor pe care le au în față, pentru a selecta programele de entertainment sau informațiile dorite. Acest sistem, susțin autorii lui, va fi mai ușor de folosit și va elimina nevoia de a privi în jos pentru a identifica tastele necesare de pe telecomandă.

Scaunele convertibile le vor oferi companiilor aeriene flexibilitate în ceea ce privește configurarea spațiului, în funcție de cererea pentru fiecare zbor în parte. Ele se pot adapta ușor la fiecare clasă în parte, dar, pentru început, vor fi destinate doar zborurilor scurte.

BigLavC ar putea fi prima toaletă aeriană care va ține cont de nevoile pasagerilor cu probleme de greutate și ale celor imobilizați în scaune cu roțile. Poziția sa în diagonală oferă mai mult spațiu și confort, iar noul scaun de toaletă le va ușura pasagerilor cu handicap tranziția de pe scaunul cu roțile (fig. 6,e).

Scaunele care se pot întoarce ar putea avea un mare succes, mai ales în rândul celor care călătoresc de obicei în grupuri mari și care își suferă de fiecare dată gâturile pentru a vorbi cu cei din spate. Mecanismul, susțin proiectanții lui, este simplu de folosit și necesită un efort minim, în mai puțin de un minut echipajul de zbor putând să facă toate mutările necesare (fig. 6,f).

Acest container le va permite operatorilor aeriени să încarce mâncare rece la un punct de catering și să o păstreze la aceeași temperatură atât pe durata tranzitului către bordul avionului, cât și pe durata zborului (fig. 6,g). Astfel va fi eliminată nevoia de a avea la bord un sistem de răcire independent, fapt ce va reduce greutatea de la bord și o dată cu aceasta și costurile de operare.

Aceasta este o nouă măsuță, care ar putea să le înlocuiască pe cele tradiționale, permițând pasagerilor să își depoziteze telefonul, tableta sau portofelul în compartimente special create (fig. 6,h). Are un capac transparent pentru a se putea observa imediat orice obiect uitat, iar baza este creată din cauciuc protector. De asemenea, există orificii pentru căști și spațiu pentru încărcare USB.

Acest dispozitiv este un centru de comandă care permite fixarea scaunului în poziția dorită, selectarea programului de masaj și stabilirea intensității luminii ambientale (fig. 6,i).

Row 44 Wi-Fi Live Television le va permite pasagerilor să urmărească programe TV în direct pe telefoanele, tabletele sau laptopurile lor (fig. 6,j). Cu alte cuvinte, nimeni nu va mai rata meciul sau finalul telenovelei. Printre multe alte caracteristici interesante, cum ar fi convertirea luminii în energie, există și una care transformă pereții laterali într-un uriaș ecran 3D (fig. 7). Pasagerii vor putea astfel să analizeze în detaliu relieful din zonele pe care le traversează, urmând ca pe lângă imagini să primească și informații digitale despre regiunile survolate. Star Trek începe să devină realitate!

Fig. 7.

Asta da livrare SF! Un celebru site vrea să transporte coletele clienților pe calea aerului! Uite cum arată drona care ar putea să îți bată și ție la ușă. Se pare că viitorul sună din ce în ce mai bine. Cel puțin pentru cei care sunt fani ai site-ului Amazon.com și care își comandă frecvent produse de pe el. Conducerea Amazon.com a început un proiect de viitor care este menit să faciliteze livrarea coletelor în cel mai scurt timp posibil și în cea mai impecabilă stare. Se pare că pentru asta conducerea a conceput un aparat zburător numit dronă. Acesta poate să care pachete pe o distanță destul de mare. Se pare ca un singur prototip ajunge la peste 14000 de dolari și ar putea ieși pe piață la muncă în 4-5 ani, anunță Daily Mail.

Fig. 8. Transportarea coletelor cu drone.

VI. SECVENȚE ANCORATE ÎN ISTORIE

a.

b.

c.

d.

e.

f.

Cuvânt de deschidere: Gelu Ianuș, decan, Facultatea de Mecanică (a); Cezar Opreșan, prorector (b). *Cuvânt de salut:* Nicolae Dabija (c); Lorin Cantemir (d); Vasile Puiu (e); Mihai Tun (f).

Intonarea Imnului Simpozionului Cucuteni.

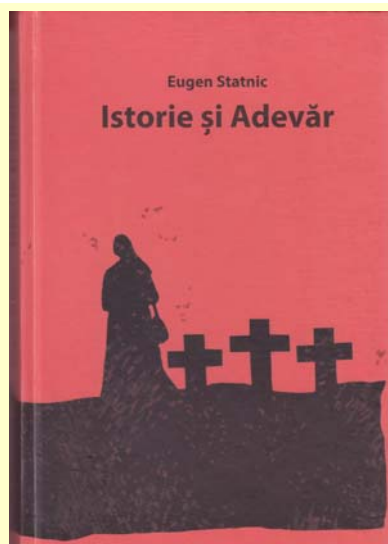
Fotografie în grup.

Ceramică cucuteniană. Artist plastic: Aliona Stoica, Basarabia.

Simboluri în ceramică cucuteniană și port popular.

PREZENTARE DE CARTE

